Kungl Utrikesdepartementet

Avd: F

Grupp: 2

Mål: Eu I

Efterforskning av

Raoul Wallenberg

1960, okt. – dec. 1961

42.

Stockholm den (24 oktober 1960)

Arkiverns

Ärade Herr Ministerpresident,

Ni erinrar Eder måhända "fallet Raoul Wallenberg", som under många år diskuterats mellan utrikesministerierna i våra bägge länder. Wallenberg var en svensk diplomatisk tjänsteman, som hade sin verksamhet i Budapest under de senare krigsåren. I samband med de sovjetiska styrkornas ockupation av staden i krigets slutskede påträffade dessa Wallenberg och tog honom under sitt beskydd, varom den svenska regeringen erhöll meddelande den 16 januari 1945 från sovjetiska utrikesministeriet. Några månader senare meddelade även Sovjets ambassadör i Stockholm dåvarande utrikesminister Günthers maka, att Wallenberg fanns i livet i Sovjetunionen och behandlades väl.

Då tiden gick utan ytterligare meddelanden från de sovjetiska myndigheterna gjorde svenska utrikesdepartementet ett stort antal diplomatiska démarcher för att få Wallenberg hemskickad till Sverige.

Svaren blev under många år, att han inte fanns i Sovjetunionen.

Vid mitt besök i Sovjetunionen mars-april 1956 utverkade jag vid samtal med Eder och några av Edra medarbetare,

Hans Excellens
Herr N.S. Chrustjev,
Ordförande i De Socialistiska Rådsrepublikernas Unions Ministerråd,
M o s k v a

att ytterligare efterforskningar skulle verkställas angående Wallenbergs öde. I ett memorandum av den 6 februari 1957 meddelade sedermera det sovjetiska utrikesministeriet resultatet av gjorda efterforskningar. Detta sades i korthet vara att på grund av ett visst dokument som påträffats "den slutsatsen bör dragas att Raoul Wallenberg avled i juli 1947" i ett sovjetiskt fängelse.

Vissa fakta, som efter mottagandet av detta memorandum kommit i dagen, tyder på att den i memorandum dragna slutsatsen kan ha varit förhastad. Jag ser det som en allvarlig plikt för den svenska regeringen och mig såsom regeringschef att icke underlåta något som kan bringa klarhet i saken. Därför tillåter jag mig att personligen vända mig till Eder i denna angelägenhet. Vad jag vill hemställa om är att Ni, Herr Ministerpresident, föranstaltar om att ytterligare efterforskningar anställas.

Först några ord om det senaste meningsutbytet mellan våra utrikesministerier.

Den 9 februari 1958 överlämnade Sveriges ambassadör i Moskva Rolf Sohlman en note till det sovjetiska utrikesdepartementet med en hemställan att en undersökning måtte göras för att fastställa, huruvida Wallenberg efter år 1947 vistats i Vladimir-fängelset. Sedan det sovjetiska utrikesministeriet den 6 mars 1959 meddelat, att det vidtagit sådana undersökningar men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter, överlämnade ambassadör Sohlman den 17 juli 1959 preciserade uppgifter om det bevismaterial, som låg till grund för den svenska framställningen den 9 februari 1959.

Det var min förhoppning att på grundval av detta bevismaterial få tillfälle diskutera Wallenberg-frågan med Eder vid det besök, som den svenska regeringen inbjudit Eder att avlägga i Sverige förra året men som till vårt djupa beklagande då icke kom till stånd utan uppsköts till en senare, för båda parter läglig tidpunkt.

Bevismaterialet omfattar ett stort antal uppteckningar

av utsagor av personer, som tidigare befunnit sig i sovjetisk fångenskap, ävensom av andra upptecknade utsagor och andra handlingar. Materialet har sedermera ytterligare prövats på svensk sida. Bland annat har utsagorna ingående granskats av två framstående svenska domare, f.d. medlemmar av Högsta Domstolen. De har vitsordat att de uppteckningar, varpå svenska regeringen stödde sin framställning till den sovjetiska regeringen förra året (1959), är gjorda med stor omsorg och icke föranleder till antagandet, att utsagorna tillkommit efter ledande frågor eller under andra omständigheter, som kunnat påverka innehållet. Utsagorna innehåller ett stort antal uppgifter, vilkas riktighet kunnat kontrolleras om de stödja varandra. De båda nämnda juristerna har funnit att utredningen måste efter svensk rätt anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir.

Såsom redan ambassadör Söhlman framhöll den 17 juli 1959, då han överlämnade närmare uppgifter om bevismaterialet till det sovjetiska utrikesministeriet, måste man på svensk sida fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talar om att Wallenberg under förra hälften av 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse.

Då jag vänder mig till Eder personligen i stället för att anmoda det svenska utrikesdepartementet att eventuellt fortsätta meningsutbytet på diplomatisk väg, har detta sin grund i fallets exceptionella och humanitärt ömmande natur. Efter de inledningsvis nämnda meddelandena på våren 1945 har vederbörande sovjetiska myndigheter, trots att Wallenberg såsom diplomat tillhörande ett neutralt land varit berättigad till diplomatisk immunitet, under därpå följande år ända till februari 1957 icke lämnat några som helst uppgifter om honom. Denna omständighet har enligt ovannämnda memorandum den 6 februari 1957 berott på att vissa förutvarande ledare för säkerhetsorganen under en följd av år lämnat Sovjets utrikesministerium oriktiga uppgifter om Wallenberg.

Det är nu min varma förhoppning att Ni, Herr Minister-

president, personligen ville intressera Eder för denne förtjänte svenske medborgares och diplomats öde och ge direktiv om anställande av sådana ytterligare efterforskningar varom jag här ovan hemställt.

Med största högaktning

(Tage Erlander)

Arkiverim

Stockholm den 24 okt. 1960

Ärade Herr Ministerpresident,

Ni erinrar Eder nämnda "fallet Raoul Wallenberg", som under många år diskuterats mellan utrikesministerierna i våra bägge länder. Wallenberg var en svensk diplomatisk tjänsteman, som hade sin verksamhet i Budapest under de senare krigsåren. I samband med de sovjetiska styrkornas ockupation av staden i början av slutskede påträffade dessa Wallenberg och tog honom under sitt beskydd, varom den svenska regeringen erhöll meddelande den 15 januari 1945. Några månader senare meddelade även Sovjets ambassadör i Stockholm dåvarande utrikesminister Günthers maka, att Wallenberg fanns i livet i Sovjetunionen och behandlades väl.

från Sovjetiska Utrikesministeriet.

Då tiden gick utan ytterligare meddelanden från de sovjetiska myndigheterna gjorde svenska utrikesdepartementet ett stort antal diplomatiska démarcher för att få Wallenberg hemskickad till Sverige.

Svaren blev under många år, att han inte fanns i Sovjetunionen.

Vid mitt besök i Sovjetunionen mars-april 1956 utverkade jag vid samtal med Eder och några av Edra medarbetare, att ytterligare efterforskningar skulle verkställas angående Wallenbergs öde. I ett memorandum av den 6 februari 1957 meddelade sedermera det sovjetiska utrikesministeriet resultatet av gjorda efterforskningar. Detta sades i korthet vara att på grund av ett visst dokument som påträffats "den slutsatsen bör dragas att Raoul Wallenberg avled i juli 1947" i ett sovjetiskt fängelse.

Vissa fakta, som efter mottagandet av detta memorandum kommit i dagen, tyder på att den i memorandum dragna slutsatsen kan ha varit

Hans Excellens
Herr N.S. Chrustjev,
Ordförande i De Socialistiska Sovjetrepublikernas Unions Ministerråd,
M o s k v a.

förhastad. jag ser det som en allvarlig plikt för den svenska regeringen och mig såsom regeringschef att icke underlåta något som kan bringa klarhet i saken. Därför tillåter jag mig att personligen vända mig till Eder i denna angelägenhet. Vad jag vill hemställa om är att Ni, Herr Ministerpresident, föranstaltar om att ytterligare efterforskningar anställas.

Först några ord om det senaste meningsutbytet mellan våra utrikesministerier.

Den 9 februari 1959 överlämnade Sveriges ambassadör i Moskva Rolf Sohlman en not till det sovjetiska utrikesdepartementet med en hemställan att en undersökning måtte göras för att fastställa, huruvida Wallenberg efter år 1947 vistats i Vladimir-fängelset. Sedan det sovjetiska utrikesministeriet den 6 mars 1959 meddelat, att det vidtagit sådana undersökningar men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter, överlämnade ambassadör Sohlman den 17 juli 1959 preciserade uppgifter om det bevismaterial, som låg till grund för den svenska framställningen den 9 februari 1959.

Det var min förhoppning att på grundval av detta bevismaterial få tillfälle diskutera Wallenberg-frågan med Eder vid det besök, som den svenska regeringen inbjudit Eder att avlägga i Sverige förra året men som till vårt djupa beklagande då icke kom till stånd utan uppskjöts till en senare, för båda parter lämplig tidpunkt.

Bevismaterialet omfattar ett stort antal uppteckningar av utsagor av personer, som tidigare befunnit sig i sovjetisk fångenskap, såväl som av andra upptecknade utsagor och andra handlingar. Materialet har sedermera ytterligare prövats på svensk sida. Bland annat har utsagorna ingående granskats av två framstående svenska domare, f.d. medlemmar av Högsta Domstolen. De har vitsordat att de uppteckningar, varpå svenska regeringen stödde sin framställning till den sovjetiska regeringen förra året (1959), är gjorda med stor omsorg och icke föranleder till antagandet, att utsagorna tillkommit efter ledande frågor eller under andra omständigheter, som kunnat påverka innehållet. De har funnit att utredningen måste efter svensk rätt anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir.

Såsom redan ambassadör Sohlman framhöll den 17 juli 1959, då han överlämnade närmare uppgifter om bevismaterialet till det sovjetiska utrikesministeriet, måste man på svensk sida fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talar

om att Wallenberg under förra hälften av 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse.

Då jag vänder mig till Eder personligen i stället för att anmoda det svenska utrikesdepartementet att eventuellt fortsätta meningsutbytet på diplomatisk väg, har detta sin gruhd i fallets exceptionella och humanitärt ömmande natur. Efter de inledningsvis nämnda meddelandena på våren 1945 har vederbörande sovjetiska myndigheter, trots att Wallenberg såsom diplomat tillhörande ett neutralt land varit berättigad till diplomatisk immunitet, under därpå följande år ända till februari 1957 icke lämnat några som helst uppgifter om honom. Denna omständighet har enligt ovannämnda memorandum den 6 februari 1957 berott på att vissa förutvarande ledare för säkerhetsorganen under en följd av år lämnat Sovjets utrikesministerium oriktiga uppgifter om Wallenberg.

Det är nu min varma förhoppning att Ni, Herr Ministerpresident, personligen ville intressera Eder för denne förtjänte svenske medborgares och diplomats öde och ~~ge direktiv för en ny fullständig utredning ägnad att äntligen klarlägga fallet Wallenberg.~~

Med största högaktning

(Tage Erlander)

Ledan till hans gr. träffande.

(Hemligen)

b ge direktiv om ~~[illegible]~~ anställande av sådana ytterligare efterforskningar varom jag här ovan hemställt.

(Hans kompromiss förslag)

Stockholm den

Ärade Herr Ministerpresident,

Ni erinrar Eder måhända "fallet Raoul Wallenberg", som under många år diskuterats mellan utrikesministerierna i våra bägge länder. Wallenberg var en svensk diplomatisk tjänsteman, som hade sin verksamhet i Budapest under de sena krigsåren. I samband med de sovjetiska stridskrafternas ockupati av staden i krigets slutskede påträffade denne Wallenberg o tog honom under sitt beskydd, varom den svenska regeringen hölls meddelande den 16 januari 1945 från sovjetiska utrikes- ministeriet. Några månader senare meddelade även Sovjets am- bassadör i Stockholm dåvarande utrikesminister Günthers mot att Wallenberg fanns i livet i Sovjetunionen och behandlades väl.

På tiden gick utan ytterligare meddelanden från de sovjetiska myndigheterna, gjorde svenska utrikesdepartements ett stort antal diplomatiska démarcher för att få Wallenberg hemskickad till Sverige.

Svaren blev under många år, att han inte fanns i Sovjetunionen.

Vid mitt besök i Sovjetunionen mars-april 1956 utverkade jag vid samtal med Eder och några av Edra medarbe-

Hans Excellens
Herr N.S. Chrustjev,
Ordförande i De Socialistiska Sovjetrepublikernas Unions Ministerråd,
M o s k v a.

tare, att ytterligare efterforskningar skulle verkställas angående Wallenbergs öde. På sovjetisk sida uttalades samtidigt, att Wallenberg, om han befunne sig i Sovjetunionen, givetvis skulle få hemresa. I ett memorandum av den 6 februari 1957 meddelade sedermera det sovjetiska utrikesministeriet resultatet av gjorda efterforskningar. Detta sades i korthet vara, att på grund av ett visst dokument som påträffats "den slutsatsen bör dragas, att Raoul Wallenberg avled 1 juli 1947" i ett sovjetiskt fängelse.

Vissa fakta, som efter mottagandet av detta memorandum kommit i dagen, tyder på att den i memorandum dragna slutsatsen kan ha varit förhastad. Jag ser det som en allvarlig plikt för den svenska regeringen och mig såsom regeringschef att icke underlåta något som kan bringa klarhet i saken. Därför tillåter jag mig att personligen vända mig till Eder i denna angelägenhet. Vad jag vill hemställa om är att Ni, Herr Ministerpresident, föranstaltar om att ytterligare efterforskningar anställas.

Först några ord om det senaste meningsutbytet mellan våra utrikesministerier.

Den 9 februari 1959 överlämnade Sveriges ambassadör i Moskva Rolf Sohlman en not till det sovjetiska utrikesministeriet med en hemställan att en undersökning måtte göras för att fastställa, huruvida Wallenberg efter år 1947 vistats i Vladimir-fängelset. Sedan det sovjetiska utrikesministeriet den 6 mars 1959 meddelat, att det vidtagit sådana undersökningar men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter, överlämnade ambassadör Sohlman den 17 juli 1959 preciserade uppgifter om det bevismaterial, som låg till grund för den svenska framställningen den 9 februari 1959.

Det var min förhoppning att på grundval av detta bevismaterial få tillfälle diskutera Wallenberg-frågan med Eder vid det besök, som den svenska regeringen inbjudit Eder att avlägga i Sverige förra året men som till vårt djupa beklagande då icke kom till stånd utan uppskjöts till en senare.

för båda parter lämplig tidpunkt.

Bevismaterialet omfattar ett stort antal uppteckningar av utsagor av personer, som tidigare befunnit sig i sovjetisk fångenskap, översom av andra upptecknade utsagor och andra handlingar. Materialet har sedermera ytterligare prövats på svensk sida. Bland annat har utsagorna ingående granskats av två framstående svenska domare, f.d. medlemmar av Högsta Domstolen. De har vitsordat att de uppteckningar, vergå svenska regeringen stödde sin framställning till den sovjetiska regeringen förra året (1959), är gjorda med stor omsorg och icke föranleder till antagandet, att utsagorna tillkommit efter ledande frågor eller under andra omständigheter, som kunnat påverka innehållet. Utsagorna innehåller ett stort antal uppgifter, vilkas riktighet kunnat kontrolleras, och de stödja varandra. De båda nämnda juristerna har funnit, att utredningen måste efter svensk rätt anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir.

Såsom redan omnämnts framhöll den 17 juli 1959, då han överlämnade närmare uppgifter om bevismaterialet till det sovjetiska utrikesministeriet, målsmän på svensk sida fästa stor vikt vid utsagor av en då preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talar om att Wallenberg under förra hälften av 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse.

Då jag vänder mig till Eder personligen i stället för att anmoda det svenska utrikesdepartementet att eventuellt fortsätta meningsutbytet på diplomatisk väg, har detta sin grund i fallets exceptionella och humanitärt sörjande natur. Efter de inledningsvis nämnda meddelandena på våren 1945 har vederbörande sovjetiska myndigheter, trots att Wallenberg såsom diplomat tillhörande ett neutralt land varit berättigad till diplomatisk immunitet, under därpå

följande år ända till februari 1957 icke lämnat några som helst uppgifter om honom. Denna omständighet har enligt ovannämnda memorandum den 6 februari 1957 berott på att vissa förutvarande ledare för säkerhetsorganen under en följd av år lämnat Sovjets utrikesministerium oriktiga uppgifter om Wallenberg.

Det är nu min varma förhoppning att Ni, Herr Ministerpresident, personligen ville intressera Eder för denne förtjänte svenske medborgares och diplomats öde och ge direktiv om anställande av sådana ytterligare efterforskningar, varom jag här ovan hemställt.

Med utmärkt högaktning

Tage Erlander

ADVOKATFIRMAN GÖSTA NISSER

INNEHAVARE: ADVOKATEN JUR. KAND. GÖSTA NISSER, LEDAMOT AV SVERIGES ADVOKATSAMFUND

TELEFON: 11 60 90, 11 60 95 TELEGRAM: JUSTNISSER

HAMNGATAN 1 A, 4 tr.
STOCKHOLM
POSTGIRO: 25 60 90

Herr Utrikesrådet Sverker Åström,
Kungl. Utrikes Departementet,
Gustaf Adolfs Torg,
Stockholm C.

D. nr

Stockholm den 25 okt. 1960.

Åberopande gårdagens telefonsamtal har jag härmed äran att till Eder kännedom översända genomslagskopia av den skrivelse, som överdirektör och fru von Dardel i dag avlåtit till Hans Excellens Statsministern.

Högaktningsfullt

Sten Nisser

AFFÄRSTRYCK, STHLM. 30521

Stockholm den 25 oktober 1960.

Till Hans Excellens Statsministern.

För det av Eders Excellens visade tillmötesgåendet att på grund av vår framställning vilja rikta en skrivelse till ministerpresidenten Chrustjev angående Raoul Wallenberg be vi få framföra vårt varma tack. Vi vilja även tacka för att vi vid utarbetandet av texten till skrivelsen under arbetets gång beretts tillfälle att framföra våra önskemål beträffande skrivelsens avfattning och för att dessa i viss utsträckning beaktats.

Av det genom Kungl. Utrikesdepartementet senast erhållna utkastet daterat oktober 1960 framgår, att Eders Excellens dock icke ansett sig kunna eller vilja avsluta skrivelsen med följande av oss önskade formulering:

"Det är nu min varma förhoppning att Ni, Herr Ministerpresident, personligen ville intressera Eder för denne förtjänte svenske medborgares och diplomats öde och ge direktiv för en ny fullständig utredning ägnad att äntligen leda till hans påträffande."

Enligt det senaste utkastet skulle skrivelsen avslutas med orden "direktiv om anställande av sådana ytterligare efterforskningar varom jag härovan hemställt."

Såsom ett sista önskemål beträffande skrivelsens formulering vilja vi då be att Eders Excellens går med på att å Sid.2, rad 2 i utkastet omedelbart efter ordet "öde" tillfogas följande relativsats,"varjämte det utlovades, att Wallenberg, om han befunne sig i Sovjetunionen, givetvis skulle få hemresa."

Med utmärkt högaktning

Maj von Dardel F.v. Dardel

Stockholm den 25 oktober 1960.

Till Hans Excellens Statsministern.

Pol.-dep. mott. Hfrs

Hfrs

För det av Eders Excellens visade tillmötesgåendet att på grund av vår framställning vilja rikta en skrivelse till ministerpresidenten Chrustjev angående Raoul Wallenberg be vi få framföra vårt varma tack. Vi vilja även tacka för att vi vid utarbetandet av texten till skrivelsen under arbetets gång beretts tillfälle att framföra våra önskemål beträffande skrivelsens avfattning och för att dessa i viss utsträckning beaktats.

Av det genom Kungl. Utrikesdepartementet senast erhållna utkastet daterat oktober 1960 framgår, att Eders Excellens dock icke ansett sig kunna eller vilja avsluta skrivelsen med följande av oss önskade formulering:

"Det är nu min varma förhoppning att Ni, Herr Ministerpresident, personligen ville intressera Eder för denne förtjänte svenske medborgares och diplomats öde och ge direktiv för en ny fullständig utredning ägnad att äntligen leda till hans påträffande."

Enligt det senaste utkastet skulle skrivelsen avslutas med orden "direktiv om anställande av sådana ytterligare efterforskningar varom jag härovan hemställt."

Såsom ett sista önskemål beträffande skrivelsens formulering vilja vi då be att Eders Excellens går med på att å Sid.2, rad 2 i utkastet omedelbart efter ordet "öde" tillfogas följande relativsats,"varjämte det utlovades, att Wallenberg, om han befunne sig i Sovjetunionen, givetvis skulle få hemresa."

Med utmärkt högaktning

Majvor Wardel F. Wardel

VS-Vertraulich

Lind d 23.11.60

AUSWÄRTIGES AMT
Legationsrat I. Kl. Dr.Dr. Schmiedt

Bonn, den 21. November 1960
Koblenzer Straße 99-103 (Eingang Wörthstraße 5)
Fernruf: 20121, Hausruf: .....

Herrn
Gesandten Freiherr Göran von Otter
Königlich Schwedische Botschaft

Bonn
Koblenzer Straße 91

Sehr geehrter Herr Gesandter,

in Ergänzung des Ihnen von dem z.Zt. auf einer Dienstreise befindlichen Herrn Vortragenden Legationsrat I. Klasse Hoffmann zugegangenen Schreibens vom 1. Juli 1960 darf ich Ihnen mitteilen, daß auch die weiteren Ermittlungen kein einigermaßen klares Bild über die Persönlichkeit des Herrn von Wetschel ergeben haben. Es ist daher nur möglich, die Äußerungen einiger befragter Vertrauenspersonen zusammenhanglos wiederzugeben, ohne daß selbstverständlich für deren Richtigkeit eine Gewähr übernommen werden könnte:

1. W. befand sich von etwa Sommer 1953 bis September 1954 im Lager des ersten Schachtes in Workuta. Er kam als Einzelperson ins Lager; woher unbekannt. Nach eigenen Angaben befand er sich von 1945 bis Sommer 1953 in verschiedenen Gefängnissen in Moskau. Entgegen den sonstigen Gepflogenheiten wurde W. in Workuta kaum zur Arbeit eingesetzt, im Schacht hat er nie gearbeitet. W. gab sich als Hauptsturmführer der Waffen-SS aus, sein Freundeskreis unter den Deutschen des Lagers war sehr klein. Er galt unter den Deutschen als sehr intrigant. Es wurde mehrfach beobachtet, daß er den politischen Offizier des Lagers besuchte, der als ausgemachter Deutschenhasser galt. Ein Ukrainer im Lager Workuta hatte gesagt, daß er W. Ende 1944 als Untersturmführer in der Tschechoslowakei kennengelernt habe.

2. Von Ende April bis Anfang Oktober 1955 befand sich W. im 11. Lager in Javos bei Potma. Soll dort angeblich versucht haben, die Mitgefangenen zu unbesonnenen Handlungen aufzuwiegeln . Wurde von der Masse der Deutschen im Lager abgelehnt. Soll sich be-

780

sonders mit den kriminellen Elementen im Lager angefreundet haben.

3. Nachbarn in Hamburg vermuten, daß W. nicht "von Wetschel", sondern "von Wentschel" heiße und seine Mutter und ein Bruder sollen entweder in oder bei Wien wohnen.

4. Wetschel soll niemals einer Beschäftigung nachgegangen sein. Er und seine Frau bekommen als Spätheimkehrer eine Rente von zusammen etwa DM 176,-- DM. Wovon sie sonst leben ist unbekannt.

5. W. und Frau, die aus Mitteldeutschland stammt und von dort in die Sowjetunion verschleppt worden war, sollen keinen Umgang mit anderen Personen haben.

6. Wetschel soll gesagt haben, daß er dem NS-Regime sehr nahegestanden sei, seine Ansichten aber in Sibirien geändert habe. Jetzt soll er sich als Demokrat im westlichen Sinne ausgesprochen haben.

7. W. soll sich vergeblich um eine seinen Kenntnissen entsprechende Stellung bemüht haben.

8. Wetschel ist, obgleich höflich und freundlich, ein völlig undurchsichtiger Mensch, der sich kaum mit seinen Nachbarn unterhält. Seine Mutter soll früher in Budapest ein Kaffeehaus besessen haben.

9. W. bewohnt eine 2½-Zimmer-Wohnung, die monatlich DM 5o,-- Miete kostet. Er besitzt einen in gebrauchtem Zustand gekauften dunkelblauen Opel-Olympia, mit dem er viel umherfährt. Das Ehepaar ist gut gekleidet.

10. W. pflegt regen Umgang mit Ungarn.

11. W. soll angeblich richtig Wehdorn heißen.

-3-

25/11

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Bonn den 23 november 1960.
1 bil.

Strängt förtroligt

Leifland/BB
Sthlm 29.11.60
Överl.jte bil.t.
1/ Statspolisint. Thulin, Statspol.
2/ Komm.Danielsson, Statspol.
f.str.förtr.k.o.f.ev.kommentarer.
E.u. L. Leifland
andre sekr.

EXP 1/12 BB

Broder,

På anmodan av Åström har beskickningen hos tyska utrikesministeriet begärt förtroliga upplysningar ägnade att belysa trovärdigheten av en sagesman i R.W.-ärendet. Jag har numera erhållit närslutna redogörelse av den 21 november 196

./. Med anledning av vad som framföres i redogörelsens näst sista stycke samt p.14 vore jag tacksam för de upplysningar som må kunna lämnas. Gärna skulle jag vilja ha ett interimistiskt besked om den omnämnde "herr von Engelström" kan identifieras - det torde t.ex. finnas en familj von Engeström i Malmö (greve Felix von Luckners fru hette von Engeström).

Bitr. Avdelningschefen L i n d,
Stockholm.

VS-Vertraulich

12. W. hat selbst folgende Angaben über sich gemacht:

a)
"Ich kam am 12.3.45 in der Nähe von Budapest in russische Gefangenschaft.
Am 17.6.45 wurde ich mit dem Flugzeug nach Moskau verbracht. Dort wurde ich in der Lubjanka festgehalten. Von dort kam ich nach Kargopalog (Kreis Archangelsk) und dann nach Dubrowlag (Potma.)
Vom Lager Dubrowlag kam ich nach Workuta und von hier aus 1955 wieder nach Potma.
Von Potma wurde ich Ende 1955 in die BR transportiert."

b)
"Ich bin schwerkriegsbeschädigt und lebe von meiner Rente. Außerdem schriftstellere ich etwas (schöngeistig). Weitere Einkommensquellen habe ich nicht."

13. W. hat sich im Jahre 1959, als er wegen Überschreitens der Geschwindigkeitsgrenze angehalten wurde, fälschlich als Offizier der Bundeswehr ausgegeben.

14. W. behauptete vertraulich, daß er von seiner diplomatischen Tätigkeit in Budapest her einen Herrn von Engelström (oder Engström) gekannt hätte, der später ebenfalls vorübergehend in russischer Gefangenschaft gewesen sei. Engelström hätte Kenntnis davon gehabt, daß W. sich im Jahre 1942 von Wien zwei Kisten Gold habe schicken lassen.

15. Es ist unklar, ob W. in den Jahren 1945 und 1946 tatsächlich in russischer Gefangenschaft oder etwa in russischen Diensten stand.

16. Nach den Eintragungen beim Einwohnermeldeamt in Hamburg ist Rudolf von Wetschel am 8. Februar 1920 in Budapest geboren. Er hat am 23. April 1956 in Hamburg geheiratet. Aus dieser Ehe stammen zwei Töchter.

-4-

VS-Vertraulich

Falls es Ihnen möglich sein sollte, über W. weiteres zu erfahren, insbesondere vielleicht durch Befragung des unter Punkt 14 genannten schwedischen Diplomaten über die Goldangelegenheit, wäre ich für eine entsprechende Mitteilung dankbar.

Diesen Anlaß benutze ich gerne um Ihnen, Herr Gesandter, die Versicherung meiner ausgezeichnetsten Hochachtung auszusprechen.

Hilger v. S.

Undén/UE

ang. Wallenberg

Chiffer-Telegram

STOCKHOLM den 1 dec. 1960		
N:o 49		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. 2 Cn I

Pol

Swedeleg
New York

AL

För Åström från utrikesministern. Statsministern överväger överlämna brevet inom närmaste tiden. Finner Du något speciellt hinder?

Cabinet

Exp. 1/12 14.30 A.T.

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

ex. 2 till
» 3 »
» 4 »

CHIFFERTELEGRAM

Från New York FN
Avsänt den telex 19 kl.
Inkom den 2/12 1960 kl. 04.25
Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 60:B	96
Avd. P	Gr. 2	Mål. Ea I

Pol

96.

Edert chiffer 49. Utrikesministern från Åström. Om icke läget beträffande de två ryska flyktingarna i Sverige föranleder betänkligheter, ser jag icke f.n. några särskilda skäl mot att avsända brevet.

Rössel

Coll.:

TSPOLISEN

5/12 1960

Till Herr Sekr. Leif. Sägland
Kungl. Utrikesdep.

Från Kr. Komm. Granse

☐ för yttrande	☐ för granskning	☐ för uppg. av förslag
☑ „ kännedom	☐ „ direkt besvarande	☐ „ föredragning
☐ „ attest	☐ enl. överenskommelse	☐ önskas åter
☐ „ åtgärd	☐ v. g. tala med mig	☒ önskas ej åter

Jag finner ej ugn anl. till förhör med
Hagerström [illegible]

Sp. nr 53. 12. 56. 500 block. 08 48868

2 ex.
Ex. n:r 1

P.M.

angående svenske medborgaren, jur. d:r Edvard Otto Max:son Engeström, född den 13 augusti 1899 i Malmö.

Från en meddelare, vars vederhäftighet måste anses tveksam, inkom 1939 en uppgift om att Engeström, som då var bosatt i Ungern, tidigare skulle ha varit fransk spion mot Tyskland under Ruhrockupationen.

I januari 1945 meddelade envoyén Danielsson från svenska beskickningen i Budapest, att man vid beskickningen hyste starka misstankar om att Engeström sysslade med hemlig underrättelseverksamhet. Man trodde att han vid flera tillfällen sökt skaffa sig närmare kännedom om och inblick i beskickningens arbete och sedermera avlagt rapport häröver hos någon ungersk mellanhand. - Möjligt var att detta meddelande kom från svenske legationstjänstemannen Raoul Wallenbergs kontakter i Ungern. Wallenberg försvann som bekant i samband med att ryssarna intog Budapest våren 1945.

Den 29 oktober 1946 meddelade Raoul Wallenbergs halvbroder Guy von Dardel att författaren Rudolph Philipp, vilken släkten von Dardel samarbetade med i forskningarna efter Raoul, hade förbindelser i Ungern, som skulle kunna skaffa bevis om att Engeström åtagit sig att utforska svenska beskickningen i Budapest.

I sin bok "Raoul Wallenberg", utkommen i slutet av 1946, gjorde Philipp gällande, att Engeström bl.a. varit medarbetare hos pil-

korsare i Budapest och skulle känna till omständigheterna kring Raoul Wallenbergs försvinnande.

Den 19 november 1946 hördes Engeström i Stockholm, varvid han förnekade att han utfört spionuppdrag för pilkorsrörelsens räkning. Han sade sig icke förstå, hur Philipp kunde komma med uppgifter om att han spionerat mot svenska beskickningen i Budapest. I övrigt bemötte han punkt för punkt Philipps påstående i boken. Sammanfattningsvis framkom vid förhöret,

att han efter studentexamen 1919 rest till Paris och 1921 gift sig i Budapest med en ryska, som ägde gods i Ungern,

att han därefter vistats huvudsakligen i Ungern men även i Paris samt ett halvt år i USA,

att han i Ungern huvudsakligen skött jordegendomen men även bedrivit affärsrörelse, huvudsakligen på Schweiz och Rumänien,

att han under vistelsen i Ungern icke haft någonting med svenska beskickningen att göra utom då han fick sitt pass förnyat,

att han icke haft något att göra med pilkorsrörelsen men att han under loppet av 20 år lärt känna flera av rörelsens förnämsta krafter,

att han sett Raoul Wallenberg två gånger i samband med anskaffande av skyddspass men i övrigt inte haft något med denne att göra,

att han och Wallenberg icke tillsammans varit fångna hos ryssarna.

Beträffande sina förhållanden efter ryssarnas intagande av Budapest uppgav Engeström, här i korthet, att han efter fångenskap hos ryssarna och omväxlande förhör hos dessa och ungerska polisen tog sig ut illegalt från Ungern den 11 september 1945 på ett tjeckiskt utresetillstånd. I Prag kontaktade han från svenska beskickningen sin familj i Sverige samt återvände illegalt till Ungern den 12 november 1945. Den 28 december 1945 reste han illegalt från Ungern och legal från Tjeckoslovakien till Sverige, dit han anlände den 31 december 1945. Därefter återvände han ännu en gång illegalt till Ungern den 18 februari 1946 och återvände på samma sätt till Sverige den 20 april 1946.

Från senare tid är inget känt om Engeström utom att han tiden omkring 1950 ägnat sig åt resebyrårörelse, bl.a. i Paris. En av de anställda meddelade som sin åsikt, att Engeström officiellt utgav sig vara socialdemokrat men att han under alla omständigheter var en stor tyskvän och fanatisk antikommunist. Värdet av dessa upplysningar är svårbedömt.

3.12.60.

Chiffer-Telegram

Leifland/AA.

STOCKHOLM	9 december 1960.	
N:o	Chiffer.	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu I

P.Wallenberg

Skickas ej

Besk. Moskva.

Handbrev Åström-Ryding 2 november re Wallenberg. Översänd Statsministerns brev till MID på i handbrevet angivet sätt. Datera 9 december.

Cabinet

9/12. Advokat Nisser hemställt att skrivelsen ej måtte avsändas. N. uppgivit att familjen fått beedigade utsagor från Brugger och Schöggl o. att dessa styrkt att W. varit vid liv till 1954/55. Uttrycket "varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet" i slutet av stycke 2 på sid 3 i skrivelsen borde därför ändras till "varit vid liv under förra hälften av 1950-talet". Excellensen vid föredragning ej benägen till justitieråden hänskjuta frågan huruvida de kunde godkänna en sådan ändring.

Nisser ~~[illegible]~~ förebådat att Bruggers och Schöggls utsagor kommer att tillställas Statsministern med en skriftlig hemställan om ändring av skrivelsen enl. ovan

[illegible]

Chiffer-Telegram

Leifland/AA.

STOCKHOLM 9 december 19 60.		
N:o	Chiffer.	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu I

R. Wallenberg

Swedeleg

New York

Ekert chiffer 96. Åström från Lind. Sohlman idag instruerad överlämna Statsministerns brev.

Cabinet

Mk. 17/12-60

Broder Leif.

Som bekant var Rudolph Philipp nere i Hamburg och forskade i von Wetschl-mysteriet, och han kom då i förbindelse med von Wetshhls moder, som på fråga förklarade, att makarnas yngste son, någon eller några månader gammal, hette Tor.Philipp hade då uttryckt sin förvåning över att ett ungerskt par kallade sin son med ett "typiskt svenskt namn", vartill modern replikerat, att det var av tacksamhet mot den "svenske" konsuln Heime i Malmö, vilken räddat hennes sons liv. Då Philipp efter återkomsten hit meddelade mig detta och samtidigt undrade vilka band som kunde förena von Wetschl och Heime, då Heime kunnat rekommendera och gå i god för von Wetschel beträffande kontakten med Sydsvenska Dagbladet, ansåg jag, att det kunde vara av visst intresse, om mina kollegor i Malmö kunde få ett samtal med Heime. Resultatet ser Du av bifogade utskrift av samtalet, som spelades in på magnetofonapparat. På sätt och vis får man här en förklaring till, hur det kunde komma sig, att von Wetschl "spontant" kunde komma att berätta om R.Wallenberg. Av den ursprungliga berättelsen kunde man få det intrycket, att det var en spontanreaktion från v. Wetschls sida, men då man ser, att von Wetschls moder städat hos Heimes svåger och gått där och pratat, så försvinner ju det spontana, och kvar står skojaren, som sett en chans till att göra sig en slant. Inte blev det väl så mycket, men för en skojare duger det nog med ett halft tusen eller däromkring, och var det sedan någon kärlekshistoria med någon svenska - att hustrun var svenska tycker jag mig tydligt kunna förstå - så passade det ju väldigt bra för den lille skojaren att koka ihop en historia. Ett visst intresse har ju även historien om de många "guldkistorna", n'est-ce pas?

Då utskriften blev gjord blott i ett exemplar översänder jag den för din genomläsning. Skulle Du vilja ha ett ex. kan vi ju ordna avskrift.

H-ar.

16/12-60 O.D-son.

781

ad 17/12-60

Förhör med konsul Tord Heime, Malmö, torsdagen den 8 december 1960.

Ärende von Wetchel - Raoul Wallenberg.

Förhörsledare: Knud Nilsson, Malmö.

H = Heime
N = Nilsson

H.: Mitt namn är Tord Heime. Jag är konsul här i Malmö och mitt yrke i övrigt är verkställande direktör för Nils Heime AB, träexportfirma, och min kontors- och bostadsadress är Gustav Adolfs torg 49 här i Malmö. Jag är född den 31 januari 1919. I dag har vi torsdagen den 8 december 1960 och jag sitter här uppe på ett tjänsterum hos kriminalstatspolisen i Malmö, där jag har blivit ombedd att frivilligt komma hit för att ha ett samtal i ärendet baron Rudolf von Wetchel och hans....med hela Wallenbergshistorien. Där finns ingenting för mig att dölja, jag skall gärna ge dom upplysningar som jag kan ge och då kanske det är bäst att ta det hela från början och hur jag har kommit i kontakt med mannen eller rättare sagt jag har inte själv sökt kontakt med honom utan han har sökt kontakt med mig och då kan jag ta det från början.

Min makas syster, alltså min svägerska, är gift med kapten Harald Holst. Han är norrman och har numera gått i land och är norska statens skeppsbyggnads-kontrollant och deras säkerhetsbestämmelser vid dom tyska varven. Han är placerad i Hamburg och han har sitt tjänsterum på norska generalkonsulatet i Hamburg. I februari månad så fick jag ett brev ifrån min svägerska fru Yvonne Holst med några korta rader, där hon skrev "Kära Tord. Det kommer inom den närmaste tiden en man här ifrån Hamburg att söka dig och vi tycker att det är så synd om honom och om du på något vis kan hjälpa honom till rätta, så skulle vi sätta stort värde på det. Vi har kontakt med honom genom att hans mamma är städerska hos oss, extra städhjälp, alltså inte fast anställd. Dom har en villa och bor ute i Hamburg, Langenhorn, adressen är ....port 14 och till den här villan visar det sig att det är en äldre dam som brukar gå och vara städhjälp och hon är baron von Wetchels mamma.

Jag fick sedermera reda på att...ja, det kanske jag skall ta, det visste jag inte riktigt då...men i varje fall rätt som det var en dag så dök denna von Wetchel upp på mitt kontor och sökte då...det var så hemligt allt vad han sa, men han lät antyda att han satt inne med vissa fakta beträffande Raoul Wallenberg och jag förstod också då att han redan i Hamburg varit i kontakt med svenska UD och en representant där, jag har glömt hans namn. Han nämnde namnet, det var någon här i Stockholm, som hade varit nere. Det hade gått till på det sättet, att mamman hade berättat för min svägerska om sonens historia, om fängelsevistelsen i Ryssland och med hänsyn till att hon var svenska hade hon också berört att han hade haft kontakt med Wallenberg. Och det är klart att hon som hade följt färska tidningar och detta mysterium under många år hon blev

väldigt intresserad och kom sedermera i kontakt med denna baron von Wetchel och, jag tror det var genom svenska generalkonsulatet där, som hon tog kontakt och talade om vad hon hade hört genom mamman, och genom hans egen berättelse där han bestämt påstod att han varit tillsammans med Wallenberg i ett slavläger och han hade också varit i det läger, där Wallenberg avled. Då hade hon i varje fall kontaktat svenska generalkonsulatet där nere, det kände ju de till, de har ju umgänge genom de norska generalkonsulatet och det resulterade i varje fall i att det svenska generalkonsulat, så som jag blivit informerad, hade visat ett stort intresse för saken. De hade underrättat svenska UD, som då hade skickat ner någon eller var det ett par representanter. Den här von Wetchel kom då hit till Malmö och han ville höra med mig lite grann om jag framförallt skulle kunna hjälpa honom att undersöka...det var vissa personer som satt inne med lösningen till detta mysterium. Först och främst ville han veta om jag kände till någon som hette von Engeström. Det var denna Edvard von Engeström och om han var i Malmö. Han hade varit uppe i ...han hade sett i telefonkatalogen och där hade han fått adressen och hade varit uppe och ringt på, men de visade sig att det fanns ingen hemma. Då ringde jag upp greve von Luckners fru, som ju är syster till denna Edvard von Engeström och frågade, om hon visste var han var. Hon talade om att han var i Sydafrika, jag tror att hans barn är bosatta där. Det där blev ännu mera mystiskt för von Wetchel, som hade mycket stort intresse att komma i kontakt med von Engeström. Så frågade han mig vidare om jag kunde hjälpa honom att få kontakt med en annan herre, vars bror skulle ha varit läkare i detta slavläger, där Wallenberg dog och denna broder, om jag erinrar mig rätt, han

skulle också bl.a. ha hjälpt så att von Wetchel slapp ut ifrån det slavlägret. Den mannen som han sökte hette Szjökever och jag visste inte hur man skulle gå till väga. Jag skrev brev till Statens Utlännings kommission den 17 februari 1960, där jag skrev följande: "Jag vore tacksam att få veta om det i Sverige arbetar eller bor en läkare vid namn Szjökever, enligt uppgift av estnisk ursprung. Om så är fallet, vore jag tacksam att få adressen till hans arbetsplats och bostad". Jag fick så småningom ett brev därifrån där dom talade om att någon man med det namne icke fanns. Detta meddelade jag von Wetchel, som emellertid ställde sig mycket skeptisk till detta och han är fortfarande av den övertygelsen, att denna mannen skulle befinna sig i Sverige och han skulle sitta inne med mycket stor del av hemligheten om Raoul Wallenberg. Så kom han in och diskuterade mer och mer och det var ju väldigt intressant och höra vad han hade att berätta. Till en början lät det väldigt, nästan för bra, det var nästan allt för fantastiskt, men å andra sidan så fäste jag mig vid att han kände, att han var så säker på detaljer. Och han kunde exakt, det var inte något löst svammel, utan det var mycket detaljrikt, och han kunde...han tog sig för pannen ibland och sa "låt mig nu se, jo det var då, jo precis det var då och det var då och då" och då berättade han hela den här historien om Wallenberg. Då talade han också om att det i Sverige fanns en herre som hette Philips, som enligt hans uppfattning, på ett oriktigt sätt, utnyttjade fru Wallenberg och att den mannen skulle vara en bluff och att den enda som satt inne med den verkliga hemligheten var denna von Wetchel. Men, han betonade hela tiden att han ville gärna bidra till klarläggandet, han ville också eventuellt ta pressen till hjälp, men han ville inte ha några pengar. Och det är detta som förvånar

mig. Han ville inte ha några pengar för han sa att han gjorde detta i mänsklighetens och humanitetens tjänst. Och så sa han att om han eventuellt skulle kontakta någon stockholmstidning för att på det sättet försöka sprida ljus över det och då trodde han väl också att i och med att det publicerades så skulle väl kanske en del av dessa som han...han sa att det fanns såväl här som annorledes en del s.k. mullvadar i det här arbetet som kanske hade litet dåligt samvete och som kanske skulle dyka upp så småningom om det liksom återigen kastade...och offentlighetens sken kom över det. Jag sa till honom att jag hade väldigt svårt att över huvudtaget lägga mig i det, jag vill gärna lyssna till honom och hjälpa honom till rätta, men jag talade om för honom om Engeström och jag talade om för honom om Szjökever och mer kunde jag strängt taget inte göra. Men beträffande pressen, sa jag, så tycker jag, att vill ni ha kontakt med pressen så skall jag gärna ordna det, men det är ju inte alltid nödvändigt att tidningarna i Stockholm skall vara först med sensationella nyheter och dom slår upp dom också med alltför sensationella rubriker i synnerhet aftontidningarna, utan då kunde ju lika gärna, när vi ändå befann oss i Malmö, så kunde jag ju lika gärna sätta honom i kontakt med Sydsvenska Dagbladet, en av de ledande landsortstidningarna som också då, enligt min uppfattning, brukar vara vederhäftiga och inte gick till några överdrifter utan i så fall skulle behandla det på ett mycket vederhäftigt sätt. Han betonade återigen att han inte ville ha några pengar. Jag är övertygad om att hade han vänt sig till någon tidning, veckopress, tidningen SE exempelvis eller om han hade gått till Aftonbladet, Expressen eller något liknande och sagt att här sitter jag inne med en sensationell historia

ni skall ge mig 5.000 kronor eller 1.000 kronor eller vad det kan röra sig om, så är jag alldeles säker på att han skulle ha kunnat gjort det. Det var det som gjorde lite att jag började mer och mer att tro på mannen därför att han inte på något sätt ekonomiskt utnyttjade situationen, vilket han absolut skulle kunna göra.

Jag ringde upp min vän på Sydsvenska Dagbladet, G.A. Hårde, och frågade, om han ville ta emot mig i ett angeläget ärende och jag ville då introducera honom, den här mannen, jag sa inte riktigt vad det gällde då, men i varje fall så gick vi upp till Sydsvenska Dagbladet och då berättade jag hur saken låg till först och så tog jag in von Wetchel och så sa jag det att nu har jag gjort en kontakt här, nu får herrarna själv sköta detta, men jag vill inte ha med saken att göra och vill överhuvdtaget inte dragas in i offentligheten. Men är det så att ni vill tala med varandra och är det så att Sydsvenska Dagbladet vill lyssna till honom så gärna för mig. Han lyssnade mycket, mycket intresserad, och det är klart att i början blev dom mycket skeptiska, men även dom fäste sig vid hans detaljrikedom, som han kom med. Överhuvudtaget så verkade det hela mycket vederhäftigt. Även om det var något som sa att det här kan ju inte vara sant det är för fantastiskt, men å andra sidan sa man att om någon ljuger, så måste det vara en briljant hjärna som kan ljuga så konsekvent och med en sådan detaljrikedom utan att en enda gång fälla sig själv på någonting. Det heter ju det att man skall alltid tala sannhetligt så kan man bättre komma ihåg vad man har sagt. Han kom ihåg vartenda ord och därför började man mer och mer att tro på vad han sa. Vi kom så småningom också i kontakt med Krister Vahlgren, som var mycket intresserad och även han fick ett gott

intryck av mannen. Det fick vi samtliga. Han berättade lite om sig själv för mig. Han visade att han hade tidningsurklipp på någon hamburgtidning, det kom jag inte ihåg, där det stod att det var en ny kontingent som hade kommit hem och där stod bl.a. denna baron von Wetchel. Han berättade ju också att hans far hade varit överste vid österrikiska armén och han hade också tillfälligtvis...vid vissa tillfällen tjänstgjort vid hovet och att han var egentligen uppfödd i Österrike och under mycket goda förhållande. Han hade ett elegant och trevligt uppträdande och å andra sidan brukar man ju...jag tvekade ibland på att han kunde vara...komma ifrån den social miljö, som han lät påskina. Man ser gärna på sådana detaljer som folks sätt att äta t.ex., där jag absolu ansåg att han inte var uppfostrad vid den miljö, som han lät påskina. Å andra sidan får man också säga det, att har man kanske ätit med fingrarna eller med slev i ett fångläger i många år, så skulle man ha glömt denna konsten att kunna äta bildat och kultiverat, men jag tror ändå, att sådant sitter i så pass ...en uppfostringssak som sitter i hela livet. Det var en detalj som jag lade märke till att det kan inte...man sitter inte och för kniv och gaffel på det sättet om man är uppfostrad i den miljö han lät påskina eller lägger ut verktygen som åror från talrike när man har avslutat måltiden o.s.v. Ja, det är bara detaljer men det är bara därför jag började få lite misstankar då att det kanske inte var riktigt. Men å andra sidan så berättade han ju mycket detaljer om sin uppfostran, sitt hem och hur dom sedan hade förlorat allt och hur mamman hade kommit upp till Hamburg. Däremot undvek han personligen att tala om att hon var städhjälp, det ville han inte gärna påskina. Nåväl det blev så att han...det uppdrogs åt Jan Engfält på Sydsvenskan, som är en av deras utland

redaktörer, att lyssna på honom och sedan lämnade jag dom och så fick dom sköta sig själva, och då utarbetade dom en artikel och han skrev ju ner uppgifter på tyska och bl.a. ritade han en skiss, den sitter här på tidningen och jag har originalskissen här, den skall jag faktiskt behålla som en suvenir. Den ritades ren och så kom denna artikel i tidningen söndagen den 21 februari.

N.: Är det von Wetchel som...

H.: Det har von Wetchel själv gjort. Det är hans egen... det är efter den skissen. Jag kan ju bara tala om det, att när dom skulle renrita hans skiss, så var han så ytterst noga med att varje liten detalj, vi kan se på skisserna här, dom fick ändra...stängslets gång...där var en grind som var felaktigt placerad i det här...där man säger att Wallenberg låg begraven och han beskrev exakt med distanser och väderstreck och allt och ni ser ju här att det är mycket detaljrik skiss. Så han var mycket noga med att ingenting fick lämnas åt slumpen, för han sa, att ska en sådan sak in så får det inte finnas någonting som inte stämmer, så att dom ska kunna slå mig på fingrarna och säga, att jag talar osanning. Så därför var det väldigt noga. Sedan bad han mig på lördagkvällen, innan tidningen kom ut på söndagen den 21 februari, då ringde han mig och frågade om inte jag ville gå med honom upp på Sydsvenskan för att kollationera att den svenska översättningen var sådan, som han hade sagt i tyska. Han ansåg att dom inte talade så tillräckligt god tyska som dom kanske borde ha gjort och ville då absolut vara säker på att dom hade uppfattat rätt. Jag gick igenom texten och jag kollade med hans eget och jag översatte texten för honom och det

gjordes en del korrigeringar på korrekturet och jag måste säga att det var med yttersta noggrannhet att varje ord var rätt avvägt och rätt formulerat. Det fick absolut inte stå någonting, som jag sade tidigare, där någon skulle kunna säga...se där, den punkten stämmer inte, detta visar att mannen ljuger, utan han förstod att folk var skeptiskt inställda till det, men å andra sidan så ville han göra det. Det var inte tal om någon ekonomisk ersättning från Sydsvenska Dagbladet. Han begärde ingenting och det enda var det, att dom ville visa en hänsyn till fru von Dardel, Wallenbergs mor, och hon skulle underrättas innan artikeln blev publicerad. På vilket sätt hon blev underrättad om detta, om det var på lördagskvällen eller tidigt på söndagsmorgonen, det erinrar jag mig inte, men hon blev underrättad om det så att det inte skulle slå ned som en bomb. Sen uttryckte hon en önskan att få träffa honom och vidare så ville han gärna komma upp till Stockholm för att träffa den sekreteraren på UD, om jag hör hans namn så minns jag det, men jag kan inte erinra mig det, som han hade talat med i Hamburg och han ville gärna prata med honom så att han inte skulle anse att han varit inkorrekt eller gjort någon indiskussion genom att publicera detta utan förklara för honom att han inte längre var bunden utav deras diskussion i Hamburg utan att han hade rätt att låta publicera det. Då säger Krister Vahlgren att vill han åka upp till Stockholm så skall vi gärna betala en tur och retur resa för honom och ett hotellrum och 1 dags traktamente eller 2 dagar det skall vi gärna göra. Och det sa jag till honom, jag förstod att han inte hade så gott om pengar, då erbjöd dom sig att betala det till honom. Men sedermera visade det sig, de visste inte vilken dag om det nu var på måndag, tisdag eller onsdag, han skulle resa upp efter den här tidnings-

artikeln söndagen den 21 februari. Men så slogs det ju upp i tidningarna i Stockholm några urklipp från det där och det kom också genom radioeko. Sen dök den här Rudolf Philip upp, som det står i tidningen och som Sydsvenskan också har citerat, där han sa att det hela var en, var står det, lögn och förbannad dikt, står det här i tidningen, och tidningarna hade då påverkat fru von Dardel och sagt att ni skall inte bry er om honom utan detta är en genuin bluff och så och så och så kom då ett besked att fru von Dardel önskade icke träffa honom. Men, sa Krister Vahlgren, vi har ju ändå fått en nyhet och vi är tacksamma för det, vi har ju fört fram den under hovsamma former och så vederhäftigt som vi har kunnat och har vi lovat honom den här biljetten och traktamentet så står vi till det. Så jag skulle tro att han fick väl ifrån Sydsvenskan, vad kan det vara, ett par hundra kronor eller liknande. Men det var ju en bagatell, jag menar, vilken tidning som helst skulle han ju utan vidare kunna gått...bara med den artikeln och med dessa detaljer, så skulle han utan vidare kunnat göra en ...affär på 5.000 kronor utan vidare. Och det är det som jag tycker är så mystiskt. När kriminalassistente nämnde där att han lånat pengar och försökt att ordna pengar, så tror jag att jag får tillbakavisa den uppfattningen för att...det är riktigt att han har lånat pengar av mig, men det rör sig om 300 kronor och det var pengar som jag faktiskt själv erbjöd honom. Och det vill jag också tala om hur det kom till. Jo, han ringde mig och frågade om jag ville gå med...komma bort till Anglais och då talade han om det...jag kommer inte ihåg om vi sa du till varandra, och han sa det, kan du tänka dig att här kommer plötsligt farande från Hamburg min fru och hon har blivit så sjuk. Hon ligger i influensa och hög feber och skulle du på

något sätt kunna hjälpa mig att någon läkare kunde titta på henne och så där vidare. Jag gick med honom bort till Anglais och gick upp och där låg hon i sängen och såg ganska illa däran. Jag såg på henne att hon hade hög feber, så jag ringde en god vän till mig, doktor Martell, som ni känner till, han är ju här på polisen bl.a. och frågade om han ville vara vänlig och komma dit. Han kom dit och skrev ut något febernedsättande och genom det så kom hon tillbaka igen till Hamburg efter några dagar. Varför hon kom hit det kan jag inte fatta, om det var... han påstod själv att hon hade rest efter honom...om det var för att hon längtade efter sin man eller av vilken anledning, det vet jag inte, jag har bara träffat henne däruppe i hotellrummet, då jag sa goddag till henne och beklagade att hon var sjuk. Att hon var sjuk, det var hon. Jag fick också veta sedan att hon var gravid och jag vet inte när det barnet kan ha fötts, kanske någon gång i somras eller våras, det vet jag inte, men han påstod att hon var gravid. Det är enda gången jag har sett henne och det var som sagt bara under ett mycket hastigt besök vid deras rum där uppe på hotell Anglais. Nå, så hur det var så höll vi på och pratade om detta och han skulle resa till Stockholm och så frågade han om han eventuellt...om han skulle göra en längre utredning om detta, om han då skulle berätta, det var så intressant allt han hade att säga, skulle berätta en längre historia. Då sa jag till honom det, veckopressen den känner jag inte till, men det är klart att jag har en god vän, fru Marie Beronius, som är god vän till familjen, hon och hennes make, och henne känner jag mycket väl och det är klart som redaktör för veckopressen så skulle hon i varje fall vara säkerligen mycket intresserad att höra på allt det här som du har berättat. Jag tog kontakt med henne och talade

om det att jag kände mannen som hon hade sett i en tidningsartikel och jag sa att jag skulle sammanföra er. Han har ju bl.a. berättat att han sysslade med författarskap och höll på med någon bok, som han skulle ge ut, och jag tyckte liksom att dom hade samma bransch, så att dom kanske kunde ha en del intressant att säga varandra. Så jag sammanförde dom och det var väl också en avsikt med det och det var helt enkelt att jag inte hade tid att varje dag tala med honom 1 á 2 timmar om...och gå med honom på Sydsvenskan. Jag hade min rörelse att sköta, så jag sa till honom att nu får någon annan ta vid som är mera hemma i det. Då förde jag tillsammans dom och hon i sin tur tog kontakt med Gustav von Platen, chefredaktör för Veckojournalen, och det var väl avsiktligt då att hon skulle sammanföra honom med Gustav von Platen och det hela resulterade i att fru Beronius och denna baron von Wetchel dom åkte upp till Stockholm. Vad dom gjorde där uppe det vet inte jag, men jag fick reda på sedan, att Gustav von Platen hade blivit påverkad, kanske av Philip eller någon från UD, men han slog ur hågen att ta in någonting i sin tidning. Jag tror att han var uppe och talade med denna mannen på UD som han hade träffat i Hamburg. I övrigt vet jag inte någonting om vad som hände i Stockholm. Dom kom ju tillbaka så småningom till Malmö och då sa jag väl adjö till honom innan han reste, men någon annan kontakt hade jag inte. Jo, dom där 300 kronorna... det var då när hans fru var sjuk där, medicinen kostade, läkarbesöket kostade och han hade nog inte tillräckligt med pengar. Då gjorde han en försiktig förfrågan om jag möjligen skulle kunna låna honom en mindre summa. Ja visst, sa jag, det går bra, här har du 300 kronor. Det var närmast för att kunna ordna... jag tror att hans fru hade visst inte sörjt för returbiljetten och det var för att kunna få undan henne

så hon kom hem till Hamburg. Jag tyckte det var synd om henne när hon var sjuk så hon fick 300 kronor och dom har jag givetvis aldrig fått tillbaka. Det bästa sättet att bli av med en vän är att låna honom pengar, så ser man honom aldrig mera. Sedan jag lånade dom pengarna så har jag inte sett honom men jag skrev faktiskt ett brev till honom den 31 maj när jag hade fått hans adress och där jag då frågade om han ville vara vänlig att vid ett tillfälle lämna över dom där pengarna som motsvarade 240 tyska mark till kapten Harald Holst, alltså min svåger, som kunde... det har han inte svarat på och jag vet att han sedermera har varit i Sverige, även i Malmö, men han har inte haft någon som helst kontakt med mig. Om det är för den penningsumman det vet jag inte.

Ja det var det besöket, men nu ska vi se här. Jag har träffat honom, det är inte riktigt om jag säger att det var sista gången jag såg honom när han var här då i samband med stockholmsresan angående den där tidningsartikeln. Jag har träffat honom en gång senare, strax efter, en månad efter kanske det var... i Malmö. Då var han här med en annan tysk som hette ...ja han sa han hette Horst och hans efternamn kommer jag inte ihåg, men han talade om denna Horst och jag har träffat honom en dag och...

N.: Konsuln kan inte påminna sig vilken månad?

H.: Ja, det var ju långt före detta brevet som jag skrev den 31 maj och då var ju...i slutet av februari så det måste ha varit under mars april någon gång som han varit här. När jag träffade honom den dagen så brydde jag mig inte om att kräva honom på beloppet för det var så pass färskt, men sedan skrev jag det där brevet och sedan har jag inte hört något från

honom alls. Men då var han här med en tysk och det tyckte jag verkade lite mystiskt för den här mannen han hette Horst och dom påstod att dom också hade varit i Ryssland i slavläger...om han var med där eller ej...jag tror det nästan och denna man han talade om Düsseldorf, men så talade han också om Hamburg, men han var för tillfället i Düsseldorf och sedan läste jag för inte så längesedan i tidningen Arbetet att det var om någon som hette Horst...som hade varit i slavlägret Lublanka och så stod det att denna tysk hade blivit anklagad för någon krigsförbrytarhistoria och blivit dömd och det var just i Düsseldorf och namnet var Horst och jag vet att hans efternamn började på H.. och det gjorde även denna mannens ...så jag satta ihop dom där...jag tänkte att det möjligen kunde vara den mannen eftersom dels dom här namnen i Ryssland och dels namnet Horst och H och det...så det var så mystiskt deras samröre...dom pratade och hade sig och det var telegram från Tyskland och det var samtal och det ena med det andra. Men jag blev aldrig klok och ville inte forska i det heller, utan vi var och åt en bit mat tillsammans och sedan såg jag dom inte mer utan sedan försvann han.

+/ = Heinke

N.: Ärendet då?

H.: Jag vet inte vad det var för ärende, men jag tror också att han diskuterade med fru Beronius om något ...ja det var nog någon diskussion där med fru Beronius och honom för dom träffades också nämligen i den vevan så det var närmast...han hade sökt kontakt med henne innan han sökte kontakt med mig faktiskt. Sedan dess har jag inte hört någonting. I somras var min svägerska och kapten och svåger, herr och fru Holst från Hamburg och hälsade på och då frågade dom hur

det gick och hur det var, var var ditt intryck... man vet inte vad man skall tro...men det verkar ändå mycket sant det som han säger och det var väl då dom talade om att hon, hans fru, hade fått ett barn, men i övrigt diskuterades inte så mycket, jag bara sa till dom det, att ni får inte skicka honom på mig en gång till, för dels har jag inte tid och dels vill jag inte bli inblandad i en massa sådana här mystiska historier där man kanske kan komma in i saker som kanske bara kan bli obehagligt.

N.: Umgås dom fortfarande?

H.: Nej dom har ju inget umgänge mer än det att mamman går väl dit fortfarande och städer det gör hon, men något umgänge i övrigt...men jag frågade hur hon hade det, så sa hon att han hade hemskt dåligt med pengar och fattig som en lus, som hon sa, hon tyckte det var synd om honom. Och jag sa det, att dom där 300 kronorna dom glömmer vi, jag skall inte kräva dom mer i varje fall. Men fru Beronius har nog haft en viss korrespondens med honom, skulle jag tro, för att han hade vilda planer på att dom skulle kunna... utav hela detta skapa ett filmmanus och det skulle kunna skrivas en bok och hon skulle hjälpa honom om hon hade kontakter inom det här yrket o.s.v. Men i övrigt så har jag inte haft någon kontakt med honom och vad han gör för närvarande det vet jag faktiskt inte, men det är klart att jag skulle kunna fråga vad han håller hus och vad han gör, det kan jag ju fråga hos min svägerska där, det kan hon väl få reda på av mamman. Jag skall se om det är någonting annat jag kan ha glömt möjligen...vad han berättade om sig själv. Ja det var ju så längesedan nu och det verkade sådana raffelhistorier, men det var ju då när alla ryssarna kom in i Budapest och den här historien...

där talade han...det vill jag säga, att det jag säger nu det är vad jag kan erinra mig. Han nämnde någonting om att det var någonting skumt i Wallenbergsaffären med en ganska stor förmögenhet i guld, som Wallenberg skulle ha haft med sig ner till Budapest för att friköpa judar. Det lär ha rört sig om 16 kistor guld. Det skulle han ha haft med sig ner och hur det var dom där guldkistorna försvann och han vet...det hade varit en mottagning där på ryska ambassaden och sedan hade vissa herrar bara försvunnit och sedan hade hela det här sammanbrottet kommit och all den här förmögenheten skulle vara försvunnen men vissa av dom herrarna som han då misstänkte satt nu som välbeställda företagsledare, någon i Tyskland och någon i Sydamerika och han misstänkte även två stycken i Sverige. Han hade den uppfattningen att denna Edvard von Engeström hade ett finger med i spelet om dom här guldkistorna. Men jag undersökte hans förmögenhetsförhållanden...så där finns nog ingenting bakom. Hade han suttit i storartade ekonomiska omständigheter kunde man ju misstänkt det. Men jag tror att det som har varit drivfjädern här det är väl att han vill försöka att genom publiceringar få folk fram i ljuset som gömmer sig och som känner till denna stora förmögenhet som han medförde dit och som sedan bara försvann. Där han är säker på att en del av detta guld har hamnat i Sverige och det rör sig ju om millioner. Och det är egentligen det, vad jag förstod på honom, som hans spaningsarbete går ut på det är att få fram dessa som var med att lägga beslag på det guld som försvann vid det tillfället. I övrigt så vill jag gärna tro...antingen är karlen helt galen och älskar att få sådant här i tidningen. Han är ju anonym...så skulle han låta publicera sig själv med fotografi och namn och det hela, men det gör han ju inte. Han går inte heller

och gör affär på det, jag vill gärna rätta den uppfattningen därför att, jag vet inte om han har gjort det sedermera, men en sådan historia som denna skulle han ju utan vidare kunna göra stora pengar på. Så mycket som han ville och med sådana detaljer och artikeln, jag har den här i klipp, den verkar väldigt intressant att läsa...vilken eftermiddagstidning helst....jag är säker på att hade herr Philips haft det materialet och kunnat lägga fram, så hade han säkert utnyttjat det...för det är nog allmänt känt att han har tagit det där på entreprenad. Jag känner honom inte och vill inte uttala min inställning om honom, men det man har hört om honom det har ju inte varit det bästa. Jag kan inte fatta varför han gör detta. Han gör inte någon...på det, han vill inte själv förekomma med sitt eget namn och då frågar man sig...och så säger han själv att det är för humanitetens och rättvisans tjänst, som han vill bringa klarhet över det hela.

N.: Nu kan man ju fråga sig varför han först nu dök upp i sammanhanget.

H.: Ja det sa han väl också...det undrade vi också varför han hade dröjt så länge med det. Jag vill minnas att han sa Wallenberg, varför just Wallenberg, det är ju millioner som har försvunnit, varför skulle jag fästa mig vid honom. Jag har inte följt med den svenska pressen bara för att han råkade vara son till en rik svensk familj så har det varit så enormt om honom. Du måste tänka dig, sa han, där är millioner som har gått samma öde till mötes, varför skulle jag just ta upp det fallet, då skulle jag ju kunnat ta upp oändligt många av mina egna landsmäns fall, men det råkade här igenom att det var en svenska...och vi kom in

på det sättet...jag hade samma fråga precis där... och det ligger väl något i...vi tycker här nu... Wallenberg det är en känd familj och han var utsänd av UD den gången och det är klart att för oss har det blivit en stor historia men för honom är Wallenberg som en utav alla andra. Om vi läser artikeln här så kan man ju se här hur i detalj han kan nämna, om jag minns rätt så sa han att han dog i maj månad 1950 och han har ju också visat på skissen var han ligger begraven och det ena med det andra.

N.: Konsulns rent privata åsikt om det här. Tror konsuln att han har träffat Wallenberg och att han kände honom och att dom uppgifterna han har lämnat är hans egna.

H.: Alltså jag har blivit påverkad utav andra nu, som liksom låtit påskina att han är en bluff, så man vill vara skeptisk, men å andra sidan så säger man det, varför skulle han ljuga ihop den här historien. Han gör ju inte några pengar på det, varför skulle han kunna på detta sättet i detalj...alltså för honom tror jag, att själva detta...det är inte att han har dragit upp det...det är väl för att komma underfund med var tog dom där pengarna vägen. Det är det som är drivfjädern. Så mycket kan jag säga på bandet att det här det är klart att om man säger...i humanitetens och mänsklighetens tjänst o.s.v. vill jag faktiskt tro honom om det eftersom han inte försökt göra någon affär på det...dom futtiga 200 kronorna som han fick från Sydsvenskan för att resa upp till Stockholm och om igen som en turist höll jag på att säga...det var ju mycket liten ersättning för ett sådant material som dom fick här. Jag vill faktiskt tro det...jag kan inte finna något motiv varför annars men motivet är väl detta att han vill dra' upp denna

saken igen för att spåra dom som kan kasta ljus över vart tog dessa 16 kistor guld vägen. Det är det och där räknar han inte med att ruffa åt sig någon skatt och liknande utan vad han räknar med där är att om han kan bringa klarhet på den punkten så skulle han t.ex. få 10 % ersättning eller kunna framställa kravet...här ser ni här skall jag ha 10 % hittelön, höll jag på att säga, men det är ju där...och det är det som är den springande förlusten. Han vill försöka taga reda på...och där vet han nog ännu mera detaljer...men där driver han nog ett privat spaningsarbete att få reda på var tog dom 16 kistorna guld vägen...var tog dom vägen då när Wallenberg försvann. Han berättade också detaljer om denna mottagning och hur det var vissa som hade försvunnit och det var dom ...och så försvann dom. Han är säker på att dessa guldlådor icke kom i ryssarnas händer, utan dom har försvunnit på annat sätt. Dom har försvunnit...jag tror det var 5 stycken som han nämnde och han har namn och han tror bl.a. att den här Szyökever skulle kunna lämna en del ljus över...

N.: Har konsuln i övrigt bedrivit egen privat undersökning för att spåra upp vissa personer utöver vad vi nu har talat om.

H.: Ingenting. Den enda åtgärd...jag ringde fru von Luckner och jag skrev ett brev till utlänningskommissionen och det har jag kopia på här det kan jag visa. Ingenting annat.

N.: Konsuln har inte haft någon som helst kontakt med honom mer än ni har talat om här.

H.: Ingenting.

N.: Ingenting att ni väntar att han skall komma hit.

H.: Nej ingenting. Jag skrev detta brev den 31 maj och sedan har jag inte hört någonting. Jag skulle nog kunnat titta efter i min dagbok...jag undrar om jag inte skulle kunna se när han var här i våras, efter det här februaribesöket. Det är möjligt att jag har skrivit det men jag är inte riktigt säker på det. (H. tittar i sin anteckningsbok, men kan inte hitta någon anteckning). Nej, det skulle nog ha varit strax efteråt...det har nog varit någon gång i mars eller kanske lite längre fram...ja mars-april. Jag vill gärna framhålla det att jag har...den enda tjänst jag har gjort honom det är att jag tagit reda på detta med von Engeström och med utlänningskommissionen där har jag absolut inte gjort mig skyldig till något som helst...för att vara okorrekt och sedan detta med att jag kontaktade honom med Sydsvenskan och med fru Beronius.

N.: Känner konsuln igen någon av dessa personer.

H.: Ja det skulle ju mycket väl kunna vara han, men den mannen...ja det ser jag på öronen att det är.

N.: Ingenting annat. Syns det inte i ansiktet.

H.: Jo i ögonen också...han hade lite judiska ögon så där en aning välvda ögonglober och öronen...jo de känner jag igen.

N.: Tycker konsuln att han är mycket förändrad här i övrigt i ansiktet.

H.: Ja han är ju äldre nu och lite tunnare vid håret och han har ju ingen mustasch men det skulle inte förvåna mig utan...att de där öronen känner man igen lite...

N.: Det går igen det där med öronen, men är det inget som kan säga att det är ansiktet som liknar honom.

H.: Jo ögonen ser man där.

N.: Konsuln känner ingen av dom andra.

H.: Nej det är ingen som är den där Horst. På det kortet ser jag att det är han på leendet också.

N.: Det är han det är ingen tvekan.

H.: Det är han. Vad detta innebär det vet jag inte. Vad dessa är ifrån det vet jag inte.

N.: Det skall vara ifrån det där lägret.

H.: Jo det är det där med munnen. Jag känner igen honom på det kortet, men där är det inte så likt.

N.: Då har han förändrat sig rätt mycket.

H.: Ja men jag ser ändå. Jag har lagt märke till hans...

N.: Jag har fått den uppfattningen att konsuln tvivlar på att han är adelsman och uppfostrad under dom förhållanden, som han har låtit påskina.

H.: Ja det är kanske orätt...jag säger det att ofta kan man...man ser ju ofta på människan var den är...vad den har fått för uppfostran och så framförallt kan man se det på bordskicket. Nu är det nog så att bordskicket är annorlunda i Tyskland än det är här. Men vad jag lade märke till närmast det var detta att han höll pekfingret nästan ända nere på gaffelbladet och likadant i högra handen så kom den nästan ända ut på

knivbladet. Ungefär som man tänker sig här i Sverige när enkelt folk äter...så äter dom ju så här, dom håller verktygen med pekfingrarna så långt ner som möjligt och när dom lägger ifrån sig verktygen så lägger de inte dom på talriken enkelt folk utan dom lägger dom ut som två åror ifrån...det såg jag när han åt, han åt relativt glupskt, det kan ju bero på att han var hungrig men om man är uppfostrad i Sverige och kom ifrån den kultiverade familj som han lät påskina, så hade han absolut inte haft det bordskicket. Det påpekade jag för fru Beronius, men hon sa det att har man suttit i ett slavläger i fem eller tio år så är det möjligt att sådant trubbas av. Men det var bara en detalj som gjorde att jag liksom misstänkte att han inte var...men vad jag tror själv ...jag förvånar mig att han avancerade...han var ju löjtnant och blev kapten och han var väl med i någon elittrupp. Det förvånar mig att han kunde vara med tyskarna. Jag tror att han har judiskt påbrå. Hans rörelser, hans ögon, hans sätt att gå med fötterna, plattfotad, därmed inget ont sagt om judarna, men där är många sätt i hans uppträdande som påminner om judisk affärsman.

N.: Fick konsuln något som helst bevis på att han var officer.

H.: Ja det kommer jag inte ihåg. Han visade mig en del kort och sådant, men han berättade så mycket, det är synd att vi inte träffades i våras för då hade jag haft färskare minne. Men det är klart att om han träffar mig igen nu så är det väl inte mer än att man kan föra det på tal och då kommer han väl att berätta det igen. Men han var löjtnant, jag kommer inte ihåg om han hade avancerat till kapten i slutomgången. Alltså jag såg tidningsurklipp när han återvände med fångtransporten från Ryssland och när han kom in i

det fria Väst-Tyskland och då stod där bl.a. "nu är det en ny återvändande kontingent och på bilden ser ni baron von Wetchel" och så stod det då där nere...det var han...och så skrevs det också då att hans pappa hade varit den och den. Men jag vet inte. Det är hemskt svårt eftersom många människor är så skeptiska. När man nu läser den här artikeln igen om Wallenberg, så måste man ha en fantastisk fantasi och säkerhet för att man skall kunna konstruera fram denna artikel och inte minst skissen, där han kommer ihåg varje liten detalj och där han var så ytterst noga med att det inte fick publiceras någonting som inte stämde till punkt och pricka för då skulle t.ex. någon som hade varit där kunna säga "se här han kommer inte ihåg, här är det en grind som är fel och där är ett hus som ligger fel". Så han var mycket noga med detaljer. Ni får gärna behålla, om ni vill, hans originalskiss...

N.: Vi kan ta en kopia.

H.: Ni får gärna behålla den. Jag klippte ut den av rent intresse. Det var så att när vi gick ifrån Sydsvenskan på kvällen, då på lördagskvällen, så när han då hade kontrollerat den, så sa han den här kan du få som minne, varsågod. Så fick jag den. Men sedan har jag hört efteråt...ja det var fru Beronius som ett slag var lite skeptisk där och sa att man hör så mycket, någon skulle ha påstått att han var rysk spion och i den där stilen. Men som hon sa, om han var rysk spion, så skulle han väl inte vara så förbaskat fattig som han är. Hon har träffat honom och han har inte så han kan betala en smörgås själv. Han kommer alldeles utblottad. Och skulle han vara i någon spiontjänst så skulle han åtminstone haft bröd för dagen. Jag förstår inte heller att han slog mera mynt utav detta än han har gjort.

N.: Försökte han genom konsuln komma i kontakt med konsulns umgängeskrets på något sätt.

H.: Nej inte på något sätt. Det var jag själv som sammanförde honom med fru Beronius. Hon tycker jag är en mycket charmerande kvinna. Både hon och hennes man är goda vänner till mig och min fru och vi brukar vara hos varandra på middagar och så där. Det är en kvinna med huvudet på skaft, elegant och trevlig och jag måste säga att jag i viss mån beundrar hennes journalistik därför att hennes journalistik den är väldig journalistik. Den är inte den där hyenaaktika eller skandalbetonade. Jag minns bl.a. när hon skrev i Vecko-Journalen om min mycket gode vän Fredrik Kock...om den här...historien...den tyckte jag att hon skrev väldigt förtjusande trevlig och vänlig artikel men andra tidningar gjorde det inte. Jag tycker om hennes journalistik och jag har respekt för henne överhuvudtaget och då tyckte jag liksom att här var en liten sensationsbild som jag gott kunde leverera över till henne.

N.: Alltså konsuln är av den åsikten att fru Beronius' uttalande angående von Wetchel över hennes arrangemang i den affären det är besjälat av en tro på att mannen talar sant. Det är ingenting som hon har lagt till eller överdrivit.

H.: Nej det finns ingen anledning. Vi har ju diskuterat ibland många gånger och hon har sagt vad skall man tro. Ibland tycker man att det hela är för fantastiskt Hon har uttryckt sina tvivel...ja vad skall hon tro. Ibland är det för fantastiskt säger hon. Men å andra sidan så är det så mycket som talar för att det är sant. Och jag säger likadant. Det där lilla handlånet som jag själv erbjöd honom, det kan vi bortse

ifrån för han har varit absolut ytterst älskvärd och korrekt och intressant att lyssna på och i övrigt inte, bortsett från att han tog en massa tid ifrån mig, har han inte på något sätt vållat mig några obehag.

N.: Det är en annan sak jag skulle fråga konsuln om. Konsuln är övertygad om att det var hans fru som var på hotellet.

H.: Det är jag däremot inte. Men hon var blondin. Jag vill erinra mig att håret var blonderat. Hon var mycket ljus. Han har talat om att hans fru var så vacker. Det är klart att en kvinna som ligger där utan make up och i hög feber, det konstaterade förresten doktor Martell, hon gjorde ju inte intryck.. hon var ganska blek och glåmig. Men han har själv sagt att hon var så skön och vacker. Men hon var blon, ljusblond.

N.: Hur gammal kunde hon vara.

H.: Ja gissningsvis cirka 30 år.

N.: Det har uttryckts vissa tvivel på att det inte skulle vara hans fru.

H.: Nej, men jag skulle känna igen henne ögonblickligen. Jag har bilden klar för mig. Jag minns att hon var ljus.

N.: Konsuln har inte sett hans fru under nuvarande förhållanden.

H.: Nej, jag har bara sett henne den gången på sjukbädden.

N.: Inga fotografier nere från konsulns anhöriga därnere.

H.: Nej inte alls. Men det är ju inte mer än att jag kan fråga dom.

N.: Ja då kanske...

H.: Ja, men jag kommer till Hamburg då och då. Ett slag var ju fru Beronius misstänksam och trodde att han kunde svenska, men jag vet inte, jag tror det knappast.

N.: Konsuln prövade honom.

H.: När vi var tillsammans alla tre, så talade vi lite vid sidan om ibland och då var man rädd att han eventuellt skulle höra någonting...men har man lite språksinne...han talar flytande ryska...det påstod han själv att han gjorde.

N.: Frågade konsuln det.

H.: Nej, jag kan inte ryska, men han sa att han kunde tala ryska. Däremot kunde han inte tala engelska.

N.: Är inte det lite anmärkningsvärt för en adelsfamilj. Dom lärde sig väl tyska och engelska.

H.: Jag vet inte det är väldigt svårt att säga, men jag tycker var finns det för anledning bakom...alltså hade han kommit hit här och gått och sålt artiklarna och gjort stor sensation och höstat in en massa pengar och gjort sig lite glädje av det hela, då hade jag mera kunnat tro att det var en bluff, men när han nu inte har gjort det, inte vad jag vet, om han sedermera har varit i Stockholm och erbjudit någon veckotidning, det vet inte jag, men då tycker jag att det verkar väldigt konstigt, för han lever tydligen fortfarande ytterst spartanskt.

N.: Har konsuln i sin korrespondens med sina anhöriga berört von Wetchel eller något sådant.

H.: Nej det har jag inte gjort. Vi talade inte mycket om det i somras där, mer än att han har, vad jag vet, kontakt med fru Beronius. Och huvuvida den kontakten är i uppvaktande form det vet jag inte. Men jag tror att han blev ganska charmerande utav henne rent personligen. Det kanske är delvis det som gör att han...men hon är gift och har barn... det kanske är det som gör drivfjädern där att han har kontakt. Det är möjligt.

N.: Det sista besöket när han hade Horst med sig, vilket hotell bodde han på.

H.: Det vet jag inte var han bodde. Han har nog varit på både Anglais och Kramer. Jag undrar om han bodde på hotell då eller om han bara var här för dagen... han talade om Köpenhamn.

N.: Hur gammal var den här Horst.

H.: Den mannen skulle jag också känna igen tydligt. Han var något yngre. Jag skulle gissa 34 år. Vad var det han sa att han sysslade med, han var något slags montör eller något sådant. Det verkade som han hade följt med honom ifrån Tyskland hit upp och skulle hjälpa honom i spaningsarbetet. Det här med Wallenberg det tror jag är en bisak för honom. Vad jag tror att han är ute och spanar efter det är dom fem som sitter inne med hemligheten om var tog dom 16 kistorna guld vägen, som Wallenberg hade med sig. Och där hoppas han, i den mån han kan få någon offentlighet om den saken, att han skall belönas.

N.: Det har talats om att von Wetchel skulle ha varit i Spanien eller haft för avsikt att resa dit. Någon flygbiljett till Madrid skulle ha spökat i sammanhanget. Han hade tappat sina grejor och en outnyttjad flygbiljett till Madrid skulle ha legat där. Konsuln känner inte till det.

H.: Nej, det gör jag inte. Men det skulle i så fall redan kopplas ihop med...jag tror fru Beronius har varit på en reportageresa i Spanien. Jag vet att hon har varit i Grekland. Först var hon Cannes, Grekland och sedan Spanien och nu är hon på Kanarieöarna.

N.: Var det i samband med det här...

H.: Jaså då, nej inte alls. Det var ingenting. Har herrarna talat med fru Beronius.

N.: Inte sedan. Men innan har vi talat. I samband med att den här artikeln kom fram. Fru Beronius var här uppe och var mycket vänlig nog att tala om hur det låg till och vi tillförsäkrade henne full diskretion och sedan åkte hon till Stockholm...

(slut)

Leifland/BB

Stockholm den 20 december 1960

~~Strängt förtroligt.~~ 1 bil.

STOCKHOLM		
N:o		BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

Hemligstämpel.

Broder,

Hjärtligt tack för protokollet med konsul Heimes uppgifter om von Wetchel. Vad Heime har att säga styrker ju den uppfattning vi skaffat oss av von Wetchel.

Då vi givetvis har intresse av att ha Heimes uppgifter i vår Wallenbergs-akt, har jag tillåtit mig att göra en fotokopia av förhörsprotokollet. Originalet återställes.

./.

(Leif Leifland)

22/12-60. Danielsson meddelat att fru Beronius (i Malmö bosatt journalist), som vid flera tillfällen träffat Wetschel, ämnar tillställa UD eller statspolisen en redogörelse för sin uppfattning av W. – Åström vid före dragning 2/1-61: Besvarandet av von Olters brev 23/11 bör ske ~~efter~~ i samråd med statspolisen sedan fru Beronius redogörelse inkommit. Lfld

Kriminalkommissarien Danielsson,
Statspolisen,
S t o c k h o l m.

Kgs med bud 21/12-60 /Lfld

783

Åström meddelad

CHIFFERTELEGRAM

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

ex. 2 till Leifland
» 3 »
» 4 »

Från Svensk Canberra
Avsänt den 6 /1 1961 kl. 1930
Inkom den 6 /1 1961 kl. 1330
Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 16:B		1
Avd. P	Gr. 2	Mål. Eu I

Åström } meddelade
Leifland }

Pol

1

För kabinettssekreteraren.

Genom förre ungerske numera australiske medborgaren Josef Hnyida Hardy, född 1933, arbetat bl.a. SKF Göteborg, har ungerske Gyorgy Vass meddelat att han i Lybeck 1951 förhörts av svenska myndighetspersoner angående Wallenberg, vilken han suttit i läger me i Rumänien 1945-1947. På svensk begäran återvände han till Ungern oc Rumänien och kontaktade enligt instruktion kanslist Waldenström, Budapest, vilken ställde sig oförstående. Jämväl instruerad korrespondera adress Bergholm, Ringvägen 47, Lidingö, men brev returnerade obeställbara. Säger sig blivit häktad och återförd till samma läger, där han sist träffat Wallenberg 27 mars 1958. Säger sig ha bevis denne levde där för två månader sedan. Skall jag kontakta Vass i Sydney?

Ekblad

Coll. Canberra 9/1

Coll.:

Leifland/V

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Politiska avdelningen

9/1 1961

Leifland/V 11/1 1961.
a f.k.t. Statspolisint. Thulin,
Krim.kommissarie Danielsson, Statspolisen. E.u. Leif Leifland/2:e Sekr/
1 ex.t. Braunerhielm

Exp. 11/1-61

Strängt förtroligt

P.M.

Beskickningen i Canberra har telegrafiskt inberättat att ungerske medborgaren Gyorgy Vass genom australiske, tidigare ungerske medborgaren Hnyida Hardy (f. 1933, tidigare anställd vid SKF i Göteborg) uppgivit följande.

Vass hade vistats i samma fångläger som R. Wallenberg i Rumänien 1945 - 1947. År 1951 hade han förhörts i Lübeck av svenska myndighetspersoner. På svensk begäran hade han därefter återvänt till Ungern och Rumänien och enligt instruktion kontaktat kanslisten Waldenström vid beskickningen i Budapest. Denne hade emellertid ställt sig "oförstående". Vass hade vidare fått instruktioner att korrespondera med Bergholm, adress Ringvägen 47, Lidingö. Breven hade emellertid returnerats såsom obeställbara. Vass uppger vidare att han ånyo häktats och återförts till samma läger i Rumänien som han vistats i 1945 - 1947. Han säger sig ha träffat Wallenberg där, senast den 27 mars 1958, och förklarar sig kunna bevisa att Wallenberg levde för två månader sedan.

Utrikesdepartementet har telegrafiskt meddelat beskickningen att Vass finge betraktas som en internationell storskojare, möjligen en provokatör. Beskickningen borde därför ej söka kontakt med Vass. Därest denne själv komme

att uppsöka beskickningen, borde man låta honom förstå, att de svenska myndigheterna icke är intresserade av hans upplysningar.

Stockholm den 9 januari 1961.

Leif Leifland

(Leif Leifland)

Leifland/BR

Chiffer-Telegram

STOCKHOLM	9.1	19 61
N:o 1 ✓		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu I

Pol

Vas ✓

Svensk C a n b e r r a .

Edert 1.

Georg Vas vid flertal tillfällen lämnat likartade uppgifter vilka noga kontrollerats och visat sig falska. Då Vas får betraktas som internationell storskojare, möjligen provokat~~iv~~ör, bör beskickningen ej söka kontakt med honom. Därest han uppsöker beskickningen, bör svaras svenska myndigheter ej har intresse hans uppgifter.

Cabinet

9/1. T fursamtal Danielsson, Statspolisen, som förordar svar enligt ovan. Lfld

Exp. 9/1-61 1000 AT.

/Avskrift efter av A.handskrivet
koncept, vilket bränts/
Åström

Chiffer-Telegram

STOCKHOLM 30.1. 19 61		
N:o 11		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu 1

Svensk
Moskva

Meddela huruvida vice utrikesminister Semjonov f.n. Moskva eller därest bortrest, när han förväntas åter. Tela.

Cabinet

Exp. 30/1-61

31

Till

Hans Excellens Statsministern.

Omedelbart innan Eders Excellens anträdde sin resa till Tunisien erforo vi vid förfrågan inom Kungl. Utrikes Departemente att den skrivelse från Eders Excellens, som i början av november 1960 översänts till ambassadör Sohlman i Moskva för att vid lämplig tidpunkt överlämnas till ministerpresidenten Nikita Chrustjev ännu icke överlämnats till denne. Med hänsyn härtill synes det fortfarande föreligga möjlighet att ändra en i skrivelsen förekommande passus, som kan motverka syftet med skrivelsen och därmed giva den en ödesdiger effekt. Ju mera vi under mellantiden tänkt på ifrågavarande passus, desto större anledning till allvarlig oro ha vi funnit.

I skrivelsen framhålles bl.a., att ambassadör Sohlman den 17 juli 1959 överlämnade preciserade uppgifter om det bevismaterial, som låg till grund för den tidigare svenska framställningen den 9 februari 1959 om en undersökning för att fastställa, huruvida Raoul Wallenberg efter år 1947 vistats i Vladimirfängelset. Dessa uppgifter innefattade:

1. schweizaren E.Bruggers berättelse, att han vid månadsskiftet juli / augusti 1954 i fängelsets corpus II haft knackningsförbindelser med Wallenberg;

2. en österrikisk medborgares berättelse att han i början av år 1955 delat cell med Wallenberg i fängelsets corpus II samt att han, när vederbörande fängelseofficer uppmärksammat honom i Wallenbergs cell, omedelbart bortförts ur cellen och därefter anmodats att icke yppa något om sitt sammanträffande med svensken samt 3. tyskarna H.J.Mulles och G.Rehekampffs berättelser, att de av en sovjetisk medfånge i Vladimir erfarit att Wallenberg vistades i fängelsets corpus II i början av 1950-talet.

I skrivelsen meddelas därjämte dels att bevismaterialet granskats av två f.d. justitieråd, vilka funnit att utredningen

efter svensk rätt måste anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir och dels att såsom redan ambassadör Sohlman framhöll den 17 juli 1959, då han överlämnade närmare uppgifter om bevismaterialet, man måste på svensk sida fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talar om att Wallenberg under förra hälften av 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse.

De båda uttryckssätten "i början av 1950-talet" resp. "under förra hälften av 1950-talet" kunna av skrivelsens mottagare uppfattas som om de stå i en viss motsättning till varandra och det är detta, vi finna oroväckande. Mottagaren av skrivelsen skulle således kunna få den uppfattningen att de båda justitieråden icke tagit någon större hänsyn till vittnet Bruggers och den österrikiska medborgaren Schöggls utsagor samt att det av Eders Excellens och tidigare av ambassadör Sohlman gjorda uttalandet om "förra hälften av 1950-talet" således icke vinner stöd av justitierådens utredning annat än i fråga om början av detta årtionde. Det skulle i så fall ligga nära till hands att skrivelsen besvaras med en hänvisning till att icke ens de av Eders Excellens åberopade justitieråden funnit sig böra sätta någon tilltro till vittnen, som åberopats av Kungl. Utrikes Departementet i juli 1959 Det kan dessutom ur mottagarens synpunkt vara angeläget att vilja tolka uttryckssättet "i början av 1950-talet" sålunda att därmed endast kan avses åren 1950 och 1951 samt möjligen 1952 av den anledningen att det då icke längre skulle finnas några bevis för att Wallenberg varit i livet efter Stalins i mars 1953 timade död och Berijas avrättning något senare samma år. Ministerpresidenten Chrustjev skulle därmed få tillfälle att avbörda varje ansvar i fråga om Wallenberg från de sovjetiska myndigheter, vilka varit verksamma under den tid han själv varit vid makten.

Vi har begärt att få del av det bevismaterial angående Raoul Wallenberg, som förvaras i Kungl. Utrikesdepartementet och varpå såväl departementets not den 17 juli 1959 som de båda justitieråden utlåtande torde ha grundats. Vi ha därför inte någon fullständig kännedom om detta material. Vid sidan av departementet ha vi emellertid tillsammans med författaren Rudolph Philipp bedrivit fortlöpande efterforskningar efter Raoul och därvid samlat ett material, som i vissa avseenden torde kunna komplettera det hos de-

partementet befintliga. Sålunda ha vi fått bevittnade skriftliga uttalanden från Brugger och Schöggl, vari dessa vittnen oberoende av varandra intygat att de stått i förbindelse med Raoul i Vladimirfängelsets sjuk- och isoleringsavdelning, den förre i början av augusti 1954 och den senare ett halvt år efteråt i början av år 1955, samt brev från den franska majoren L.A.Gouazé, vilken jämväl vistats i Vladimirfängelset och som intygat dels att Brugger redan under tiden för sin vistelse därstädes försäkrat Gouazé att han år 1954 - troligen på sommaren - haft kontakt med Raoul Wallenberg och dels att det inte finnes någon anledning att tvivla på Bruggers ärlighet. Enligt dessa utsagor har således Raoul Wallenberg i mitten av 1950-talet befunnit sig i fängelset i Vladimir. Att Schöggl - utan att ha stått i förbindelse med Brugger - intygat att hans sammanträffande med Raoul i början av år 1955 ägt rum i den avdelning av Vladimirfängelset, där Brugger sagt sig ha haft kontakt med Raoul ett halvår tidigare, kan inte rimligen förklaras på annat sätt än att Raoul vid denna tid verkligen befunnit sig därstädes.

Då det synes oss vara oriktigt att justitieråden utlåtande i ärendet skall grundas enbart på det hos Kungl. Utrikesdepartementet befintliga bevismaterialet, få vi, med bifogande av styrkta avskrifter av dels bevittnade handlingar, vari Brugger och Schöggl bekräftat sanningsenligheten av sina utsagor, dels ock brev från Schöggl och Gouazé härmed anhålla, att denna vår skrivelse jämte de därvid fogade handlingarna måtte tillställas de båda justitieråden för att dessa skola få tillfälle att taga del av desamma och därefter upptaga utlåtandets formulering till förnyad prövning.

För detta ändamål överlämnas samtliga handlingar i tre exemplar.

Stockholm den 31 januari 1961.

Maj:m Dardel Fr Dardel

Emil Brugger
Burgerspital
B e r n /Schweiz/

Bern, den 4. Februar 1959

AII/Fl/RK -Di/Lo-

Rekommandiert

Frau Maj von Dardel
D j u r s h o l m 1
Auravägen 25

Sehr geehrte Frau von Dardel,

Entschuldigen Sie, dass ich Ihnen erst heute antworte auf das Schreiben vom 10.Januar 1959, das mir Fürsprecher Rudolf Philipp, Grevturegatan 8B,Stockholm, in Ihrem Auftrag geschrieben hat. Meine ärztliche Behandlung und die Beanspruchung von verschiedenster Seite haben mich so sehr in Anspruch genommen, dass ich Ihnen nicht sofort antworten konnte.

Vorerst wiederhole ich, dass ich natürlich gerne bereit bin, alles zu tun, um R. Wallenberg, der sich möglicherweise noch immer in der Sowjetunion befindet, zu retten.

~~Vorerst wiederhole ich, dass ich natürlich gerne bereit bin, alles zu tun, um R.Wallenberg, der sich möglicherweise noch immer in der Sovjetunion befindet, zu retten.~~

Ich beziehe mich auf das oben erwähnte Schreiben von Fürsprecher R.Philipp und den Brief von Guy von Dardel, Troinex/ Genève, v.29.1.59. Ich will nicht wiederholen, was ich im Brief v.7.1.59 bereits ausführlich dargelegt habe. Ich will folgende Feststellungen und Präzisierungen anbringen:

Beim zweiten Gescpräch, das ich in Bern im Bundeshaus in Anwesenheit eines Inspektors der schweizerischen Bundespolizei mit den beiden Vertretern des schwedischen Aussenministeriums hatte, habe ich nie und nimmer etwas von meinen Aussagen, die im Berner Tagblatt publiziert worden sind, annulliert oder zurückgezogen. Meine Ausfuehrungen im BERNER TAGBLATT über den Fall R.Wallenberg entsprechen der vollen Wahrheit und davon nehme ich auch heute keineswegs etwas zurück. Es ist also ganz und gar falsch, wenn Hr Guy von Dardel in seinem Brief vom 29.1.59 behauptet oder vom Schwedischen Aussenministerium wissen will, ich habe eine Angabe im Artikel vom 22.November 1958 im BERNER TAGBLATT zurückgenommen. Diese Angabe betrifft die Tatsache, dass ich von R.Wallenberg den Auftrag erhielt, mich mit den schwedischen Behörden in Verbindung zu setzen, wenn ich frei werde. Ich persönlich habe natürlich Wallenberg nie persönlich gekannt, hatte aber mit ihm Morseverbindungen durch die Zellenwand anfangs August 1954 im zweiten Block in Wladimir /Spital- und Isolierungszellen/ was ich hiermit ausdrücklich bestätige.

Den beiden Vertretern des schwedischen Aussenministeriums habe ich beim zweiten Gespräch in Bern erklärt, dass der Fall Wallenberg auch aufgerollt werden muss, selbst wenn Wallenberg seither gestorben sein sollte.

Ein weiterer Punkts muss ebenfalls klargestellt werden. Es sei wiederholt: ich habe nie einen Mitgefangenen namens Tomsen alias Grossheim gekannt oder mit ihm irgendeine Beziehung gehabt.

Ich möchte Ihnen noch den Hinweis geben, für den Fall, dass R. Wallenberg noch am Leben ist. In der Sowjetunion werden diejenigen politischen Gefangenen, die man auf immer insgeheim in die Versenkung bringen will, in das Befängnis von Tabulsk /Ural/ befördert.

Mit diesen Angaben hoffe ich, Ihnen wunschgemäss dienen zu können. Es ist ebenfalls mein sehnlichster Wunsch, dass dem Fall Wallenberg doch noch ein Erfolg beschieden sein wird.

In diesem Sinne begrüesse ich Sie, sehr geehrte Frau von Dardel, mit vorzüglicher Hochachtung

Emil Brugger

K o p i e geht zur Kenntnisnahme an
- Herrn Guy von Dardel, Chemin Lullin,
  Troinex/Genève.

Beglaubigung

Die Unterzeichneten bestätigen hiemit, dass Hr Emil Brugger den vorstehenden Brief in allen Teilen als wahrheitsgetreu bestätigt und unterzeichnet hat.

Bern, den 4. Februar 1959

Bernard Robadey,
Redaktor,
Haslerstr.4
Bern

B.-R.Auderset,
Redaktor,
Hodlerstr.16
Bern

Rätt avskrivet intyga:

M. Hellman
/M.Hellman/

I. Colling
/I.Colling/

Avskrift
Utdrag ur:

Samstag, 22 November 1958

BERNER TAGBLATT

Berner in Sowjetgefangenschaft: das Tor öffnet sich

Bericht von Emil Brugger über das Gefängnis Wladimir und seine Freilassung.

Das Gefängnis Nr. 2 von W l a d i m i r stammt aus der Zarenzeit. Damals machten die Sträflingskolonnen auf ihrem Fussmarsch nach Sibirien hier Station. Das Gefängnisareal ist in vier Blocks eingeteilt, wovon der eine kleine Zellen für höchstens fünf Mann aufweist; der zweite Block dient als Spital und Isolierungsgefängnis für besondere Gefangene. Im dritten Gebäude, wo ich am 22. Mai 1954 eingeliefert wurde, gibt es grössere Zellen, die etwa 16 Mann Raum bieten. Im Parterre des vierten Blocks gibt es 25 Karzer und in der ersten und zweiten Etage wiederum kleine Zellen. Die Badegelegenheiten für die Gefangenen waren höchst primitiv: es gab nur einige Kübel, deren Inhalt man dreimal im Monat über sich ausgiessen konnte. Im Gegensatz zu Berias Zeiten trugen die Häftlinge bei meiner Ankunft nicht mehr die gestreiften Anzüge, sondern schwarze, baumwollene Zivilkleider.

Klopfzeichen an der Wand

In meiner neuen Zelle herrschte nicht mehr die Atmosphäre des Misstrauens unter den Gefangenen wie in Werchne-Uralsk, obschon natürlich auch hier der Spitzel nicht fehlte. Diesmal war es ein ehemaliger Gestapo-Offizier. Ich fand mich in ziemlich prominenter Gesellschaft; denn da waren u.a. der deutsche Generalmajor Hans Rattenhuber, Chef der persönlichen Sicherheit von Hitler; der japanische Generaloberst Hosiko, Sicherheitschef in der Mandschurei, dazu weitere Offiziere und Direktoren. Die Deutschen erhielten damals noch sehr wenig Pakete, während sie nun bei mir regelmässig anlangten, und der Inhalt wurde jedesmal brüderlich geteilt. Offenbar weil unsere Parterre-Zelle der Küche gegenüber lag, wurden wir andauernd von Fliegenschwärmen geplagt. Vielleicht war es darauf zurückzuführen, dass ich im Juli 1954 erblindete. Deshalb wurde ich ins Spital im Block 2 geführt, wo ich einer ordentlich guten Behandlung unterzogen wurde. Mein Zellengenosse war der inzwischen verstorbene, 72-jährige, schwerkranke Feldmarschall von Kleist. Eines Abends vernahm ich Klopfzeichen an der Wand. Obschon er mit grosser Gefahr verbunden und mit schweren Strafen bedroht war, spielte der Befängnis-Telegraph auch in der Sowjetunion immer noch. Manchmal verwendete man die normalen Morsezeichen, die aber durch die Mauern schwer verständlich waren. Häufiger wurde das übrigens "internationale" System angewandt, das etwa folgendermassen funktioniert. Das Alphabet wird dabei in fünf Reihen zu fünf Buchstaben aufgeteilt:

	1	2	3	4	5
1	A	B	C	D	E
2	F	G	H	I	K
3	L	M	N	O	P
4	Q	R	S	T	U
5	V	W	X	Y	Z

Zwei getrennte Klopfzeichen bedeuten: erste Zeile, erster Buchstabe, also A; vorerst drei, dann zwei Klopfzeichen ergeben: dritte Zeile, zweiter Buchstabe, also M.

Lebt Wallenberg noch?

Als ich nun die Klopfzeichen vernahm, war ich natürlich neugierig, obschon ich wusste, dass es immer wieder Provokateure gab. Ich klopfte also meinerseits in deutscher Sprache an die Wand: "Wer ist da?" Dann kam die misstrauische Antwort: "Wer sind sie?" Meine Antwort: "Schweizer." "Schwede", klopfte es zurück. Das war alles an diesem Abend des 3. oder 4. August 1 9 5 4. Am nächsten Tag gab mein "Gesprächspartner" seinen Namen durch: "W a l l e n b e r g, Erster Sekretär der Schwedischen Botschaft Budapest, verschleppt 1945." Meine Antwort: "Brugger, verschleppt 1948 Wien." Damit beendigten wir vorsichtigerweise die Sendung. Aber 24 Stunden später vernahm ich die Klopfzeichen wieder und entzifferte: "A u f t r a g. Wenn Sie frei werden, melden Sie an ein schwedisches Konsulat oder eine Gesandtschaft: ich habe keine Schreiberlaubnis und erhalte auch keine Briefe." Nach einem Memorandum, das am 6. Februar 1957 von Sowjetaussenminister Gromyko dem schwedischen Botschafter in Moskau übergeben wurde, soll Wallenberg im Ljubiankagefängnis in der Nach vom 16./17.Juli 1 9 4 7 an Myocardin infarkt gestorben sein. Soviel ich weiss, wurde nichts bekannt, dass Wallenberg später als 1947 noch am Leben gewesen ist. Freilich habe ich meinen "Gesprächspartner" von Wladimir persönlich nicht gesehen, aber ich zweifle, ob jemand hätte ein Interesse daran haben können, sich als Wallenberg auszugeben, um so mehr, als es sich nicht um einen Provokateur gehandelt hat. Drei Tage später wurde ich wieder in den Block 3 zurückgeführt, aber der Gedanke lässt mich nicht los, ob Wallenberg, um dessetwillen Schweden 24 diplomatische Depeschen unternommen hat, n i c h t t r o t z d e n a n d e r s l a u t e n d e n S o w j e t b e t e u e r u n g e n n o c h a m L e b e n ist. Jedenfalls hat die Sowjetdiplomatie mit dem a n g e g e b e n e n Todesdatum die schwedische Regierung und die Weltöffentlichkeit angelogen. Aber das ist ja nichts Neues. Man merkt es meistens nur viel zu spät."

Rätt avskrivet intyga:

Dr Hellman — /M.Hellman/

Colling — /I.Colling/

Eidesstattliche Versicherung

Entsprechend meinen Erklärungen auf der Königlich Schwedischen Botschaft in Wien und im Sinne meines Briefes vom 14.November 1960 an Herrn Rudolph Philipp erkläre ich hiermit an Eides Statt:

Vom Kriegsgericht der sowjet=russischen Besatzungsmacht in Baden bei Wien unter der Anklage der Spionage zu Gunsten der U S A zu 25 Jahren Strafarbeit verurteilt kam ich unter anderen auch ins Strafgefängnis in W l a d i m i r.

Anfang 1955 (neunzehnhundertfünfundfünfzig) wurde ich von einem Gefängniswächter in eine Zelle gebracht, in welcher ich den bisher in Einzelhaft sitzenden Schweden W a l l e n b e r g aus Budapest antraf.

Als ein höherer Funktionär des Sicherheitsdienstes der UdSSR erfuh dass ich, ein nichtrussischer Gefangener, zu Herrn Wallenberg gebracht worden war, befahl er erzürnt, dass dieser Fehler sofort abgestellt werden müsse, und ich wurde in eine andere Zelle des Wladimirgefängnisses transportiert.

Ich bin bereit, vor jedem Gericht unter Eid zu bezeugen:
dass sich der Schwede aus Budapest Herr Wallenberg im Januar/Februa 1955 im Wladimir-Isolator befand und dass ich einige Zeit sein Zellengenosse war.

Gelesen, verstanden und für richtig befunden.

Köln, den 1. Dezember 1960

Dr. Friedr. Wilh. Berndorff II
Notar
Zeughausstr. 11 Köln Ecke Am Römerturm
Ruf: Sa-Nr. 215545

Urk.Rolle Nummer 1584 für 1960

Hiermit beglaubige ich die vorstehende Namensunterschrift von Herrn Otto S c h ö g g l, Kraftfahrer, wohnhaft zu Köln, Friesenstrasse 1.

Köln, den 1. Dezember 1960

DR. FRIEDRICH WILHELM BERNDORFF II NOTAR IN KÖLN

(Dr.Berndorff II)
Notar

Kostenberechnung:
Wert unter 1.000.-
Geb.§ 45 KO 3.--
Ums.Steuer -,12
3,12

Alt kopian överensstämmer med originalet
Intyga:

784

Avskrift.

..... 15.1.1961

Sehr geehrter Herr R.Philipp,
Stockholm

Ich kam nach Wladimirgefängnis Oktober 1953.

Es war Januar-Februar 1955, da wurde ich von einer russ. Ärztin opariert. Nach der Oparation kam ich in die Krankenzelle des Wladimir No.22 oder 23 in 2.Stock. Aber in dieser Zelle war schon ein Mann. Nach längerem Schweigen fragte mich dieser Mann in der russ.Sprache, wass ich für ein Landsmann bin. - Meine Antwort war! - Ich bin ein Österreicher. Er sagte mir, dass er viele Jahren in Moskau in Einzelhaft und sehr viel mitgemacht hatte. Er sagte zu mir, wenn ich denn Name vergessen sollte dann soll ich nur sagen ein Scwede aus Budapest, dann weis die schwedische Botschaft gleich meinen Namen. Nächsten Tag in der Früh kam der politische Offizier in die Zelle 22/23 und nach 10 Minuten später kam ich in eine andere Krankenzelle allein. - In dieser Zelle wurde ich zwei bis dreimal vom politischen Offizier gefragt ob ich von diesem den Name weiss. Ich gab zur Antwort immer nein! Als ich von der Krankenzelle Korbus III. ins Korbus II. kam muss ich unterschreiben, dass ich mit keinen Gefangenen sprechen soll von diesen Menschen in Krankenzelle vorher.

Ich kam dann in Korbus II. in eine grosse Zelle allein.

Später kam ich in die Zelle wo Sanitzer, Max Manfred (Rechtsanwalt aus Wien) war.

Dass ist meine Antwort auf Ihre Frage. Und im April 1955 verliess ich Wladimir und kam ins Sammellager Potjma 400 km südlich von Moskau. Von dort nach Wiener-Neustadt am 25.VI.1955.

Jetzt wissen Sie alles richtig.

Hochachtungsvöll

Otto Schöggl

Rätt avskrivet intyga:

(M.Hellman) (I.Colling)

Avskrift

Paris le 13 Janvier 1959

Madame,

J'ai reçu hier au soir votre lettre et je me fais un devoir d'y répondre par retour de courrier.

Vous dire mes sentiments à sa lecture, c'est chose inutile et vous le devinez. J'ai reçu depuis ma libération trop de lettres semblables de divers points de France et il faudrait, d'autre part, être tres endurci par ces dix année d'une vie qui fut dure, pour ne pas se sentir prèt à faire le possible et l'impossible.

Hélas le sentiment qui domine tous les autres et d'abord ma bonne volonté, c'est celui de l'impuisance. Je ne sais que très peu sur le cas de votre fils et ce peu que je sais, je le tiens pour la plus grande part de mon ami Emile Brugger - avec qui du reste je suis en relations constante de correspondance.

Au cours de voyages qui en 1949 et 1950, plus tard en 1951 et 53, m' ont amené de l'Autriche ă Vladimir, puis de Vladimir ă Kiev et à Moskou, j'ai entendu parler de la précence en U.R.S.S. de Raoul Wallenberg. Mais ou et par qui? Je ne puis me souvenir exactement. C'etait des dires de prisonniers et ces prisonniers venus de tous les coins de la Russie d'Europe et d'Asie etaient eux-mêmes de passage et ne faisaient souvent que rapporter ce qu'ils avaient entendu.

C'est à la prison de Wladimir où j'ai séjourné du 5 mars 1950 au 29 septembre 1951 - puis du 13 janvier 1953 au 4 mars 1948 - date de ma libération, que j'ai entendu parler plus explicitement de votre fils. Emile Brugger m'a certifié que durant son séjour à l'hôpital de la prison - en été 1954 - je crois - il était entré en contact avec un prisonnier se disant Raoul Wallenberg - exconsul de Suède à Budapest - arrété en 1945. Il n'y a aucun raison de douter de la bonne foi de Emile Brugger. D'autre part il est difficile de penser à une provocation de la part de l'administration politique de la prison. En 1954, ce genre de procédé n'était plus de saison. Et puis dans quel but.? Demeure l'hypothèse d'un jeu stupide de quelque prisonnier cherchant à se rendre interessant par passe-temps ou vanité. Mais là encore, comment le mauvais plaisant aurait il pu revêtir de façon si précise l'identité de Mr Wallenberg?

Un témoignage vient encore corroborer les dires de mon ami Brugger, ce sont les affirmations dans le mème sens de Mr Simon Goguiberidze, hélas, toujours en captivité à ma connaissance!

Lors de la récente visite à Paris de Mr Leif Leifland, du Ministère des Affaires étrangères de Suède, je me suis fait communiquer le texte de la réponse soviétique à la note du gouvernement de votre pays demandant des éclaircissements sur le sort de Mr Raoul Wallenberg. Je me permets de vous communiquer les quelqües reflexions que m'a suggeries la lecture de ce texte.

1/ Il ne fait pas mention <u>explicitement du prénom de votre fils, sous la forme courante en Russie</u> et obligatoire dés qu'il s'agit d'identité: prénom de la personne suivi du prénom du père au génetif - donc dans le cas: Raoul suivi du prénom de

votre 1e mari avec le sufflix "witch".-

2/ Pas de mention également de la date de naissance. Or, toute identité de prisonnier comporte cet élément. Il y a trop de noms homonymes parmi les russes pour qu'il puisse en être autrement. Zog poxcdchun? Année de naissance? - c' est la question qui accompagne toujours une interrogation sur le nom patronymique.

3/ Impression également - autant que je me souvienne du texte de la note - sur le lieu présumé de décès et de sépulture - mais ici pourrait intervenir cette manie du secret, et du secret inutile, qui est une seconde nature chez les sovjétiques.

Néanmoins, il ressort de toutes ces incomplétudes du texte une impression: un prisonnier Wallenberg est décedé mais il y a de fortes chances que ce ne soit pas votre cher disparu. Probablement un homonyme. Je suppose que le nom Wallenberg peut se retrouver en Allemagne ou dans les pays de la Baltique. Enfin il ne parait pas possible que le gouvernement sovjétique puisse justifier ce manque de précisions dans le cas donné et de point de vue objectif, le manque de soins qui aurait amené le décès, par le grand nombre des prisonniers enfermés dans les camps et par la cruauté d'un Abakumov. Raoul Wallenberg, diplomate suédois, etait un personnage trop important par luimême - et à leurs jeux - je veux dire dans leurs intentions et leurs calculs, pour qu'il n'ait pas été suivi de très prés dans ses déplacements en U.R.SS - et dans l'évolution de sa santé.

Tout ceci me porte à croire, Madame, qu'il y a encore de l'espoir - beaucoup d'espoir.

J'estimerais indigne de vous et de moi et de celui que vous attendez, de chercher à tromper votre peine par des promesses sans bases et des mots. Mais je crois qu'il y a des raisons sérieuses d'espérer. Nous disons en France: Tant qu'il y a de la vie, il y a de l'espoir. - Or, tout semble indiquer "qu'il y a de la vie". Ainsi vous devez espérer et croire qu'un jour viendra qui vous rendra celui que vous attendez. Je joins mes voeux aux vôtres et mes prières, pour que Dieu hâte ce jour.

De toute façon, je profiterai de la première possibilité pour entrer en contact avec votre parent Mr Etienne de Dardel.

Soyez assurée, Madame, de mes sentiments de très vive sympathie et de la part que je prends à votre peine et à vos ésperances.

Lucien Armand Gouazé

L.A. Gouazé
2 Avenue de la Porte Brancion
Paris 15

Rätt avskrivet intyga:

M. Hellman
/M.Hellman/

I. Colling
/I.Colling/

1/2-61

Till

Hans Excellens Statsministern.

Omedelbart innan Eders Excellens anträdde sin resa till Tunisien erforo vi vid förfrågan inom Kungl. Utrikes Departement att den skrivelse från Eders Excellens, som i början av november 1960 översänts till ambassadör Sohlman i Moskva för att vid lämplig tidpunkt överlämnas till ministerpresidenten Nikita Chrustjev ännu icke överlämnats till denne. Med hänsyn härtill synes det fortfarande föreligga möjlighet att ändra en i skrivelsen förekommande passus, som kan motverka syftet med skrivelsen och därmed giva den en ödesdiger effekt. Ju mera vi under mellantiden tänkt på ifrågavarande passus, desto större anledning till allvarlig oro ha vi funnit.

I skrivelsen framhålles bl.a., att ambassadör Sohlman den 17 juli 1959 överlämnade preciserade uppgifter om det bevismaterial, som låg till grund för den tidigare svenska framställningen den 9 februari 1959 om en undersökning för att fastställa huruvida Raoul Wallenberg efter år 1947 vistats i Vladimirfängelset. Dessa uppgifter innefattade:

1. schweizaren E.Bruggers berättelse, att han vid månadsskiftet juli / augusti 1954 i fängelsets corpus II haft knackningsförbindelser med Wallenberg;

2. en österrikisk medborgares berättelse att han i början av år 1955 delat cell med Wallenberg i fängelsets corpus II samt att han, när vederbörande fängelseofficer uppmärksammat honom i Wallenbergs cell, omedelbart bortförts ur cellen och därefter anmodats att icke yppa något om sitt sammanträffande med svensken samt 3. tyskarna H.J.Mulles och G.Rehekampffs berättelser, att de av en sovjetisk medfånge i Vladimir erfarit att Wallenberg vistades i fängelsets corpus II i början av 1950-talet.

I skrivelsen meddelas därjämte dels att bevismaterialet granskats av två f.d. justitieråd, vilka funnit att utredningen

efter svensk rätt måste anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir och dels att såsom redan ambassadör Sohlman framhöll den 17 juli 1959, då han överlämnade närmare uppgifter om bevismaterialet, man måste på svensk sida fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talar om att Wallenberg under förra hälften av 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse.

De båda uttryckssätten "i början av 1950-talet" resp. "under förra hälften av 1950-talet" kunna av skrivelsens mottagare uppfattas som om de stå i en viss motsättning till varandra och det är detta, vi finna oroväckande. Mottagaren av skrivelsen skulle således kunna få den uppfattningen att de båda justitieråden icke tagit någon större hänsyn till vittnet Bruggers och den österrikiska medborgaren Schöggls utsagor samt att det av Eders Excellens och tidigare av ambassadör Sohlman gjorda uttalandet om "förra hälften av 1950-talet" således icke vinner stöd av justitierådens utredning annat än i fråga om början av detta årtionde. Det skulle i så fall ligga nära till hands att skrivelsen besvaras med en hänvisning till att icke ens de av Eders Excellens åberopade justitieråden funnit sig böra sätta någon tilltro till vittnen, som åberopats av Kungl. Utrikes Departementet i juli 1959. Det kan dessutom ur mottagarens synpunkt vara angeläget att vilja tolka uttryckssättet "i början av 1950-talet" sålunda att därmed endast kan avses åren 1950 och 1951 samt möjligen 1952 av den anledningen att det då icke längre skulle finnas några bevis för att Wallenberg varit i livet efter Stalins i mars 1953 timade död och Berijas avrättning något senare samma år. Ministerpresidenten Chrustjev skulle därmed få tillfälle att avbörda varje ansvar i fråga om Wallenberg från de sovjetiska myndigheter, vilka varit verksamma under den tid han själv varit vid makten.

Vi ha (långäves) begärt att få del av det bevismaterial angående Raoul Wallenberg, som förvaras i Kungl. Utrikesdepartementet och varpå såväl departementets not den 17 juli 1959 som de båda justitieråden utlåtande torde ha grundats. Vi ha därför inte någon fullständig kännedom om detta material. Vid sidan av departementet ha vi emellertid tillsammans med författaren Rudolph Philipp bedrivit fortlöpande efterforskningar efter Raoul och därvid samlat ett material, som i vissa avseenden torde kunna komplettera det hos de-

partementet befintliga. Sålunda ha vi fått bevittnade skriftliga uttalanden från Brugger och Schöggl, vari dessa vittnen oberoende av varandra intygat att de stått i förbindelse med Raoul i Vladimirfängelsets sjuk- och isoleringsavdelning, den förre i början av augusti 1954 och den senare ett halvt år efteråt i början av år 1955, samt brev från den franska majoren L.A.Gouazé, vilken jämväl vistats i Vladimirfängelset och som intygat dels att Brugger redan under tiden för sin vistelse därstädes försäkrat Gouazé att han år 1954 - troligen på sommaren - haft kontakt med Raoul Wallenberg och dels att det inte finnes någon anledning att tvivla på Bruggers ärlighet. Enligt dessa utsagor har således Raou Wallenberg i mitten av 1950-talet befunnit sig i fängelset i Vladimir. Att Schöggl - utan att ha stått i förbindelse med Brugger - intygat att hans sammanträffande med Raoul i början av år 1955 ägt rum i den avdelning av Vladimirfängelset, där Brugger sagt sig ha haft kontakt med Raoul ett halvår tidigare, kan inte rimligen förklaras på annat sätt än att Raoul vid denna tid verkligen befunnit sig därstädes.

Då det synes oss vara oriktigt att justitieråden utlåtande i ärendet skall grundas enbart på det hos Kungl. Utrikesdepartementet befintliga bevismaterialet, få vi, med bifogande av styrkta avskrifter av dels bevittnade handlingar, vari Brugger och Schöggl bekräftat sanningsenligheten av sina utsagor, dels ock brev från Schöggl och Gouazé härmed anhålla, att denna vår skrivelse jämte d därvid fogade handlingarna måtte tillställas de båda justitieråden för att dessa skola få tillfälle att taga del av desamma och däref ter upptaga utlåtandets formulering till förnyad prövning.

För detta ändamål överlämnas samtliga handlingar i tre exemplar.

Stockholm den 31 januari 1961.

Majorn Dardel F.D. Dardel

Emil Brugger
Burgerspital
B e r n /Schweiz/

Bern, den 4. Februar 1959

AII/Fl/RK -Di/Lo-

Rekommandiert

Frau Maj von Dardel
D j u r s h o l m 1
Auravägen 25

Sehr geehrte Frau von Dardel,

Entschuldigen Sie, dass ich Ihnen erst heute antworte auf das Schreiben vom 10.Januar 1959, das mir Fürsprecher Rudolf Philipp, Grevturegatan 8B,Stockholm, in Ihrem Auftrag geschrieben hat. Meine ärztliche Behandlung und die Beanspruchung von verschiedenster Seite haben mich so sehr in Anspruch genommen, dass ich Ihnen nicht sofort antworten konnte.

Vorerst wiederhole ich, dass ich natürlich gerne bereit bin, alles zu tun, um R. Wallenberg, der sich möglicherweise noch immer in der Sowjetunion befindet, zu retten.

~~Vorerst wiederhole ich, dass ich natürlich gerne bereit bin, alles zu tun, um R.Wallenberg, der sich möglicherweise noch immer in der Sowjetunion befindet, zu retten.~~

Ich beziehe mich auf das oben erwähnte Schreiben von Fürsprecher R.Philipp und den Brief von Guy von Dardel, Troinex/ Genève, v.29.1.59. Ich will nicht wiederholen, was ich im Brief v.7.1.59 bereits ausführlich dargelegt habe. Ich will folgende Eeststellungen und Präzisierungen anbringen:

Beim zweiten Gescpräch, das ich in Bern im Bundeshaus in Anwesenheit eines Inspektors der schweizerischen Bundespolizei mit den beiden Vertretern des schwedischen Aussenministeriums hatte, habe ich nie und nimmer etwas von meinen Aussagen, die im Berner Tagblatt publiziert worden sind, annulliert oder zurückgezogen. Meine Ausfuehrungen im BERNER TAGBLATT über den Fall R.Wallenberg entsprechen der vollen Wahrheit und davon nehme ich auch heute keineswegs etwas zurück. Es ist also ganz und gar falsch, wenn Hr Guy von Dardel in seinem Brief vom 29.1.59 behauptet oder vom Schwedischen Aussenministerium wissen will, ich habe eine Angabe im Artikel vom 22.November 1958 im BERNER TAGBLATT zurückgenommen. Diese Angabe betrifft die Tatsache, dass ich von R.Wallenberg den Auftrag erhielt, mich mit den schwedischen Berhörden in Verbindung zu setzen, wenn ich frei werde. Ich persöhnlich habe natürlich Wallenberg nie persönlich gekannt, hatte aber mit ihm Morseverbindungen durch die Zellenwand anfangs August 1954 im zweiten Block in Wladimir /Spital- und Isolierungszellen/ was ich hiermit ausdrücklich bestätige.

Den beiden Vertretern des schwedischen Aussenministeriums habe ich beim zweiten Gespräch in Bern erklärt, dass der Fall Wallenberg auch aufgerollt werden muss, selbst wenn Wallenberg seither gestorben sein sollte.

Ein weiterer Punkts muss ebenfalls klargestellt werden. Es sei wiederholt: ich habe nie einen Mitgefangenen namens Tomsen alias Grossheim gekannt oder mit ihm irgendeine Beziehung gehabt.

Ich möchte Ihnen noch den Hinweis geben, für den Fall, dass R. Wallenberg noch am Leben ist. In der Sowjetunion werden diejenigen politischen Gefangenen, die man auf immer insgeheim in die Versenkung bringen will, in das Gefängnis von Tabulsk /Ural/ befördert.

Mit diesen Angaben hoffe ich, Ihnen wunschgemäss dienen zu können. Es ist ebenfalls mein sehnlichster Wunsch, dass dem Fall Wallenberg doch noch ein Erfolg beschieden sein wird.

In diesem Sinne begrüesse ich Sie, sehr geehrte Frau von Dardel, mit vorzüglicher Hochachtung

Emil Brugger

K o p i e geht zur Kenntnisnahme an
- Herrn Guy von Dardel, Chemin Lullin,
  Troinex/Genève.

Beglaubigung

Die Unterzeichneten bestätigen hiemit, dass Hr Emil Brugger den vorstehenden Brief in allen Teilen als wahrheitsgetreu bestätigt und unterzeichnet hat.

Bern, den 4. Februar 1959

Bernard Robadey,
Redaktor,
Haslerstr.4
Bern

B.-R.Auderset,
Redaktor,
Hodlerstr.16
Bern

Rätt avskrivet intyga:

M. Hellman
/M.Hellman/

I. Colling
/I.Colling/

Avskrift
Utdrag ur:

Samstag, 22 November 1958

BERNER TAGBLATT

Berner in Sowjetgefangenschaft: das Tor öffnet sich

Bericht von Emil Brugger über das Gefängnis Wladimir und seine Freilassung.

Das Gefängnis Nr. 2 von W l a d i m i r stammt aus der Zarenzeit. Damals machten die Sträflingskolonnen auf ihrem Fussmarsch nach Sibirien hier Station. Das Gefängnisareal ist in vier Blocks eingeteilt, wovon der eine kleine Zellen für höchstens fünf Mann aufweist; der zweite Block dient als Spital und Isolierungsgefängnis für besondere Gefangene. Im dritten Gebäude, wo ich am 22. Mai 1954 eingeliefert wurde, gibt es grössere Zellen, die etwa 16 Mann Raum bieten. Im Parterre des vierten Blocks gibt es 25 Karzer und in der ersten und zweiten Etage wiederum kleine Zellen. Die Badegelegenheiten für die Gefangenen waren höchst primitiv: es gab nur einige Kübel, deren Inhalt man dreimal im Monat über sich ausgiessen konnte. Im Gegensatz zu Berias Zeiten trugen die Häftlinge bei meiner Ankunft nicht mehr die gestreiften Anzüge, sondern schwarze, baumwollene Zivilkleider.

Klopfzeichen an der Wand

In meiner neuen Zelle herrschte nicht mehr die Atmosphäre des Misstrauens unter den Gefangenen wie in Werchne-Uralsk, obschon natürlich auch hier der Spitzel nicht fehlte. Diesmal war es ein ehemaliger Gestapo-Offizier. Ich fand mich in ziemlich prominenter Gesellschaft; denn da waren u.a. der deutsche Generalmajor Hans Rattenhuber, Chef der persönlichen Sicherheit von Hitler; der japanische Generaloberst Hosiko, Sicherheitschef in der Mandschurei, dazu weitere Offiziere und Direktoren. Die Deutschen erhielten damals noch sehr wenig Pakete, während sie nun bei mir regelmässig anlangten, und der Inhalt wurde jedesmal brüderlich geteilt. Offenbar weil unsere Parterre-Zelle der Küche gegenüber lag, wurden wir andauernd von Fliegenschwärmen geplagt. Vielleicht war es darauf zurückzuführen, dass ich im Juli 1954 erblindete. Deshalb wurde ich ins Spital im Block 2 geführt, wo ich einer ordentlich guten Behandlung unterzogen wurde. Mein Zellengenosse war der inzwischen verstorbene, 72-jährige, schwerkranke Feldmarschall von Kleist. Eines Abends vernahm ich Klopfzeichen an der Wand. Obschon er mit grosser Gefahr verbunden und mit schweren Strafen bedroht war, spielte der Befängnis-Telegraph auch in der Sowjetunion immer noch. Manchmal verwendete man die normalen Morsezeichen, die aber durch die Mauern schwer verständlich waren. Häufiger wurde das übrigens "internationale" System angewandt, das etwa folgendermassen funktioniert. Das Alphabet wird dabei in fünf Reihen zu fünf Buchstaben aufgeteilt:

	1	2	3	4	5
1	A	B	C	D	E
2	F	G	H	I	K
3	L	M	N	O	P
4	Q	R	S	T	U
5	V	W	X	Y	Z

Zwei getrennte Klopfzeichen bedeuten: erste Zeile, erster Buchstabe, also A; vorerst drei, dann zwei Klopfzeichen ergeben: dritte Zeile, zweiter Buchstabe, also M.

Lebt Wallenberg noch?

Als ich nun die Klopfzeichen vernahm, war ich natürlich neugierig, obschon ich wusste, dass es immer wieder Provokateure gab. Ich klopfte also meinerseits in deutscher Sprache an die Wand: "Wer ist da?" Dann kam die misstrauische Antwort: "Wer sind sie?" Meine Antwort: "Schweizer." "Schwede", klopfte es zurück. Das war alles an diesem Abend des 3. oder 4. August 1 9 5 4. Am nächsten Tag gab mein "Gesprächspartner" seinen Namen durch: "W a l l e n b e r g, Erster Sekretär der Schwedischen Botschaft Budapest, verschleppt 1945." Meine Antwort: "Brugger, verschleppt 1948 Wien." Damit beendigten wir vorsichtigerweise die Sendung. Aber 24 Stunden später vernahm ich die Klopfzeichen wieder und entzifferte: "A u f t r a g. Wenn Sie frei werden, melden Sie an ein schwedisches Konsulat oder eine Gesandtschaft: ich habe keine Schreiberlaubnis und erhalte auch keine Briefe." Nach einem Memorandum, das am 6. Februar 1957 von Sowjetaussenminister Gromyko dem schwedischen Botschafter in Moskau übergeben wurde, soll Wallenberg im Ljubiankagefängnis in der Nach vom 16./17.Juli 1 9 4 7 an Myocardin infarkt gestorben sein. Soviel ich weiss, wurde nichts bekannt, dass Wallenberg später als 1947 noch am Leben gewesen ist. Freilich habe ich meinen "Gesprächspartner" von Wladimir persönlich nicht gesehen, aber ich zweifle, ob jemand hätte ein Interesse daran haben können, sich als Wallenberg auszugeben, um so mehr, als es sich nicht um einen Provokateur gehandelt hat. Drei Tage später wurde ich wieder in den Block 3 zurückgeführt, aber der Gedanke lässt mich nicht los, ob Wallenberg, um dessetwillen Schweden 24 diplomatische Depeschen unternommen hat, n i c h t t r o t z d e n a n d e r s l a u t e n d e n S o w j e t b e t e u e r u n g e n n o c h a m L e b e n ist. Jedenfalls hat die Sowjetdiplomatie mit dem a n g e g e b e n e n Todesdatum die schwedische Regierung und die Weltöffentlichkeit angelogen. Aber das ist ja nichts Neues. Man merkt es meistens nur viel zu spät."

Rätt avskrivet intyga:

M. Hellman — /M.Hellman/

I. Colling — /I.Colling/

Avskrift.

Eidesstattliche Versicherung

Entsprechend meinen Erklärungen auf der Königlich Schwedischen Botschaft in Wien und im Sinne meines Briefes vom 14.November 1960 an Herrn Rudolph Philipp erkläre ich hiermit an Eides Statt:

Vom Kriegsgericht der sowjet-russischen Besatzungsmacht in Baden bei Wien unter der Anklage der Spionage zu Gunsten der U S A zu 25 Jahren Strafarbeit verurteilt kam ich unter anderen auch ins Strafgefängnis in W l a d i m i r.
Anfang 1955 (neunzehnhundertfünfundfünfzig) wurde ich von einem Gefängniswächter in eine Zelle gebracht, in welcher ich den bisher in Einzelhaft sitzenden Schweden W a l l e n b e r g aus Budapest antraf.
Als ein höherer Funktionär des Sicherheitsdienstes der UdSSR erfuhr, dass ich, ein nichtrussischer Gefangener, zu Herrn Wallenberg gebracht worden war, befahl er erzürnt, dass dieser Fehler sofort abgestellt werden müsse, und ich wurde in eine andere Zelle des Wladimirgefängnisses transportiert.
Ich bin bereit, vor jedem Gericht unter Eid zu bezeugen:
dass sich der Schwede aus Budapest Herr Wallenberg im Januar/Februar 1955 im Wladimir-Isolator befand und dass ich einige Zeit sein Zellenkamerad war.
Gelesen, verstanden und für richtig befunden.

Köln, den 1. Dezember 1960

Schöggl Otto

Dr.Friedr.Wilh.Berndorff II
Notar
Zeughausstr.11 Köln Ecke Am Römerturm
Ruf: Sa-Nr. 21 55 45

Urk. Rolle Nummer 1534 für 1960

Hiermit beglaubige ich die vorstehende Namensunterschrift von Herrn Otto Schöggl, Kraftfahrer, wohnhaft zu Köln, Friesenstrasse 1.

Köln, den 1. Dezember 1960

Dr. Berndorff II

(Dr. Berndorff II)
Notar

Kostenberechnung:

Wert unter	1.000.-DM
Geb.§ 45 KO	3.-- DM
Ums.Steuer	-,12 DM
	3,12 DM

Stpl.

Vidimeras:

Avskrift.

..... 15.1.1961

Sehr geehrter Herr R.Philipp,

Stockholm

Ich kam nach Wladimirgefängnis Oktober 1953.

Es war Januar-Februar 1955, da wurde ich von einer russ. Ärztin opariert. Nach der Operation kam ich in die Krankenzelle des Wladimir No.22 oder 23 in 2.Stock. Aber in dieser Zelle war schon ein Mann. Nach längerem Schweigen fragte mich dieser Mann in der russ.Sprache, wass ich für ein Landsmann bin. - Meine Antwort war! - Ich bin ein Österreicher. Er sagte mir, dass er viele Jahren in Moskau in Einzelhaft und sehr viel mitgemacht hatte. Er sagte zu mir, wenn ich denn Name vergessen sollte dann soll ich nur sagen ein Scwede aus Budapest, dann weis die schwedische Botschaft gleich meinen Namen. Nächsten Tag in der Früh kam der politische Offizier in die Zelle 22/23 und nach 10 Minuten später kam ich in eine andere Krankenzelle allein. - In dieser Zelle wurde ich zwei bis dreimal vom politischen Offizier gefragt ob ich von diesem den Name weiss. Ich gab zur Antwort immer nein! Als ich von der Krankenzelle Korbus III. ins Korbus II. kam muss ich unterschreiben, dass ich mit keinen Gefangenen sprechen soll von dieser Menschen in Krankenzelle vorher.

Ich kam dann in Korbus II. in eine grosse Zelle allein.

Später kam ich in die Zelle wo Sanitzer, Max Manfred (Rechtsanwalt aus Wien) war.

Dass ist meine Antwort auf Ihre Frage. Und im April 1955 verliess ich Wladimir und kam ins Sammellager Potjma 400 km südlich von Moskau. Von dort nach Wiener-Neustadt am 25.VI.1955.

Jetzt wissen Sie alles richtig.

Hochachtungsvoll

Otto Schöggl

Rätt avskrivet intyga:

(M.Hellman) (I.Colling)

Avskrift

Paris le 13 Janvier 1959

Madame,

J'ai reçu hier au soir votre lettre et je me fais un devoir d'y répondre par retour de courrier.

Vous dire mes sentiments à sa lecture, c'est chose inutile et vous le devinez. J'ai reçu depuis ma libération trop de lettres semblables de divers points de France et il faudrait, d'autre part, être tres endurci par ces dix année d'une vie qui fut dure, pour ne pas se sentir prêt à faire le possible et l'impossible.

Hélas le sentiment qui domine tous les autres et d'abord ma bonne volonté, c'est celui de l'impuisance. Je ne sais que très peu sur le cas de votre fils et ce peu que je sais, je le tiens pour la plus grande part de mon ami Emile Brugger - avec qui du reste je suis en relations constante de correspondance.

Au cours de voyages qui en 1949 et 1950, plus tard en 1951 et 53, m' ont amené de l'Autriche à Vladimir, puis de Vladimir à Kiev et à Moskou, j'ai entendu parler de la précence en U.R.S.S. de Raoul Wallenberg. Mais ou et par qui? Je ne puis me souvenir exactement. C'etait des dires de prisonniers et ces prisonniers venus de tous les coins de la Russie d'Europe et d'Asie etaient eux-mêmes de passage et ne faisaient souvent que rapporter ce qu'ils avaient entendu.

C'est à la prison de Wladimir où j'ai séjourné du 5 mars 1950 au 29 septembre 1951 - puis du 13 janvier 1953 au 4 mars 1954 - date de ma libération, que j'ai entendu parler plus explicitement de votre fils. Emile Brugger m'a certifié que durant son séjour à l'hôpital de la prison - en été 1954 - je crois - il était entré en contact avec un prisonnier se disant Raoul Wallenberg - exconsul de Suède à Budapest - arrêté en 1945. Il n'y a aucun raison de douter de la bonne foi de Emile Brugger. D'autre part il est difficile de penser à une provocation de la part de l'administration politique de la prison. En 1954, ce genre de procédé n'était plus de saison. Et puis dans quel but.? Demeure l'hypothèse d'un jeu stupide de quelque prisonnier cherchant à se rendre interessant par passe-temps ou vanité. Mais là encore, comment le mauvais plaisant aurait il pu revêtir de façon si précise l'identité de Mr Wallenberg?

Un témoignage vient encore corroborer les dires de mon ami Brugger, ce sont les affirmations dans le mème sens de Mr Simon Goguiberidze, hélas, toujours en captivité à ma connaissance!

Lors de la récente visite à Paris de Mr Leif Leifland, du Ministère des Affaires étrangères de Suède, je me suis fait communiquer le texte de la réponse soviétique à la note du gouvernement de votre pays demandant des éclaircissements sur le sort de Mr Raoul Wallenberg. Je me permets de vous communiquer les quelques reflexions que m'a suggeries la lecture de ce texte.

1/ Il ne fait pas mention <u>explicitement du prénom de votre fils, sous la forme courante en Russie</u> et obligatoire dés qu'il s'agit d'identité: prénom de la personne suivi du prénom du père au génetif - donc dans le cas: Raoul suivi du prénom de

votre 1e mari avec le sufflix "witch".-

2/ Pas de mention également de la date de naissance. Or, toute identé de prisonnier comporte cet élément. Il y a trop de noms homonymes parmi les russes pour qu'il puisse en être autrement. Zog poxcdchun? Année de naissance? - c'est la question qui accompagne toujours une interrogation sur le nom patronymique.

3/ Impression également - autant que je me souvienne du texte de la note - sur le lieu présumé de décès et de sépulture - mais ici pourrait intervenir cette manie du secret, et du secret inutile, qui est une seconde nature chez les sovjétiques.

Néanmoins, il ressort de toutes ces incomplétudes du texte une impression: un prisonnier Wallenberg est décedé mais il y a de fortes chances que de ne soit pas votre cher disparu. Probablement un homonyme. Je suppose que le nom Wallenberg peut se retrouver en Allemagne ou dans les pays de la Baltique. Enfin il ne parait pas possible que le gouvernement sovjétique puisse justifier ce manque de précisions dans le cas donné et de point de vue objectif, le manque de soins qui aurait amené le décès, par le grand nombre des prisonniers enfermés dans les camps et par la cruauté d'un Abakumov. Raoul Wallenberg, diplomate suédois, etait un personnage trop important par luimème - et à leurs jeux - je veux dire dans leurs intentions et leurs calculs, pour qu'il n'ait pas été suivi de très prés dans ses déplacements en U.R.SS - et dans l'évolution de sa santé.

Tout ceci me porte à croire, Madame, qu'il y a encore de l'espoir - beaucoup d'espoir.

J'estimerais indigne de vous et de moi et de celui que vous attendez, de chercher à tromper votre peine par des promesses sans bases et des mots. Mais je crois qu'il y a des raisons sérieuses d'espérer. Nous disons en France: Tant qu'il y a de la vie, il y a de l'espoir. - Or, tout semble indiquer "qu'il y a de la vie". Ainsi vous devez espérer et croire qu'un jour viendra qui vous rendra celui que vous attendez. Je joins mes voeux aux vôtres et mes prières, pour que Dieu hâte ce jour.

De toute façon, je profiterai de la première possibilité pour entrer en contact avec votre parent Mr Etienne de Dardel.

Soyez assurée, Madame, de mes sentiments de très vive sympathie et de la part que je prends à votre peine et à vos esperances.

Lucien Armand Gouazé

L.A. Gouazé
2 Avenue de la Porte Brancion
Paris 15

Rätt avskrivet intyga:

M. Hellman — /M.Hellman/

I. Colling — /I.Colling/

6/2-61

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Washington den 1 februari 1961.

Personligt och förtroligt.

Broder,

Samtidigt härmed får Du en avskrift av ett personligt handbrev till Siegbahn angående slutförandet av Wallenbergs-kortregistret. Bakgrunden är (vilket jag möjligen nämnde för Dig före min avresa) en diskussion mellan Siegbahn och mig, huruvida detta kortregister i dagens läge verkligen har så stort intresse, att man skall avsätta en betydande del av Wera Sjöholms tid för dess slutförande. Innan Siegbahn (och Åström) fattar ett definitivt beslut, bör Du givetvis få tillfälle framföra Dina synpunkter för dem.

Som Du förstår är jag fortfarande livligt intresserad av Wallenbergs-frågans utveckling. Jag kan givetvis inte begära att Du skulle hålla mig kontinuerligt underrättad om vad som händer (jag ser av Din skriftväxling med Ternström att Du måste avsätta tid åt Washington-beskickningen ändå), men om Du då och då kunde ge mig ett genomslag av något viktigare papper, vore jag Dig mycket tacksam. Självklart står jag vidare alltid till Din disposition om Du vill fråga om någonting.

Hjärtliga hälsningar
Tack.
Leif Leifland

Förste Sekreteraren Braunerhielm
Utrikesdepartementet

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Washington den 1 februari 1961.

Personligt och förtroligt.

Broder,

Enligt överenskommelse tog jag under uppehållet i New York kontakt med fröken Sjöholm angående Wallenbergs-arkivet.

Fröken Sjöholm meddelade därvid att hon - om hon får ägna sig åt uppgiften några timmar om dagen - bör kunna bli klar om en à två månader. Med tanke på att, såvitt jag kunnat se, rätt mycket arbete återstår för henne, tvivlar jag emellertid en smula på att hon verkligen hinner få arbetet slutfört på denna tid. Jag tror att tre à fyra månader kanske är en mera realistisk uppskattning.

Frågan är väl då snarast om ett komplett kortregister numera har så stort värde, i ett läge då Wallenbergärendet i mycket fått en annan karaktär än tidigare. Det egentliga fältarbetet har ju på senare år kontinuerligt minskat i omfattning. Den noggranna kartläggning, som tidigare skedde av fångarna i olika aktuella fängelser, har nu knappast samma omfattning eller samma intresse; för det fängelse, som senast varit i blickfältet, Wladimir, har vi för övrigt vid sidan av kortregistret lättillgängliga personförteckningar.

Byråchefen Siegbahn
Utrikesdepartementet

I dagens läge (men förhållandena kan ju ändras) är ett kortregister av värde i de speciella fall, då det gäller att snabbt kunna spåra och i vårt material finna uppgifter om bedragare och skojare av olika kulörer. (Det senaste fallet - strax före min avresa - var Georg Vas, som nu dykt upp i Australien.)

Även om jag sålunda ställer mig en smula osäker på huruvida ett kortregister i dagens läge verkligen är värt den möda, den tid och det arbete dess slutförande kräver, kan man emellertid inte bortse från att det i vissa situationer - och det är då ofta viktigt att få fram uppgifterna med mycket kort varsel - kan vara tryggt att ha ett komplett register. När Braunerhielm hunnit läsa igenom dossiererna, förlorar väl dock detta argument en del av sin styrka. Och eftersom fröken Sjöholm knappast hinner bli klar med kortregistret förrän om (uppskattningsvis) tre à fyra månader och Braunerhielm då plöjt igenom materialet och lärt sig hitta i detta, blir han inte så beroende av registret.

Efter moget övervägande alltså: Jag är tveksam om det utbyte, som man rimligen kan förvänta sig av registret, blir så stort att det skulle kunna motivera den arbetsinsats, som är nödvändig.

Jag sänder Braunerhielm en avskrift av detta handbrev.

Leif Leifland

1 ex. 1. vardera: (utskrift original + 5 kopior)
Just. råd. Santesson
— " — Gyllenswärd
Adv. Nisser
Åström (2x)

28 febr. 1961

P.M.

angående av makarna von Dardel ifrågasatt omformulering av utlåtande den 25 april 1960 i ärende rörande Raoul Wallenberg.

I Statsministerns brev till Chrustjov i dess lydelse den 2 november 1960 anföres, att såsom Sohlman framhållit i meddelande till sovjetiska utrikesministeriet den 17 juli 1959 - i vilket meddelande han lämnade närmare uppgifter om vissa i bevismaterialet ingående utsagor - man på svensk sida måste fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talade om att Wallenberg "under förra hälften av 1950-talet" vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse.

Vidare nämnes i brevet, att vi efter granskning av bevismaterialet funnit, att den föreliggande utredningen måste efter svensk rätt anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv "åtminstone i början av 1950-talet" och då befunnit sig i fängelse i Vladimir.

Makarna von Dardel hava nu gjort gällande, att de citerade uttrycken kunde uppfattas som om de stode i viss motsättning till varandra. Härvid hava makarna - efter att först hava riktigt återgivit sistnämnda uttryck - när de ställt uttrycken

mot varandra, uteslutit ordet "åtminstone".

Märkas bör, att i Statsministerns brev Sohlmans meddelande icke är riktigt återgivet. I meddelandet står nämligen i stället för uttrycket "under förra hälften av 1950-talet" orden "under vissa år på 1950-talet".

I det utkast till brev från Statsministern, som först upprättades i utrikesdepartementet, hade ifrågavarande uttryck i meddelandet upptagits ordagrant. Den ändrade lydelsen föranleddes av ett brev den 30 augusti 1960 från advokaten Nisser, vilken såsom företrädare för bland andra makarna von Dardel begärde vissa ändringar i utkastet. Därvid föreslogs bland annat, att "under vissa år på 1950-talet" skulle utbytas mot "under förra hälften av 1950-talet". Denna ändring upptogs i de följande förslagen och återfinnes, som nämnt, i det slutliga brevet.

Makarna von Dardel hava sålunda själva föranlett, att i Statsministerns brev redogörelsen för Sohlmans meddelande erhållit en icke fullt riktig avfattning. Mellan den verkliga lydelsen av meddelandet i denna del och vårt utlåtande föreligger icke någon motsättning.

De av makarna von Dardel nu överlämnade handlingarna utgöras av fem avskrifter av brev m.m. Tre av de avskrivna handlingarna finnas i avskrift eller original bland det material i utrikesdepartementet, varav vi tagit del före avgivandet av vårt utlåtande. De två återstående handlingarna - vilka innefatta ut-

talanden av en i ärendet förut hörd österrikisk medborgare - innehålla i sak intet utöver de uppgifter, som förekomma i nämnda material. Uttalandena måste ses mot bakgrunden av vad uppgiftslämnaren tidigare anfört och övriga upplysningar i ärendet.

På grund av vad sålunda anförts sakna vi anledning att omformulera vårt utlåtande.

Stockholm den 28 februari 1961.

Ragnar Gyllenswärd Pär Samuelsson

Följande uttryck förekommer:

1) "under vissa år på 1950-talet":
Sohlmans meddelande till ryska utrikesministeriet juli 1959. Detta uttryck citerades i UD:s första utkast till brev från statsministern.

2) "under förra hälften av 1950-talet":
Nissers förslag i brev den 30 augusti 1960 till ändring av uttrycket under 1). Förslaget antogs - av misstag - i en strävan att gå familjen till mötes.

3) "åtminstone i början av 1950-talet":
Justitieråden uttryck, vilket citeras i utkastet till brev från statsministern. Detta uttryck vill justitieråden icke ändra även sedan de tagit del av makarna von Dardels brev den 31 januari 1961 jämte bilagor. I denna fråga uttalar de:
"De av makarna von Dardel nu överlämnade handlingarna utgöras av fem avskrifter av brev m.m. Tre av de avskrivna handlingarna finnas i avskrift eller original bland det material i utrikesdepartmentet, varav vi tagit del före avgivandet av vårt utlåtande. De två återstående handlingarna - vilka innefatta uttalanden av en i ärendet förut hörd österrikisk medborgare - innehålla i sak intet utöver de uppgifter, som förekomma i nämnda material. Uttalandena måste ses mot bakgrunden av vad uppgiftslämnaren tidigare anfört och övriga upplysningar i ärendet.

På grund av vad sålunda anförts sakna vi anledning att omformulera vårt utlåtande."

AMBASSADE ROYALE DE SUÈDE

Moskva den 16 mars 1961.
HP 80. 2 bil.
Strängt förtroligt.

ang. R.W.

./.

17/7 1959 (XXXIII)

Broder,

I anslutning till vårt samtal i Stockholm ber jag härmed få närsluta fotostatisk kopia av den svenska texten, jämte rysk översättning, av det muntliga meddelande, som jag den 17 juli 1959 framförde till dåvarande chefen för MID:s skandinaviska avdelning Rodionov.

Hjärtliga hälsningar!
Din Tillgiven
Rolf Sohlman

Rolf Sohlman

Utrikesrådet Sverker Å s t r ö m,
Utrikesdepartementet.

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

med artikel angående
Raoul Wallenberg

Tel Aviv den 22 mars 1961
Nr 84
R 18

1 bil.

55 84
24 MRS 1961
P 2 Eu I

O.O.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./.

Härmed får jag vördsamt insända en i den tyskspråkiga tidningen Jedioth Chadashoth för den 22 dennes intagen artikel "Raoul Wallenbergs mysteriöses Verschwinden, vari uttalas den förmodan, att Eichmann låtit mörda Wallenberg.

Hugo Tamm

Bil.....itt Beskis i Tel Aviv
tkr. nr. 84 den. 22.3.61 I
P 2 En

Jedioth Chadashoth

Mittwoch, den 22. März 1961

Raoul Wallenbergs mysteriöses Verschwinden

Von MEIR FAERBER

Raoul Wallenberg, ein wohlhabender Mann, der seine Aufgabe im schwedischen diplomatischen Dienst nur zu Rettungszwecken auf sich nahm, um möglichst vielen in Ungarn vom Tode bedrohten Juden durch Ausstellung von Reisepapieren zur Flucht zu verhelfen, ist verschollen. Alle paar Monate taucht immer wieder ein Gerücht auf, dass er sich — einmal da, einmal dort — irgendwo noch am Leben befinde. Bisher aber erwies sich keiner dieser Berichte als stichhaltig.

Während der Sammlung von Material zum bevorstehenden Eichmann-Prozess stiess ich im Archiv des Gedächtniswerkes ‚Yad Washem' in Jerusalem (dank der freundlichen Anleitung des sachkundigen dort tätigen Werner David Melchior) auf Dokumente, die **den Gedanken nahebringen, dass der „Rettungsengel" Raoul Wallenberg in Eichmanns Auftrag ermordet worden ist.** Für gewissenlose Massenmörder kann es ja keine Rolle spielen, auch Diplomaten ‚befreundeter Staaten' umbringen zu lassen.

Wir veröffentlichen hier die bisher nur einem gewissen Kreis in Schweden bekannten Dokumente: In einem von Erdmannsdorff aus der Berliner Zentralstelle am 17.12.1944 nach Budapest abgesandten Telegramm wird berichtet, dass der Schwedische Gesandte in Berlin dagegen protestiert hat, dass Eichmann die Absicht habe, „den sogenannten Judenhund Wallenberg zu erschiessen". Dieser ‚Protest' scheint allerdings in einer für Nazis viel zu höflichen Form vorgenommen worden zu sein, als dass Schweden damit hätte Erfolg haben können.

In dem Berliner Telegramm heisst es weiter: „Es handelt sich um Legationssekretär Wallenberg, der bei der Schwedischen Gesandtschaft in Budapest tätig ist und vor allem die Frage der Erteilung von Schutzpässen für Juden bearbeitet. Aeusserungen ähnlicher Art habe der Stellvertreter des SS-Kommandochefs namens Drögger (soll richtig heissen: Dannecker) getan. Ferner sei gemeldet worden, dass ein jüdischer Angestellter der Gesandtschaft mit seinen drei Familienmitgliedern durch unbekannte Täter [illegible]

Auf meine Frage [illegible]

richtet Erdmannsdorff weiter, „bemerkte der Schwedische Gesandte, dass dieser Angestellte der Schwedischen Gesandtschaft wahrscheinlich ungarischer Staatsangehöriger sei".

Und nun folgt ein für jene Zeit und das politische Verhältnis der anderen Staaten zum Dritten Reich ebenso typischer, wie heute naiv und dumm klingender Absatz: „Gesandter Richert fügte hinzu, er sei beauftragt worden, Vorstehendes dem Auswärtigen Amt mitzuteilen mit der dringenden Bitte, die zuständigen Stellen in Budapest anzuweisen, dahin zu wirken, dass kein Schwede und kein Angehöriger der Schwedischen Gesandtschaft erschossen würde". So weit hatte sich die Welt bereits damit abgefunden, dass den Nazis Erschiessen oder auf andere Weise Umbringen aller ihnen momentan unbequemen Leute selbstverständlich war. Schweden und schwedisches Personal mögen aber bitte nicht erschossen werden... Alles andere ist ja doch vogelfrei.

Erdmannsdorff beruhigte den Gesandten Richert: „Wenn solche Aeusserungen gefallen sind, waren sie gewiss nicht ernst gemeint. Der Schwedische Gesandte räumte diese Möglichkeit ein, verwies aber darauf dass die zur Zeit voraussichtlich in Budapest herrschende aufgeregte Stimmung zu ernsten Zwischenfällen führen könne". (War vielleicht auch die Ermordung des schwedischen Gesandtschaftsbeamten und seiner Angehörigen „nicht ernst gemeint?")

In dem „erbetenen Drahtbericht", der am 20.12.1944 von Budapest abging und etwa fünfeinhalb Stunden später in Berlin registriert wurde, können wir nachlesen: „Gesandtschaftsrat Grell berichtet, dass es den Tatsachen entspricht, dass Führer SD - Judensondereinsatzkommando SS Obersturmbannführer Eichmann und sein Vertreter SS Untersturmführer Danniger (soll auch hier statt Danniger richtig Dannecker heissen) des öfteren in letzter Zeit berechtigten Anlass zu Kritik gegen Angehörige des Judenbüros der Budapester Schwedischen Gesandtschaft gehabt haben. Dies trifft insbesondere für Delegationssekretär Wallenberg zu, der sich in durchaus unüblicher Weise für ungarische Juden eingesetzt hat, die zum Grenzarbeitsdienst eingezogen waren. Es steht auch fest, dass dabei mit absolut illegalen Mitteln versucht wurde, diese unter Schutzpassverteilung der gesetzlich verankerten Arbeitsverpflichtung zu entziehen. Aus dieser Stimmung heraus sind berichtete Aeusserungen möglicherweise gefallen, jedoch nicht als ernsthafte Drohung sondern vielmehr um auf weitere derartige Manipulationen abschreckend zu wirken. Erwähnte jüdische Angestellte sind ungarische Staatsangehörige mit schwedischen Schutzpässen. Eine endgültige Sachdarstellung kann jedoch erst nach Befragen des Obersturmbannführers Eichmann, der sich zur Zeit unterwegs befindet, gegeben werden..." gezeichnet: Veesenmayer.

Dass die Verantwortung für die Ermordung der Juden Ungarns auf Eichmann lastet, ergibt sich selbst wenn man keine sonstigen Dokumente kennt, bereits aus diesen beiden Telegrammen. Indirekt ergibt sich aus ihnen — für jemanden, der mit den Verhältnissen jener Zeit und jenes Landes vertraut ist — auch die Wahrscheinlichkeit, dass Eichmann den Legationssekretär Raoul Wallenberg umbringen liess, um dessen Rettungswerk zu sabotieren.

aa/GL

ORIGINALTELEGRAM

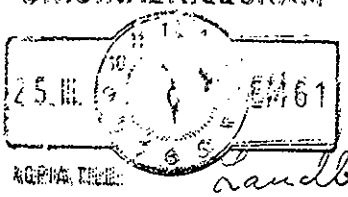

25.III. EM 61

Pr.

Landberg

svensk moskva 109 25.3.61.
cabinet sthm

I.... STRIKES DEP:T
Dnr 36A 172
25 ~~27~~ MRS 1961
P | GR 2 | MÅL Eu

I

Besv.m.tel 25/3 61 GL

72 svenska sdagbladet 20 mars sid. 7 . godhetsfullt tela texten bergs uttalande expressen om r. wallenbergs konflikt med eichmann. sohlman

svensk moskva ok? ? ok?
ja tck ok+ tack hej
hej+

Landberg/Ie

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Telegram

STOCKHOLM	25.3.61	19
N:o 53		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Ell I

R Wallenberg
o Eichmann

Pr.

E.L.

Svensk Moskva

53 Edert 72 Bergs uttalande i Expressen insprängt i två spalter lång artikel. Är det tillfyllest om den läses upp vid radiokontakten måndag. Klipp sändes.

Cabinet

EXP. 25/3 1550

Borgs uttalande i Expressen
(doss. ej nfödd)

ORIGINALTELEGRAM

25.III. EM 61

KOPIA TILL:

Pr.

IN... UTRIKES DEP:T
Dnr 36A 73
25 MRS 1961
AVD P GR 2 MAL. Eu

aa KL

Landberg
delgiven

svensk moskva 113 25.3.61.
cabinet sthm

73. edert 53. ja, daerest texten laeses laangsamt saa att den haer kan stenograferas. baest maandag e.m.

sohlman

v

svensk moskva kl 18.38 ok?

Pol

Cabinet sthlm 153 25/3 61

svensk moskva

foeljande utgoer expressens artikel 19/3 61 av gunnar nilsson fraan milano:

milano /expressen/. den tyske ss-mannen adolf eichmann, som om tre veckor skall rannsakas foer att ha bragt sex miljoner judar om livet, foersoekte hoesten 1944 laata moerda svensken raoul wallenberg, som daa var i budapest foer att foersoeka raedda de ungerska judarna.

under den tiden var eichmann wallenbergs fraemste kontaktman paa den tyska sidan. eichmann ledde massakern och deporteringarna av de ungerska judarna.

eichmann och wallenberg kaende varandra bra och umgicks aeven privat, vilket inte hindrade att eichmann vid ett tillfaelle oeppet foerklarade foer wallenberg:

- jag moerdar er, herr legationssekreterare. jag kommer att goera mitt yttersta foer att motarbeta er, och ert svenska diplomatpass kommer inte att hjaelpa er om jag anser det noedvaendigt att roeja er ur vaegen.

och saa tillade han meningsfullt:

å-)- =9)6:(94 (-, -))58 ö-3
,,ö-89954-) 80)9583281 8 3
5,5./=.

??
jag repeterar en bit

mitt yttersta foer att motarbeta er, och ert svenska diplomatpass kommer inte att hjaelpa er om jag anser det noedvaendigt att roeja er ur vaegen.

och saa tillade han meningsfullt:

- olyckor kan alltid haenda aeven en neutral diplomat.

strax daerpaa verkstaelldes ocksaa mordfoersoeket mot wallenberg. en stor och tung tysk lastbil koerde en dag rakt in i raoul wallenbergs privatbil och krossade denna fullstaendigt. lyckligtvis satt inte svensken vid ratten, vilket han annars brukade goera.

''jag foersoeker igen . . . ''

raoul rusade rasande upp till obersturmbannfuehrer adolf eichmann och protesterade mot detta misslyckade attentat mot hans bil.

eichmann bara tittade smaaleende paa svensken och beklagade ''olyckshaendelsen''. naer wallenberg skulle gaa och stod vid doerren sade eichmann:

- jag kommer att foersoeka igen ...

svenske konsuln i milano, lars g:son berg, upplevde hela den spaennande tiden i budapest och torde i dag vara den ende svensken som fick det tvivelaktiga noejet att bjuda hem eichmann paa middag i sitt hem.

konsul berg var paa den tiden chef foer legationens b-avdelning. foer 11 aar sedan skrev han en mycket uppmaerksammad och dramatisk bok om haendelserna i budapest, i vilken han beraettar om eichmann och wallenberg.

konsul berg kommer i dag mycket vael ihaag adolf eichmann, aeven om han paa den tiden inte visste naagot annat om honom aen att han var en mycket inflytelserik nazist med judefraagan som specialitet.

svenskt diplomatpass

konsul berg beraettar foer expressen:

- jag minns att eichmann skroet vitt och brett med att hanrest lissabon.

eichmann hade ett speciellt gott oega till wallenberg, daa svensken var den foerste som vaagade trotsa honom och foersoeka bromsa hans metodiska utrotning av judar.

under den oedesdigra hoesten 1944 foersoekte wallenberg och hans medhjaelpare haalla sig saa vael som moejligt med tyskarna. det gaellde att utverka foermaaner foer judarna. foer tyskarna var situationen redan klar: kriget var foerlorat. eichmann och hans medarbetare var daerfoer i visst behov av kontakter med neutrala och betraktade wallenberg som en ''saekerhetsventil,, mot de allierade.

det var under den tiden som konsul berg hade eichmann och en annan hoeg ss-man hemma paa middag under ganska draapliga omstaendigheter.

konsul berg beraettar foer expressen:

- en dag hade wallenberg bjudit hem eichmann paa middag tillsammans med dennes naermaste medarbetare. wallenberg visste att det var laettare att foera en svaar foerhandling till ett lyckligt resultat oever god mat och goda viner aen paa ett kontor.

tyvaerr bar det sig inte baettre aen att wallenberg totalt gloemde bort inviten. naer han kom hem paa kvaellen troett efter en hetsig dag fann han eichmann i soffan med en drink i handen.

snabb lyxmiddag

wallenberg tappade inte fattningen. han laatsades som ingenting och serverade ytterligare naagra starka drinkar. daerefter gick han ut och telefonerade till daavarande attachen berg, som bodde i en villa i naerheten.

wallenberg sade:

- du faar en halv timme paa dej att ordna en lyxmiddag. jag kommer med tvaa hoega tyskar.

berg bodde daa tillsammans med en kanslist, goete carlsson - numera moebelhandlare i valdemarsvik - i en villa som aegdes av en grevinna. hon hade staellt den till deras foerfogande i foerhoppningen att den skulle skonas om den stod under svenska legationens beskydd. villan hade en ypperlig kokerska och sex tjaenare.

wallenberg foerklarade daerpaa foer eichmann att middagen var avsedd att aega rum hos en annan medlem av svenska legationen.

lars berg fortsaetter:

- efter middagen blev vaar salong platsfoer aennu ett av eichmanns maanga nederlag mot wallenberg.

staemningen var god. tyskarna aat och drack och var i hoegform. wallenberg var som alltid mycket maattlig med sriten.

naer groggarna kommit paa bordet boerjade wallenberg skjuta av en politisk bredsida. i oraedda ordalag nedgjorde han den nazistiska laeran och foerutsade nazisternas snara undergaang. wallnbergs avsikt var klar: han ville ge eichmann en vink om att allt var foerlorat och att han borde stoppa de meningsloesa judedeportationerna till gaskamrarna.

eichmann erkaenner

eichmann var foervaanad oever att naagon saa oeppet vaagade kritisera honom och hans fuehrer. han kom med en del vanliga propagandafraser, men blev sedan allvarlig och sade till slut:

- jag medger att ni ar raett, herr wallenberg. jag har aldrig trott paa nazismen som saadan, men den har givit mej makt och rikedom. jeg vet att detta angenaema liv snart aer slut. mina flygplan kommer snart inte laengre att bringa mej skoena kvinnor och goda viner fraan paris. mina haestar, mina hundar och mina palats haer i budapest kommer snart att tas av ryssarna och sjaelv kommer jag att som ss-officer bli nerskjuten paa flaecken. foer mej finns ingen raeddning. men om jag lyder mina order fraan berlin och utoevar min makt tillraeckligt haart haer i budapest kan jag foerlaenga min galgenfrist aennu naagon tid.

den angenaema samvaron fick daerfoer en ganska allvarlig final. eichmann reste sig och tackade och gick, men inte i vredesmod. han hade saekerligen faatt oekad respekt foer den oraedde svensken.

i dag saeger konsul berg i milano:

- jag fick enbart ett gott intryck av eichmann. han var charmerande, artig och trevlig vid middagsbordet.

s l u t

jag repeterar de foersta raderna under ''svenskt diplomatpass''

konsul berg beraettar foer expressen:

- jag minns att eichmann skroet vitt och brett med att han rest paa ett foerfalskat svenskt diplomatpass fraan budapest till lissabon.

eichmann hade ett speciellt osv +

svensk moskva
cabinet sthlm kl 1740
ok?

Royal Swedish Embassy in Washington, 8
2247-2249 R Street, N.W. *Telephone COlumbia 5-3600*

Broder,

Du kanske redan
läst bifogade klipp ur
N.Y. Times den 3 maj. Det
är första gången jag ser
Wladimir figurera i
detta sammanhang.

Tuss

Leif L...

Soviet Silent on Powers A Year After U-2 Flight

MOSCOW, May 1 (UPI)—Francis Gary Powers, the United States U-2 pilot who was shot down over the Soviet Union a year ago, presumably spent the anniversary of his flight Monday making envelopes in a prison.

His Soviet jailers assigned him the task after he was centenced to ten years "loss of liberty" last Aug. 19.

Mr. Powers, who is 31 years old, is believed to be in detention at Vladimir, an ancient town 110 miles east of here on the Klyazma River.

Somewhere among Vladimir's ancient walls and 800-year-old buildings Mr. Powers is believed to be confined to a cell. According to letters received by his family in Norton, Va., he is quartered with a Lithuanian prisoner.

There was no mention of Mr. Powers in the Soviet press or in the May Day parade slogans.

P 2 E. I

(original P 1 åsnön)

KOPIA

14 op paris
cabinet sthm
svensk paris

svensk paris149 19.5.61.

cabinet stockholm

nr 86. foer vera sjoeholm fraan aastroemm
godhetsfullt skriv och be lind i min fraanvaro underteckna
brev till fru dardel med samma utdrag som vi saende nisser.

kumlin

(Exp. 19/5-61 [illegible])

cabinet sthm
svensk paris
kl. 10.30 o

Åström /ass

STOCKHOLM		19
~~Stockholm den 16 maj 1961.~~		
N:o	1 bil.	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Ea I

Ang.

Bäste Advokaten Nisser,

För det fall inte den fullständiga texten tidigare kommit Eder tillhanda, ber jag få närsluta avskrift av den passus i Eichmann-åklagarens framställning, som berörde Raoul Wallenberg.

./.

/Sverker Åström/

Advokaten G. N i s s e r ,
Stockholm.

Literatydande skr. exp. t. fru v. Dardel
19/5.61

Exp. 16/5-61

Utdrag ur åklagarens anförande den 18 april 1961
vid den 8:e sessionen av rättegång mot A. Eichmann.
(Criminal case nr 40/61)

The looting of Jewish property continued, as did the arrests. Naturally the Jews tried to escape, particularly to Palestine. Eichmann knew of this and insisted on energetic steps to seal all outlets. "It should be explained to the Hungarian authorities in an unequivocable and clear-cut fashion," so he wrote on July 24, 1944 that "migration to Palestine within the scope of this operation will not be approved". He complained about the Swedish and Swiss Embassies issuing the Jews papers which enabled them to emigrate from Hungary. The main target of his venom was a young Swedish diplomat, Raoul Wallenberg, an architect by profession and a man of sterling qualities who had made the rescue of Jews his life's vocation. Wallenberg gathered around him a whole team of workers, issued passports granting the holders rights of residence in Sweden, and, at the risk of his diplomatic status and even his life, instituted rescue operations. He rented and acquired buildings, in which he housed Jews under the protection of the Swedish flag, and assembled, at one period, as many as 40,000 Jews. When the "Death March", of which I shall speak later, began, Wallenberg escorted the marchers with trucks laden with food, medical supplies and clothing. He also tried to remove from the March anyone to whom Swedish papers of protection could feasibly be issued.

Wallenberg, to whose credit can be counted tens of thousands of survivors, also enrolled the support of other diplomats as well as the Red Cross.

All this was the work of one courageous man, who had the strength to act according to his conceptions and

belief. His deeds, like those of King Christian of Denmark, again give rise to the sombre thought: how many could have been saved, even in the countries of actual extermination, had there only been many others like him among those who had the power to act, whether openly or in secret.

It is not surprising that Eichmann released a flood of anger against this liberator. The Swedish Embassy in Berlin lodged a complaint that Eichmann had told the Red Cross in Budapest he had it in mind to shbot"the Jewish dog" Wallenberg. The Foreign Ministry apologized to the Ambassador, stating that no doubt the words were not seriously meant. In the written exchange it was explained that Eichmann's reaction had to be understood against the background of Wallenberg's "illegal" activities to rescue Hungarian Jewry, and were meant to restrain him from persisting in his efforts.

The deportations were carried out in secret. Nothing was mentioned about them in the newspapers and the German took special measures to avoid publicity, lest the Jews of Budapest should become alarmed. The deportees, on arrival at Auschwitz, were ordered to send soothing postcards to their relatives. The text of the postcards was dictated by the Auschwitz butchers, who instructed that an Austrian resort, "Waldsee", be designated as the place of despatch. The postcards stated that those transported for work were all well; they usually arrived after their senders had been consumed in the Auschwitz furnaces. In response to a Red Cross request that a representative accompany the transport, Eichmann did not object to one being present during the despatch though only after the transport had been prepared by Eichmann, but "the accompaniment of the transport by a representative must on no account be allowed".

Meanwhile the German position at the front deteriorated; the Soviet Army advance continued. Pressure was put on Horthy from different quarters to put an end to the deportations and at the beginning of July he muste-

red up courage and ordered that they should cease. According to an official report of their Foreign Ministry, the Germans had succeeded, up to the end of June, in sending 437,402 Jews for extermination. Horthy's instructions frustrated the plans prepared for the middle of July 1944 to deport all the Jews of Budapest on one day by mobilising all available manpower, including even municipal workers and postmen. The details of the plan were drawn up together with Eichmann. The Germans looked for a convenient excuse for this lightning operation, and the Director of the Foreign Ministry Press Office suggested that explosives "be discovered" in synagogues. Weenenmayer rejected the suggestion on the grounds that the synagogues had for a long time been under the strict supervision of the police and therefore the excuse would not hold water.

In spite of Horthy's order, Eichmann tried to continue the deportations. At the beginning of July he attempted to dispatch an extermination transport from the Kistarcsa Camp. The matter became known to the Budapest Jewish leaders, who intervened with Horthy, who ordered that the transport be stopped at the border and sent back. When the accused saw what had happened his lieutenants convened the whole of the Community Council a second time, ostensibly for discussions, and kept them occupied the whole day with inconsequential matters simply in order to detain them, while his agents in Kistarcsa loaded 1,200 Jews into a deportation train and sent it on its way. The Jewish leader, virtually the prisoners of Eichmann's stewards in Schwabenberg, foreboded evil. When evening came and they were released, they heard about the train and hastened to Horthy to countermand the decree again. On this occasion, however, it was toolate. The train had crossed the Hungarian border, and as has now been ascertained, the community representatives were only released after the receipt of a message from Eichmann's Unit that the train was safely on its way to death.

When Wisliceny afterwards met Freudiger he told him: "Did you really think that Eichmann would allow the old fool Horthy to frustrate his wishes?" This operation too proves Eichmann's satanic initiative. No one at that time demanded that he act; Horthy did not agree to the continuation of the deportations. No one could have pointed an accusing finger at Eichmann had he refrained from action and awaited the results of the diplomatic and military pressures applied by the Germans to Hungary to renew the extermination. But when the issue at stake was the extermination of the Jews, Eichmann acted over and above any instructions. Two letters and a postcard from Jakob Reich, who was in the two Kistarsca transports have been preserved. He wrote a letter from the Camp on toilet paper after having been miraculously saved in the first transport. On being deported a second time, he wrote a postcard, which it seems he threw from the train and on which was scribbled: "Blessed be the hand that sends this postcard." Such a hand was found, and the postcard was delivered to his wife in Budapest. This is what it said:

> "It is Wednesday afternoon ... They have packed us in and we are travelling. God be with you, my dear family. God be with you. I embrace you and many kisses. Father."

Reich was not privileged to see his family again. His widow will submit to you his letter and postcard.

The German pressure to renew the deportations did not cease. Hitler himself intervened and ordered his Foreign Minister to warn Horthy that Germany would not suffer any delay in measures against the Jews, and that Horthy's attitude would bring a catastrophe on the Hungarian people. To frustrate any possibility of the Jews leaving Hungary for neutral countries, Eichmann took steps, reported by Veesenmayer in the following terms to the Foreign Ministry on July 25, 1944.

> "..... It has been agreed with Eichmann that when the renewal of the deportations of the Budapest Jews .... becomes possible, these should be carried out with the utmost dispatch, so that the Jews who come into question for migration be deported quickly before they have time for any formalities."

Austria, at that time, was in urgent need of workers for fortification work. The German war plan expected heavy defensive battles to be fought in this region. At the beginning of June 1944, Blaschke, the Mayor of Vienna, approached his friend, the Head of the RSHA, Kaltenbrunner, with the request to consign a number of deportation transports to carry out this fortification work. Kaltenbrunner replied that instructions had been given to move about 12,000 deportees to Vienna and that they were to be kept in closed camps. The women, children and those incapable of work would be taken for "special operations", i.e. extermination.

However, the representatives of Hungarian Jewry were informed by Eichmann and his accomplices that Jews could be saved "by consignment to Austria", in return for ranson money. Anyone paying as demanded would be saved by travelling to Austria. Eichmann said that he would be prepared to "keep on ice" - his own expression - in Austria 30,000 Jews capable of work; the families would live in camps at the expense of the Budapest Jews. In return, he demanded a ransom of 5 million Swiss Francs, the equivalent of 200 dollars per head. Some 15,000 Jews were apparently consigned to Austria in this way.

In the autumn of 1944 Horthy attempted to withdraw his country from the war on the side of Germany. But the Germans, who knew of his activities, took control of Budapest by force in Operation "Iron Fist". They arrest Horthy, and on October 15, 1944, put Szalasi, the leader of the Arrow Cross, in power. Now once again were the Jews at their mercy. Eichmann, who had left Budapest when the deportations had ceased on Horthy's instructions, returned on October 18, and the operations against the Jews were renewed with full vigour.

And now, with the infamous operation known as "The Death March", came the finale of Eichmann's campaign of murder. There were no longer any trains available. Himmler had in the meantime ordered all exterminations to be stopped, but Eichmann found a way to circumvent Himmler's instructions. He organized, with the help of his Hungarian Fascist allies, a march of Jews in the direction of Austria, ostensibly to provide labour for fortifications, but actually to murder them. Eichmann's calculation was simple: the weak would fall by the way, the sturdy would arrive at their destination to build the fortifications, and would afterwards be destroyed. The march began in November in rain, snow and cold, along a 200-kilometer route. They lodged in the open or in pigsties. Thus were the women, children and old folk deported. Anyone who found the walking difficult was shot by the guard, who beat and tormented the victims every step of the way. Those who had no strength left collapsed and died. Hundreds committed suicide or died of the typhus raging among the marchers. The food allocated once every few days consisted of hot water and some bread. People died like flies; the whole route was strewn with corpses. The number of those who fell by the way is estimated at six to ten thousand. The horrors attained such proportions that even the escorting Hungarian officers and soldiers began to mutiny, and requested that they be sent to the front. The intervention of Szalasi, the Hungarian Prime Minister, to put an end to the mardh, had no effect.

And then an astonishing thing occurred. Himmler himself reprimanded Eichmann for organizing this operation, and only then did the dreadful march end. The Soviet Army had by this time surrounded Budapest, and the remnants of the Jewish community in the capital were saved.

IN THE DISTRICT COURT OF JERUSALEM — Criminal Case No. 40/61.

Before:

THEIR HONOURS,

THE PRESIDING JUDGE MOSHE LANDAU
JUDGE BENJAMIN HALEVI
JUDGE YITZHAK RAVEH

SESSION No. 8.

Date:	18.4.1961.
Secretary:	Joseph BODENHEIMER
FOR THE PROSECUTION:	The Attorney-General of the Government of Israel: Gideon HAUSNER Deputy: Ya'akov ROBINSON Solicitor-General: Gavriel BACH Solicitor-General: Ya'akov BAROR
FOR THE DEFENCE:	Dr. Robert SERVATIUS M. Dieter WECHTENBRUCH

IN THE DISTRICT COURT OF JERUSALEM — Criminal Case No. 40/61.

THE ATTORNEY-GENERAL
OF THE GOVERNMENT OF ISRAEL

v.

ADOLF, THE SON OF
ADOLF KARL EICHMANN

MINUTES OF SESSION No. 8.

We draw the reader's attention to the fact that this release is an unedited and unrevised transcript of the simultaneous translation and, as such, should not be regarded as stylistically perfect or devoid of linguistic errors.

18.4.1961.

(Continuation of the Opening Address for the Prosecution)

ATTORNEY GENERAL'S OPENING ADDRESS

Chapter VII

The Extermination in Northern Western, Central, and Southern Europe

In these opening remarks, I shall concentrate especially on one part of this story, the tragedy of Dutch Jewry. When the German Army turned westward, in May 1940, it laid low the Netherlands, among other countries. A Reichskommissar was appointed with full legislative and executive authority. In the office of the Security Police Commissioner, we shall find the special department for Jewish Affairs, which was later known by the same name as Adolf Eichmann's department - IVB4. Heading this department in Holland were Eichmann's representatives, Zoepf, Rajakowitsch, and others. In Amsterdam, an "Emigration Centre" was set up, the true purpose of which was to discover the names and addresses of the Jews and to mark them down for "the final solution".

The anti-Jewish campaign began immediately after the occupation, following the pattern already familiar to us from the decisions of September 21, 1939, which constituted the master-plan for the extermination programme everywhere: anti-Jewish legislation, depriving the Jews of human and civil rights; identification of Jews by compelling them to wear the badge of shame; theft of Jewish property; and finally - deportation of the Jews for extermination.

Legislation to deprive Jews of their civil and human rights was initiated in 1940 through a series of laws parallel to those in occupied France, and which were implemented there in cooperation with Eichmann and his department. We shall present to you an official report by the Dutch Government on this series of decrees, which began by ousting Jews from economic life; went on to dismiss Jewish officials; and branched out to copying the Nüremberg laws, forbidding movement and transfer, forbidding attendance at theatres and places of entertainment, limiting the practice of free professions, issuing of special identity cards, expulsion of Jewish children from the schools, and the order requiring every Jew to wear a badge of shame. Afterwards, Jews were forbidden to use telephones and public means of transportation, or to enter non-Jewish stores; an evening curfew was imposed, and visits to non-Jewish homes were banned. The use of bicycles, so popular in Holland, was also forbidden to Jews, and they were ordered to give up all bicycles in their possession.

Here too the problem of children of mixed marriages troubled the occupation authorities. In Germany proper, the issue had been raised by the military authorities, tens of thousands of whose soldiers were one-eighth or one-quarter Jews, and had to fight for the Führer and the Fatherland under the shadow of their "unclean" origins. These would go home on leave to a partially Jewish father or mother, after witnessing with their own eyes, or carrying out with their own hands, the slaughter by the Einsatzgruppen of the Jews in the East - that is to say, of those people who were being killed for no other crime than that of belonging to the very same group as the father or mother of the German soldier. That was why Hitler himself insisted that care be exercised in dealing with this situation during wartime, and we shall see the series of special instructions relating to it.

One of those in charge of anti-Jewish legislation in Holland prepared a report on his discussions of the problem and noted that Eichmann, in consultations, had expressed radical opinions and demanded the inclusion of all children of mixed marriages in anti-Jewish legislation.

Finally, a solution was found for this too. The accused and his subordinates gave instructions that the children of mixed marriages were to be sterilised, in order to prevent them from having families

Here for the first time the Nazis encountered resistance on the part of the local non-Jewish population to the abominations they committed

against the Jews. After the hounding of the Jews in Amsterdam, a general strike broke out in the city in February 1941, which spread to Utrecht, Hilversum, and other places. Gas and electricity undertakings were brought to a standstill, and passengers were taken off the trains. Revolt broke out. The Nazis quickly alerted S.S. and Deathshead units from Germany, the police and reinforced and orders were given to shoot to kill at crowds. The leaders of the Dutch resistance movement were arrested, some put to death, others imprisoned, and Jewish children of mixed marriages were despatched to concentration camps and tortured to death. The strike was smashed by Nazi might and terror, and the process of extermination continued.

Zoepf, Eichmann's envoy and subordinate in Holland, reported on June 8, 1942, that the rest of the anti-Jewish legislation too had already been planned and was soon to be published. Things did not go so easily with the introduction of the "Jewish badge". As a demonstration of solidarity with the persecuted, non-Jews in their thousands also began wearing the yellow Star of David, "but we have taken energetic steps to prevent this", Zoepf reported. At first the Jews, to Zoepf's surprise, were proud of their badge of shame, but later the fear of what lay ahead became stronger, he wrote. And meanwhile, as it were by the way, the burning of synagogues had been organised in a number of districts.

Along with the implementation of the first stage, i.e. the identification and isolation of the Jews and their segregation from the rest of the population, came the additional steps: their concentration in camps and special neighbourhoods, and the pillage of their property. The machine worked efficiently.

In January 1942, the transfer of Jews to labour camps began, first to the Ellerkom Camp, which soon became notorious for the acts of terror and cruelty executed there, and later also to other camps - Vught, Westerbork, and so forth. A superficial "purge" of the various parts of Holland, and the shipment of Jews to camps, was begun. This applied to <u>all</u> Jews, men and women, children and infants, difficult cases from mental hospitals, those who had sought refuge in old people's homes or homes for the blind, and even sick people in hospitals awaiting medical treatment. German "thoroughness" was in full evidence.

At first the Germans did not know what to do with Jews of the Spanish and Portuguese community in Holland. Did these belong to the people doomed to destruction, or not? Then Eichmann's office came and resolved their doubts by ruling to the effect that these were full Jews in all respects, and subject to extermination with the rest of their brethren.

Holland was the scene of frequent manhunts for Jews, and forced transfers to camps. The Jews began to hide, as in the case of the well-known family of Anne Frank. In November 1943, the accused gave instructions to increase the reward promised to anyone revealing hidden Jews, and a monthly quota was fixed of Jews to be handed over for deportation and extermination.

At that time, the twin phase of "the final solution" was also implemented - the theft of property. This too was the concern of Zoepf and Dr. Rajakowitsch. In May, 1941, the Jews were ordered to register all their moveable property for sale, and later to register all their property and deposit it with a German firm. The Dutch Government report adds these facts: in September-October, 1941, all the public institutions of the Jewish communities were abolished, and their property was deposited in a specified bank. In May, 1942, the Jews were ordered to hand over all their money, gold, jewellery and objets d'art.

For purposes of blackmail and theft, the Germans were ready even to permit an occasional Jew to save his life. Eichmann's department issued instructions that, for 100,000 Swiss francs, the emigration of <u>old</u> Jews would be permitted. Many such applications were made, but only a few could make all the blackmail payments; only 28 Jews in this category were permitted to emigrate in accordance with this scheme. Zoepf reported that, as exceptional cases, he had permitted 8 Jews to emigrate in exchange for the transfer of

an industrial plant to the Reich, because of its great economic value.

At the same time, a special branch carried out a programme of collecting Jewish moveable property, including furniture, household utensils, and objets d'art. We shall submit an official German report about this operation of the Rosenberg HQ (known as "Operation M"), with all the details of the plundered property. There are detailed lists describing the contents of hundreds of crates of kitchen utensils, articles of clothing, mirrors, curtains, lamps, pianos, and libraries - besides priceless objets d'art. There is also a list of places to which the loot was sent, such as Berlin, Hamburg, Rostock, Bonn, Linz, Kiel, Hanover, Graetz, Bremen, Luebeck, Duesseldorf, Stuttgart, Ludwigshafen, Koenigsberg, Munish and many other places. The thieves saw to it that the entire German people, in all parts of the State, should profit from the plunder. Altogether 29,436 freight cars were sent, in 735 special trains, loaded with the stolen property of Western European Jews.

Now already roofless, homeless and destitute, the Jews were crowded into camps to await their bitter fate. Adolf Eichmann learned "from a top secret source" that a number of people - a mere twenty hapless Jews - had been sent passports and emigration papers. Immediately he ordered a strict inquiry, gave notice that he alone would determine their fate and, in order to prevent the recurrence of "such undesirable occurrences", gave instructions on November 5, 1943, that henceforth contact with the outside world from the camps should be made more difficult. A Jew would be permitted to send only one postcard per month; the postcard must be written in German and its contents restricted to greetings and information about personal matters. All such mail must be sent to Eichmann's office in Berlin, whence it would be forwarded to its destination.

The problem of the property of foreign nationals had to be solved. Eichmann wrote to the Foreign Ministry asking for a decision on the property of Jews who were not Dutch nationals, and also of Jews of foreign domicile living in Germany. He suggested a consultation on the question, which was organised by the Foreign Office on his initiative, and attended by representatives of all the ministries concerned. The principle was laid down, thenceforth to apply to all the satellite countries, that Germany "surrendered" her right to receive from foreign countries the property of the German Jews resident in those countries when they were sent to extermination camps, and on the other hand decided not to transfer to foreign countries the property of their Jewish citizens who had been resident in Germany and would be deported therefrom. This rule was established for all the occupied countries in the following terms:

> "In order to facilitate the operation already begun, and in order not to endanger the solution of the Jewish problem in Europe, which is being implemented, it is hereby laid down that the negotiations with foreign governments relating thereto shall be conducted <u>on the basis of the territorial principle</u>."

In other words: the property of Jews sent to be exterminated would remain in the country from which they had been despatched, without regard to their citizenship.

This is another example of the fact that the plunder was closely linked with the killing, as two aspects of one and the same operation.

This territorial principle henceforth constituted a guiding line for the countries under German Nazi rule and an acceptable bribe for satellite countries to deport their Jews, and above all, their Jews of foreign citizenship, in order to enable them to confiscate their property. In a number of places, as we shall see, the expulsion of stateless or foreign individuals was begun, and after people there had grown accustomed to the idea of the Jews being deported and their property stolen , as a rule the turn of the local Jewish citizens would also come.

Let us return to Holland. Now that the decision about property had been reached, everything was ready for the final steps. The Jews had

been segregated, labelled, assembled, robbed of their property, squeezed dry to the last drop; now came the phase of their shipment to camps in the East, where their bodies would be further exploited by sweat and exhausting labour; their hair would be clipped for various uses, and finally they would be sent to the gas-chambers. After death, their gold teeth would be extracted from their mouths and their wedding rings removed from their fingers - these too were valuable. And when this ghastly work was done, their corpses would be piled into furnaces, and of these human beings only a pile of ashes would remain.

Order was maintained and efficiency prevailed. The transport arrangements "to the East" were made by Eichmann and his department. We shall submit the documents calling meetings in Eichmann's office, the minutes of the meetings he conducted, and the instructions he issued. Officially, in correspondence with the German Foreign Ministry, these were still couched in terms of "deportation for labour", and "assignment for work in Auschwitz" of 40,000 Jews from occupied France, 40,000 from Holland and 10,000 from Belgium. In this correspondence Eichmann repeatedly emphasised that only people capable of work were involved.

At a later stage I shall discuss the meaning of "deportation to Auschwitz". But let me say immediately that here Eichmann was deceiving his Ministry for Foreign Affairs. In his operation orders to his units he laid down that each transport form France, Belgium and Holland was to include 10 per cent of Jews unfit for work. It is clear that those capable of work were to give of their strength and energy as slave labourers, while the rest would be passed on for immediate extermination.

The deportations from Holland began in the middle of July, 1942. After a month and a half of gathered experience, Eichmann convened his envoys for consultations in Berlin, and each presented a report on his operations. Eichmann demanded that the deportations be completed by the end of the year, fixing July, 1943, as the final date. He demanded special efforts during the ensuing months and stated that the railway management would be unable to provide transport during November to January, but undertook to arrange for at least one train a day.

The deportations proceeded apace. At the end of April, 1943, Zoepf reported to Eichmann that he had not succeeded in completing his work, and that only 68,300 Jews had been deported so far, leaving about 71,700. A more vigorous operation was immediately decided upon and Eichmann named the end of 1943 as the ultimate date for its conclusion. He demanded 8,000 deportees during May and 15,000 in June. Detailed instructions were issued on the compulsory sterilization of children of mixed marriages. Eichmann decided on further encouragement for Dutch informers against Jews in hiding, who in return for information on large number of Jews, would be relieved of the obligation to report back to prisoner of war camps, which had then been imposed on part of the Dutch population in reprisal for intensified underground activities.

In order to avoid possible difficulties on the part of Sweden, the protecting power for Holland, it was decided to enact a special law whereby Dutch Jews, like those of the Reich, would lose their nationality the moment they crossed the State frontier on their journey eastwards.

Zoepf was enjoined to carry out the orders to the letter and indeed the second half of 1943 was a period of increased activity. The trains rolled eastwards loaded with their human cargo.

Finally, only scattered groups of Jews were left in Holland. These included such people as skilled diamond craftsmen, whose services were required by Germany; their future was left to be decided by Himmler himself. There were also a few Jews employed in collecting metals for the German war industry and some who had fought in the ranks of the German army during the First World War. Altogether, these totalled 870 persons, who were deported to Theresienstadt.

Over a thousand Jews were still employed in German armament

plants at the Vught Camp. These, too, were eventually deported, and the street searches after those in hiding continued. About 120,000 Jews were deported and removed to extermination camps in Poland; a few were deported to other places, and of these about 5,000 survived!

This, in brief, is the tale of extermination in one country where Adolf Eichmann operated. The same story will be repeated in all the other countries, with some slightly different nuances in style, with minor adaptations to local conditions - variations on a single theme of atrocity, murder and extermination.

Let us begin with the North. In Norway, there were a handful of Jews, some 1,750 in all. About half fled to Sweden; the remainder were deported to the extermination camps in Poland. The Norwegian underground did what it could to smuggle out Jews. The people resisted the extermination campaign and accordingly brought upon themselves a campaign of bloodstained terror. Here also human rights were abolished; property was looted; identification cards were stamped with the Jewish mark; searches and arrests were instituted; and finally, towards the end of 1942, came the deportations.

The treatment of the Jews was in the hands of the Commander of the Security Police (B. d. S.), about whom the accused said, "This was my office." The accused did all he could to frustrate the Swedish Government's efforts to rescue the Jews of Norway. His Office wrote to the German Foreign Ministry:

> "The Swedish Government, in relation to these Jews, is conducting a transparent naturalisation stratagem. . . which should not be agreed to."

In another document, Eichmann complained that the Swedish Government "is attempting to frustrate the efforts adopted against the Jews."

Of the 800 Norwegian Jews deported, 21 survived.

At the time of Denmark's capitulation, about 6,500 Jews were living there. Because of special circumstances, the Germans at first permitted the local authorities to continue to operate. They hoped to establish Denmark as a Musterprotektorat - a model protectorate. King Christian remained the formal ruler of the State and the Danish Government continued to function. This explains why the anti-Jewish laws were not enacted, nor was the Jewish badge introduced. The King intervened personally on behalf of the Jews of his country.

The Germans themselves were hesitant, and the Foreign Ministry doubted the advisability of imposing the extermination campaign on Denmark. But when it came to the Jews, a man like Eichmann would never retreat. As early as April 1943, he told Von Tadden, of the Foreign Ministry: "They will shortly persuade you to change your attitude." And indeed Eichmann won through. An outbreak of strikes and the intensification of the anti-German underground operations provided a convenient opportunity: a state of war was declared by the occupation authorities; in September 1943, the S.S. angel of death, the senior commander of the Security Police, the B.d.S., appeared in Copenhagen and immediate plans were laid for hunting down the Jews.

We shall submit to you the Danish Government's official report which describes the activities of the Commander of the Security Police, Dr. Mildner. As a safety measure, Eichmann sent his second in command, Rolf Guenther, to Denmark together with a number of other people from his department. For reasons of its own, the Army of Occupation was doubtful whether to co-operate in the hunt. The Foreign Minister then approached Eichmann, as one having unlimited authority on Jewish questions, and requested him to persuade the Army to recant.

The round-up finally took place during the first two days of October, 1943. The barbarians broke into Jewish homes, seized Jews in the streets and brought them in. But then something occurred that stunned the

assassins: most of the Jewish homes turned out to be empty. The Danish people, having prior knowledge of the murderous plot, had organised courageously and at great risk, under the very noses of the occupation authorities, an underground rescue operation, which became known as "The Miniature Dunkirk". Fishing and excursion boats and any other vessel able to float were mustered at the ports. The Jews were escorted to the coast by scouts, students and other volunteers, put on board and secretly transported to Sweden. In this way, some 6,000 Danish Jews were rescued; only a few hundred fell into the hands of Eichmann's accomplices.

When it became clear to Eichmann that this small part of his quarry had escaped his grasp, he was beside himself with rage. He had a complaint lodged against the occupation authorities, and shortly afterwards he went to Copenhagen in person to ascertain what had occurred and the reasons for the failure. But it was too late. Thanks to the courage and nobility of its people, most of the Jews of Denmark were saved.

In Belgium, the picture was entirely different. Here, we meet the well-tried system: anti-Jewish laws from the latter part of 1940; compulsory registration, the wearing of the Jewish badge, curfews, the round-up of Jews in Antwerp, Brussels, Liege and Charleroi and their imprisonment in the Breendonck camp. It was in this camp that whenever one of them was executed, the Jews were ordered to march before the corpse singing the camp anthem: "Wir werden nie Breendonck vergessen, das Paradies der Juden" - "Never shall we forget Breendonck, the Jewish paradise".

In the Belgium Government's official report on the extermination, this phase was called "la phase preparatoire" - "the preparatory phase." This was followed by what the report called "la phase d'extermination" - "the extermination phase". Here again we witness the looting of property and the deportations, first to collection and concentration camps and then - eastwards. The following is an extract from this official Belgian report on the deportations to the collection camps at Malines:

> "When they arrived at Malines and the doors were opened, a terrible sight was revealed. When they opened the doors of each tragic truck, thick fumes and a disgusting odour escaped, and out of the doors, forced open by the pressure from within, there poured out -like fish spilling out of a fishing boat, one of whose sides had been removed - an horrible conglomeration of bloated, reddened and bluish bodies, their eyes protruding from their sockets and clothes soaked in sweat and excrement. Nine corpses were removed from the trucks; eighty unconscious people were transferred to the infirmary."

The mass arrests began in July 1942. In August, the deportations to Auschwitz commenced.

Through the various documents we shall submit to you, we shall prove Eichmann's direct responsibility for the extermination of tens of thousands of Belgian Jews. Only a part of the Jewish community of this country survived, thanks to the assistance of the underground, which on one occasion attacked a deportation train and enabled some of the condemned to escape, and to the fact that the Christian population hid a number of Jews. Some of the Jews were saved by fleeing to other countries.

Eichmann sent his assistant, Burger, to Belgium, and, in accordance with his directives, the first step was the deportation of stateless Jews; at a later stage the scope of the operation was extended to Belgian nationals. Here again we see Eichmann planning, initiating and pushing aside every obstacle in the path of the extermination.

In France, too, we shall find Department IVB4 operating in accordance with the familiar formula. Here Eichmann operated personally, together with his lieutenants who headed the Jewish Section of the Security Police Headquarters. First came Dannecker, followed by Roethke and finally, Alvis Brunner; the Frenchmen, Pierre Laval and Darnand, who collaborated in their work.

In France we shall see the same path of suffering: the negation of human rights in the series of laws of September 27, 1940; compulsory registration; the marking of business establishments; night curfews and the Jewish badge. Concurrently, the plunder of property took place and the Jews were hunted down and assembled; many of the hunts took place in Paris itself. The captured Jews were taken to collection camps: Drancy, Compiegne, Pithiviers, Beaune La Roland, and others. From there they were consigned eastwards - to death. The Vichy authorities also abandoned the Jews to the tender mercies of the Germans; in the first instance, the stateless Jews were taken, followed by foreign nationals, and finally, despite Marshal Petain's opposition, French citizens as well. And here again we shall see the underground, the French Maquis, doing what it can to help people to hide and escape. But German "efficiency" was victorious. Eichmann dealt personally with the deportations from France and his representative went to Pierre Laval to bargain over the expulsion of the Jews. His stewards forcibly separated children from parents, the mothers holding on to their offspring and begging the butchers to leave them together.

You will hear a description of these dreadful scenes. At the end, no more than 4,000 children between the ages of two and 14 were left. On July 21, 1942, Dannecker recorded the substance of Eichmann's orders with respect to the children in these words:

> "He (Eichmann) decided that once it would be possible to renew the transports to the Generalgouvernement, children's transports can get under way."

And indeed as early as August 14, 1942, Roethke reported to the accused and informed the Auschwitz Camp Command that the deportation of the children had been started. Listen to a description of how these children arrived at Drancy:

> "The children would arrive at the Drancy Camp packed in buses guarded by policemen; they would be put down in the courtyard surrounded by barbed wire guarded by a platoon of French gendarmes. The police and the gendarmes, hard people, not easily given to emotion, could not hide their feelings and their abhorrence for the task they were compelled to carry out. On the arrival of the buses, they would begin to remove the children and lead them in groups to the halls, the older ones holding the hands of the smaller children or carrying them in their arms. They did not weep, the children; they walked terrified, disciplined, miserable, and complied with the orders like a flock of sheep, one helping the other . . . "

Listen how they were deported from Drancy:

> "On the day of deportation, they would be wakened at 5 o'clock in the morning. Irritable, half-asleep, most of the children would refuse to get up and go down to the courtyard. The volunteer women would have to urge them, gently, patiently and so tragically, so as to convince the older children that they must obey orders and vacate the halls. On a number of occasions the entreaties did not help; the children cried and refused to leave their mattresses. The gendarmes would then enter the halls, take up the children in their arms as they screamed with fear, struggling and grasping at each other. The halls were like a madhouse; the scene was too terrible for even the hardest of men to bear.
>
> "In the courtyard, they would call out the names of the children one by one, mark them off in the register, and direct them to the buses. When a bus filled up it would leave the camp with its cargo. Since many children remained unidentified and others would not answer to their correct or assumed names, they would include them in the convoy to make up the number.

"Each convoy consisted of 500 children and 500 adults chosen from the camp prisoners. Within a period of about three weeks, during the second half of August and the first part of September 1943, 4,000 children, thus made into orphans, were transported in this fashion, intermixed with adult strangers.

"Hauptsturmfuehrer Roethke was present at these transports and would inspect personally the parading of the children, the roll-call and the loading into the buses."

Eichmann thought that France was backward in carrying out the deportations, and a ramified correspondence ensued. In April 1944, Department IVB4 issued an order to arrest all Jews irrespective of nationality. Eichmann ordered that informer money, to be drawn from their property, be paid for information leading to the apprehension of Jews in hiding.

Southern France fell to the Italians. Mussolini was prepared to co-operate with the Germans in the extermination programme, but a section of the Italian administration was unenthusiastic and thwarted the operations. With respect to the solution of the Jewish Problem in Italy proper, the Nazis decided to call in Himmler himself to conduct the talks with the Duce. In so far as other countries under Italian rule were concerned, the accused and his associates complained bitterly over the "saboteur" Italian administration in Southern France, Greece and Yugoslavia. These complaints were summarised, among other things, in a letter drafted by Eichmann on February 25, 1943, addressed to the Foreign Ministry and signed by the head of the Gestapo, Muller, who also referred to Eichmann as his source in the body of the letter. The letter complained of the Italian authorities' attitude and their constant habit of taking the side of the Jews. This greatly interfered with the "final solution", Muller wrote, and even partially thwarted its implementation, since other countries pointed to this attitude on the part of one of the Axis Powers as an excuse for their hesitation to act against the Jews. Heavy pressure was exerted on the Italian authorities through the Minister for Foreign Affairs, Ribbentrop. All these approaches were prepared by Eichmann, who refused to reconcile himself to the escape of a few tens of thousands of Jews from the dragnet covering Europe.

As a general rule the Italians adopted delaying tactics, and succeeded in saving thousands of Jews from certain death.

When the Italians left Monaco, Eichmann asserted that 15,000 Jews were living within the territory of the Principality, and demanded their incorporation in the scope of the general operation. The German Consulate in Monaco stated that the number of Jews was no more than a thousand, but Eichmann persisted, claiming that he knew, as a result of a personal visit, that the number specified by him was the correct one. Ultimately, even he had to admit that the number of Jews in question was only between 1,000 and 1,500, and his office requested that appropriate steps be taken against them. Apparently the operation was successfully carried through, for in July, 1944, the German Consul in Monaco was able to announce that there were no more than 40 to 50 Jews left in the Principality.

The same energy, the same care to seal up every rescue loophole, are to be seen in other areas as well. An Einsatzkommando operated in Luxemburg and looked after legislation, the looting of property, the introduction of the Jewish badge, territorial concentration, at Fuenfbrunnen, and the deportation of Jews. Eichmann's henchmen, Boshammer and Dannecker, operated in that part of Italy occupied by the Germans, after the fall of Mussolini and Badoglio's surrender. On October 16, 1943, an extensive round-up of Jews in Rome took place and from there the wave of arrests spread to the Italian North. Thanks to the assistance of the Italians, who hid many Jews at the risk of their own lives, the hunt proved unsuccessful. The Italian clergy also rescued Jews and hid them in monasteries. The Pope himself intervened on behalf of the arrested Roman Jews. Confronted with this attitude on the part of the Italians, the anger of the Germans grew more intense. After the re-establishment by Mussolini of the Fascist Republic in Northern Italy, the Duce continued to maintain an embassy in Berlin. On one occasion this Embassy asked the German Foreign Office for information on the fate of a certain

Jew, Bernardo Taubert, an Italian national and a resident of Lwow. Guenther, Eichmann's deputy, replied to his Foreign Ministry in the following terms:

> "We are refraining from fulfilling the request of the Italian Embassy regarding the holding of an investigation to obtain the requested information regarding the domicile of the above-mentioned Jew. It would be advisable to recommend to the Italian Embassy that it desist from making such superfluous requests so as to facilitate all necessary concentration on our intensified and general operation. In the fifth year of the War, the German authorities have other and more important duties to carry out than to investigate the fate of a deported Jew. It is to be regretted that the Embassy of the Italian Fascist Republic persists in its former habit of enquiring into Jewish matters."

In the various regions of Yugoslavia, we shall also come across the activities of the accused and his men, which follow the pattern already familiar from other places. Here we find additional manifestations, such as the burning down of synagogues and the extortion of heavy collective fines. The Serbian and Croatian Jews were concentrated in camps, including Jasenovac, where 20,000 Jews were executed. The women and children were concentrated in Stara Gradiska and Djakovo, and many died either from disease or through direct extermination. Jews from Germany, Czechoslovakia and Austria, en route to Palestine, were captured in Yugoslavia on the Danube. These people, 1107 in all, were taken by the Germans to the Sabac camp and there exterminated. The Serbian Jews were thus done to death, mostly on Serbian soil, in accordance with Eichmann's personal suggestion to which I have already referred: "Eichmann recommends shooting".

The surviving victims were rescued as a result of partisan operations, in which the Jews took part.

In Croatia, the accused operated through his representative, Abromeit. The Croatian Jews were deported to the extermination camps between March and July, 1943 - after the Jews had been isolated and anti-Jewish legislation had been passed by the Croatian Government and its Minister of the Interior, Artokowic. In April of the following year, Department IVB4 complained that the operation in Croatia had still not been completed, and the Foreign Ministry explained in reply that this was due to the large numbers of mixed marriages in the region.

In Slovenia, a part of Yugoslavia, Adolf Eichmann had an additional task: the deportation of the non-Jewish Slovenian population to Serbia in order to evacuate the area and "to resolve national problems in accordance with the Fuehrer's decision". We shall submit to you the deportation orders and the 30 reports on the operation carried out against 14,000 Slovenians who were wantonly uprooted from their homes, where their fathers had lived before them, and deported to Serbia and Croatia. The execution of this task too was placed in the hands of the experienced uprooter of populations, Adolf Eichmann. The planning of this deportation involved a quarter of a million people.

The extermination in Slovakia, which had been established as a separate political unit, was conducted in accordance with the general formula. Here also, the territorial principle on such matters as looting of property was applied. Those deported for extermination were compelled to sign affidavits "of voluntary relinquishment" of their property, which was valued at a total of some 7 billion crowns.

Eichmann's representative in this sector was Dieter Wisliceny and Eichmann also came personally to deal with matters. Slovakian allies were found in Prime Minister Tuka and Mach, the Interior Minister, who were among the first leaders of the satellite countries to co-operate in deporting Jews. After 52,000 Jews had already been deported from Slovakia, an attempt was made to ransom the lives of those remaining in return for a monetary ransom. Some 20,000 dollars were transferred to Wisliceny, according to his own account, while other sources claim that the amount involved was between

40 and 50 thousand dollars. Slovakian officials also received money. Pressure was exerted through Church circles, and the Slovakian government began to have doubts about continuing the deportations. Ludin, the German Ambassador, reported that owing to the influence of the Church and the corruption of the Slovakian administration, the 35,000 Jews remaining in Slovakia had been issued with documents exempting them from deportation. In the meantime, Wisliceny succeeded in deporting another 3,000 Jews.

Eichmann immediately applied counter-pressure. He commissioned Fritz Fialla, a Slovakian journalist, to write articles in the Slovakian Press describing how he had visited work-camps in the East, and seen "with his own eyes" the good living conditions that the Jews enjoyed there. Strong pressure was also applied by the German Foreign Ministry, and ultimately Wisliceny and, later, Alois Brunner, returned to Bratislava. The round-ups began in September, 1944, and once again more than 12,000 Jews were deported, while many more thousands were killed in Slovakia itself.

Eichmann decided to try and extort additional profits from the Slovakian Jews. He demanded of the Slovakian Government a payment of 300 Marks "transfer money" for every Jew deported to the work-camps. Here too we see Eichmann's hand in everything. Important matters were handled by him personally, through direct contact with Tuka, the Prime Minister, and the Interior Minister, Mach. It was to him that the Foreign Ministry addressed its repeated requests to allow Slovakian representatives to visit the "work-camps" to which the Jews were ostensibly being sent. He refused so adamantly, however, that the Foreign Ministry replied that his refusal would endanger the possibility of getting more Slovakian Jews deported. The Foreign Ministry explained that Mach, "despite all his good intentions, would be unable, under existing conditions, to overcome the opposition of his Government colleagues to additional deportations to the East". Eichmann retorted that a visit to the Polish camps by the Slovakian representatives was simply impracticable. He requested, however, that the Slovakian politicians be pacified and that it should be explained to them that their concern for the Jews was unfounded. This was written on February 7, 1944, when, of course, the 1942 Slovakian deportees had been dead for a long time.

The life and soul of the rescue organization in this region was Gisi Fleischmann, a noted public worker and a woman of noble heart who endangered her own life on scores of occasions in order to save others. She was eventually deported to Auschwitz by the specific command of Alois Brunner, Eichmann's grim emissary. Kastner appealed to Becher in Budapest to intervene on her behalf, and on Becher's insistence, Eichmann cabled Brunner to refrain from deporting her, but immediately followed up this telegram with another, cancelling the first. Thus her fate, too, was sealed. Rabbi Weissmandel, one of the noble leaders of Slovakian Jewry, was also deported to his death but succeeded in escaping from the train en route to Auschwitz.

Operating in Roumania on Eichmann's behalf was Hauptsturmfuehrer Richter. Under his influence and persuasion, anti-Jewish laws were enacted and the looting of property began. Germany relinquished her rights to the property of her Jewish nationals in Roumania, and Roumania inherited the property of German Jewish nationals residing in her territory. As early as 1941, the Germans began deporting Jews across the Bug to the territory of the General gouvernement, but the Germans were not yet ready to "absorb" them. As you will see from an official letter to the accused, the 28,000 Jews who were removed to the General gouvernement were exterminated in keeping with Eichmann's threat. With regard to the remaining Jews, however, the authorities on both sides agreed that they would be temporarily held in concentration camps in Roumania until it would be possible to remove them to the East. I have no doubt the accused later bitterly regretted this agreement, since, when he finally prepared the deportation of the remaining Jews to the extermination camps in the summer of 1942, the Jews had meanwhile succeeded in exerting influence on the Government to prevent their deportation.

The deportation was to have begun on September 10, 1942. All the plans were ready in Eichmann's Office. The German railway administration had made all necessary arrangements, and the accused made directly representations

to the Roumanian Government and obtained the consent of the Deputy Prime Minister for a general deportation. On July 26, 1942, Eichmann reported to Himmler that the Roumanian Jews would be deported to Lublin. Those capable of work would be employed, and the rest would be handed over for "special Treatment". On the same day, the accused wrote to the Foreign Ministry that only those capable of work would be deported from Roumania. When it became apparent that Eichmann was even leading the German authorities astray and that he was going over the head of the Bucharest Embassy in order to bring about the extermination of the Jews, the German Ambassador in Bucharest, Von Killinger, wrote in an official letter:

> "I wish to point out that all our letters to SS-Obersturmbannfuehrer Eichmann passed through the Foreign Ministry so that this Ministry knew what had occurred. It in no way surprises me that Herr Eichmann, naturally, did not deem it necessary to maintain contact on this matter with the Foreign Ministry, because the operational methods of the gentlemen of the S.S. are only too well-known to me."

But in the meantime, it became apparent that the Roumanians had changed their minds. Richter tried every means of pressure, recruited the assistance of the Commissar for Jewish Affairs, Lakeh, instigated the publication of inflammatory articles in the press on "The Jewish Slaves in Bucharest", contacted the authorities, threatened, but all to no effect. The Roumanians concentrated the Jews in camps, in Transdnistria, where tens of thousands of Jews were killed and died. But the deportations to the extermination camps were circumvented. In the meantime, in 1943, the Soviet Army counter-attack began and German pressure was no longer so effective.

Despite all this, Roumanian Jewry was bereaved of tens of thousands of its sons. We shall prove the stubborn efforts made by the accused to utterly exterminate this community and to foil all attempts to save a part of them through emigration to Palestine. Eichmann suspected the French Commercial Attache in Bucharest of assisting Jews, and accordingly complained to the Foreign Ministry. He was annoyed by an obituary on a Jewish journalist which had appeared in a Roumanian newspaper, and Richter, his representative, wrote to the Roumanians in 1942, that the publication of a eulogy on a Jew in 1942 "testifies to a lack of an appropriate attitude".

The son of Dr. Fildermann, a leader of Roumanian Jewry, was living in France and maintained contact with his father and with people assisting Jews to escape to other countries. Fildermann Jr. was arrested by Eichmann's men and brought to Berlin for interrogation. The Roumanian Government intervened and requested his release. In answer to this request, Eichmann's department stated that they were not prepared to reveal the whereabouts of Fildermann Jr. to the Roumanians, and suggested hoodwinking them by informing them that he had already been released and was now in France.

The machinery in Bulgaria operated on the lines of the prepared formula: the enactment of anti-Jewish legislation on the part of the Bulgarian ally, the looting of property, the compulsory wearing of the Jewish badge, and similar measures. Here Eichmann worked through his agent, Theodore Danneker, who had already gained experience in the extermination of French Jewry. Various sections of the Bulgarian public, including King Boris himself, opposed the extermination. It was thus no mean achievement on Danneker's part to induce the Bulgarian Commissar for Jewish Affairs, Alexander Belev, to sign an agreement with him on February 22, 1943, to deport 20,000 Jews to German-occupied territory in the East. This "agreement" represents Bulgaria's contribution to the tale of atrocity. It was agreed in writing that 20,000 Jews would be deported, irrespective of age or sex, and that the Germans would provide the means of transport, to be paid for by the Bulgarians. Agreement was reached on dates, the locations from which the deportations would be made, and the number of trains and deportees to be included in each operation. The Bulgarian Government undertook to refrain from making further requests for the return of the deported Jews. At first the agreement stated that these measures were to be applied only to Thrace and Macedonia, which had been annexed to Bulgaria from Greece and Yugoslavia. However, as you will see from

the document itself, this line was pencilled out, though in such a manner as to leave the text legible. The significance of this erasure is explained in Dannecker's report to Eichmann. Bulgaria did not want to throw its Jews to the wolves; it was easier to induce the Bulgarians to hand over "foreign Jews" from recently annexed territories than the Jews of Bulgaria proper. Consequently, in accordance with an official decision, it was originally written into the agreement that the deportations would only affect the newly acquired areas. However, as reported by Dannecker, both sides were aware of the fact that 20,000 Jews were not to be found in these areas and that about 6,000 would still be lacking from the quota, and Commissar Belev undertook to supply these from Bulgaria proper. At least half would come from Sophia, wrote Danneker, and those to be taken would be "influential Jews ... that is to say, those whose economic position is sound or who have contacts with official Bulgarian circles."

In answer to Belev's question whether he could prepare additional deportations, Dannecker replied in the affirmative. An attempt to deport Jews from Old Bulgaria was frustrated at the last moment as a result of intercession in Sophia. Consequently, according to the German report, the deportation embraced "no more" than 11,343 Jews, who were transported for extermination to Poland. After the Jews of Thrace and Macedonia had been handed over for extermination, an attempt was made to avoid deporting the others. The Jews were removed to scores of forced labour camps, but the Bulgarian authorities opposed their deportation to Germany. Naturally, from the point of view of the Gestapo this territorial concentration was the normal preparatory phase leading to the final extermination. This was why it was stated in the official report:

> "After having expelled the Jews from Sophia we shall, certainly, according to our knowledge of the situation on the spot be confronted with new problems until we succeed in removing them to the eastern regions. In the meantime, however, the Jewish Question has substantially moved forward in the direction of the transportation to the east. Things are on the move. There is no longer a way back."

But the Bulgarians nevertheless refused to deport additional Jews. The accused then contended that the deportation of the Jews to the work camps was nothing but "an excuse to avoid deporting the Jews to the East, which, for Germany, is the desired solution". In spite of the pressure, the Jews were left in the forced labour camps. Conditions were harsh and difficult, and many broke under the strain, but they were not handed over to the Germans. By this time things were moving at the front, and Bulgaria sought a way to extricate herself from her ties with the Axis countries. The Jews who remained were saved. The Jews of occupied Greece also passed through the valley of the shadow of death, especially the Salonika community, where the majority of Jews in occupied Greece lived. Brutality, arrests, plunder, the loot of property accompanied the German conqueror, in addition to anti-Jewish legislation, the Jewish badge and the establishment of ghettoes. Here Eichmann operated through his accomplices Wisliceny, Alois Brunner and Burger, who worked in close association with the Military Governor, Dr. Merten. Once again, we shall witness the results of their activities: kidnappings for forced labour and the ally which they introduced into the Jewish quarter - typhus. Finally, in March 1943, the death deportations began, in cattle and goods wagons. With all speed and energy, about 54,000 Salonika Jews were removed to the extermination camps. Eichmann issued specific instructions that the sick and the diseased were also to be deported. We shall hear a description of how these Jews went to their deaths, transport after transport, how one of the best organised communities in the world was destroyed.

At the beginning of June, 1943, the "intellectuals transport" was deported from Salonika and in August of the same year the operation was brought to a close. After this, the accused continued to deal with Jews of foreign nationality in Salonika and ensured that they be included in the "final solution".

Eichmann also sought to lay his hand on the handful of Jews in

the Italian-occupied area and especially in Athens, but the Italians did not co-operate. Wisliceny went to Athens to hunt down the Jews and even succeeded in arresting the Saul family, the head of which was the legal adviser to the Italian Legation in Greece. The Italians threatened to arrest Wisliceny on their territory and Eichmann reacted poste haste; threatening to report to Himmler that the Italianshad taken it into their heads to arrest a German police officer in the pursuance of his duties. The German Foreign Office eventually explained Wisliceny's journey as being occasioned by "special reasons which have no connection with police operations". Eichmann naturally received a report of this explanation, but continued to complain bitterly at the lack of co-operation on the part of the Italians. "We shall only be satisfied if the Italians adopt in their territories the same measures as we are accustomed to adopt in our occupied territories, namely the removal of all Jews to the East."

The Holocaust also swept over other communities in Greece. The Jews of Rhodes, some of whom were removed to Auschwitz and some drowned; the Jews of Corfu, Thessaly, Epirus, the Peloponnese and the Greek islands.

Now let us take a look at those areas which the Germans considered as a part of the Greater Reich. The work in the Czech Protectorate was carried out according to the familiar pattern: anti-Jewish laws, the appropriation of property and enclosure in ghettoes. Here, too, we shall find a special Nazi invention - it is called Theresienstadt. At a meeting of S.S. Commanders on October 10, 1941, in which Eichmann and Heydrich took part, the solution to the Jewish Problem in the Protectorate was discussed. It was stated that, in view of the Czech attitude to Jews, which differed from that current in the territory of the General gouvernement in Poland, due allowances would have to be made.

According to the minutes, Eichmann suggested that 5,000 Jews be deported from Prague "to Communist prisoner-of-war camps under the command of Nebe and Rasch". These two last-mentioned were then the commanders of the Einsatzgruppen which had received the order for the direct extermination of Jews. The meaning of his suggestion was clearly to send 5,000 Jews to death. He did carry out the operation, and we have already met these Jews, doomed for a certain and cruel death in the Riga and Minsk ghettoes.

A substantial part of the remaining Jews were removed to the Theresienstadt Ghetto which was set up by Eichmann, and was under his direct command. Tens of thousands of Jews were concentrated in this camp, which was intended to serve a number of purposes: firstly, to pacify the Jews themselves in a way, since the Theresienstadt deportees were ostensibly to be granted life by the evil regime. The Jew who sought some consolation was allowed to deceive himself into believing that if he were deported to Theresienstadt he would not be killed. Secondly, here was a kind of an official window-front to satisfy all those who claimed that all the Nazis were capable of doing was to kill. Red Cross representatives and journalists could be brought to Theresienstadt, as could heads of States in the countries from which Jews had been expelled, who feared for their fate. In Theresienstadt they could put on a show; it would be a place in which the Jews supposedly lived and worked under their own independent administration and - most important of all - alive. All this was only a means of deception and camouflage since, from the very outset, this camp was meant to be nothing more than a pretence. In the internal decision on its establishment, it was stated that:

> "... the best thing would be the transfer of the Theresienstadt Camp to the authority of the Central Authority for Jewish Migration. After the deportation from this temporary collection camp (where the Jews will soon be severely decimated) it would be possible to deport the whole crew to territories in the East and to transform the place into a model German settlement."

It was decided on the spot that Theresienstadt would have no cemetery, only crematoria to burn the bodies. It was also stated that in the event of a shortage of living quarters for the Jews, they should dig holes and tunnels for themselves in the ground.

This became a part of the official policy of the destruction programme. On the one hand, the extermination of millions, and on the other, Theresienstadt, ostensibly under its independent Jewish administration. Naturally, the administration was entirely in the hands of the Eichmann gang. From time to time, punitive measures were showered on the Theresienstadt Jews: executions as a punishment for sending post contrary to the rule, the prohibition of births, the compulsory abortion of women, the prohibition of smoking, etc. The children were housed in an institution within the precincts of the Ghetto and were permitted to see their parents once a week. Violators of the ghetto administration's orders were punished by beating.

We shall submit to you the orders of the day of the ghetto administration, and you shall see how Eichmann held his victims under constant terror. It was necessary, however, to obtain the consent of Himmler himself to expel Theresienstadt inmates to Auschwitz or the eastern regions for extermination. Needless to say, this consent was given whenever it was asked for. The death-rate in Theresienstadt was appalling, owing to the terrible conditions. Those who were not despatched by this camp - were finished off at Auschwitz. This was, in actual fact, a collection and transit camp for extermination. Those who passed through it were Jews of the Protectorate as well as many foreign nationals - tens of thousands of Jews from Germany, Austria and other places.

To Eichmann's crimes in the Protectorate should be added the slaughter of the Christian children of Lidice. Lidice was a Czech village which was wiped off the face of the earth in revenge for an attempt on Heydrich's life. About a hundred unfortunate children from this village were removed to the Lodz Ghetto (Lietzmanstadt), there to suffer the same fate as the Jews. Krumey, one of Eichmann's assistants, asked him for instructions with regard to the application of "special treatment" to these children. The murder of innocents - this everywhere was Eichmann's business.

So to Austria, where once again we shall meet with the operations so familiar from elsewhere. At first, pressure was maintained to expedite the expulsions. Eichmann was even prepared to hand over Herzl's remains in Vienna, providing that these would leave together with at least 8,000 Jews. Afterwards, with the change in the general line, came the familiar operations: anti-Jewish legislation, looting, deportation to extermination areas, i.e. to the operational areas of the Einsatzgruppen, and to Poland. Jewish property was confiscated and transferred to German ownership; the Jews were told that since they had not succeeded in migrating from Germany, the Germans would have to begin removing them to Poland "for labour". The community institutions were ordered to supply lists of deportees. Later on, they would speak simply of "removal" to the General gouvernement.

The Viennese Jews were transported to their deaths via Theresienstadt, Lodz, Minsk, Riga and other places. Others were consigned directly to the extermination camps in the East.

All these operations were carried through by Eichmann under his direct supervision. All Jewish affairs in Austria were under his control.

In Germany itself, the deportations to Poland had already begun at the beginning of 1940. The Jews of Stettin and Schneidemuehl were deported, it was stated, because of the need to vacate apartments for Germans. Eichmann carried this into effect within the scope of his eviction authority. He deported the Jews from Baden and Pfalz to Vichy France at the end of 1940. Later on, the deportation of Jews from Germany became part of the "final solution".

Those Jews were sent to an immediate death in Minsk and Riga, or despatched for execution later via the Lodz Ghetto (Lietzmanstadt).

We shall submit to you the detailed instructions for the deportations to the extermination region in Lublin, issued by Eichmann from the beginning of 1942 to all police units - Stapostellen - and to the commanders of the Security Service - S.D.

May 30, 1942, Eichmann informed the representatives of the communities of Vienna, Prague and Berlin that the Reich, Austria and the Protectorate were to be "cleansed"of Jews. In Berlin, roll calls, known as "Eichmann Roll calls" -"Eichmann Appelle" - took place at which the deportation selections were made.

Once again, we shall see the direct hand of Adolf Eichmann, planning, executing and tackling all matters, both small and large, relating to the "final solution".

CHAPTER VIII

The Extermination of Hungarian Jewry

Finally, in 1944, Hungary was the only country within the sphere of influence of the Reich left with a considerable Jewish population. After the annexation of Southern Slovakia, Northern Transylvania and Carpatho-Russia, there were about 800,000 Jews living in Hungary.

Since 1942, when a representative of the German Ministry of Foreign Affairs had demanded of the Hungarian ambassador to fulfil the Fuehrer's wish and take part in the "solution of the Jewish problem", there had been constant Nazi pressure on the Hungarian government to fall in line on the Jewish question. As usual, the promise was made that Jewish property would be turned over to Hungary. The objectives outlined by the Foreign Ministry to its representative in Budapest were to demand that the Hungarians remove the Jews from all influence in cultural and economic life, introduce the Jewish badge, uproot the Jews and deport them to the East.

The Magyars, however, contented themselves in the first place with legislation denying the Jews a number of rights. Prime Minister Kallay did not hide his anti-Semitic feelings, but he did not agree to throw the Jews to the wolves. Replying to a question from a member of the Arrow Cross party in the Hungarian parliament, Kallay stated on December 7, 1942 that the time was not appropriate for imprisoning the Jews in labour camps and ghettoes.

Naturally, the accused received a German Foreign Ministry report on this development.

Eichmann was already looking forward to the extermination of Hungarian Jewry. When the German Foreign Ministry proposed action against Jews who had taken refuge in Hungary, Eichmann stated that he objected to partial operations. On September 25, 1942 he wrote:

> "In my view, it would be necessary for this purpose to set in motion the whole deportation machine ... without thereby bringing us closer to the solution of the Jewish question in Hungary ... . It would be better to wait until Hungary is ready to include her own Jews in the scope of this operation".

So he waited for his quarry, and he knew that it would not escape him.

In the meantime, German anger grew, and in April, 1943, Horthy, Regent of Hungary, was summoned to a meeting at the Klessheim Palace with Hitler and his Foreign Minister, Ribbentrop. According to a minute of this conversation, Ribbentrop declared that there were only two alternatives: to imprison the Jews in concentration camps, or to exterminate them. Hitler said that the Jews should "be treated like tuberculosis bacilli" and showed his knowledge of history in the following statement:

> "Peoples who have not been protected themselves against the Jews are doomed to extinction. One of the most famous examples is the decline of such a great and proud people as the Persians, who now lead a miserable existence as Armenians."

Horthy was not convinced.

At the end of 1943, Veesenmayer, who was later to be German Ambassador in Budapest, sent a final report to the Ministry of Foreign Affairs, proposing that Germany should no longer rest content with the fact that independent Hungary was her ally, but should actually occupy the country. One of the declared purposes of the occupation was to harness Hungary to the programme of exterminating the Jews.

This was done. When Horthy was invited a second time to meet Hitler on March 17, 1944, an ultimatum was presented to him, and while he was still debating what to do, the German Army crossed the border and took control of the whole country without resistance. With the entry of the Germans, Eichmann and his special unit moved in. The fate of Hungarian Jewry had been sealed.

Eichmann brought into Hungary his whole group of accomplices, the entire gang of murderers, who together with him had carried out the extermination programme in the various conquered lands: Krumey, Wisliceny, Dannecker, Abromeit, Hunsche, Novak, Burger, Alois Brunner and others, all those who had already sent millions of Jews to the slaughter, who had gained experience throughout Europe in methods of persuading and inciting the local populations. All of these, who had already proved their efficiency and talent, now swooped down upon Hungarian Jewry. Here they could not wait. The Soviet Army had already re-occupied the Ukraine and advanced into the Carpathian mountains. There was serious ground for the fear that if the destroyers did not carry out their evil work quickly, they would never be able to do so. The top echelons of IVB4 were therefore assembled here after being released from their duties in other countries, where the extermination programme had been completed or was continuing without them. Here then was an apparent sense of urgency in all their activities, a desire to finish the job at all costs, a need to concentrate all stages of the preparatory work, at times to skip some of them, to shorten procedures, with the sole purpose of achieving results as quickly as possible.

The gang had at their disposal all the power of the German Army as well as the Hungarian civil service, when Sztojay, a puppet of the Germans, was appointed Prime Minister. It is doubtful whether the Nazis any longer believed at that time that they could win the war, but they wanted at least to complete the destruction of the Jews. On this front, come what may, they wanted to guarantee themselves a victory.

The arch exterminator himself took his place at the head of this group controlling the dirty work in the field. Here he appears not only as the one who pulls the strings, directs, plans, stimulates and is generally responsible for implementation, but also as an independent executive officer. Himmler had laid down that Eichmann was his plenipotentiary, according to the evidence given by Vajda Gabor, the Hungarian Minister of the Interior. His faithful colleague was Andre, the Hungarian Secretary of State for Jewish Affairs.

The lesson of the Warsaw Ghetto revolt had been well learned. Eichmann was determined that this disgraceful episode would never be repeated. Particular attention was devoted to ensuring that it would never occur to the Jews to revolt or attempt to escape and save their property. The Nazi aim was to murder and to inherit at one and the same time. The entire familiar programme of oppression was put into action here at one fell swoop - accompanied, as usual, by inducements and the raising of false hopes. Expectations of rescue were raised while the property was being plundered; consideration was shown in trivial matters; and the illusion was spread that no harm would come to those Jews who were ready to work.

But in the meantime all the necessary preparations were being made in the death camps, which had already actually ceased operations. Rudolph Hoess was ordered to set Auschwitz in motion again and to make all preparations for intensified extermination, and he arrived in Budapest to coordinate arrangements with Eichmann. Eichmann insisted on an intake of frequent transports, but Hoess contended that he would be unable to handle such large numbers. Finally they compromised; two trains one day and three the next. And indeed Auschwitz had never witnessed a period of such feverish activity as in the summer and autumn of 1944. The gas chambers and furnaces worked day and night. Matters reached such a pitch that bodies were burned in the open field. There were times when, in one sweep, more than 10,000 Jews a day were destroyed.

The extermination process in Hungary began in earnest on the

morrow of the occupation. Already on March 20, 1944, Wisliceny and Krumey, Eichmann's principal aides, convened all the Jewish leaders, and announced the dissolution of the various community institutions and organizations, and the establishment of The Central Jewish Council as the only body recognized by the Germans. At the same meeting, in which a sergeant stood by the German tyrants with a revolver directed at the 15 Jewish representatives, it was furthermore stated that henceforth all Jewish affairs in Hungary were to fall under the supervision of the Special Unit of the S.S. The Jews, however were not to worry - so long as they behaved themselves.

Eichmann, chief and commander of the Special Unit, which was called after his name "Sondereinsatzkommando Eichmann", now became the lord of life and death, the absolute master, of Hungarian Jewry.

From that time on, the flood of the all too familiar laws and decrees was let loose: the prohibition to leave one's place of residence, the prohibition to use transport, the disconnection of telephones, the freezing of bank accounts, house curfews, the closure of shope, registration of all property, and the like. When the community representatives lodged complaints, the accused retorted that all orders must be carried out without delay.

At the beginning of April all Hungarian Jews from six years of age and over were obliged to wear the yellow badge. An air attack on Budapest provided the command with pretext to commandeer 500 Jewish apartments, which were turned over, complete with furnishings and equipment, to Hungarians, and while the Jewish representatives were seeking to mitigate the decree, the number of apartments demanded was raised to 2,000.

Jews were hunted on trains and in the streets. Those taken were assembled in camps, the most infamous of which was the Kistarcsa Camp. A round-up of Jews was started in the provincial towns, according to prepared zones marked out in advance.. In a number of towns ghettoes were set up where conditions were so wretched that they defy description.

To carry out the round-up in Budapest in one sweep was no easy task, as its quarter of a million Jews were scattered throughout the city. It was thus found necessary to operate in stages, the houses in which Jews were ordered to live being marked with a large yellow sign.

Here too, Hungarians and Jews were informed that the Jews were only wanted for work. The Hungarian Government agreed to put 50,000 Jews at the disposal of the Reich for "work in Germany". But the official German correspondence, all in the name of the accused, clearly indicates the true objective - Auschwitz.

The mass deportations began in the middle of May, 1944. Reports exist on the different stages of the operations, the details of which were worked out by Eichmann. While negotiations, marked by extortions and promises of rescue, were in progress, a daily average of 12,000 were being deported. Wisliceny contacted Pinchas Freudiger, a leader of the orthodox community whose grandfather had been the recipient of an Austrian title of nobility and who was consequently addressed as Baron Freudiger. In return for two million dollars Wisliceny offered to rescue Jews and even received a substantial payment on account. Parallel negotiations interspersed with threats of extermination and promises of rescue were in progress between Eichmann, Kastner and Joel Brandt. Kastner was the representative of the Jewish Rescue Committee and it was Brandt who was chosen as the emissary to bring Germany's fantastic offer - "Blood for Goods" - to the Western World. Jews were to be saved in return for trucks, coffee, tea, and soap. The Jews were told that the trucks would not be used on the Western Front. Brandt accompanied by Bandi Gross, on Eichmann's orders, was instructed to travel to neutral Turkey to submit the offer to Jewish bodies.

Another motive on the part of the Germans was revealed in an official report sent by Ambassador Veesenmayer to Ribbentrop, the German Foreign Minister. Ribbentrop, on hearing of the suggested deal over the

London radio, requested his Ambassador to forward full details immediately. The latter reported that because of the shortage of certain commodities, Brandt had been despatched with an offer that in return for these goods "a number of Jews would be allowed to leave for Turkey". According to Ribbentrop's testimony at the Nuremberg Trial, the Foreign Minister promptly intervened to cancel the deal, since it would be beneath German dignity to receive payment in return for stopping the extermination. Kurt Becher, a high-ranking S.S. officer, was delegated by Himmler to conduct these negotiations and his aim was to extort as much as possible from the Hungarian Jewish community. Himmler told Becher that he could promise what he liked: "What we shall carry out, however, is a different matter." In order to facilitate the negotiations, however, Becher obtained Himmler's consent to allow one train containing 1,684 people, to leave. The train was directed to Bergen-Belsen and from there, on two separate occasions, those released were permitted to travel to Switzerland. The Nazis extorted 1,000 dollars from everyone travelling on the train.

When explaining the release of the second batch from Bergen-Belsen for Switzerland, Schellenberg, a high-ranking S.S. officer, explained that Himmler had something else entirely in mind in allowing these people to be rescued. Himmler, he said, wanted to earn himself a good name in the Western press, to assume the role of a terminator of the murders, the redeeming angel with whom it would be proper to establish contact with a view to a cease-fire and armistice. It is known that Himmler did have some such scheme in mind, having already despaired of the possibility of victory on the battlefield and believing that Hitler would be unacceptable to the Western Powers as a party to the negotiations. Consequently, Himmler wanted to groom himself for such talks. A few months later he repeated the attempt and was on the verge of establishing contacts with the West. The premature publication of the matter over the London radio however, naturally thwarted the whole attempt, which was, among other things, preconceived as a means to split the Western Allies and the Soviet Union. Becher was interested in extortion, Himmler in a "good name".

But there was one man who disapproved of the whole deal, who carried out Himmler's instructions to send Brandt to Istanbul with notable distaste, who strove with all his might to sustain the extermination and murder operations. This man was Adolf Eichmann. He started mass deportations immediately after Joel Brandt had departed. He announced that if an immediate affirmative reply was not received from Brandt, "I shall let the Auschwitz mills work," and, while making a pretence that the survivors would be saved if the deal succeeded, he persisted in his satanic extermination operations.

The looting of Jewish property continued, as did the arrests. Naturally the Jews tried to escape, particularly to Palestine. Eichmann knew of this and insisted on energetic steps to seal all outlets. "It should be explained to the Hungarian authorities in an unequivocable and clear-cut fashion," so he wrote on July 24, 1944 that "migration to Palestine within the scope of this operation will not be approved". He complained about the Swedish and Swiss Embassies issuing the Jews papers which enabled them to emigrate from Hungary. The main target of his venom was a young Swedish diplomat, Raoul Wallenberg, an architect by profession and a man of sterling qualities who had made the rescue of Jews his life's vocation. Wallenberg gathered around him a whole team of workers, issued passports granting the holders rights of residence in Sweden and, at the risk of his diplomatic status and even his life, instituted rescue operations. He rented and acquired buildings, in which he housed Jews under the protection of the Swedish flag, and assembled, at one period, as many as 40,000 Jews. When the "Death March", of which I shall speak later, began, Wallenberg escorted the marchers with trucks laden with food, medical supplies and clothing. He also tried to remove from the March anyone to whom Swedish papers of protection could feasibly be issued.

Wallenberg, to whose credit can be counted tens of thousands of survivors, also enrolled the support of other diplomats as well as the Red Cross.

All this was the work of one courageous man, who had the strength to act according to his conceptions and belief. His deeds, like those of King Christian of Denmark, again give rise to the sombre thought: how many could have been saved, even in the countries of actual extermination, had there only been many others like him among those who had the power to act, whether openly or in secret.

It is not surprising that Eichmann released a flood of anger against this liberator. The Swedish Embassy in Berlin lodged a complaint that Eichmann had told the Red Cross in Budapest he had it in mind to shoot "the Jewish dog" Wallenberg. The Foreign Ministry apologized to the Ambassador, stating that no doubt the words were not seriously meant. In the written exchange it was explained that Eichmann's reaction had to be understood against the background of Wallenberg's "illegal" activities to rescue Hungarian Jewry, and were meant to restrain him from persisting in his efforts.

The deportations were carried out in secret. Nothing was mentioned about them in the newspapers and the Germans took special measures to avoid publicity, lest the Jews of Budapest should bedome alarmed. The deportees, on arrival at Auschwitz, were ordered to send soothing postcards to their relatives. The text of the postcards was dictated by the Auschwitz butchers, who instructed that an Austrian resort, "Waldsee", be designated as the place of despatch. The postcards stated that those transported for work were all well; they usually arrived after their senders had been consumed in the Auschwitz furnaces. In response to a Red Cross request that a representative accompany the transport, Eichmann did not object to one being present during the despatch though only after the transport had been prepared by Eichmann, but "the accompaniment of the transport by a representative must on no account be allowed."

Meanwhile the German position at the front deteriorated; the Soviet Army advance continued. Pressure was put on Horthy from different quarters to put an end to the deportations and at the beginning of July he mustered up courage and ordered that they should cease. According to an official report of their Foreign Ministry, the Germans had succeeded, up to the end of June, in sending 437,402 Jews for extermination. Horthy's instructions frustrated the plans prepared for the middle of July 1944 to deport <u>all the Jews of Budapest on one day</u> by mobilising all available manpower, including even municipal workers and postmen. The details of the plan were drawn up together with Eichmann. The Germans looked for a convenient excuse for this lightning operation, and the Director of the Foreign Ministry Press Office suggested that explosives "be discovered" in synagogues. Weenenmayer rejected the suggestion on the grounds that the synagogues had for a long time been under the strict supervision of the police and therefore the excuse would not hold water.

In spite of Horthy's order, Eichmann tried to continue the deportations. At the beginning of July he attempted to dispatch an extermination transport from the Kistarcsa Camp. The matter became known to the Budapest Jewish leaders, who intervened with Horthy, who ordered that the transport be stopped at the border and sent back. When the accused saw what had happened his lieutenants convened the whole of the Community Council a second time, ostensibly for discussions, and kept them occupied the whole day with inconsequential matters simply in order to detain them, while his agents in Kistarcsa loaded 1,200 Jews into a deportation train and sent it on its way. The Jewish leader, virtually the prisoners of Eichmann's stewards in Schwabenberg, foreboded evil. When evening came and they were released, they heard about the train and hastened to Horthy to countermand the decree again. On this occasion, however, it was too late. The train had crossed the Hungarian border, and as has now been ascertained, the community representatives were only released after the receipt of a message from Eichmann's Unit that the train was safely on its way to death.

When Wisliceny afterwards met Freudiger he told him: "Did you really think that Eichmann would allow the old fool Horthy to frustrate his wishes?" This operation too proves Eichmann's satanic initiative. No one at that time demanded that he act; Horthy did not agree to the continuation of the deportations. No one could have pointed an accusing finger at Eichmann had he refrained from action and awaited the results of the diplomatic and military pressures applied by the Germans to Hungary to renew the extermination. But when the issue at stake was the extermination of the Jews, Eichmann acted over and above any instructions. Two letters and a postcard from Jakob Reich, who was in the two Kistaresca transports, have been preserved. He wrote a letter from the Camp on toilet paper after having been miraculously saved in the first transport. On being deported a second time, he wrote a postcard, which it seems he threw from the train and on which was scribbled: "Blessed be the hand that sends this postcard." Such a hand was found, and the postcard was delivered to his wife in Budapest. This is what it said:

> "It is Wednesday afternoon. . . They have packed us in and we are travelling. God be with you, my dear family. God be with you. I embrace you and many kisses. Father."

Reich was not privileged to see his family again. His widow will submit to you his letter and postcard.

The German pressure to renew the deportations did not cease. Hitler himself intervened and ordered his Foreign Minister to warn Horthy that Germany would not suffer any delay in measures against the Jews, and that Horthy's attitude would bring a catastrophe on the Hungarian people. To frustrate any possibility of the Jews leaving Hungary for neutral countries, Eichmann took steps, reported by Veesenmayer in the following terms to the Foreign Ministry on July 25, 1944:

> ". . . It has been agreed with Eichmann that when the renewal of the deportations of the Budapest Jews . . . becomes possible, these should be carried out with the utmost dispatch, so that the Jews who come into question for migration be deported before they have time for any formalities."

Austria, at that time, was in urgent need of workers for fortification work. The German war plan expected heavy defensive battles to be fought in this region. At the beginning of June 1944, Blaschke, the Mayor of Vienna, approached his friend, the Head of the RSHA, Kaltenbrunner, with the request to consign a number of deportation transports to carry out this fortification work. Kaltenbrunner replied that instructions had been given to move about 12,000 deportees to Vienna and that they were to be kept in closed camps. The women, children and those incapable of work would be taken for "special operations", i.e. extermination.

However, the representatives of Hungarian Jewry were informed by Eichmann and his accomplices that Jews could be saved "by consignment to Austria", in return for ranson money. Anyone paying as demanded would be saved by travelling to Austria. Eichmann said that he would be prepared to "keep on ice" - his own expression - in Austria 30,000 Jews capable of work; the families would live in camps at the expense of the Budapest Jews. In return, he demanded a ransom of 5 million Swiss Francs, the equivalent of 200 dollars per head. Some 15,000 Jews were apparently consigned to Austria in this way.

In the autumn of 1944 Horthy attempted to withdraw his country from the war on the side of Germany. But the Germans, who knew of his activities, took control of Budapest by force in Operation "Iron Fist". They arrest Horthy, and on October 15, 1944, put Szalasi, the leader of the Arrow Cross, in power. Now once again were the Jews at their mercy. Eichmann, who had left Budapest when the deportations had ceased on Horthy's instructions, returned on October 18, and the operations against the Jews were renewed with full vigour.

And now, with the infamous operation known as "The Death March", came the finale of Eichmann's campaign of murder. There were no longer any trains available. Himmler had in the meantime ordered all exterminations to be stopped, but Eichmann found a way to circumvent Himmler's instructions. He organized, with the help of his Hungarian Fascist allies, a march of Jews in the direction of Austria, ostensibly to provide labour for fortifications, but actually to murder them. Eichmann's calculation was simple: the weak would fall by the way, the sturdy would arrive at their destination to build the fortifications, and would afterwards be destroyed. The march began in November in rain, snow and cold, along a 200-kilometer route. They lodged in the open or in pigsties. Thus were the women, children and old folk deported. Anyone who found the walking difficult was shot by the guard, who beat and tormented the victims every step of the way. Those who had no strength left collapsed and died. Hundreds committed suicide or died of the typhus raging among the marchers. The food allocated once every few days consisted of hot water and some bread. People died like flies; the whole route was strewn with corpses. The number of those who fell by the way is estimated at six to ten thousand. The horrors attained such proportions that even the escorting Hungarian officers and soldiers began to mutiny, and requested that they be sent to the front. The intervention of Szalasi, the Hungarian Prime Minister, to put an end to the march, had no effect.

And then an astonishing thing occurred. Himmler himself reprimanded Eichmann for organizing this operation, and only then did the dreadful march end. The Soviet Army had by this time surrounded Budapest, and the remnants of the Jewish community in the capital were saved.

CHAPTER IX

The Camps

I have already spoken of the character and quality of the Nazi concentration camp as a medium to consolidate the dictatorship and to terrorise the opponent, so as to break him or to bring him round. There were hundreds of concentration, collection and transit camps in Germany and the occupied territories. Insofar as the Jews were concerned, all of them had a single aim; their utter destruction. And even if the Nazis had not introduced direct extermination methods, it would not have taken long for the ghetto and labour-camp inmates to die of starvation, exhaustion and disease. But the "final solution" was not to be kept waiting, and extermination camps were therefore erected. In the other camps, such as Mauthausen, Bergen-Belsen and Dachau, thousands and tens of thousands also perished as a result of the planned maintenance of a way of life which was bound to kill. In these camps too - as in Bergen-Belsen - Eichmann had control over all matters pertaining to Jews, and we shall submit evidence to prove it. In these opening remarks, however, I wish only to dwell on those special camps known as extermination camps, which were, from the very start, constructed to implement the "final solution", and in which millions of Jews met their deaths.

In Hitler's book, "Mein Kampf" the idea of exterminating Jews by poison gas is already mentioned. He wrote that if 12-15,000 Jews had been poisoned during the First World War, a million Germans would have been saved. After the Einsatzgruppen murder operations by shooting had proved unsatisfactory, the idea was mooted, as I have already mentioned, to use gases against the Jews. The first experiments were made by Globocnik in Poland, and Eichmann, who realised its effectiveness, adopted this process for the implementation of the "final solution". This he confirmed to Dr. Wetzel of the Ministry for Occupied Territories, who presented a written report on the matter. Eichmann travelled personally to Globocnik, to inform him that his experiments would be adopted for use on a general scale in the area under his authority, as well as in other places, and sent him a man called Guenther, together with a poison gas expert. Eichmann made a tour with Rudolph Hoess to select a suitable site for the erection of gas installations at Auschwitz, and also visited the Treblinka and Chelmno extermination camps to examine their effectiveness. He was satisfied with the system, which he considered preferable to shooting. He and his Department dealt with the obtaining of Blausauere gas, termed Zyklon B, composed of hydrogen cyanide. This gas was employed in a number of extermination camps. As late as the beginning of 1945, on the threshold of the end of the War, Eichmann was still planning to wipe out all the Jews still alive at Theresienstadt in gas installations to be erected there on his initiative, as the others had then ceased to function.

On Eichmann rests the direct responsibility for the operations of these fearful camps set up for the implementation of the "final solution". In a few of them, a last effort was made to extort a work and labour force from the Jews before sending them to their destruction.

The Court will permit me to describe briefly what occurred in these places, all of which were set up by the S.S., while the exterminations were conducted by the R.S.H.A.

THE MAIDANEK CAMP, near Lublin, was established in 1941. At first, prisoners of war were detained here, but later Jews began to arrive from Czechoslovakia, France and Greece, and the camp grew. It contained separate units called "fields". In the spring of 1942 gas extermination installations were constructed, as well as two ovens to burn the bodies. In the summer of the same year Polish Jews began to arrive in large numbers.

In the spring of 1943 the Jewish deportees from Warsaw arrived at Maidanek and immediately the killings were speeded up, reaching a climax in November when, in one day, 18,000 Jews were shot.

Conditions in the camps, even without taking into account the installations for direct execution, were so arranged that the prisoner was bound to perish, whether from hunger, disease or pure physical exhaustion. The food provided was about one-third of the necessary minimum. The clothing left the prisoner exposed to the mercies of the elements; the quarters were draughty huts, each housing 500 people or more, two to a mattress. The work in which the prisoners were employed until being killed was in itself a means of extermination, designed to destroy the body. The same purpose was pursued by cruelty and beating during work and the employment of men in labours having no possible utility.

No wonder the garments and mattresses of the prisoners were perpetually teeming with lice, bugs and insects. Tuberculosis and typhoid abounded. The Maidanek cure for typhus was execution by shooting.

The sick people would undergo selection: anyone capable of running before the selection committee was spared for the time being. Those who stumbled were removed for immediate killing.

On rainy and stormy days the prisoners were deliberately ordered to eat in the open. During parades, the sick and the dying were instructed to lie in the mud and snow.

Jewish prisoners were brought in their tens of thousands to the gas chambers without even undergoing registration or selection. The women's hair was shorn; gold teeth extracted. Evidence was later found confirming that nine crates of gold and valuables were dispatched to the Reich from Maidanek. The death rate in the camp was frightful - some 180 people a day. Children died like flies.

The selection procedure at the Maidanek Camp was as follows: males to the right; females to the left; children and old folk to the centre. Mothers who clung to their children were separated by the lash. You will hear the evidence of a woman who obstinately refused to let go of her baby. An S.S. man approached her, smashed the child's head on the ground, and handed the woman the blood-soaked body with the words: "Now take your child". There were cases when babies were torn apart by the bare hands before the very eyes of the mothers, who went out of their minds in horror.

In Maidanek, there was only one place where the children were treated kindly: at the entrance to the gas chambers each one was handed a sweet.

To all intents and purposes, the prisoners were at the mercies of all S.S. men in the camp, who could kill or outrage them at will. Every Sunday a "run" was held. All the prisoners were obliged to run and anyone who lost a wooden shoe or stumbled was killed on the spot.

According to the estimate of the Polish Government committee, at least 200,000 Jews were destroyed at Maidanek.

THE TREBLINKA CAMP was set up in the Warsaw district in an isolated region close to a small Polish village; it was in existence during 1942-1943. Years after the Germans themselves had destroyed the Camp in November 1943, domestic items, clothing and suitcases were still left scattered about the place. It was still possible to find in the area mounds of sand intermingled with human ashes and bones.

Here camouflage devices were employed on the threshold of the camp. A sham railway station was built with sign-boards indicating an imaginary restaurant, transit points to other stations, a waiting room, signals and the like. It was all so arranged that, from the outside, the illusion would be preserved that Treblinka was just another normal camp. But it was difficult to cling to this illusion for any length of time. Waiting at the station stood S.S. men and Ukranian police, who would lash out at the arrivals with whips to get them to alight from the coaches.

Dawdlers were shot on the spot.

In the camp itself, a further attempt at camouflage was made. Sick people, invalids, old folk and children would be transferred to a hut adorned with the Red Cross and the sign "Lazaret" - "Hospital". Inside was a "waiting room", furnished with upholstered couches, with an exit to another place. Here an S.S. man stood, and as the person entered would shoot him in the back of the neck and throw him into the pit. All these "arrangements" were made so that those entering the gas chambers could proceed without undue interruption and without any interference from the "slower" victims. The bodies of those who had died en route in the wagons, or had been killed on arrival, were also thrown into the "Lazaret".

At the station the new arrivals were ordered to hand over all the money and valuables in their possession. The victims' effects were sorted, repaired and sent to Germany. We know of 203 wagon-loads of clothing alone which were sent in this way.

Before the killing, the women's hair would be clipped, and the remaining belongings of the candidates for execution were pillaged. The hair was placed in sacks and sent to Germany. The males were then ordered to undress and chased into the gas chambers to the accompaniment of beatings and blows from rifle butts. Thus they were herded inside naked, their hands above their heads, so that more people could be squeezed into the chamber. The hatch was then closed, the engine was switched on and the poison gas killed them. Here, too, when the chamber doors were opened, the gold teeth were extracted once the gas fumes had dispersed, and the bodies flung into pits. Later on, installations were constructed to burn the bodies. There is one case of a man who was thrown into the death pit while still alive. He succeeded in escaping, but the farmers of whom he asked shelter handed him over to the camp command. He was brutally attacked by an S.S. man, Kurt Franz, who finally killed him by beating with a stick. This Franz had a big strong dog, who was trained at the call "Jude", to pounce on a prisoner and bite him.

There was a case of a transport of Jews from Grodno who resisted entering the gas chambers. One of them even threw a grenade at the murderers' Ukrainian assistants. Immediately, deadly fire was opened up and the Jews were chased fully clothed into the extermination chambers. It may be stated that at least 7,550 wagon-loads of Jews arrived at Treblinka, bringing to their deaths at least 750,000 people. It was here that hundreds of thousands of Warsaw Jews met their end, together with deportees from Radom, Czenstochowa, Kielce and Bialystok, Jews from Germany, Austria, Czechoslovakia, Belgium and Greece. Old people from Theresienstadt were also sent to Treblinka for extermination.

Secret preparations for an uprising were made in Treblinka. The ringleader was a physician, Dr. Choronzecki, on whom the Germans found a sum of money intended for the mutineers. The doctor knew what to expect and immediately swallowed poison. The murderers made strenuous efforts to revive him so that they might torture him to death. Franz forced open his mouth with a knife, poured water down his throat and began jumping on his stomach in his jackboots. But Dr. Choronzecki was already dead, and the S.S. butchers had only his corpse on which to pour out their venom.

Plans for the uprising nevertheless proceeded in secret. A number of prisoners joined forces, succeeded somehow in stealing a small amount of arms, and on August 2, 1943, attacked the guards, who included S.S. men and Ukrainians. In spite of deadly fire a number of people succeeded in breaking through the wire fence and escaping. One of the mutineers was Rudolf Masaryk, apparently a nephew of the famous Thomas Masaryk, who, out of his love for his Jewish wife, had followed her to the death camp. The mutineers set fire to a number of the camp installations, and in their flight to the forests they paused a moment to look back at the great slaughter-house going up in flames.

This incident marked the beginning of the dissolution of the camp, and in November,1943, its operations ceased entirely. The Germans ploughed over the area and settled Ukrainians on the site.

CHELMNO, in German Kulmhof, in the vicinity of Lodz, was erected from the very outset solely as an extermination camp. At this place people were not employed in any way or utilised for labour - they were slaughtered immediately. The S.S. commander would tell the new arrivals that they were being taken to work and that before their departure they would have to wash and hand over their garments for disinfection. They would be escorted to a building, in which they undressed. On the walls were prominently placed signs reading: "TO THE DOCTOR", "TO THE WASH ROOM". The Jews would then be ordered to go out naked, or with nothing but a shirt to their bodies and enter grey vehicles marked "Sonderwagen", each one of which held 80-100 people. These, they were told, would take them to the "wash place". When the doors were closed, the engine was switched on and the victims killed by exhaust fumes. Once the screams had died down the vehicle moved off to the nearby forest where Jewish forced labourers, "Waldkommando", would remove the bodies. After the teeth had been extracted and the rings removed, they would throw the bodies into pre-prepared pits. The "Waldkommando" worked with their legs in chains. They were put to death from time to time, and new forced labourers chosen from the transports.

The exterminations at Chelmno began at the end of 1941. Here too, within a few months, furnaces were built to burn the bodies. The ashes were removed and after the bones had been ground down, they were buried in pits or thrown into the river.

In April, 1943, the extermination camp ceased operating and the furnaces were demolished. But in 1944 it became apparent that the work was not yet completed; the camp was re-established and new furnaces installed. Once again they operated in accordance with the well-worn procedure: death by gas and the burning of the bodies. A number of months later the business of slaughter was completed. The killers dismantled the camp, obliterated the evidence of their murders and set about executing the forced labourers, now called "Sonderkommando", who had been engaged in burning the bodies. A few of them resisted, and two succeeded in escaping - two of the only four survivors of this Camp who were left alive to tell the world of its horrors.

According to a conservative estimate, some 340,000 Jews were exterminated at Chelmno. These were mainly from the Lodz area, Posen and Warsaw, in addition to Jews from Germany, Austria, France, Luxembourg, and Holland who had passed through the Lodz ghetto.

Here too, the effects and clothing were looted. On January 9, 1943, the"German People's Winter Aid Campaign" wrote to the German administration of the Lodz Ghetto complaining that a part of the clothing sent from Chelmno had not been adequately cleaned, and that the "Jewish Badge" had not been removed from one of the coats. Since the garments were intended for German settlers, so the communication stated, such neglect was not to be tolerated, as it brought discredit to the "Winter Aid Campaign": "Das Winterhilfswerk damit in Misskredit kommt."

SOBIBOR was another extermination camp set up at the beginning of 1942 in the Lublin district. Here, as elsewhere, Polish investigators after the liberation uncovered mounds of ashes, bones and human fat. Here, too, there were gas chambers and installations for burning the bodies. You will hear evidence of how the barbarians brutally treated their victims. People who begged for a drink of water were taken to the public lavatories and smeared with faeces. Here, too, you will hear of dogs which were set on people to tear them to pieces, of punitive parades when the unfortunate victims were ordered to pass between rows of whip-wielding S.S. men and Ukrainians.

Sobibor was a terminal for large transports and, according to the estimate of the Polish authorities, at least a quarter of a million Jews

were exterminated there.

The men and women were stripped naked and led in single file in long rows to the gas chambers. As in other places, the old people and children were shot separately, so as not to get in the way of those marching to the gas chambers. Sobibor was the grave of Jews from Poland, Holland, Czechoslovakia, Austria and France. Here, too, the familiar process of plundering the belongings, extracting the teeth, and clipping the hair was repeated.

Sobibor was also the scene of an uprising. In October, 1943, a few hundred prisoners escaped to the forests after a number of Jewish workers employed in the camp mutinied, succeeded in getting hold of arms and killed some of the S.S. men. Following the uprising the camp was dismantled and the buildings demolished, and the Germans planted a wood over the graves of their victims.

The extermination camp at BELSEC, on the road between Lublin and Lwow, was set up in the winter of 1941. By the end of February, 1942, the huts and installations were ready for operation. The Jews transported to this camp came from Lublin and district and from Eastern and Western Poland. It was here that Galician Jewry was done to death, in addition to many Jews from other countries.

When the trains arrived at Belsec, as at other camps, many of the deportees had died en route from thirst and exhaustion. Each transport comprised 10-60 railway carriages. I should like to quote a description of one such transport from Lwow, consisting of 6,700 people. The S.S. men and the Ukrainian assistants are already waiting at the station:

> "The wagon-doors open and the people, to the lashings of whips, are ordered to get out. The instructions are relayed [illegible]kers; over loudspeakers; everyone is ordered to hand over [illegible]nd clothes and belongings - crutches and spectacles as well. All valuables and money are handed over at the window marked "Valuables" ... The women and girls then go up to a barber who, with two cuts of the scissors, shears off their hair, which is placed in potato sacks... After this the march begins. To the right and left there are barbed wire fences, and at the rear scores of Ukrainians with rifles ... Men, women, girls, children, babies, one-legged people, all of them naked as the day they were born, march together. At the corner, before the entrance to the building, stands a smiling S.S. man who declares in an ingratiating voice: 'No harm will befall you. All you have to do,' he says, 'is to breathe in deeply. This strengthens the lungs; inhaling is necessary as a means of disinfection.' He is asked what will happen to the women and replies that the men will of course have to work at road and housing construction. The women, he says, will not have to work. They may, if they want, help in the kitchen or do housework ... For a number of men there still flickers a lingering hope, sufficient to make them march without resistance to the death chambers. The majority know with certainty what is to be their fate. The horrible smell that pervades everywhere reveals the truth. Then they climb some small steps and behold the reality. Silent mothers hold babies to their breasts, naked; there are many children of all ages, naked. They hesitate, but nevertheless proceed towards the death chambers, most of them without a word, pushed by those behind, chased by the whips of the S.S. men. A woman of about 40 curses the chief of the murderers, exclaiming that the blood of her children will be on his head. Wirth, an S.S. officer, himself strikes her in the face with five lashes of the whip and she disappears into the gas

> chamber. Many pray ... The S.S. men squeeze people into the chambers. 'Fill them up well,' orders Wirth. The naked people stand on each other's toes. About seven to eight hundred people in an area of some 25.5 square metres. The doors close. The remainder of the transport stand waiting, naked... In the winter too, they stand waiting, naked. The diesel engine is not functioning... 50 minutes pass by; 70 minutes. The people in the death chambers remain standing. Their weeping is heard. Professor Dr. Pfannestiel, S.S.Sturmbannfuehrer, lecturer on hygiene at Marburg University, remarks: 'Like in a synagogue' ... Only after 2 hours and 49 minutes does the diesel finally begin to work. 25 minutes pass by. Many have already died, as can be seen through the small window. Twenty-eight minutes later a few are still alive. After 32 minutes all of them are dead ... Jewish workers open the doors on the other side ... The dead, having nowhere to fall, stand like pillars of basalt. Even in death families may be seen standing pressed together, clutching hands. It is only with difficulty that the bodies are separated in order to clear the place for the next load. The blue corpses, covered with sweat and urine ..., babies and bodies of children, are thrown out. But there is no time! Two dozen workers occupy themselves with the mouths of the dead, opening them with iron pegs: "With gold to the left - without gold to the right." Others search in the private parts of the bodies for gold and diamonds... Wirth displays a full preserves tin and exclaims, 'Lift it up, and see how much gold there is'..."

This is how it was done in Belsec and in other places. At the entrance to the gas chambers were inscribed the words: "WASHING AND INHALATION EQUIPMENT".

In 1943 the Germans stopped operations at Belsec and here again they began to cover up the tracks of their crime. The bodies were first exhumed and burnt on bonfires. The Jewish survivors of the workers' teams employed in covering the tracks were sent to Sobibor for extermination. The S.S. staff was sent to Yugoslavia to fight the partisans.

At Belsec, the Nazi Moloch consumed more than 600,000 Jewish victims.

And now to the largest and most terrible of the extermination camps - AUSCHWITZ, the death factory for millions, which will always be remembered in the annals of humanity as the symbol of horror and infamy.

Auschwitz, in Polish Oswiecim, is a small townlet to the west of Cracow. It is a place impoverished by nature, an area of swamps and sand dunes, mists and dampness, fever and putrid water. It was here that this camp was established, with the sure knowledge that it was to be a slaughter house. The S.S. guards were told that they must not even rinse their mouths with unboiled water. This enormous concentration camp contained 39 branches, including auxiliary camps (Nebenlager),exterior camps (Aussenlager), work camps (Arbeitslager) and branch camps (Zweiglager). At the end of 1941, Auschwitz had a capacity of 18,000 persons; in 1943 there was room for 30,000. According to the confession of the first commander of the camp, Rudolf Hoess, about two and a half million people were exterminated and a further half million died of disease, hunger and torture. Not only Jews were brought here. There were many others, whom the evil regime had resolved to afflict with forced labour and put to death. There were, for example, some thousands of Soviet prisoners of war, gypsies or opponents of the regime from other countries, amounting in all to some tens of thousands. But the Jews were brought here in their millions.

The Camp and its branch, Birkenau, were surrounded by a high-tension electrified wire fence, four metres high. Anyone who touched it died. All along the fence were watchtowers containing S.S. men armed with machine guns. At night searchlights illuminated the Camp interior.

The transports were of various kinds. Sometimes the Jews were taken directly to the giant extermination chambers. At other times they were screened: those capable of work were placed in the slave camp and the others sent to their deaths. The workers were employed in the I.G.Farben factory, or manufactured handgrenade parts in the Krupp armament works, known here as "Union". They worked in other enterprises as well, in mines, in the fields and in the forests. From those firms to which the workers were consigned for labour, the camp command used to receive six marks a day, the prisoner's maintenance amounting to 30 pfennig. Before death, profit was made out of the sweat of Jewish toil. But labour promised life; so people tried to appear healthy, to stand upright, to swell out a lean breast, to raise their heads, to act as if there were nothing wrong with them. Otherwise, Doctor Mengele would point his finger to the left during the selection parade. To the left meant death. The fate of 500 people was decided in these screenings, in about a quarter of an hour. Anyone classified as incapable of work was removed to a special place in expectation of death. If this was late in coming for a day or two, the guards did not trouble to feed the unfortunate victims.

In the registration cards of the Jewish prisoners which have been discovered, it was recorded who sent them to Auschwitz: Department IVB 4 of the R.S.H.A. And we shall yet hear evidence that with respect to the Jews in this camp Eichmann had complete control. The gas was delivered by a number of German firms. A few of the accounts have survived and we shall present them to the Court. In appearance such an account looks like a normal bill of merchandise: Place of delivery: Auschwitz. Goods: 13 boxes of Zyklon B, containing 195 kilograms of cyanide gas. Cost: 975 marks. Six kilograms of this material were sufficient to exterminate 1,500 people. Every bill of this kind meant, therefore, a means of killing 42,500 persons.

Eichmann was in Auschwitz and saw what was being done there. He directed the operations and gave instructions which transports were to be sent for immediate extermination and which were to be kept for extermination later on; this was generally after the victims had written "soothing" postcards to Theresienstadt and other places. He also dealt with the tremendous pillage which continued right up to the gates of this hell. The plunder attained fantastic proportions. The looted diamonds were sold in Switzerland and, in Eichmann's words, influenced the whole of the Swiss market for precious stones. According to one witness, the looted valuables alone were valued at a milliard marks. The giant warehouses containing the effects of those sentenced to death, were given the name, "Canada", perhaps a corruption of the words "keiner da", - "no one here". Hundreds were employed in them. We shall submit to you a report on the delivery of these effects to Germany. During 47 days between December 1, 1944 and January 1, 1945, 99,922 sets of children's clothing, 192,652 sets of women's clothing and 22,269 sets of men's clothing were despatched. After Auschwitz fell to the Red Army, there were still hundreds of thousands of sets of clothing, tens of thousands of pairs of shoes, enormous piles of shaving brushes, artificial limbs and spectacles.

The killings in Auschwitz were carried out by every method: shooting, hanging and beating, but mainly in the massive gas chambers. Here once again, we are confronted with the sign-boards: "Wasch-und-Desinfektionsraum", - "Washing and Disinfection Room". In each such chamber 2,000 people were herded together for a "shower". The "shower" was a flow of poison gas which the S.S. men introduced with their own hands. The death factory operated unceasingly. The extermination of 2,000 people lasted 25 minutes, after which the bodies were taken to one of the five giant furnaces. When there was no room in the furnaces the bodies were burned in the open.

Here too, the hair was shorn, the teeth extracted and the rings removed. About 40 people were employed to handle the teeth alone, and day by day kilograms of gold were melted down, at times as much as 12 kilograms a day. At first, the victims ashes were buried in pits, but later they were thrown into the Vistula.

At Auschwitz, medical experiments were made on human beings as if they were guinea pigs. Parts of female sex organs were cut out, or limbs were subjected to X-rays until the unfortunate creaturs writhed in pain prior to their death. Men were castrated; experiments were made on the influence of paraffin and petrol injections on human skin, and the effects of chemical substances on mental resistance. Associated with Auschwitz is a collection of skeletons found at Strassburg by soldiers of the Allied Forces when they entered the city in 1944. We shall prove that, in response to Eichmann's order, 150 Auschwitz prisoners were "supplied" for death in the Natzweiler Camp in Germany, so that their skeletons might be sent for anthropological research at the S.S. Institute of Race Research (Ahnerbe), which had requested skulls of "Jewish Communist Commissars". The letters have been preserved and we shall submit them to the Court.

The prisoners who were brought to the camp and who were not destined for immediate extermination would go through a quarantine process. Here the first selection of the prisoners was made - by starvation and torture. Sometimes they were held in quarantine for days and weeks. Thousands of people were held in horse stables; frequently there was not sufficient room in these stabls and people were left in the open. When winter came they were left in snow and mud. At parades the prisoners would be commanded to stand from evening until noon the following day without moving. They had to sing at the command of the "capos" and to carry out frightful "physical exercises", crawling, standing and rolling.

In the work camp the day would begin at 4.30 a.m. To the sound of the camp band the slaves would go out to work and return in the evening, exhausted, wounded and carrying their comrades who had been killed by the guards.

The methods of punishment at Auschwitz would not have shamed the most cruel barbarians in history. Beating on the naked body was a comparatively light punishment. Water was poured into people's ears, fingernails extracted and prisoners starved until they went out of their minds. In the bunker of those sentenced for punishment by starvation a dead prisoner was found, bent over whom was a second prisoner, also dead, grasping the liver from the corpse of the first. He had died while tearing at the liver of a fellow human being. The Nazi contribution to European culture was the reintroduction of cannibalism.

Hunger reigned supreme in Auschwitz. The prisoners received only a third of their minimum food requirements; even after the War hundreds of survivors died from exhaustion and undernourishment.

The Germans tried to cover up their tracks, to wipe out the memory of the hell they had created. The burning of the bodies in crematoria began in 1942 under an order transmitted by Eichmann to the Auschwitz commander through Standartenfuehrer Blobel. Afterwards, as a prelude to the dismantling of the camp, they changed the names of the places, turned crematoria into air raid shelters, demolished furnaces, transformed execution sheds into sham clinics, burned documents and books. In the confusion of the demolitions, in early 1945, a hut was burned down together with all the sick prisoners in it. Some of the installations were blown up. Other prisoners were evacuated in a dreadful route march to the West.

The Nazis believed that their crimes would not be revealed, that their secret would remain intact. But the secret of these atrocities has been laid bare, and we must fulfil the dying injunction of an anonymous poetess who wrote, before being put to death in Auschwitz:

"There is no more hope in the white skull
Among the barbed wire, under the ruins,
And our dust is scattered in the dust
Out of the broken jars.

.....

Our army will go forth, skullbone and jawbone,
And bone to bone, a merciless line,
We, the hunted, the hunters, will cry out to you:
The murdered demand justice at your hands!"

CHAPTER X

A World That Has Vanished

On whose head did this venomous wrath of extermination and murder fall?

We shall prove that the Jewish people was bereaved of many millions, certainly close to six million people. But this meant more than the destruction of over a third of the total; it meant the extinction of those Jewish communities which represented the most important element in the nation from the point of view of inspiration and national consciousness, creative power, cultural and spiritual resources, devotion to the Jewish people and its values. There were some grounds for the Nazis' belief that if they could succeed in wiping out this part of Jewry, they would prove victorious in their battle against Jewry in general.

From the point of view of Europe, a national community was exterminated which had resided there from the second century BCE as an integral part of its human landscape, a nationality of which H.A.L. Fisher, the historian, wrote in the introduction to his History of Europe:

> "As the sunshine of religious toleration spread through Central and Western Europe, the Jews were admitted to civic rights. The hospitality of the Christian state was amply repaid in noble contributions to art, science, and literature."

Of the 257 Nobel Prize winners during the first 50 years of this century, 34 were Jews, 12 of whom were expelled by the Nazis. I shall not list here all the outstanding Jews stemming from those countries which had suffered the hand of Hitler. It will suffice if we mention just a few of the many hundreds, to gain but a partial idea of the Jewish people's contribution to European culture and life -- great geniuses like Albert Einstein and Sigmund Freud; Fritz Haber, the chemist; Henry Bergson, the philosopher; Paul Ehrlich and Ilya Manschikow, biologists; Niels Bohr, physicist; Otto Warburg and Ernst Boris Chain, physiologists; thinkers like Martin Buber; writers like Emil Ludwig, Stefan Zweig, Franz Kafka, Franz Werfel, Jacob Wassermann, Max Brod and Lion Feuchtwanger, the soulptors and painters like Antokolsky, Chagall, Modigliani and Max Liebermann; Max Reinhardt, the producer; musicians like Huberman, Rubinstein, Kreisler and Richard Tauber.

The associations between Jewry and Germany comprise a tragic chapter in human annals. Anyone who peruses Barnfeld's Book of Tears, which is an account of the persecutions that have befallen the Jewish people, will readily see that Germany was the country where Jews suffered more than in any other place. And yet, the Jewish people bestowed great love and devotion on Germany. Its folk-language, Yiddish, was created on the pattern of German; it carried this tongue with it to every country of the dispersion, to Poland, Russia and across the seas. It was in German that Herzl wrote his classics of Zionism, that the proceedings of the Zionist Congresses were held, that standard works on Jewish history and philosophy were written. In other European countries Jews also settled down and attained positions of honour, but nowhere in recent generations did they display the same devotion and enthusiasm as in Germany. Karl Marx and Ferdinand Lassalle created German Socialism, which spread throughout the world, and it was their pupil, Edward Bernstein, who founded reformed Socialism.

When World War I broke out, the German Jewish community flocked to the ranks of the German army with patriotic zeal; the aged philosopher, Herman Cohen, stepped down from his university rostrum and called for a supreme effort on behalf of Germany. Fritz Haber devoted himself tirelessly

to the scientific effort, and invented the synthetic ammonium which was of such assistance to the German war effort. The German Jewish community was proud of every soldier and officer awarded a medal. After the capitulation, the Jews devoted themselves to the reconstruction of the country. Walter Rathenau, first as Minister of Economic Affairs and later as Foreign Secretary, achieved much on behalf of Germany. Hugo Preuss, the Jewish Minister of the Interior, prepared the draft of the Weimar Constitution, one of the most progressive constitutions in Europe.

But all this only served to fire the anger of the Nazis. Rathenau was assassinated by nationalist plotters. The Jewish contribution to Germany was represented by the Nazis as a foreign growth, which had to be uprooted - and this became an accepted aim in their campaign of incitement.

In terms of the Jewish people, European Jewry on the eve of the Holocaust was the heart of the whole nation, the source of its vitality. The great majority of its spiritual guides and leaders either dwelt there or were of European origin. Here were to be found the great religious scholars, the inheritors of the great Rabbi Elijah of Vilna, in the renowned Volozhin Yeshiva. It was here, in a suburb of Kovno, that the Slobodka Yeshiva was situated, in which the Lithuanian tradition of study was maintained. It was from Europe that Rabbi Kook and the "Hafetz Haim" came; that the visionaries of the State, the architects of Jewish nationalism, its leaders, thinkers and writers, emerged. This was the Jewry which, in the last generation, gave to the nation Herzl and Nordau, Ahad Ha'am and Pinsker, Bialik, Tchernichowsky and Schneour, Weizmann, Ben-Gurion and Jabotinski. It was from here that the daring pioneers set forth in their quest for the Promised Land, the members of the first and second waves of immigration, who laid the foundations on which the State was ultimately built. From here came the dreamers and the fighters, the moulders of the new Jew's way of life, thought and character, men like A.D. Gordon, Berl Katznelson, Kurt Blumenfeld, Shmaryahu Levin and many others, whom I will not list here.

These millions who were destroyed waited for their State, but were not privileged to see it. It was in these communities which were destroyed that the wonderful Jewish youth movements, imbued with national and social ideals, sprang up in the years between the wars - their members burning with faith, pure of body and heart, for whom Zion was their life-breath.

Ancient communities were destroyed, of which I shall mention only a few. There was the illustrious Jewry of Amsterdam, shelter of the Spanish Marranos, where Menashe ben Israel dwelt, where Baruch Spinoza lived and wrote. Gone is the Jewry of Prague, with its magnificent synagogues, which had been in existence since the 10th century, the city of the "Maharal" and the "Noda Biyehuda". The Jewish community of Berlin - the home of Moses Mendelssohn and Israel Hildesheimer - was exterminated.

Doom descended on the Jewry of Vienna, with a history going back more than a thousand years, where Theodor Herzl wrote and worked. Gone forever are the glorious Jewish centres of Poland, headed by the illustrious Warsaw community, the city of Nahum Sokolow and David Frishman, the centre of Polish Jewry, steeped in Jewish culture. Lwow Jewry has vanished, a great centre of Jewish religious scholarship and enlightenment, a focus of Jewish education, cradle of leaders and guides, the city of the "Turei Hazahav" and the "Shir". Even its ancient cemetery, itself a glorious record of Jewish history, was destroyed and is no more. The Jewry of Lodz, city of industry and trade, of Jewish craftsmanship linked with a rich Hebrew culture, was wiped out. Jewish Vilna is no more, the Jerusalem of Lithuania, the home of the Vilna Gaon, a city full of teaching, wisdom and study, which its Jewish poet described as "a city of spirituality and simplicity, a city immersed in contemplation." It was from here that the famous edition of the Talmud was distributed to all Jewish communities throughout the world. The Jewry of Cracow has gone, city of enlightenment and scholarship, bearer of a wonderful tradition and culture, the city of Jews who combined East and West, the city of the "Rama". The Kovno community is no more; it was here that Rabbi Israel Salant lived and worked. The Odessa Jewish community was exterminated, the cultural cradle of Bialik,

Mendele Mocher Sforim, and Ahad Ha'am. Gone is the Kiev Jewish community, which once so proudly confronted the blood libel in the Beilis trial. Gone is the ancient community of Salonica, where Jews had lived for some 2,000 years, the city which gave shelter to the refugees from Spain and Portugal and in which Jewish scholars and great religious luminaries grew up side by side with Jews strong of muscle and healthy of body, the city of Rabbi Moshe Almosnino. Gone forever is the Jewry of Bratislava, or Pressburg, the zealous guardian of the Law and the commandments, the city of the "Hatam Sofer." Vanished is the community of Budapest, where Jews probably lived even before the arrival of the Magyars; a city of renown in Jewish life, mother of some of Jewry's greatest luminaries.

The Jewish townlet in eastern and southern Europe is destroyed; the "shtetl", the abode of tens of thousands of Jews, each with its study-centre and lodging house a reservoir of scholarship and of love for Israel, where the Jewish spirit was nurtured until the last generation, where the tradition of Jewish family life was preserved in the typical small Jewish houses, which all the winds in the world could not shake, stronghold of Torah and tradition, of yearning for the coming of the Messiah - this too is no more.

An entire civilisation, with a characteristic way of life, atmosphere and faith, has been destroyed.

Landmarks of Jewish history have been obliterated. The heart of the Jewish people has been wounded. Adolf Eichmann knew what he was about: If he should succeed in destroying this Jewry, he would destroy the whole of Jewry. The others, he hoped, would perish, or be assimilated.

By the mercy of Providence, which preserved a saving remnant, Adolf Eichmann's design was frustrated, and the intention that he cherished was not implemented to the end.

CHAPTER XI

The Charge and the Evidence

Adolf Eichmann's guilt lies in the planning, initiation, organisation and execution of the crimes specified in the indictment. We shall prove his guilt as planner, initiator, organiser and executor of the crime known as "the final solution of the Jewish problem", his direct part in the implementation of this criminal programme, his role as administrator, director and commander of the operation, as well as the part he played as partner and accomplice in the implementation of the programme by others. He was the pivot of the criminal conspiracy to exterminate the Jewish people, wholly or in part, and he was partner to the crimes committed by the S.S., the S.D., the Gestapo (including the members of the "Einsatzgruppen"), the Security Police commanders, senior S.S. and police officers, their emissaries and branch offices, and all those who were under their command and carried out their instructions in respect of all the acts of murder, plunder, torture and persecution detailed in the indictment.

We shall prove that the accused performed all these deeds with the set purpose of destroying the Jewish people, wholly or in part.

We shall prove that his deeds were crimes against the Jewish people, crimes against humanity, and war crimes, as defined in the indictment.

We shall also prove the offences committed by the accused against persons of other nationalities.

In support of the charge, we shall produce extensive written and oral evidence. May I say immediately that the central archives of the Gestapo, including the archives of Eichmann's department, are not in our possession and have not as yet come to the light of day; but abundant documentary evidence is to be found in the gigantic archives of the Ministry for Foreign Affairs and other ministries of the German Reich, in correspondence between the accused and his partners in crime with the ministries, in the offices of the Security Police and other official bureaux in German cities and in the lands conquered by the Nazis. Further, there are documents and reports which have been published by governmental institutions for the documentation and investigation of Nazi crimes, e.g., those in Poland, France Holland, Denmark and Belguim. Much material is available in the minutes of the various courts which tried Nazi war criminals at Nuremberg and in the liberated countries. Documents have also been preserved by various persons , and many of them are in our hands.

We shall call witnesses who met Eichmann at the time of these acts and others who will describe his actions and crimes as they experienced them in their own persons and will give evidence of what they saw and heard during the period of the holocaust. The killing of millions of Jews represented the killing off of millions of witnesses, but witnesses still survive who can report what they saw with their own eyes, heard with their own ears and suffered in their own persons.

To the best of our ability, we shall try to demonstrate to this Court in full what Adolf Eichmann did to the Jewish people, but we shall not be able to bring proof as to the fate of each community or the destruction of each Jewish population. This will remain the task of the historian. Accordingly, we shall bring before the Court all the evidence at our disposal on the decisions made to carry out the extermination programme, the methods by which these decisions were carried out, and the evidence as to the role and responsibility of the accused therein. We shall also submit historical evidence as to the demography of the Jewish people before the Nazis came to power and the picture of destruction which was un-

mination used and the methods employed by the accused to carry out this programme in every place in which he operated. We shall then show the fate of a number of Jewish communities, and in the light of the extermination decision on the one hand, and the fact of the holocaust on the other, we shall request the Court to conclude that what will have been established in regard to a number of localities occurred also to the whole house of Israel in conquered Europe. It is beyond our power to give an accurate description of this terrible disaster in all its depth.

I am afraid that even after submitting all the material which we have established and all the evidence in our possession, we shall not be able to do more than give a pale reflection of the enormous human and national tragedy which occurred to Jewry in this generation.

Adolf Eichmann will enjoy a privilege which he did not accord to even a single one of his victims. He will be able to defend himself before the Court. His fate will be decided according to law and according to the evidence, with the burden of proof resting upon the prosecution.

And the judges of Israel will pronounce true and righteous judgement.

Vas

Hardys uppgifter, vilka han erhållit av Vas,
jte foton som "bävis" se Statspolisen 29.5.61 XXXIV

STATSPOLISEN

Till Betr. chefen för Politiska Avd. i Kungl. Utrikes departementet, P.E. Lind.

Oberop. dagens telefonsamtal har jag inan översända rapp. ang. Joseph Hardzalias Hnyida. L.

P. 4856 Stockholm den 29. 5. 1961.

[signature]

Kr. Komm

Sp. nr 54. 300 block. 12.58 08 56982

Kriminalkommissarien J. O. Nilsson, Statspolisen, Stockholm c.

Skr. 61-ASIIB 23.5.61.
(3 ex.)

OO/Krim.komm. Gustaf Ekman.

"affären Roul Wallenberg".

23/5-61

HEMLIG
enl. SFS 10 § 249:1937
d.o. 23/5 1961
STATSPOLISEN

AL

xx

HARDY, (HNYIDA), Joseph (Joszef), f. 12.12.1933, australiensisk, f.d. ungersk medborgare.

OO 23.5.61 ASIIB
122/61

Utskrivet i 5 ex.

Åberopande telefonsamtal den 18/5 1961 med kriminalkommissarien O.D. Danielsson vid ASIIIB meddelas härmed för Eder kännedom följande

Den 18/5 1961 klockan 13.30 inställde sig australiensiske, f.d. ungerske medborgaren Joseph (Joszef) HARDY (HNYIDA) å statspolisens station i Göteborg och omtalade, att han samma dag med m/s Yarravonga tillhörigt rederiaktiebolaget Transatlantic i Göteborg, å vilket fartyg han var anställd såsom jungman, ankommit hit till staden och att hans egentliga ärende var att taga kontakt med den svenske diplomaten Roul WALLENBERGS släktingar i Stockholm, enär han hade vissa upplysningar att lämna om WALLENBERG. Han önskade därför avmönstra från fartyget men hade av utlänningspolisen här förbjudits att göra detta.

H. uppgav samtidigt, att han i sin hytt ombord å fartyget, innehade bl.a. ett fotografi, varmed han kunde styrka, att han satt inne med vissa upplysningar om WALLENBERG. H. anmodades avhämta nämnda fotografi å fartyget. H. lämnade därefter statspolisens station. Under tiden underrättades ASIIB - fkra. Wistedt - om H:s uppgifter.

Samma dag - den 18/5 1961 klockan 16.50 - hördes H., som ånyo inställde sig å statspolisens station i Göteborg, varvid han inför undertecknad bl.a. uppgav:

H., som blev australiensisk medborgare år 1950, bodde i Göteborg under åren 1956 - 1958 och var därunder anställd hos S.K.F. Han talar och förstår svenska språket utan svårighet. Han begav sig sedan till Australien, där han bosatte sig i Sidney. Han försörjde sig där såsom fotograf med fotografering av industrianläggningar såsom specialitet.

I början av januari 1961 sammanträffade H. av en tillfällighet å svenska vicekonsulatet i Sidney med f.d. ungerske medborgaren Georg WASS, som han förut icke kände. W., som endast talade ungerska, ville för den svenske vicekonsuln omtala, att W. sammanträffat med WALLENBERG. W. kunde emellertid icke göra sig förstådd av konsuln. H., som fick höra W:s berättelse, tillråddes att tillsammans med W. begiva sig till svenska legationen i Canberra och där omtala vad W. visste om WALLENBERG. Då W. icke kunde medfölja dit begav sig H. ensam till Canberra, där han för svenske ministern Ekbladh redo-

7/6 Kommer till advokat Wiren (via fru Wiren) att Hardy endast har uppgifter emotsedda från Georg Wass, vilken enligt vad denne uttalat sig har betydelsefulla uppgifter. AL

8/6 Påmind av advokat Wiren, varvid ovanstående meddelades och uppgiften om Wass uppgifter 1951 på hyrbil lämnades.

HEMLIG
Se anteckn. 3 vid. 1

gjorde för vad W. omtalat för H.

Enligt W:s uppgifter hade han under åren 1945 - 1947 för påstådd politisk förbrytelse avtjänat fängelsestraff i staden Sibiu i Rumänien. Under dessa år förvarades även Roul WALLENBERG i samma fängelse. Efter avtjänat straff frigavs WASS och begav sig så småningom till Tyskland, där han år 1951 i Lübeck hördes av representanter för svensk myndigheter rörande sin bekantskap med WALLENBERG. På uppdrag av dessa representanter begav sig W. till Ungern och därifrån till Rumänien för att om möjligt söka kontakt med WALLENBERG. W. fängslade då på nytt och fördes till ett fängelse vid namn Colonia De Munka Forcata Poarta Alba i staden Dobrogea i Rumänien, där WALLENBERG då även hölls fängslad. WASS frigavs emellertid år 1953 och begav sig till Jugoslavien, varifrån han så småningom kom till Australien.

Efter frigivningen hade W. "på något sätt" kontakt med WALLENBERG. W. uppgav, att han blivit god vän med fångvårdspersonalen å sistnämnda fängelse och att han därigenom kunde upprätthålla förbindelse med WALLENBERG. En släkting till W:s hustru, som även satt fängslad i fängelset i staden Dobrogea, är allt jämt kvar där. Genom denna hustru släkting har W. även lyckats upprätthålla förbindelse med WALLENBERG.

Till styrkande av sina uppgifter om att WALLENBERG varit intagen å fängelset i Dobrogea företedde W. för H. en film, upptagen med en småbildskamera, enligt uppgift av någon av fängelsepersonalen, och visand bl.a. en fotografisk avbildning av en sida i en å fängelset förd journal rörande de där intagna med WALLENBERGS namn m.m. Filmen skickades per post till W. från hustruns omnämnde släkting. H. gjorde en kopia av filmen i den del denna utvisade WALLENBERGS namn i journalen. Även WASS fick en kopia av filmen genom H:s försorg.

Sedan H. för svenska ministern Ekbladh i Canberra redogjort för vad W. omtalat för H. tillråddes han av Ekbladh att om möjligt begiva sig till Sverige för att till WALLENBERGS släktingar meddela vad han fått reda på av W. Ekbladh, som vidarebefordrat de av H. lämnade uppgifter na till svenska myndigheter i hemlandet, förklarade för H., att de svenska myndigheterna "var nöjda med svaret de fått av ryssarna" betr. "affären WALLENBERG". Ekbladh tillade emellertid, att om H. via W. "kunde få fram något nytt" i saken var de svenska myndigheterna "intresserade". W. och H. sammanträffade även med Ekbladh i Sidney, dit denne begav sig i början av februari 1961, för att dryfta saken med dem. Då W. omtalade, att han förgäves försökt intressera svenska myndigheter för vad han kände till betr. WALLENBERG, uppgav Ekbladh, att "det bästa han kunde göra var att råda" W. att "åka till Sverige" och uppsöka WALLENBERGS släktingar för att omtala vad han kände till. Enär "det var omöjligt" för W., som hade en familj med 3 barn, att begiva sig till Sverige, överenskoms, att H. i stället skulle resa hit. På grund av platsbrist var det emellertid omöjligt för H. att såsom passagerare få medfölja något fartyg till Sverige. Han antog därför enligt överenskommelse en anställning såsom jungman å "Yarrawonga", vilket ordnades av förenämnde Ekbladh, för att H. på så sätt skulle kunna taga sig över till Sverige.

På fråga om anledningen till att H. på detta sätt reste till Sverige, då han enligt egen utsago icke väntade någon ekonomisk vinning av sitt handlande, uppgiver H., att han "inte tänkte så mycket på det".

En bidragande orsak till att han reste hit var emellertid, att han i Göteborg "hade en hel del vänner, som han kunde besöka" efter hitkomsten.

H. vill tillägga, att W. vid sitt samtal med H. bl.a. uppgav, att han, därest de svenska myndigheterna icke satte någon tilltro till hans uppgifter, var beredd att styrka sin bekantskap med WALLENBERG genom att försöka införskaffa ett brev från denne via sina förbindelser med fängelset ifråga. W. ansåg dock, enligt vad han anförtrodde H., att det förelåg viss risk för ett ev. brev från WALLENBERG skulle kunna bliva känt för fängelsemyndigheterna och att WALLENBERG därefter skulle flyttas till okänd ort. En dylik åtgärd med att införskaffa ett brev från WALLENBERG skulle därför tillgripas endast i nödfall.

Berättelsen upplästes efter förhöret för H. och vitsordades av denne.

Förhöret avslutades klockan 18.00.

- - - - - - -

Följande kan förtjäna att antecknas:

H. föreföll från början ovillig att lämna någon berättelse rörande sitt ärende här i landet utöver en kortfattad uppgift om att han ville ha kontakt med WALLENBERGS släktingar i Stockholm. Han förklarade också upprepade gånger, att "de svenska myndigheterna", enligt vad han blivit upplyst om av W., "inte hade något intresse i saken". Han avsåg därför att söka kontakt med någon av dem, som hade hand om "WALLENBERGS-affären" (på den punkten var han emellertid mycket svävande, även då han tillfrågades, vem eller vilka han avsåg därmed), samt dessutom någon av WALLENBERGS släktingar.

Då H. upplystes om att vederbörande i Stockholm, som sysslat med "WALLENBERGS-affären", kände till de av WASS lämnade uppgifterna via förenämnde Ekbladh (uppgift härom hade under hand erhållits per telefon från Stockholm), genmälde H., att endast han själv och WASS "visste allt". Han ville emellertid icke förtydliga detta genom några ytterligare uppgifter utan förklarade sig endast ha en åstundan, nämligen att sammanträffa med WALLENBERGS släktingar för att med dem dryfta frågan. I det sammanhanget uppmärksamgjordes H. på att endast svenska myndigheter skulle ha någon möjlighet att få Wallenberg frigiven, därest denne såsom påstods förvarades i något fängelse i Rumänien. H. var emellertid icke med härpå utan gjorde gällande, att WALLENBERGS släktingar hade större möjligheter därvidlag. H. antydde också, att den utväg, som skulle anlitas för att få WALLENBERG fri, vaf att han med hjälp av någon av fängelsepersonalen, som i förväg till WASS utlovat sitt bistånd, skulle rymma från fängelset närmast till Jugoslavien för att därifrån kunna taga sig hem till Sverige. Staden Trieste nämndes även i sammanhanget av H. Det föreföll, som om H. hyste den uppfattningen, att någon av fängelsepersonalen kunde förmås medverka genom mutor. Han uppgav nämligen, att vederbörande personal å fängelset i samband med WALLENBERGS planerade rymning därifrån även skulle begiva sig från fängelset och åtfölja honom. Det finns därför anledning antaga att H:s egentliga ärende vid sitt planerade sammanträffande med WALLENBERGS släktingar i Stockholm är att utverka pengar av dem under förevändning, att de skall användas till mutor.

- - - - - - -

HEMLIG
Se anteckn. å sid. 1

I samband med förhöret uppvisade H. å statspolisens station ett negativ från en påstådd filmupptagning av en sida i en journal i det fängelse, där WALLENBERG enligt WASS´ påstående skulle sitta fängslad. Vid kopiering visade sig filmen, storlek 22 x 27 mm., utgöra en avbildning av en tydligen "hemmagjord" blankett med namnet " Raul Vallenberg" textat samt med en del fingeravtryck av tvivelaktigt värde.

6 st. förstoringar (8 ggr) samt 2 st. dito (10 ggr) av filmen ifråga bifogas.

Fotostatkopior av 2 telegram ang. HARDY, som befälhavaren å m/s Yarrawonga, sjökaptenen Karl Persson fått från resp. fartygets mäklare i Wallaroo i Australien och svenske konsuln Knutzelius i Sidney bifogas ävenledes.

I samband med förhöret uppvisade H. ett för honom utfärdat australiensiskt hemlandspass nr E 283412, utfärdat den 22/7 1960 och giltigt till den 22/7 1965.

Enligt hos Rederi AB Transatlantic inhämtad upplysning avgår "Yarrawonga" från Göteborg den 23/5 1961 med Gävle såsom mål. I Gävle kommer fartyget att kvarligga under tiden 25/5 - 31/5 1961, varefter det fortsätter till Norrköping och därifrån till Oslo.

HARDY finnes omnämnd i härifrån den 13/3 och 14/4 1958 till ASIIB avlåtna skrivelser.

(Gustaf Ekman)
Kriminalkommissarie.

/BR

T.G. 42.

This Telegram has been received subject to the Post and Telegraph Act and Regulations. The time received at this office is shown at the end of the message.

COMMONWEALTH OF AUSTRALIA
POSTMASTER-GENERAL'S DEPARTMENT

TELEGRAM

The date stamp indicates the date of reception and lodgment also, unless an earlier date is shown after the time of lodgment.

Office Date Stamp
T.
C.
B.

WALLAROO 24 MR 61 STH AUST

SSS181 SYDNEY SUB 22 12 30p

CAPTAIN PERSSON
MS YARRAWONGA
WALLAROO SA

MANY THANKS FOR ACCEPTING HARDY SHALL TELL THE REASONS

WHEN WE MEET NEXT TIME KIND REGARDS

KNUTZELIUS

HEMLIG
amt. SPS 10 § 249:1937
Dec 23/5 19 61.
STATSPOLISEN

Og 122/61.

12 50p cwp

Fotokopia
Likheten med original bestyrkes
Göteborg den 19/5 1961

Stig Petersén
Fkra.

435 172260

MR.T.E.BARR SMITH of ELDER SMITH & CO has had a telephone message from Birt & Co Sydney advising that the Swedish Legation at Canberra had a young man aged 27 named Joseph Hardy, Hungarian by birth, Naturalised Australian, speaks Swedish, is to be signed on " YARRAWONGAxx as deck boy. You are to ring Mr Newman of Birt & Co Sydney at 9.a.m. tomorrow morning.

NEMLIG
23/5 1961
STATSPOLISEN

Og 122/61.

HEMLIG
enl. SFS 10 § 249:193
den 23/5 1961.
STATSPOLISEN

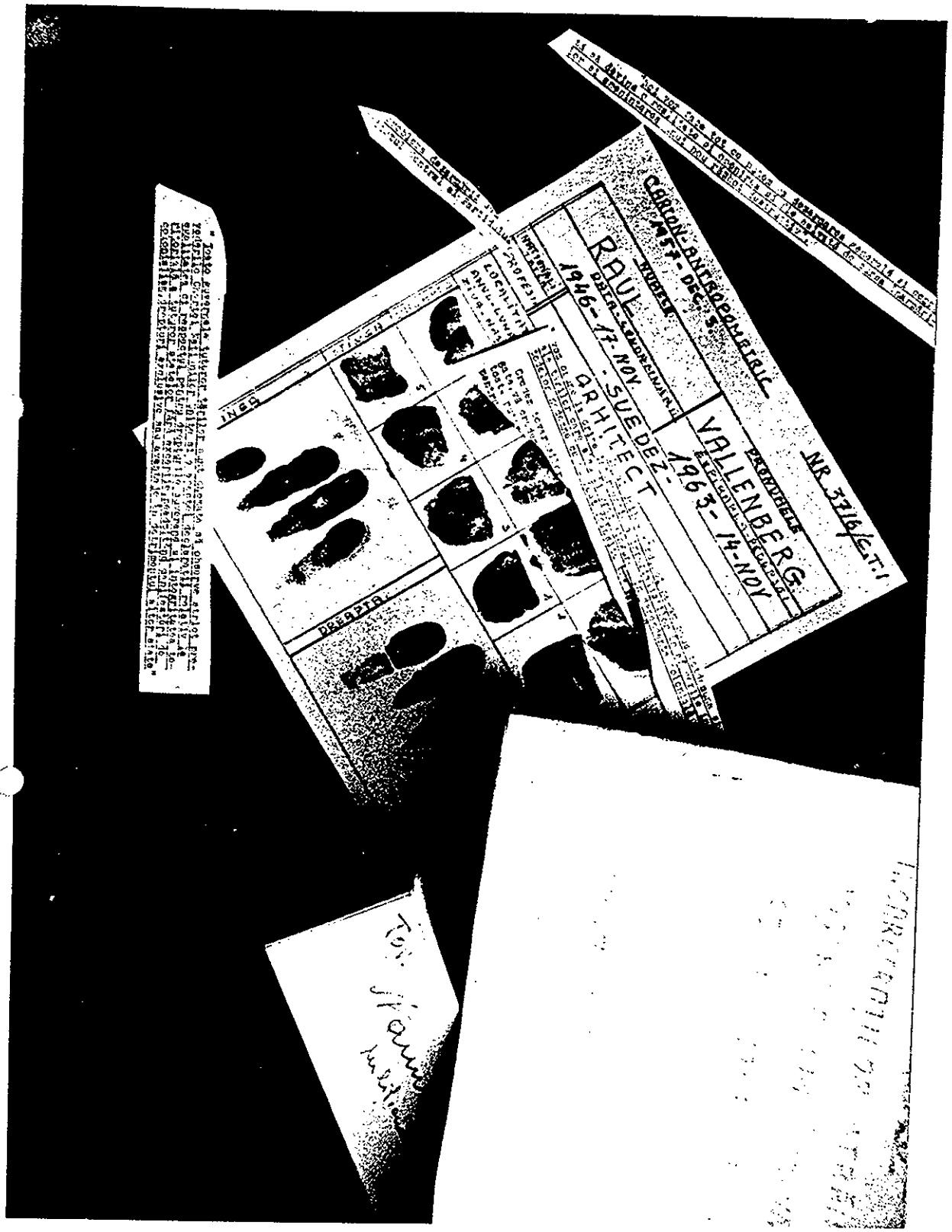

69 122/61.

HEMLIG
Jfnl. SFS 10 § 249:1937
Den 23/5 1961.
STATSPOLISEN

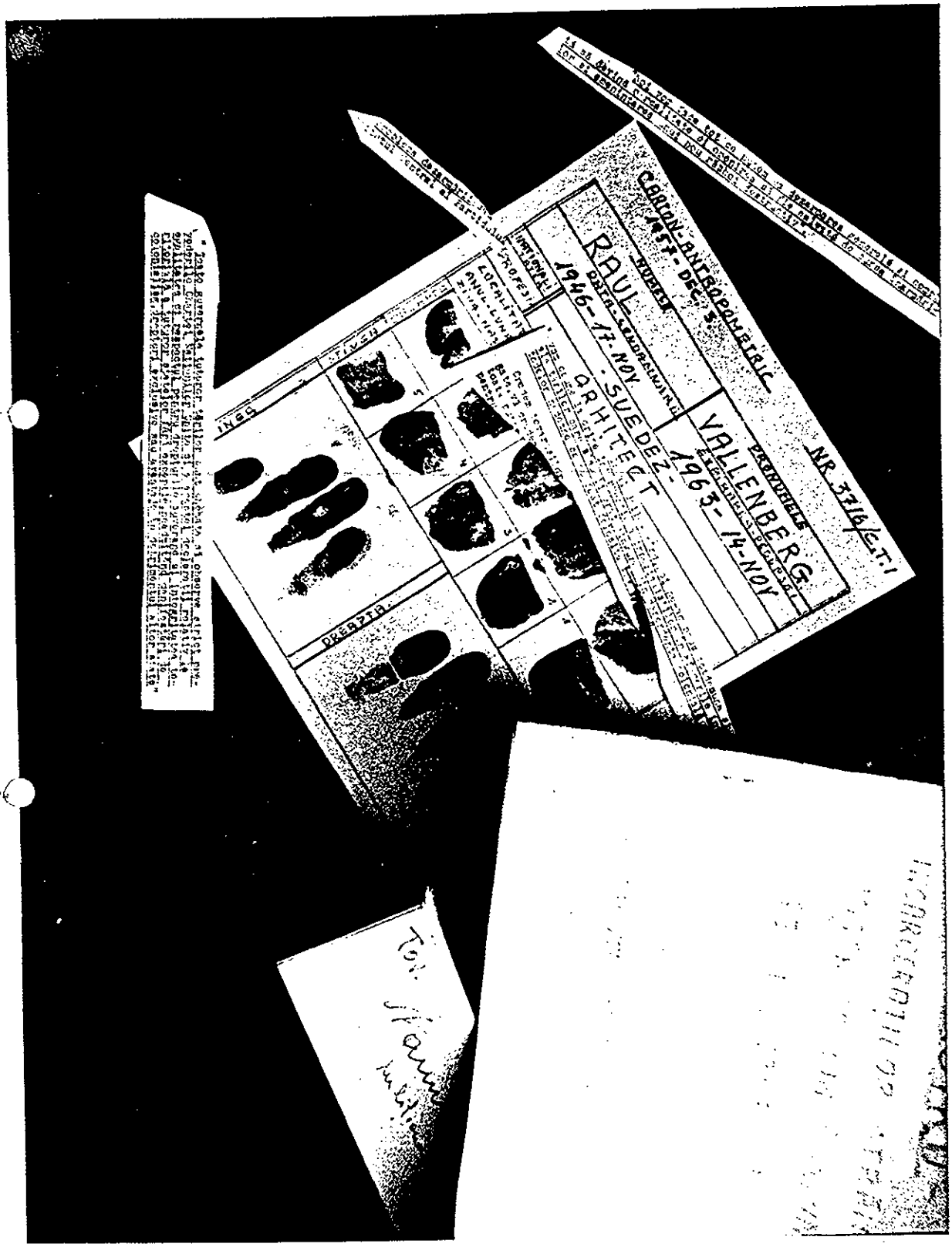

OG 122/61

HEMLIG
enl. SFS 1940 § 249:1937
Den 23/5 1961.
STATSPOLISEN

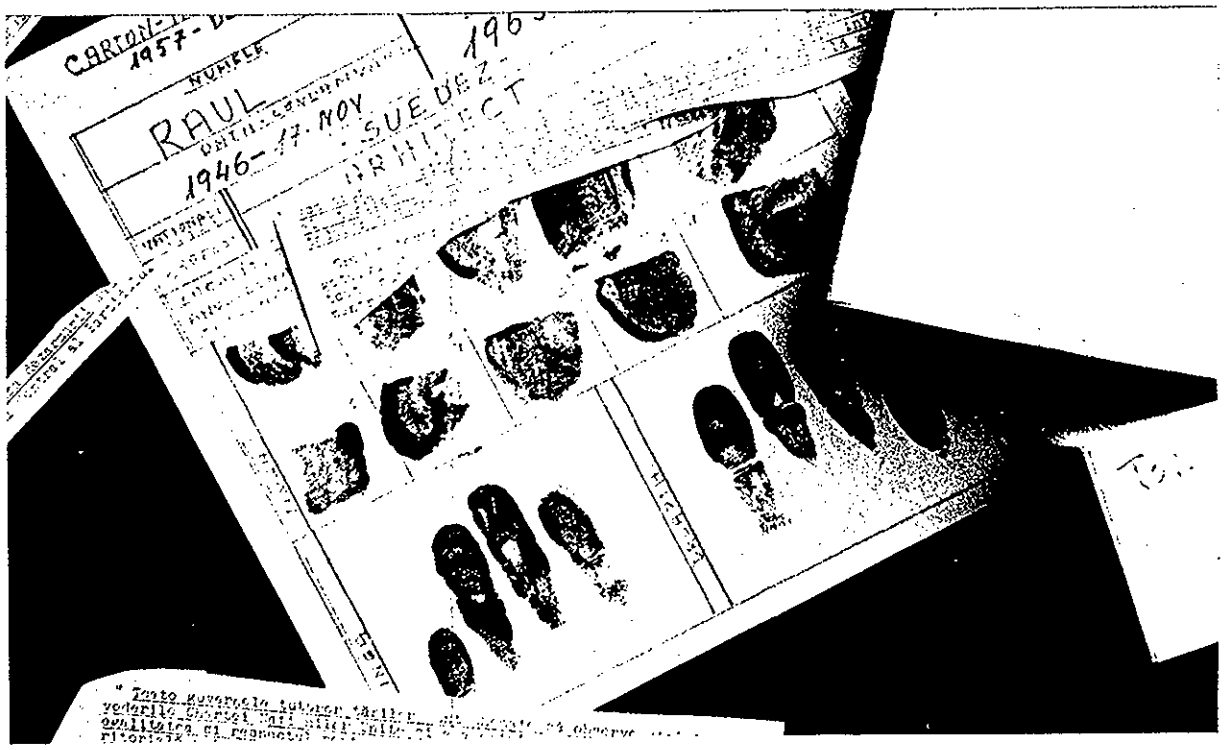

YAD WASHEM
Photog
Signature
Contents
All rights reserved.

Pol II A 4306

Art. 2. Pol. II 1705

Genau beachten.

1. Nur Maschinenschrift
2. Nur einseitig beschreiben
3. Offene Textteile in besonderem Telegramm absenden
4. Telegramme, die an mehrere Anschriften gehen sollen, dürfen nur dann in einer Ausfg. erteilt werden, wenn sie genau wörtlich übereinstimmen, bei der geringsten Abweichung oder bei Zusätzen ist besonderes Telegramm erforderlich

Berlin, den 17. Dezember 1944

Telegramm { Nicht geh. Ch.V. ~~Offen~~ ~~IZ. (geh. Ch.V.)~~

Geh. Verm. für Behördenleiter
" " " Geh. Reichssachen
" " " Geheimsachen
Ohne besonderen Geheimvermerk

Nicht Zutreffendes durch streichen

Diplogerma
~~Consugerma~~ Budapest
Nr.

Referent: Ges. von Erdmannsdorff

Betreff:

G-Schreiber!

Citissimé!

Der Schwedische Gesandte suchte mich heute auf und teilte mir Folgendes im Auftrage seiner Regierung mit:

Der Chef des SS-Kommandos für die Lösung der Judenfragen in Budapest habe angeblich durch einen Herrn Eichmann einem Angestellten des Schwedischen Roten Kreuzes in Budapest mitgeteilt, daß er die Absicht habe, den sogenannten Judenhund Wallenberg zu erschießen. Es handelt sich um Wallenberg, der bei der Schwedischen Gesandtschaft in Budapest tätig ist und vor allem die Frage der Erteilung von Schutz-Pässen für Juden bearbeitet. Äußerungen ähnlicher Art habe der Stellvertreter des SS-Kommandochefs namens Droegger getan. Ferner sei gemeldet worden, daß ein jüdischer Angestellter der Gesandtschaft mit seinen 3 Familienmitgliedern durch unbekannte Täter erschossen worden sei. Auf meine Frage bemerkte der Schwedische Gesandte, daß dieser Angestellte der Schwedischen Gesandte

Freilassen für die Telegramm Kontrolle

Gesandtschaft wahrscheinlich ungarischer Staatsangehöriger sei.

Gesandter Richert fügte hinzu, er sei beauftragt worden, Vorstehendes dem Auswärtigen Amt mitzuteilen mit der dringenden Bitte, die zuständigen Stellen in Budapest anzuweisen, dahin zu wirken, daß kein Schwede und kein Angehöriger der Schwedischen Gesandtschaft erschossen würden.

Ich habe den Schwedischen Gesandten gesagt, daß wir diese Mitteilung nachprüfen würden, daß aber die von ihm erbetenen Äußerungen, falls sie wirklich gefallen seien, sicher nicht ernst gemeint seien. Der Gesandte räumte diese Möglichkeit ein, verwies aber darauf, daß die zur Zeit voraussichtlich in Budapest herrschende aufgeregte Stimmung zu ernsten Zwischenfällen führen könne.

Erbitte Drahtbericht.

Erdmannsdorff

Arbeitsexemplar

Telegramm (geh.Ch.V.)

Budapest(Steinamanger), den 20. Dezember 1944 14.00 Uhr
Ankunft: " 20. " " 19125 "

Nr. 3521 vom 20.12.

I/II A 4309
16. JAN. 1945
Durchschl.

1720/44

Vermerk:
BRAM,St.S.
USTSPol,
Dg Pol
haben Abdruck
erhalten.
Telko

+) Pol VI 1705/44

Auf Telegramm vom 17. Nr. 18.

Gesandtschaftsrat Grell berichtet, dass es den Tatsachen entspricht, dass Führer S D-Judensondereinsatzkommando SS Obersturmbannführer Eichmann und sein Vertreter SS Untersturmführer Danniger des öfteren in letzter Zeit berechtigten Anlass zu Kritik gegen Angehörig Judenbüros Budapester schwedischer Gesandtschaft gehabt haben. Dies zutrifft insbesondere für Legationssekretär Wallenberg, der sich in durchaus unüblicher Weise für ungarische Juden eingesetzt hat, die zum Grenzarbeitsdienst eingezogen waren. Es feststeht auch, dass dabei mit absolut illegalen Mitteln versucht wurde, diese unter Schutzpassverteilung der gesetzlich verankerten Arbeitsverpflichtung zu entziehen. Aus dieser Stimmung heraus sind berichtete Äusserungen möglicherweise gefallen, jedoch nicht als ernsthafte Drohung sondern vielmehr um auf weitere derartige Manipulationen abschreckend zu wirken. Erwähnte jüdische Angestellte sind ungarische Staatsangehörige mit schwedischen Schutzpässen.

Eine endgültige Sachdarstellung kann jedoch erst nach Befragen des Obersturmbannführers Eichmann, der sich zur Zeit unterwegs befindet, gegeben werden. Sobald dies möglich ist folgt weiterer Bericht.

Veesenmayer

Büro Pol
nebst Vorg Pol VI 1705
bei Pol VI bleiben
gest. Walter Pol II

Verteiler:
1 an Pol VI (Arbeitsb.)
2 "
3 "
4 " Sammlg. Telko
ist Nr.

G 21

H. v. Trenckhorst, H. Effeken 83-26 Ing

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN
med protokoll från
Eichmann-rättegången
143 B 1.6.61

Tel Aviv den 8 juni 1961
Nr 149 9 bil.
R 126

P 2 Eu I

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Härmed får jag vördsamt insända protokoll över sammanträdena 57 - 65 i Eichmann-målet.

./.

Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på att i protokollet rörande det 61:a sammanträdet ett av vittnena, Breslauer, i korthet redogör för sin uppfattning om Wallenberg och dennes verksamhet (förstreckat med rött å sid. K1, L1 och M1).

Hugo Tamm

THE ATTORNEY-GENERAL
OF THE GOVERNMENT OF ISRAEL

v.

ADOLF, THE SON OF
ADOLF KARL EICHMANN

MINUTES OF SESSION NO. 61

We draw the reader's attention to the fact that this release is an unedited and unrevised transcript of the simultaneous translation and, as such, should not be regarded as stylistically perfect or devoid of linguistic errors.

1.6.1961

IN THE DISTRICT COURT OF JERUSALEM — Criminal Case No. 40/61

Before:

THEIR HONOURS,
THE PRESIDING JUDGE MOSHE LANDAU
JUDGE BENJAMIN HALEVI
JUDGE YITZHAK RAVEH

SESSION NO. 61

Date:	1.6.61
Secretary:	Josef BODENHEIMER
FOR THE PROSECUTION:	Deputy Attorney-General: Ya'akov ROBINSON Solicitor-General: Gavriel BACH
FOR THE DEFENCE:	Dr. Robert SERVATIUS

Dr Servatius: Mr Presiding Judge, may I add that if the document is admitted I should like to reserve the right to cross-examine the witness - if he is not physically capable of testifying, this should be determined by the appropriate judge on the spot. I have not seen the medical certificates, but these must be official certificates and not from private physicians.
Presiding Judge: In any case, you may see the medical certificates - they do not say that he is not able to testify in Canada.
Dr Servatius: I see from these that he should not be asked to undertake a journey to Israel, but I suppose he could be examined on the spot.
Presiding Judge: The question of interrogation is not mentioned in the medical certificates. Mr Bach, did I hear correctly that if the witness is to be examined in Canada this will be the decision of the Court ? You will have to forgo the affidavit and the admittance of this document.
Mr Bach: There was the case of Dr Loewenherz: after he had given an affidavit and been interrogated he died - a few weeks later. I am not saying that there is any connexion between the two, but since a heart condition is involved and quite obviously the witness may get excited under interrogation, I will not...
Presiding Judge: But do you have a medical certificate specifically saying that ?
Mr Bach: There are two medical certificates: one certifying that the man cannot travel to Israel to be interrogated - "...at the present time and testify at the trial." But there are all kinds of ways - he could be interrogated at his own residence and that would mean that he need not come to the trial.
Judge Halevi: Maybe by leaving it to him to decide - not by way of a summons but by leaving it to Dr Reiner for him to decide... You are not prepared to take chances with his condition, but maybe you can cable and ask if he is now ready to be interrogated in Canada. Maybe the witness himself would be interested in testifying - his name has been mentioned in this court, not always favourably... He might subsequently feel prepared to give testimony.
Mr Bach: Possibly. There might be a possibility of checking whether he is at all capable of testifying from the medical point of view - this question could be examined in more detail.

(Continued F1)

Judge Raveh: Maybe by the Consul or someone appointed especially for this.
Presiding Judge: By going to his residence, to Dr. Reiner? All this is not clear at the moment.
Mr. Bach: I am quite prepared to look into this matter exhaustively.
Presiding Judge. We shall mark the two medical certificates because they are important. The one in T/1224.
Dr. Servatius: May I have a copy of the medical certificates?
Presiding Judge: We are now returning the documents to Mr. Bach and he may make copies for the Defence of course.
Presiding Judge: We shall give no decision now but will enable the Prosecution to find out the condition of Dr. Reiner, his health; and to see when you have Dr. Reiner's reply and I hope this will be early, we shall give our decision. Yes, Mr. Bach.
Mr. Bach: Your Honours, after the failure in Budapest the Sondereinsatzkommando was disbanded and Einsatzkommando Eichmann was disbanded and this is shown in our document 387. I was submitted to the accused and was marked T/37(152). It is a document signed by Grell the 29th of September 1944 and it transpires here that Eichmann was in Berlin after these incidents. After his return from Berlin, it was definately decided about the Einsatzkommando as follows; "the Sondereinsatzkommando was formally disbanded with a final operation yesterday. Eichmann and the officers which he had brought from Berlin were in principle recalled to the head office of Reich Security but they were asked to stay in Budapest for another week becaused on the basis of rumors there is an anticipation of changes of an internal nature in Hungary." It also says that part of these officers was reassigned to the BDS in Hungary and the KDS. Hauptsturmfuhrer Wisliceny was returning to Bratislava and Hauptsturmfuhrer Dannecker was remaining with some of the units because it is not quite clear what there position will be. One should note that the accused in his statement on page 1958 when he was interrogated about this document denied its contents and said that the Sondereinsatzkommando was never disbanded. It is on page 1958 of the transcript of his statement.
Presiding Judge: This is T/1225.
Mr. Bach: Our following document is number 870, shown to the accused and marked T/37(273). These are instructions in regard to the dealing and handling of Jews in Austria, Hungarian Jews in Austria. These were issued by Krumey from the Sondereinsatzkommando, Aussenkommando Vien as it was known. This was attached to the Security Headquarters. These are instructions how to deal and handle Hungarian Jews working in Austria. The Court will see in the first paragraph that the Hungarian Jews who were transferred through the Arbeitsamt, the labor office, are considered as prisoners of the Gestapo. In the third paragraph, how many hours these people may be made to work and they permit overtime. The fourth paragraph, the labor laws do not apply to Jews. The fifth paragraph, they are forbidden to leave the camp.

(continued on G1)

Presiding Judge: I open the 61st session of the trial. Mr. Bach will you please carry on.

Mr. Bach: Your Honours, yesterday in the afternoon session I presented a number of documents which pertained to the plan of deporting all the Jews of Budapest and about the last-minute failure of this program. To complete the picture, I would like to point to two passages from the statement of the accused where the accused indeed admits that he had such a plan to deport the Jews of Budapest as well. First of all on page 2106 of the transcript of his statement. Here it says at the bottom of the page, "Of course I cannot deny this. Of course there was the intention to deport the Jews of Budapest as well." He doesn't say 'to deport', he says to 'take them on a trip from there, to carry them away.' And the same thing also on page 3274, where he says, "The orders were to comb Hungary, this time from east to west." They were combing Europe from west to east, but in Hungary the orders were to go from east to west. And then he says, "Logically of course the turn of Budapest also had to come." About his general duties in Hungary, the accused speaks on page 1879, where he is asked "What actually was your job in Hungary?" And he says, "When I had orders to go to Hungary, I was told by Muller that my assignment was to see to it that the speediest evacuation of all Jews from there to Auschwitz is carried out." And on page 2212 he says that his assignment was to implement both the combing of Hungary from east to west and the deportation of the Jews at the speediest pace possible. By permission of Court I would like to refer to other passages of the transcript of the statement in connection with other matters which have been brought up in the testimony here. Now the Munford Weiss story, the accused refers to this on page 1201 of his statement.

(Continued on B 1)

Mr. Bach: He says that Manfred Weiss was one of the chief industrialists of Hungary, more or less like a ... of Hungary and he says that Becher had the duty of a director in that company. That's how the Germans took over the property. This is on page 1201 of the transcript of the accused's statement. On page 921 of his statement, the accused admits that indeed one of his men was always present in the coordinating sessions with the Hungarian authorities with regard to the deportation of Jews from each and every zone of Hungary. He also says on page 922 that he had almost daily meetings with Andry. On pages 247 and 248, we find the argument and the contention that children were not deported from Budapest. He complains about this fact that children were left behind in Hungary. On page 285, he describes the trunkful of money and objects of value handed over by the Jews and which he had seen. He said that he does not know the details exactly. He does not know any particulars but he saw those trunks in his office. On page 289, he describes his car and says that he had an amphibious car. He described it as a "floating car".

"I received during those days amphibious transport. A car which can run on ground as well as on water."

I shall request the Court now to admit in evidence an affidavit under oath already mentioned in yesterday's session. It is an affidavit made by Dr. Emerek Reiner who was a member of the Judenrat in Hungary. Dr. Reiner is 76 years old now and lives in Canada. He sent us this affidavit and expressed his readiness to come to Israel to the witness stand. We have asked Dr. Reiner to appear in Court as a witness because he knows the details of meetings with the accused, important meetings where he took part. A week ago we received two medical certificates confirming that Dr. Reiner had a heart attack, is in hospital, and cannot make the trip or stand and be questioned in Court. May I show the Court these medical certificates?

(Presiding Judge requests that the usher bring him the certificates.)

Mr. Bach: Your Honours, may you recall that Dr. Reiner's name was mentioned by a number of witnesses. Mr. Freudiger mentioned him in regard to the conversation where Dr. Reiner complained about the brutal way of the ghettoization of the Jews and the accused agreed to have Dr. Reiner's family brought to Budapest. Yesterday the Counsel for the Defence questioned the witness Rosenberg in accordance with Dr. Reiner's affidavit and quoted passages from this affidavit asking for the witness's remarks. There is in this affidavit certain parts which are not especially important to the Prosecution. He also has parts which are heresay before the entry of Eichmann to Hungary. There is also some cumulative matter, Kistarcsa and other chapters. I would not request to submit further evidence on this subject, but there are passages in the affidavit wherein Dr. Reiner gives further details to matters we already heard in Court although there is other corroboration to those matters.

(continued on C1)

Mr. Bach: Therefore, Your Honours, I request that the Court, in accordance with your jurisdiction, paragraph 15 of the Nazis and Nazi Collaborators (Punishment) Law, 1950, to admit this in evidence, although the probative value may not be as testimony under oath. This may be similar to the attitude taken at the Nuremberg Court, where an elderly man of poor health - his affidavit was admitted by court and the court said that the probative value would be laid down in the sentence itself.

Presiding Judge: Yes, we had a similar thing about Klauss from Rumania.

Mr. Bach: And you have also, Your Honours, given a similar decision once before. This is an affidavit under oath - no, this is an affirmation - he's a religious man and this was made before our Consul - the Israeli Consul in Canada.

Presiding Judge: How will Dr. Servatius be able to question him if he so desires?

Mr. Bach: I believe that it would be dangerous to question the man in this matter, especially, and I do not think it would be advisable to put the man to this risk. The Court will also see from the affidavit that the things concern him very much and are very close to his heart.

Presiding Judge: But in the case of Klauss, Mr. Baror said that he would like to submit the document pertaining to the background and not pertaining to the personal responsibility of the accused. He drew the distinction between the personal responsibility of the accused and the background.

Mr. Bach: This is correct. The situation is not exactly the same, because Dr. Reiner relates in this affidavit about meetings with the accused and the Court may judge about the credibility of this affidavit, since other witnesses have already told the Court about the meetings, and by comparing the testimonies we have in Court, with this affidavit, in regard to those cases of meetings held between all concerned.

Presiding Judge: I think there's another reason - Dr. Servatius has already referred to this statement; I think this presents us with an opening.

Mr. Bach: I relied on the fact that Dr. Servatius referred to this document and thus it would be fit that this affidavit be admitted in evidence.

(Continued on D1)

Presiding Judge: (referring to part of Dr. Servatius' statement not yet translated) I think we have heard from Mr. Bach it is an affirmation before a Cousel.

Mr. Bach: This is seen on the first page of the affidavit. The first page is in the Hebrew, then the text of the affidavit itself is in the German.

Presiding Judge: Do you have a copy of the first covering page in Hebrew?

Presiding Judge: This was a criminal case against whom?

Dr. Servatius: Mr. President of Court, I wish to take objection to the admission of this document. I did refer to it yesterday, but I was forced to do so because only yesterday did I have a chance to examine a witness about this document. Were it not for that witness possibly the document would have had to be admitted, but this is not an affidavit under oath. (Here Dr. Servatius was corrected and it was pointed out to him that it was an affidavit under oath.)

I indeed stand corrected and that he believed the Attorney General who pointed this out.

I do not believe that the witness wrote this fifty two page document himself. We have heard that he is older than seventy, sick, and that he gave that affidavit in July 1960. Therefore it seems to me, the document seems to me to be a compilation based on hearsay and on other things which are now being reconstructed. I therefore have apprehension about admitting this in evidence. As for the value of this description, the Attorney General says that there exist other documents which corroborate the same events. This is true in fact. I have read this document and have not found anything new. It has no more than cumulative value in probative terms. Therefore I do not think addition evidence should be admitted on matters to which other people and other documents have already testified. I think, as for the probative value of the document, the Court may be able to rule on the basis of what I've said about the cumulative value and on the basis of the declaration from yesterday.

There is better evidence on the same matters. Here it says on page 18 of this same affidavit that Dr. Reiner, the witness, gave evidence about two years ago in West Germany. He says, "In my testimony only a year ago, last spring in Frankfort on the River Main in Germany, in the trial of Otto Hunsche, I have spoken in detail about such a discussion which I had had at the time in the Majestic Hotel in 1944 in Budapest." Therefore, it seems to me that this is the best evidence on the matter and that should be aduced. On page 36 of this affidavit, he speaks about the Witness Reich, who already has been interrogated here. Therefore I think this evidence is irrelevant and is only a detailed argumentation against Eichmann and I beg to have this rejected.

(Continued on D 1)

Mr. Bach: In the sixteenth paragraph it is said that Jewish workers should not receive any payment for their work. The payment has to be given to the Sondereinsatzkommando.

In the 23rd paragraph, it is stated that every Jew must wear the yellow badge; in the 28th paragraph they speak about the various punishments which are to be inflicted on the Jews for any breaches of discipline, such as, for example, deportation of the whole family, the parents, the husband and the wife and the children of the person who was disobedient; deportation to the Laxenburg Camp of the Sondereinsatzkommando and, finally, in paragraph .. there is also a supplementary statement:"Anweisung der Judenpolizisten"; this is a supplement of the 29th June, 1944 - special instructions concerning Jewish policemen; here, it is said that every Jewish policeman in the camp is responsible for seeing that no Jew will have contact with the local population, and, in the second paragraph, they speak about punishments to be meted out to the Jews and first of all to these policemen for any disobedience. These punishments may be: 1. Deportations to a concentration camp; 2. Punishment of death, and every Jew who commits acts contrary to these instructions, who trys to keep away from the camp will be immediately deported to a concentration camp, or in serious cases, he will be condemned to death.

Presiding Judge: Yes, I see that there are two more documents here, a type of medical report - why has this been affixed to this document?

Mr. Bach: Yes, it is a report in connection with this document, but it is not of particular importance.

Presiding Judge: This is Exhibit No. T/1226.

Mr. Bach: And now, Your Honour, the next document is our No. 1183 of the 6th September, 1944. Grell relates that Ferenczy came to see him to tell him that the Jews were now ready to be transferred to labour camps in Hungary and that they are prepared to renounce their opposition to their deportation from Budapest, provided that they will be placed in Hungarian labour camps; this, because they were afraid that Sondereinsatzkommando Eichmann would come back and deport them to Germany, and Ferenczy relates, also, this conversation to the Germans, and it is said here that the Jews were particularly afraid because Hauptsturmbannfuehrer Wisliceny had returned to Budapest.

Presiding Judge: This is T/1227.

Mr. Bach: The following document is our No. 559. It speaks about a young girl of 17 named Gracia Kereny, who in fact isn't Jewish, but is the issue of a first degree mixed marriage. Her father is a Christian, a well-known University Professor and her mother is apparently a Jewess. At school this young girl of seventeen, as I said, expressed opinions against the entry of the Germans into Hungary and when the Germans entered Hungary, they arrested her, and they decided to transfer her to the Stapoleitstelle Wien, in order to put her in a re-educational camp, and it is said here that by mistake, instead of transferring her to a re-educational camp, she was sent to Auschwitz. Meanwhile it appeared that her family was a well-known family and it caused a big scandal. Her father is a well-known man and he hasn't any particularly hostile views against the Germans. And it is said here: "meanwhile she has been transferred to Auschwitz and is in solitary confinement and that consequently it is impossible to send her back. The Legation asks, consequently, if this young girl is still alive."

(continued on 41)

Mr. Bach: The answer is in our following document, 560. This document ...
Presiding Judge: The previous document is T/1228; 559 was the prosecution serial number.
Mr. Bach: The reply, document 560, comes from section IV A 4B - that is the marking of this document, IV A 4B. That is the reply, signed by Gunther. Department IV A 4B, dated 4th November 1944. And Gunther informs Von Thadden in the Foreign Ministry that this girl Kereni will be transferred in a few weeks to the Ravensbrück concentration camp. In view of her hostile attitude towards Germany, her release in the course of the war is out of the question. And it says that she has written a letter to her relatives which is being conveyed in the attached ...
Presiding Judge: T/1229.
Mr. Bach: Our following document is 338; it was shown to the accused and marked T/37(155). Wagner writes a memorandum dated 12th October 1944. He reports about information he received from Veesenmayer, that the Hungarians did not fulfil their undertaking regarding the solution of the Jewish problem in Hungary, and that it seems they do not intend to implement their their promises and undertakings, and that in order to create an alibi for themselves, because the Front is coming nearer in the Hungarian areas - then there should be considered a basic change of principle. "Maybe by our own initiative, or by pressure brought upon the Hungarian Government." Then he continues and says that the implementation of anti-Jewish laws - the question whether the SS is now in a position to send the necessary units, this must be verified first with the Reichsführer of the SS, or with the head of the security department.
Presiding Judge: This is exhibit T/1230.
Mr. Bach: Now, your Honours, in the meantime the first transport of the Bergen-Belsen trains, from Bergen-Belsen - the first train arrived in Switzerland with 318 Jews. Our next document, 449 is our number - this is a listing by Wager from the 16th September 1944, and he reports on an application by the Swiss Legation, which report that on the 22nd August there arrived in Basle 318 Jews, most of them of Hungarian nationality. They do not have the required passports, and the Swiss people want to know where these Jews have come from, what they are like ... and they wish information from Germany about these 318 Jews. They want in the future to have details about the people in such transports.
Presiding Judge: T/1231.
Mr. Bach: It is clear from the end of this document that Wagner asks for an explanation from the Head Office of Reich Security.

Our next document, 450. It was shown to the accused, and marked T/37(154). Here Wagner refers to this previous document, and says that in the Head Office of Reich Security, they told von Thadden that those 318 Jews from Hungary - this transport consists an action designed to obtain vital commodities for the S.S. war effort, and that the goods in exchange will be for the benefit of the S.S. Berlin does not know the details of the transaction because the dealings between the Reichsfuehrer and the Plenipotentiary in Budapest, who was Eichmann, these negotiations took place directly and verbally, alone, and out of security reasons, there was nothing put down in writing about the transaction. Therefore, the Foreign Ministry for the same reason can receive a reply verbally only and not in writing. And then he mentions further down, he proposes that for the time being no reply be sent to the Swiss legation, and if Switzerland again brings up the question, then the reply should again be verbal and to the effect that no further information has as yet been received.
Presiding Judge: T/1232.
Mr. Bach: This document is linked up to the previous document from Grell, and this proves that the German Foreign Ministry did not know anything definite and concrete about this transaction, but only from rumours.
Judge Raveh: What is the explanation for the second passage about the breaking off of relations with Turkey and Bulgaria's betrayal? Is there any explanation which you can offer, sir?

(Continued on I1)

Mr. Bach: I think this also was some kind of camouflage from the Reich Security Head Office - you will remember, sir, that in Veesenmayer's first report, he says this is a question of sending a few Jews to Turkey - this is what Winkelmann had told him. In the meantime relations were broken off with Turkey and they assume that there will be no more such transactions, and negotiations.

We shall see, later, that Himmler all along tried to regularize the negotiations and advance some explanation to the Foreign Ministry and to Hitler, Kaltenbrunner and Mueller; we shall see this later on from other evidence. It seems to me that this remark too, should be interpreted along the same lines. They say it is not timely anymore; there are no more diplomatic relations with Turkey, so there will be no more such negotiations in any case.

Our next document - 975 - is a very short report - a summary by Veesenmayer, informing that on the 19th March there were 800,000 Jews: 430,000 Jews were deported to the Reich; in Hungarian labour camps - 150,000 and in the Budapest area, some 200,000 Jews.

Presiding Judge: T/1233.

Mr. Bach: Next, Your Honours, our document No.525. Here, this is the 18th October, '44 already and after the uprising. This was shown to the accused marked T/37 (153). Here, Veesenmayer cables and informs regarding changes in the political arena. He says that"Eichmann who came back to Budapest today began negotiating to obtain 15,000 men from Budapest fit for work and to take them on a march to Germany; additional Jewish men fit for work will be engaged in military work and others will be concentrated in ghettoes on the outskirts of the town."This after the coup d'état. There was also an instruction that all Jews must wear the yellow badge; when the Sonderkommando left Hungary they were permitted to remove the yellow badge and now that Eichmann is back,they must wear the yellow badge once again.

Presiding Judge: This is Exhibit T/1234.

Dr. Servatius: Your Honour, I should like to draw attention to what is said in the first sentence where its written"Obersturmbannfuehrer Eichmann who returned to Budapest today at the request of the Senior Commander of the S.S. and Police on the spot and at the orders of the Commander-in-Chief of the Security Police." This is what I should like to stress.

Mr. Bach: In connection with this date - the date Eichmann returned to Budapest after the success of the coup d'état, I wish to call the attention of the Court to page 109 in Kastner's report."Two days after the coup d'état- this was the 17th October - Eichmann reached Budapest quickly in a 'plane from Berlin. He invited me to Becher's office and there spoke to me as follows: 'you see, I am back again. You believed that the story of Rumania and Hungary would be repeated here. You forgot that Hungary is still in the shadow of the Reich. My arms are long and I can reach the Jews in Budapest as well. Remember this Government takes orders from us. I will contact Kovacs the Minister in Charge of Jewish Affairs. The Jews of Budapest will be driven out on foot this time. We need our transport communication for other purposes. We always have a certain number of trucks and they can be used for deportations- maybe the trucks are not suitable. You are afraid, then do not come with your American tales anymore. Now,the work will be carried out' ...

(Continued on

Mr. Bach: The following document your Honours, the last one at this stage, 212. It was shown to the accused, this document, and was marked T/37(267). Yes, 267 your Honour. Here Veesenmayer, the date is the 18th of October 1944, Veesenmayer is reporting about the outcome of negotiations between Obersturmbannfuhrer Eichmann and the new Hungarian Minister of the Interior about the Jewish problem. He says, "In spite of a stand in principle taken by Salaczi not to continue deporting Hungarian Jews to the Reich, nevertheless the Minister of the Interior will try to obtain exceptional permission for a one-time transfer of 50,000 Jews fit for labor for the Jäger plan, the Fighter Plane Program, as it was called." And then it says that the Einsatzkommando Eichmann will be in consultative capacity in this operation in Budapest, and the other parts of the operation will be carried out by the Hungarian gendarmerie. And then they say "Eichmann, as we are told very confidentially, intends after this proposal is successfully carried out, later on he will ask for another 50,000 Jews in order to obtain, while respecting Salaczi's decision and principle, an evacuation of the entire Hungarian area from its Jews, a total evacuation of the Jews."
Presiding Judge: T/1235.
Mr. Bach: Incidentally, I see it was not T/37 (267), but (108). This is how it shows in our catalogue.

Your Honours, in this context of the foot-march I would like the permission of the Court to bring the testimony of Mr. Arié Breslauer.
Presiding Judge: Do you speak Hebrew?
Put the cap on your head please. (oath).
What is your full name?

Witness Arié Breslauer: Arié Breslauer.
Presiding Judge: Breslauer, B R E S L A U E R .
Witness Breslauer: Yes.
Presiding Judge: You may sit down if you prefer.
Mr. Bach: Mr. Breslauer, you were born in Hungary.
Witness Breslauer: I was born in a place which was then under Hungarian control. It was part of Hungary in 1918.
Presiding Judge: What is the name of the place?
Witness Breslauer: Visna Rivnica, a small village.
Presiding Judge: Near?
Witness Breslauer: Between Mihalovka and ....
Presiding Judge: In Slovakia?
Witness Brelauer: Yes, in Slovakia.

(Continued on J 1)

Mr. Bach: You were in Hungary when the Germans occupied Hungary in 1944?
Witness Breslauer: Yes, when the Germans occupied Hungary, I was in Budapest.
Q. At this time, were you active in any way through the help of foreign embassies to save Jews from Hungary?
A. At that time in 1944, I did not take part in any such activities. I was in hiding in Budapest for certain reasons and there was no possibility then. After the occupation, I got in touch with the Jewish center at Sipos. They had the so called Judenrat there and I sought some contact with work. I tried to do something and to find our what was happening and what they were doing. There was a lot of confusion and I was in a department which was in charge of Jews from the border areas. The idea was that certain people would get documents stamped by the Germans enabling them to visit various areas. Since I had been a functionary in Carpathe Russia, in ... I had been an attorney, this was a small town in Carpathe Russia, and I was promised that I would receive a document enabling me to visit there. This was in May 23, 1944. I was detained and brought to the political police on the Schwabenberg.
Judge Halevi: What was the date you mentioned?
Witness Breslauer: 23rd of May, 1944. May I proceed?
Presiding Judge: You will please answer questions put to you by Mr. Bach.
Mr. Bach: Will you please tell the Court when did you begin the activity about which I asked you before?
Witness Breslauer: I was detained. In order to make this clear, I would like to say, yes, I was detained until the 5th of June, about 6 or 7 weeks I was kept in prison for political prisoners. On the 5th of July, I was taken to the Budapest police headquarters for interrogation, an additional interrogation. Then on the 6th of July, I was taken ill, I had an internal hemorrhage and this was the holiday of St. Peter and St. Paul and I was taken to a special jail for young people. There without any documents, I had no documents on me, I was kept for a few days. Then on the next day, there were other Jews there who were seriously ill. On the 8th of July, all Jews were taken out from there for deportation. I was the only one who stayed behind in this hospital prison. The reason was that the police had not yet released me and they had no documents about me because of the holiday. I was kept there but I saw that this was a dangerous place for Jews. They actually did not leave any Jews behind. At that time they were deporting Jews from the Budapest suburbs. I got in touch with the director of the Palestine Office, Kraus, and I asked for his help. With his aid, I was transferred from there to a hospital of the Jewish community in Bedler Street 9. I was kept there for a long time. I was in a difficult condition. I still had this internal hemorrhage. From there, Jews were also taken out for deportation. I stayed and from there through the aid of Moshe Kraus, I obtained a certifidate saying that I was working for the Swiss legation.
Mr. Bach: This is the same man you mentioned before?
Witness Breslauer: Yes, yes. Well, for a period of about six weeks, I began feeling that in this office there was some kind of consideration for Jews. Somebody from the Wallenberg group visited me.
Mr. Bach: Will you tell the Court who is this Wallenberg?
Witness Breslauer: I shall come to that. He was one of the men sent there. He was perhaps the man who had the greatest influence in Budapest. He was sent by the King of Sweden. I met this man in the course of common work later on several times and I was with him together on our way to the Austrian border. His rescue operations were on the greatest scale. There was a lot of rescue work but he gave courage and showed a personal example. He was in complete contrast to what was happening in Budapest then.
Presiding Judge: Mr. Breslauer, I hear that you are a jurist. Please do not give your opinion of the situation but you know what the Court needs.

(continued on L1)

Mr Bach: I want to know who Wallenberg was - you said that one of his group visited you: where did he visit you ?
Witness Breslauer: At the hospital.
Q. And they helped you ?
A. They asked whether they could help me and they offered me a Swedish passport - I received this passport eventually.
Q. You say Wallenberg and his group - you mean the Swedish Embassy ?
A. No, no - these were Hungarians whom he had released from the obligation to... No, these were Hungarian Jews, rather, who had been exempted from the duty of wearing the yellow badge - he had organised this; and they were going around looking for people in need and giving them Swedish protective passports, as they were called - immunity passports. But I was not released by him - I was released by the Swiss Consul. This was towards the beginning of August... This is the document which I received.
Q. May I see the document ?
A. That was a little later.
Q. This was a protective passport issued by the Swedish Government ?
A. Yes. I did not use it.
Q. When did you get this passport ?
A. Towards the end of August...maybe before that - but I finally saw the document and received it at the end of August.
Q. May I show the document to the Court ?
Presiding Judge: Do you want to show it or submit it to Court ? - because what is only seen by the Court will not be included in the file.
Mr Bach: I only wish to show the document to the Court at the moment. I will submit a photocopy to the Court later.
I asked you at the beginning when you yourself began to be active in this embassy rescue work -
Witness Breslauer: I began rescue work when I was still in hospital, but I was released at the beginning of August and received this document entitling me to move freely outside of Budapest... At first I used to go daily - I had no other apartment - from the hospital to a place which later became known as the Glass House. There was a body which dealt with these questions - emigration to Palestine - but it was still the central office for rescuing Jews; and I worked with those people to that end.
Q. Please tell the Court about this Glass House, who ran the place...
A. The treatment of British matters - Palestine matters - was transferred to the Swiss Legation, and by permission of the Swiss Minister Jaeger and with his active assistance - or the active assistance of Lutz (phon.) - Mr Moshe Kraus set up an apparatus which was located in the Glass House, a two-storey building... It had extraterritorial (?) rights and there were officials of all parties; and they began to deal with the Aliya problem - the question of emigration to Palestine. It was important from one point of view, because whoever received a certificate saying that he had a visa for Palestine - there were orders not to deport such people; and thousands of people by then had received these certificates saying that their names had been included in a collective passport for emigration to Palestine via Switzerland, and they were held back by the Hungarian authorities and kept in Budapest, and these people were not deported.
Q. Dr Breslauer, you said that Mr Moshe Kraus, the chief of this department... How many people worked under him ?
A. This varied - at first about sixty to eighty officials, as I said, from all parties from the extreme left to the extreme right; then later, as the danger increased, this building became a shelter...
Q. How many people could be hidden in this shelter ?
A. Between three thousand and thirty-five hundred Jews could hide in this house. Then we got another house... We could no longer work there - the crowding was terrible. Later on there were more than three thousand people in this house. At that time, more than eighty people worked there, but this number gradually increased - some people were released, were permitted to go to...labour camps...what was it called ? - labour concentrations for young people; whoever was released from that went into those houses, and if he had positive connexions with the Jews (?) he received this immunity document and was allowed to stay there.
Q. You mentioned the name Lutz - who was Lutz ?
A. Lutz was the Consul; he was appointed by the Swiss Ambassador to be in charge of Palestinian problems and the task of rescuing Jews.

Q. And he was the man who -
A. Under his auspices, but Kraus was the organiser.
Q. Is this a copy of the document ?
A. Yes, it is.
Q. This document was also shown to the accused and marked T/37 (216). I beg to submit this document to the Court.
Presiding Judge: There is no translation, so we cannot understand much.
Mr Bach: I only wish to draw your attention to the German stamp, but I believe there are some notes in German on the document.

(Continued M1)

Mr. Bach: This is our document number 852.
Presiding Judge: This will be T/1236.
Mr. Bach: Can you say how many Jews were saved by the activities of this department described by you?
Witness Breslauer: To my knowledge, a few tens of thousands. Most of the Jews of Budapest were saved by this framework which was set up then, this apparatus set up by the director of the Palestine Office.
Q. You wish to say something about the activity of Mr. Wellenberg. How did he act? How did he go about this rescue of Jews?
A. Mr. Wellenberg visited the most dangerous spots. He had good relations, he had influence, he was respected. Externally he was also a handsome man with a good appearance, and he was daring and courageous, and he devoted himself wholeheartedly to the work of rescuing Jews. There were certain limitations on his work of course. As he told me, he had issued between 4,500 and 5,000 of these Immunity Passes.
Q. You met him personally, did you?
A. Yes, I met him personally several times.
Q. Dr, Breslauer, do you remember that you were given a ... connected with the march in November '44?
A. Yes, the situation in Budapest underwent a drastic change on the 15th of October, the day when the Reagent of Hungary wanted to surrender. The Germans seized the radio station. I should ask the permission of Court to describe the situation in Hungary before that. The Jews were concentrated in Jewish homes, which were marked. But these homes were not in town, or rather in remote parts of town. The atmosphere previously was a little hopeful. People felt that something might change. A large part of the Hungarian population sought ways of helping. We were exempted from the need of wearing the yellow patch. Yes, there was also opportunity of leaving these homes for more than three hours a day. Then this was extended to six hours, then it was not enforced. But on the 16th of October, the first thing was a complete curfew on all Jewish homes for five days. For five whole days they were not permitted to leave the buildings. On the sixth day they were permitted to leave for two hours to go shopping. And they kidnapped Jews all through that period, seized them, dragged them out of their houses, made them walk the streets with hands above their heads, and took them to various places especially the brick factory in Buda.
Presiding Judge: Who seized the Jews? Who caught them?
A. Well, the Germans also took part, but mostly these were Nyilasi. When Salaczi came to power, gave a general amnesty to political prisoners and part of these people were armed and he took a decisive part in the events which came after the 15th of October.
Presiding Judge: Which political prisoners?
A. They were political prisoners in Hungarian jails.
Presiding Judge: I understand, but current or to what party did they belong?
A. They were extreme right wing.
Presiding Judge: Were they arrested before Salaczi came to power?
A. Before Salaczi there were a few people in prison.
Presiding Judge: Who arrested them? Horthy? Did Horthy arrest them?
A. Yes, the Horthy government.
Mr. Bach: You mentioned Nyilasi before, what does it mean?
A. The Nyilasi were an armed band under the direction of Salaczi. Salaczi was their leader.
Q. Is this a party or a movement, what was it called?
A. It was part of Salaczi's party, armed youth, various people who were armed and kept order at meetings and so on.
Q. So you say the Jews were concentrated?
A. They were concentrated in this brick factory. On the 23rd or 22nd, pamphlets and posters were circulated. I think there was one circular for the women and one for the men, saying that all men from the ages of 16 to 60, regardless of their condition must report at certain places and the women between the ages of 16 and 40. But on the streets and in the homes they also took out older people and younger ones. They robbed their property and took them through the streets. The streets were densely packed with these Jews led by the Nyilasis. And here there came the great chance for the Swiss legation to perform its rescue work, and this pamphlet, poster, which appeared on the 23rd about total mobilization of Jews: one passage said

that people who had passports or had foreign nationality, they would be exempt. And now came people en masse who heard about this that the Swiss Consulate, on the 23rd, the department for rescuing Jews had started issuing protective passports, immunity documents, which said that this and this man was under the protection of the Swiss Consulate. He should be regarded as a Swiss citizen and he appears in a collective passport issued by the Swiss Consulate.

(Continued on N 1)

Mr. Bach: How many people were included in this protective document by the Swiss Government?
Witness Breslauer: There was a certain framework of certain numbers, 800. But we saw that this was not enough. A delegation went to Lutz. He was in an embarrasing position. At the beginning he was faced with forged immunity passports. He called us. I was present there in my capacity in the delegation which came to Lutz. Kraus was also there. We came to explain the situation and I had constant touch with the outside world. I went from place to place to seek out these people. I explained to him that the situation was impossible because they are sending everyone. They were tearing up the immunity passports, the Germans, and we had to issue new ones. These people said in there poster that they were exempting people of foreign nationality, but they were not keeping this promise. Everyone was being taken to the brick factory and was being robbed of property, valuables and also all documents were being taken away. These Swiss documents were being taken too. So therefore on the first days we exceeded the number of 7,000 or 8,000. Lutz himself did not know that we were issuing within such a broad framework. There was a certain policy line. We thought that maybe they would issue only . .
Presiding Judge: We shall not go into details. Finally, what was the number issued by your department?
Witness Breslauer: Seventy to eighty thousand.
Presiding Judge: Seventy to eighty thousand such letters?
Witness Breslauer: Yes, yes. I shall explain this. I shall explain to whom were given such documents. Especially there were young Jews who had been in Ukraine and Poland and were returned when the Germans retreated. They came to Budapest and said they would be transferred to the West to Germany. There was only one opportunity of rescuing them and that was if they were given these immunity papers. They came en masse and I must say that Hungarian officers from these regiments helped them to go to the Swiss Consulate and without exception whoever reported obtained such an immunity document.
Mr. Bach: Now, Dr. Breslauer, when were you assigned a special task in regard to this march?
Witness Breslauer: On the 22nd of November, Kraus informed me that on that day we would have a meeting with Mr. Wallenberg in Wallenberg's office. He said there will also be an officer who has a very important duty today and will give details. We did not know where the Jews were being led. We knew they were being led on foot on that day the 22nd of November. We had a meeting with Wallenberg and there were people from various embassies. He was there in person. There was somebody from the Portugese Embassy and the Spanish Embassy. They too were rescuing people. They were rescuing Jews who had been converted to Catholicism. There were Kraus and myself from my office. We heard a report from an officer, Major Botisvarve. He was an Hungarian officer. He gave details about the present situation. He said that thousands were being led on foot from Budapest, especially from the brick factory at Whelow to Hagyeshalom. They were taken on the main highway. Later they went on side roads and there condition was very bad. Hundreds and thousands were falling along the sides. No food, terrible conditions, very bad treatment he said, and he had been told by Ferenccy who was the liason person between the Germans and the Hungarians. Four letters, four protective immunity documents for the personal of the Embassy itself to join this foot march to go and return those people who had documents along with them but were included in the foot march were available. We decided, we knew that they were being taken through Hegyeshalom and there the Germans were taking over. We knew that there was a big group at Hegyshalom. The conditions as he described them were very bad. We decided that he would give us these immunity letters.
Presiding Judge: Who said so?
Witness Breslauer: Botisvarve did - and so we would have some security so that no harm would befall us and we could deal with these Jews and return those of them who had protective immunity documents.
Mr. Bach: May I ask the witness to go a little slower. The interpreters find it a little difficult to translate.
Witness Breslauer: This was approximately on the 22nd of November. On the 23rd we began some preparations. Some people from the Swiss Embassy - we knew that there were very few people among them who had these protective passports because all their papers had been taken away.
Presiding Judge: Will you please pause after a number of sentences.

(continued on N2)

Witness Breslauer: We knew that there were only very few people who had these protective letters. We knew that they had been searched, had undergone a bodily search before being sent from the brick factory and every document was taken away from them. So we consulted as to what to do, how we could help and we took along with us a stamp of the Swiss Consulate. I also took protective letters, the blank. I took a typewriter along and on the 23rd I left with another person who worked there, Kluber, a driver and a Jewish man named Pollack. We took off at night. We left Budapest about 3:30 p.m. and early in the morning we got to Hegyeshalom.

(continued on 01)

Mr. Bach: Did you see the Jews on the way?
Witness Breslauer: No, I did not see the Jews along the way. It was night. Maybe they were not going along the main highways any more. They were going along the side roads, and except for that, most of the groups were permitted to rest at night. I, during my journey, did not find any people marching.
Q. That is, you saw those who marched at Hegyeshalom and not before?
A. Yes.
Q. Will you please tell the Court what you saw at Hegyeshalom?
A. When I got to Hegyeshalom, I found the people - well, I had grown accustomed to see things, but what I saw. . There was a big courtyard there, a farm, a big barn, and these people were locked in there by their thousands. They had these smaller sheds where tobacco was being dried. They also had people locked up there. But a few thousand were in the huge barn, and there was strict guard.

Between the cracks in these wooden slabs, I could see the faces of these people - people who had gone this way, marched for 220 kilometers. The fear of death was on their faces. They were in terrible conditions - no hygienic conditions. They had to relieve themselves in the barn - men and women. I only heard shouts, "Help, help!" They heard that someone was coming from the Embassy, and the people thought I could save all of them. They began screaming. And I saw the conditions were awful. They were hungry. They were thirsy. I cannot describe this condition as I saw these people then. That was the condition.

There were people - I heard the names - an actor, an elderly person, a well-known man - I cannot recall his name - lawyers, scientists, Jewish scholars of all strata of the population. At first they looked for the notables and they took them in this march.
Presiding Judge: How many people were there, Mr. Breslauer?
Witness Breslauer: I could not check.
Presiding Judge: Thousands?
Witness Breslauer: Yes, there were thousands still then. Terrible - they were crowded in this barn. They got there in the morning, and then they were handed over on the next day to the Germans across the border. I was there for four days. I tried everything. I went to the pubs. I paid and bribed people. I wanted to receive details. I wanted to have protocols. They were handed over to Wisliceny on the border. He took them over by number, not by name. They had lists of the names, but I could not get lists of names, and I did not know the exact number. They spoke of about ten thousand people having already been handed over to the Germans, until that date.
Presiding Judge: Could you come up to them, or only see them from the outside?
Witness Breslauer: Here and there I could see them from the outside. But sometimes I was given permission by some local people. I looked for them on Sunday and Monday. I had some contact with people on a lower level, and the situation was this, that there were many Hungarians who were afraid of this; many were touched with compassion, but then they were afraid. They said, "You will then inform on me. You will say I helped." And I wrote down names: I worked all night. I took down names. I wrote these documents. I issued these protective passports.
Presiding Judge: These protective passports, you mean?
Witness Breslauer: Protective passports to give to these people.
Mr. Bach: What was the age of the people who were there?
Witness Breslauer: It was different. They were elderly people and young ones. There were adults in their 40's and so on. People who were rounded up in the streets, from the homes, and even those who had been mobilized, recruited for this labour force - they had also come. They were of certain ages, but they were. . a large part were very old people and children.
Mr. Bach: I understand that you reported what you saw. Have you any idea how many people took part in this transport?
Witness Breslauer: My estimate is, more than 50 thousand altogether. I did not find this out then. This went on later as well. And I learned also from people that the Germans wanted to receive only those fit for physical labour, but the Hungarians wanted to hand them over en masse, all of them. I tried to see what was happening, and I learned that there was a forest near Hegyeshalom and there was a neglected, an abandoned house in that forest, apparently an old estate. There were a few rooms there, and I found these people. They were just waiting for death. There was no treatment, no medical care, no food. Here and there they got some soup. Those who had some money

could get a cup of water. It was this old hunting lodge where they were. And I saw people dying. I saw people who could still scream. I was not there for any length of time. They learned that - these people who were in charge of that operation had learned about my presence. They came with bayoneted rifles and shouted at me, "How could you dare come here?" I showed them my documents, and they shot at me, and I left this place.

Mr. Bach: Those who spoke to you were Hungarians? Hungarian gendarmes?
Witness Breslauer: Yes, Hungarian gendarmes.
Q. That is, the command was in Hungarian hands?
A. Along the way Hungarians were in charge, but in Hegyeshalom I saw many Germans. I saw them in conversation at lunch. No, I did not speak with the Germans but I heard about them.
Presiding Judge: Where they in uniform? What kind of uniform?
Witness Breslauer: Yes, in uniform. Gestapo, SS, SD.
Mr. Bach: Dr. Breslauer, how long did you stay at Hegyshalom including the way?
Witness Breslauer: I left Budapest on the 23rd and I returned on the 27th.
Q. On your way back, did you see anything in connection with the march?
A. On the way back I saw a large group, several hundred people. Most of them were old or pregnant women who just were not fit for work. I wondered whether this may have been a part of these being taken back. I wanted to join them and I asked to where they were being led. To Budapest, they said and I said that I would join them but they would not let me. On the fourth day when I came to Budapest I was told my passport had expired and I remember on the first day I had 100 people then 200, then 300, but then they said your documents expired, the documents giving you free passage and access to all these people have expired. You must go back and report to the Interior Ministry. When I came on the way back I saw this group of a few hundred people. I wanted to join them but they would not let me speak with these people. It was not far from Komarom. In Budapest, I went and asked where to these people had disappeared. I later learned from an authoritative source that these people were taken to the Danube, were shot and killed, and thrown into the Danube River.
Q. Dr. Breslauer, you then drew up a report later?
A. Yes, on that day and the next day I sent a report to Kraus and he gave it to the Swiss Consulate and they sent it to Switzerland.
Q. Dr. Breslauer, I have here a copy of a report of a meeting on the 22nd of November as well as your report. Will you please have a look at the document and tell us if this is your report? Please tell us if this is your report and the minutes of that meeting?
A. The minutes of the meeting, I did not see.
Q. Can you say that the minutes are correct? That this is what took place at the meeting? That Botisvarve was present at the meeting and then can you identify your report?
Presiding Judge: Are these the minutes and the report? Who wrote this report or the minutes?
Mr. Bach: It does not say exactly who took notes at the meeting and who drew up the minutes but this was prepared at the Swedish Embassy.
Witness Breslauer: Yes, I do not know of this. Here I see this is my document. It is my text. I dictated this.
Presiding Judge: You said something you did not know or maybe I did not hear well.
Witness Breslauer: No, this had three parts. The minutes which were sent about the meeting. This is exactly as it took place. Then there is my report which was sent by me and then there is a report from the Red Cross. This I did not know at the time.
Mr. Bach: There are14 pages. The report by the witness is concluded on page 11 and then there is also a report by the Red Cross, additional reports and comments by representatives of the International Red Cross.
Presiding Judge: Do you wish to submit this document to the Court?
Mr. Bach: Yes. Will the witness identify his signature please. This is also a copy of a report you identified at the time and signed on the reverse side. Will you please identify your signature?
Witness Breslauer: It is my signature.

(continued on Q1)

Presiding Judge: This includes the three documents mentioned by you, Mr. Bach?
Mr. Bach: Yes, I believe it includes also the document I referred to before, the report.
Presiding Judge: T/1237.
Mr. Bach: After handing in your report, could you do anything for those people?
Witness Breslauer: Well, I returned a few hundred people, so did Wallenberg.(?) It was not easy; we did not have an exact list. It was difficult to find the people. He did have some kind of lists but I had no lists at all. I brought back a few hundred people and, a few days later, I found them at the Budapest Railway Station; they were brought back to Budapest.
Q. Can you estimate how many died on the way, or later?
A. The number was very large. Many people died along the way; weak people were shot. I spoke about this - I remember a young woman, she was with her parents, her parents could no longer march - they were shot, they stayed behind. She remained alone. Many people died. One night when I was there, in that big barn, I think 36 people died that night alone. The mortality rate was large; people were weak, many of them were shot, especially there was a group of people sent from Bor; they came from Yugoslavia on foot. I looked at this group - I had many acquaintances in Yugoslavia, but I did not see them. Many of them were killed.
Presiding Judge: You say that this was a distance of 220 kilometres. How many days did they march?
Witness Breslauer: Seven to eight days, it took them.
Presiding Judge: Dr. Servatius, any questions?
Dr. Servatius: Mr. Witness, you said that a few thousands were shot dead on the way?
Witness Breslauer: Yes, yes.
Q. Who shot them? Who carried out the shootings?
A. I was not present, but as far as I know, they were escorted by Hungarians and guarded by Hungarians.
Q. May I read to you, from your own report, on page 4 - that on the 22nd November, 25,000 people were deported. (reads in German)
Presiding Judge: He said, by Hungarians.
Dr. Servatius: (translation) It says in your report that "10,000 were already handed over to the Germans, six to seven thousand will be handed over during the coming few days..."
Witness Breslauer: As I said, I was not present. As far as I know, Hungarians shot them. Hungarians did the shooting.
Dr. Servatius: (continued reading from the report) "Six to seven thousand were killed by the Arrow Unit and a part of them fell on the way because of fatigue." If that is so, then they were killed by the Arrow Unit. I understood that the Hungarians only escorted those Jews, or did you say the Hungarians shot the people? Perhaps this was a mistake in the translation into the German.
Presiding Judge?
Witness Breslauer: They were shot by Hungarians who were escorting them. As far as I know - I was not present - but the information I had, they were shot by Hungarians who escorted them.

Dr Servatius: You mention in your report a captain by the name of Péterfi and a lieutenant-colonel by the name of Barta - what did they do in this march ?
Witness Breslauer: Péterfi was a major; he was in charge of receiving these people. The other man, Barta, was in charge of handing them over to Wisliceny.
Q. What part did Wisliceny play in this operation ?
A. He received the Jews on behalf of the Germans.
Q. How did the Germans treat the Jews who were mobilised to labour camps as long as they were in German hands ?
A. There were people who dug trenches for the German Army - treatment there was much better.
Q. Does that tally with your report, where you say that Jews who worked in Germany itself were treated fairly well and given adequate food ?
A. Yes - the people who worked with the German regular army - that was the case.
Presiding Judge: On which page, Dr Servatius - which page of the report ?
Dr Servatius: Page 7. Mr Witness, you conclude your report with the sentence: "The present aim of the Hungarian Government - " (this is on p.11) - "is undoubtedly the final and total extermination of the Jews." Is this correct ?
Witness Breslauer: I meant the Szálasi Government - to the best of my knowledge that was their objective.
Dr Servatius: I have no further questions.
Mr Bach: From what you knew at the time and what you know today, who was the power to influence the Szálasi Government at the time ?
Witness Breslauer: It was a German influence.
Q. And in your report, do you say so ? - on the seventh page I wish to draw your attention... (Reads in German) It concludes: "After all, we realised that in fact the state was being run by the Germans."
A. As far as I understood the situation then, the Saloszi Government was the best instrument the Germans could have asked for at the time for their purposes.
Q. You add: (Reads in German) "Only with the consent of the Germans can the eventual deportation of the Jews from Budapest be avoided, as was the case in the provinces."
A. That was my impression - it corresponded with what I knew and had learned, and I said so in my report.
Mr Bach: Thank you.
Judge Raveh: Those poor-houses - when were they seized ?
Witness Breslauer: You mean when did they start seizing the Jews ?
Q. The protected Jews, so to speak - under protection.
A. Oh, that was something else: it was marked as a Hungarian home. The protective homes came later. They later concentrated the Jews...if I am not mistaken, it was on the 25th November.
Q. You speak of the concentration of the Jews or the special houses for those under protection ? Let me make myself clear: what kind of houses existed, in all ? (?)
A. Up to the 25th November, as far as I recall, there were houses marked as Jewish homes.
Q. You mean that the Jews of Budapest were concentrated in those houses ?
A. Yes, yes.
Q. Who concentrated them there ?
A. That was still during the time of the previous government, and it ended on the 25th June.
Q. When did it begin ?
A. Two or three days before then.
Q. You mean this operation was only for a number of days.
A. Yes - it was an action that took a few days.
Q. How many Jews were put into those houses ?
A. About 150,000 people.

(Continued S1)

Judge Raveh: And later, this brick factory, were taken from those houses or other Jews were brought to the brick factory?
Witness Breslauer: When Salaczi came to power, they took the people out of their homes, they were rounded up.
Q. Out of these houses?
A. Yes, out of these houses. They plundered the houses.
Q. And they were taken to the brick factory?
A. Yes, they were taken to the brick factory and to other places. There was Kiesh (?) and ... and other assembly points, but mostly in the brick factory. This was even partly before the mobilization and then they had this total mobilization and they were taken through the streets. Sometimes they would stop people for plunder.
Q. How many Jews were there at the brick factory?
A. I visited this place several times. They took the people away. There were a few thousand people in the brick factory.
Q. Not always the same people, some were taken away and others brought instead?
A. Yes, exactly that is how it was.
Q. Were they taken for that march?
A. And also for other labor purposes.
Q. And when they were taken for purposes, for labor, where were they taken to?
A. Well, one day I visited a group of 200 physicians, omly physicians. They were taken somewhere to work outside of Budapest.
Q. To this march, did they Jews out of the brick factory only or other places as well?
A. From other places as well, Tafosahl (?) and Kishok (?). It was a sports arena. And from the streets, they took them from the streets.
Q. And off the streets?
A. Yes.
Q. Did they take people off the streets for the march? You mean there were still Jews living outside of those concentration houses, not all Jews were centralized in the marked houses?
A. On the 21st, rather until the 20th there was a general curfew. Then on the 21st, they let them out for a few hours. This was in October. And then they just seized people in the streets. They found people walking the streets without yellow stars, without Jewish identifying marks, no documents, and so on.
Q. I believe you do not understand my question. My question was - before this march, Jews in Budapest were all concentrated in those specially marked houses in concentration places, this brick factory in the Tetaszal (?), or was there a considerable number of Jews living in so to say private apartments?
A. A very small part, a few people were in hiding, did not enter these special houses. But most Jews were in those houses.
Q. Now, these houses for protected Jews, I understood that they were also centralized and concentrated in special houses, or did I not understand well?
A. At this stage they had the Jewish houses. At a later stage they were concentrated separately. Yes, in special homes which could be entered only by people who had protection. They wanted to segregate the people and put these protected people aside. This was at the end of November. They took these people from these marked houses -
Q. At the end of November, that means after the march?
A. It was during the same period of the march.
Q. And how many people were centralized and concentrated in those houses of the so to speak 'protected' Jews?
A. They had in the homes of the Swiss Consulate, they had 70 such buildings and then 6 others. It was very crowded. According to our estimate there were between 25,000 and 30,000 people.
Q. Thank you.
Judge Halevi: Until when did you stay in Budapest?
Witness Breslauer: Until the end, until the liberation.
Q. Until when did this march go on?
A. November, or the beginning of December. The beginning of December.
Q. What brought an end to this march?

(Continued on S 2)

A. The war situation, it was no longer possible to march to the border.
Q. What do you mean by the condition of the war?
A. The Russians were approaching.
Q. But they were not coming towards Vienna, they were coming towards the east.
A. Yes, but they had to cut across that highway. I don't know quite which spot. But I remember that this caused the stoppage of the foot-march about towards the end on November.

(Continued on T 1)

Judge Halevi: Until when was the Szalasi Government in power?
Witness Breslauer: At the end of December or the beginning of January, the Szalasi Government left and traveled to Vienna.
Q. And who came instead?
A. There were deputies in charge of these offices, the Government offices. In Budapest there was an officer who a senior officer. I cannot recall his name at this moment. He was the ruler of Budapest after Szalasi's departure.
Q. You mean, an Hungarian?
A. Yes.
Q. Until when did the Germans stay in Hungary?
A. The Germans stayed until the last moment.
Q. Did you have any contact with the accused? Or did you ever come to his office?
A. No, no. I had no contact at all, not with him nor with his office.
Q. Was there any contact with Becher or Becher's office?
A. No, I did not have any contact. This group - this group set up by Krauss - as far as I know had no contact with the Germans.
Q. You mentioned Wisliceny on the Hegyeshalom border, that he refused to accept sick or - which category did he refuse?
A. Those who were not fit for labour.
Q. He refused to take them over to the German side. But there were no arrangements to have them go back?

A. No, there were no arrangements, and they were not brought back. I must make a small correction here. The debate between the Hungarians and Germans was who would liquidate these people and where would they be liquidated.
Q. How do you know this?
A. After I had returned to Budapest, I followed these people. There was a big group whom I met near Komarom. I tried to trace them. I wanted to know where they had disappeared to. I went to Jewish homes. I went to various places. I wanted to know what had happened. But I did not find a single person. Not a single one of those who had been returned. And then Bakosfalvi told me later that there were a few people with whom I had contact.- they all told me there had been this discussion who would kill them.
Q. Who brought back those people to whom you issued certificates at Hegyeshalom?
A. They came by train.
Q. The train was running at the time?
A. Yes, on the 27th of November, yes.
Q. Do you know of any reason why the sick and the unfit for work were not returned by the same way - that is by rail to Budapest?
A. They did not want to return them. They wanted to liquidate them. And I recall that there had a forest there where the sick people were in this hunting lodge. Well, they just left them there, let them die. A small group was brought back, and another group was liquidated along the way. They did not return to Budapest. I learned after the Liberation, I was in Budapest then for a few months. I looked for these people. They were not brought back.
Q. You said in answer to a question by my colleague that sometime later the Jews in Budapest were separated - those under protection separately, and those who had no protection in separate houses. Those who were not protected were taken to the ghetto.
A. They were taken to the ghetto, transferred to the ghetto. That was a different thing. There were places marked as Jewish houses. But then they took the people who did not have the protection of the Swiss Consulate - these people were taken to Tatra Street.
Q. I am not interested in the names of those houses. How were they centralized? Were those who had certificates separated?
A. The Swiss Consulate and our group cared for them.
Q. Now I want to know about the other Jews - those who had no certificates, no protective letters.
A. In the ghetto.
Q. This was a new place, especially set up?
A. Yes. A considerable part of the people from the protective homes were then transferred to the ghetto, because they already had seen, they had seen the attitude of the Government. We were permitted to extend protection to 7,000 or 8,000 people. And they asked us for a list of the people who

(Witness Breslauer, continuing): We never gave them the lists, because we knew that this might have endangered people who had the protection and also those who did not have protection. Then they took Lutz. They took other officials to try and point out who were the Jews who had original immunity passports and forged passports. They pretended as if they - as if all the passports have been forged.

Judge Halevi: What was the result? What happened to the Jews in the ghetto?

A. In the ghetto, their conditions were very bad. There was malnutrition. No drugs. Many people died. But others survived.

Q. They survived. You took care of them? There was no special danger for them?

A. We were afraid.

Q. They were not deported?

A. They stayed in the ghetto. We were afraid that the ghetto might perhaps be blown up altogether before being handed over. We knew that Jewish prisoners, that as far as the Jewish prisoners were concerned in jails - in the last stages they were capturing a lot of Jews and putting them in jail - we knew that they were ordered to execute them so they would not get to the Russians. And we were afraid that they would liquidate the ghetto too.

Q. Did you do anything when you believed that the ghetto would be blown up?

A. I don't know. There were those people who had contact with higher officers, and efforts were being made. Krauss was one of them. But I myself had no such duties.

Judge Halevi: Do you know what happened to Wallenberg?
Witness Breslauer: At the time of the Liberation, he went to Buda when the Russians came, returned, took his suitcases and disappeared.
Q. Lutz (?) remained until the very end?
A. Yes Lutz, as far as I know, stayed to the very end.
Q. What was Komoly's fate - Dr. Komoly?
A. Komoly disappeared one day. He was taken from a certain hotel and he disappeared. There were these abductions all the time. Even those who were in the ex-territorial area, if they ever left the place, they often were kidnapped and they disappeared. One man Arthur Weiss left the "Glass House". He was abducted and he disappeared.
Q. Do you know anything about the mobilization of Jews, to defend Budapest against the Russians?
A. No.
Presiding Judge: We shall make a twenty minutes break now. Dr. Servatius has a question.
Dr. Servatius: Mr. Witness, can you mention a prison which was blown-up, including its inmates?
Witness Breslauer: There were a few prisons. I released the people.
Presiding Judge: You were asked a specific question. Do you know of a prison which was blown-up, including the inmates?
Witness Breslauer: I know one prison; it was in the basement under the Parliament building - some people were left there. I do not know what happened. I do not know whether it was blown-up. It was in the basement under the Hungarian Parliament building. It served as a gaol.
Presiding Judge: You were asked if you can mention a gaol which was blown-up while the prisoners were inside.
Witness Breslauer: No, no.
Presiding Judge: Twenty minutes break.

- RECESS -

(Continued on V1)

Presiding Judge: Please continue, Mr Bach.
Mr Bach: Our next witness is Mrs Aviva Fleischmann.
Presiding Judge: Do you speak Hebrew ? Please place your right hand on the Bible and repeat after me: I swear by Almighty God (please speak into the microphone) that my testimony in this trial will be the truth, the whole truth and nothing but the truth. What is your full name ?
Witness Fleischmann: Aviva Fleischmann.
Presiding Judge: If you wish to sit down you may do so.
Witness Fleischmann: Thank you.
Mr Bach: Mrs Fleischmann, were you born in Budapest ?
Witness Fleischmann: Yes.
Q. And you lived there during the Nazi occupation.
A. Yes.
Q. What was your occupation in Budapest ?
A. I worked in a hairdresser's.
Q. Did you have to wear the yellow Star of David when you were employed there ?
A. Yes - we were allowed out in the streets from eleven to five, and I would go to work wearing the yellow badge.
Q. Did you see a certain man called Peter Hein there ?
A. Yes - he and his wife were our clients.
Judge Halevi: Hein or Heim ?
Mr Bach: Hein - that is his surname. In Hungary they say Hein, Peter. Did you know what his profession was ?
Witness Fleischmann: Yes, we knew he was working for the Gestapo.
Q. Did you ever hear him mention Eichmann's name ?
A. Yes.
Q. With whom was he talking ?
A. With the proprietor of the barber-shop.
Q. Where were you when this conversation took place ?
A. I was giving him a manicure - I was wearing a kind of jacket over my clothes because they didn't want it to be known that a Jew was employed in the establishment.
Q. What did Hein say ?
A. He was speaking about plans in connexion with the Jews taken for forced labour, and said that there was now a man in Budapest who knew how to deal with Jews. Then he mentioned the name Adolf Eichmann.
Q. Now, the owner of this hairdressing establishment - was he Hungarian or German ?
A. He was from Schwaben - this was near Austria; but he was a Hungarian subject.
Q. Was this the first time you heard the name of Eichmann, or had you heard it before ?
A. The first time I heard the name was from his (?) mouth, but later we heard it often enough.
Q. Do you remember the date, or the month, of this conversation ?
A. I can't remember the month, but it was after we were put into the Jewish houses...until the coup d'état by Saloszi we were permitted to be in the streets between the hours of eleven and five.
Q. Now, Mrs Fleischmann, you were in Budapest all the time up to the Saloszi coup d'état ?
A. Yes.
Q. Could you tell the Court what happened after the Saloszi coup d'état ?
A. We were locked in for five days.
Q. What do you mean by "we" ?
A. The Jews in the Jewish houses - we were completely locked in, not allowed to go out; and then they began - in the house where I was there were some Christian families - they were removed and they used to go out, and they told us that groups of Jews were being taken from various houses...into (?) the streets.
Q. You lived with your family ?
A. Yes - I was with my mother, father and sister. She was taken earlier...
Q. When you say - "They took us..." - you mean the Hungarians ?
A. The ones who wore the Arrow Cross.
Q. Would you tell us what happened later ?
A. Before the turn of our house came, we were permitted to go out for two hours to do our shopping. On the 10th November, at 6 a.m., the Arrow Cross men

come down into the courtyard. Not only this age group had to come down - we were all forced to assemble in the courtyard, because they searched the apartment later to see if anyone was hiding.

Q. What happened to your family ?

A. My father had been blind for twenty years: my mother was his sight - she looked after him, she led him, and she also took care of us. They left my mother but they took me. On the way they picked up grandmothers and grand-children... Some fifty to sixty of us were women, and the young men in our house who had had the day off from their labour camp - they were taken as well, despite their leave-passes.

Q. You mean those who had been working in Hungarian labour camps ?

A. Yes. We were taken to the brick factory in the Buda district, near the mountains - the hilly side of Budapest...

Q. Please tell the Court what happened there.

A. On our way we came upon many other groups who had been taken from their houses, and there were corpses lying by the roadside...they were wearing the yellow badge. There was blood on the head or the chest...

Q. This was still in Budapest.

A. Yes - on the way to the brick factory.

(Continued W1)

Witness Fleischmann: We were taken to that factory. There were some kind of small cells, brick cells. There were already many Jews in there.
Mr. Bach : About how many would you say?
A. I cannot say. I cannot imagine the number.
Q. Hundreds, thousands?
A. Thousands of people. We were kept there all day and all night. It was impossible to stretch out one's legs. We were cramped and overcrowded.
Q. You say they took children and old people as well? What were the ages?
A. Yes, from the same house and on the same day when I was taken, there were two girls one 15 and the other 12 years of age. There were women with us above the age of 50. They took my mother five days later.
Q. Yes, you will tell us about your mother later, but let's see what happened at this stage. Did they take pregnant women?
A. Yes. My cousin who was in the 8th month of her pregnancy was taken with us.
Q. Now, how long were you at this place?
A. We stayed there that same day and the night following.
Q. Could you describe the conditions from the point of view of food, hygiene and so on?
A. We had to take food with us for three days. These were the instructions. But we could not eat. We simply couldn't. We were crammed and the soldiers with the arrow-cross(?) were running around shooting, throwing hand grenades and saying that this was done against those who tried to escape. As a warning or in punishment they did this.
Q. Yes, and what happened then?
A. On the following morning, very early, we had to line up. There was a commission of SS commissioners and others in civilian clothes.
Q. You mean German SS officers?
A. Yes. We were lined up as I said before. We started marching.
Q. Did you know where you were going?
A. No, we were told that we were being taken to work.
Q. Yes, go ahead please.
A. We walked from early morning until late in the night. There were many who on the very first day fell and never got up.
Q. What happened to those?
A. They remained on the roadside. They were either shot or beaten until they died or they were left behind in a dying condition.
Q. Did you see this with your own eyes?
A. I saw more than one.
Q. Now how many hours did you say you were marching that day?
A. I cannot say. My watch was taken away but from sunrise until sundown we were walking.
Q. Did you get food?
A. In the evening. A kind of filthy water, they said it was soup.
Q. Where did you stay the night?
A. Whenever the sun went down - if it was a stable. There was no question of lying down. We simply sat huddled, crowded and once in the open field because we did not reach any village or any stable. There was once also when we came upon a freight boat and we were put into this boat for the night.
Q. How many people were in this group in which you were marching?
A. Some 1,500 to 2,000 people. We walked in fours.
Q. Now how many days were you en route?
A. We walked for 8 days, but on the fifth day when we arrived at a swine farm and . .
Q. Where was that? Do you remember the name of the place?
A. This was near Gur (Rab). We were taken into this place destined for the pigs. We crowded into that space. Many of us were already sick with dysentary. The feet were wounded. The gendarmerie escorting us on that day (they were changed every day) chose some 20 people from us who could still hold on somehow and we were supposed to stay on in the morning to clean up the sick and to bury the dead.
Presiding Judge: Were there men and women in this group?
Witness Fleischmann: Yes, men and women. Few men because the men were already taken into labor camps. Only those caught on the way were dragged along or those who thought and believed that they succeeded in escaping. Those who came on leave were taken with us.

(continued on W2)

Mr. Bach: Now in this place, at Gur in this pig sty, was there a physician present?
Witness Fleischmann: No, there was no doctor, no medical aid. We had a professor in our group. He was head physician in a lung hospital. He was an old man and also was down with dysentary and remained behind.
Q. Who treated him?
A. We took care of him. All we could do was to give him some water. Two days later his daughter came with the additional transport.
Q. How old was she?
A. She was 15 years old. This was a very tragic meeting. Two days later the father died.
Q. Was the daughter with him for these two days?
A. Yes, she remained with us, with the group.
Amongst the men there were lawyers, engineers.
Q. How long were you in this place?
A. We stayed there from the 15th of November until the 3rd of December.
Q. I'm sorry. One more question. Did you have any medicaments?
A. No, none at all and we were not given any food. We watched the gendarmarie eat. We stood there gaping and watching the gendarmarie eating.
Presiding Court: And what did you eat?
Witness Fleischmann: Sometimes the gendarmarie would take pity on us and throw a piece of bread to the crowd.
Mr. Bach: And this was some kind of an interim station, an overnight station?
A. This was a station for the night. All new transports were brought to that place and they carried on in the morning.
Q. And you were told to stay for a few days to clean up the place?
A. We stayed behind to clean up because most of those on the transports and on the march were down with dysentary.

(continued on X1)

Mr. Bach: What treatment could you give those people?
Witness Fleischmann: We had to scratch the floor and to clean the straw, and burn it up.
Q. How many people died when you were at this place?
A. Hundreds of people.
Q. Now, you wanted to tell us something about your mother. Perhaps you could tell us now.
A. I learned about it only when I came back - that on the 15th of November they took another group out of the house, and then my mother and my father were separated. My father was taken to the ghetto. My mother was put on the march. She could not walk. She had unhealthy feet. She dragged along for five days. We know that she was walking with her sister, my aunt. She succeeded in sending a postcard from the way. She wrote that my mother remained behind. She could not carry on. So, I know what happened to her.
Q. What happened to her?
A. She was killed. She could not walk. So they shot her dead.
Q. What was the weather during the march?
A. This was in the month of November, the second half of November. There were rains, and the cold at night. The clothes we took with us we threw part of it on the way because we could not carry it. We hardly dragged ourselves.
Q. Now where did you arrive in the end?
A. When we heard the gendarmerie speaking amongst themselves, that the transport stopped and that the group which stayed behind must be taken on. We were taken to Gur (phon), to the ghetto. The ghetto was already empty. There were only some tens of people, some scores who were dying actually.
Presiding Judge: Gur is Rab?- Does it have the German name of Rab?
Witness Fleischmann: Yes, Rab.
Presiding Judge: Near the Austrian border?
Witness Fleischmann: It is not far. We walked two days to Hegyeshalom.
Mr. Bach: And then you walked to Hegyeshalom?
Witness Fleischmann: We stayed behind for a few days more until more people were gathered together. We were 102 exactly taken to the border. And those who were lying behind, who could not walk. . .
Q. Where were they lying?
A. Lying in the ghetto. They did not even want to answer. They asked that he who can rise on his feet should come with us, but they did not hear us anymore. We were told that they would be taken care of. We arrived at Hegyeshalom and were taken into a barn full of straw. We were kept there for two days, locked. We were 102 people in that group. There were no more transports coming on foot. The others were already across the border.
Q. How many were you in that barn?
A. We were locked up. There was no food. No one bothered about us. We kept on sitting there for two days.
Q. And then?
A. In the morning we were counted. There was not anyone missing. We were taken to the Austrian border. If I remember well, this village was called Hindorf (phon.), and there early in the morning we arrived, and the German soldiers did not agree to open the road-block, the frontier. They refused. They said they had no orders to let us pass. This they told the gendarme who was with us. He said he was not ready to take us back to Budapest. He wants to get rid of the Jews on his hands.

This was a day of snowstorms, the 15th or the 16th in the month of December. We stood there on the frontier from the early morning until late into the night, without food, until the road-block was opened and we crossed. There was a railway station. We were taken into two coaches. They gave us some bread without any water, and we were sealed into the wagons. We heard, we understood some German, and the soldiers were speaking amongst themselves, that we were to be taken some 80 kilometers. We stayed in the coaches for three days. The train was advancing and retreating all the time. We came to a village called Lichtenberg. We were taken into a building, around which there was a fence of bricks. Inside it looked like a factory, with large halls. All around there were large windows in the walls, but without any panes, any window panes. There were some 1,500 women in that place. They said this was a women's camp. We were 1,600 women after we were brought, and 100 men caught on the way, seized and put into those groups.
Q. Who guarded over you there?

Witness Fleischmann: There was a Lagerfuehrer, a commander of the camp, an S.S. man.
Mr. Bach: How was the treatment?
A. This was a special camp.
Q. How did they call it - a camp to exterminate Spotted Fever?
A. They said we were held in quarantine.
Presiding Judge: What was the name?
Mr. Bach: A Spotted Fever camp. Who called it the camp to exterminate Spotted Fever?
Witness Fleischmann: We heard the S.S. men speaking amongst themselves, and we were warned not to dare try to leave the camp because we were under quarantine and we may spread the disease, the epidemic to the outside.
The floor was concrete, . .
Presiding Judge: Did you say "extermination camp"?
Witness Fleischmann: Yes, a "Vernichtungslager" - extermination camp.

(Continued on X1)

Mr. Bach: Was the epidemic of "spotted fever" raging?
Witness Fleischmann: Yes, there was a concrete floor and they spread some straw over it. This was full of lice, lice bearing this disease, so that after a number of days, we ourselves removed the straw and preferred to lie on the concrete floor.
Q. Were you also taken ill with this disease?
A. Yes.
Q. Were most of them taken ill with "spotted fever."
A. We - our group, stayed there from the 18th December until the 2nd April, the day of Liberation. Out of the sixteen hundred women, four hundred were liberated; the rest, died.
Q. Now, in addition to the "spotted fever" could you tell us something about the treatment meted out to you.
A. Yes, we were not taken to work, because we were not permitted to leave the camp. People were lying around all day until, in turn, some of us simply languished and died. In the evening, they would bring large cans of - they called it soup; it was like water. And three times a week, they would give us a piece of bread.
Presiding Judge: A piece of bread - or what was it?
Witness Fleischmann: A piece of bread. This would be about 150 grams. In the courtyard - this served as a latrine, open, no roof and we were permitted to go out only at certain hours. Most of the people were also down with dysentery.
Mr. Bach: You said, previously, that on that march, they took pregnant women as well. Were there pregnant women among you?
A. Yes, there were three pregnant women in camp and when the moment for labour came, the commander brought a torchlight which was on a kind of post--
Q. You mean a floodlight?
A. A floodlight - a strong light. He would put this light facing the woman--
Q. Where did they put the pregnant woman?
A. She was on the floor with the others and he would stand opposite the woman and said he wants to see how a human-being is born into this world. The children who were born, did not live more than an hour or an hour-and-a-half, because it was enough for one lice to bite, to bring death.
Q. What happened to the mothers?
A. I believe that only one survived. They received no treatment; there was no care.
Q. What was the treatment meted out to the men in this camp?
A. The same treatment. They had to do the cleaning and the men were even less sturdy and held out for even less time. They became weak and this fever usually went to their brains and they had a very high temperature.
Q. You mean they went insane?
A. They just died.
Q. Can you remember an incident when you wanted to give some water to somebody?
A. Yes, but this was not in this camp. This was in another camp.
Q. I see. Now after you left this place, to where were you transferred?
A. We were taken - this was in January, '45, the second half of the month - we were some thirty to thirtyfive women who were still healthy and the commander of this camp took us; we walked for three hours and came into a village called Felixdorf-I remember the name well. There was a kind of factory already hit by direct bombing,and we were ordered to clean some of the halls which remained intact, because they said a transport of men was expected on the same day.

In the afternoon, a number of waggons arrived.-there were railway tracks nearby; I cannot remember the number, there were some five or eight hundred.men, who were human-beings once upon a time. We removed them from the waggons and from head to foot, they were covered with open wounds. They were in rags, half-naked. The commander of the camp did not let us take them into the halls we had cleaned. We put them on the ground in the courtyard, because they were dying,and he told us that we were not give any water to those dying men; all they asked for was water. I found the husband of my friend; he was a young man, but he was dying. He was just one big open wound. He saw me and he asked for water. I took his flask and went up to the well, up to the cistern in the courtyard. I was hoping that they would not see me,but the commander of the camp saw everything. He jumped and kicked

my hand so that the water-flask was thrown and started shouting, "I told you not to give any water to those men!"

I could not go up to my friend's husband - I had no water to give him.

Q. Where did these people come from?
A. They were working on fortifications.
Q. Were they all Jews?
A. Yes, they were all Jews from Hungary.
Q. How many stayed alive from this group?
A. When we were liberated, we learnt that only twenty survived.
Q. Out of how many?
A. Some 800.

(Continued on Z1)

Mr. Bach: Now when were you liberated?
Witness Fleischmann: On the 2nd of April 1945.
Q. By the Russian soldiers?
A. By the Russians. I walked back on foot to Budapest. I hoped to find my mother.
Q. Did your father survive ?
A. Yes.
Q. Thank you.
Presiding Judge: Dr. Servatius, any questions?
Dr. Servatius: No, I have no questions.
Judge Raveh: One question Mrs. Fleischmann. The house from which you were taken to the brick factory, how long did you live in that house?
Witness Fleischmann: We came to this house on the last day which was fixed for Jews to move over into those houses, I believe it was the 16th of June. I cannot say exactly. It was not the home we lived in all the time.
Presiding Judge: Who was this lagerfuhrer, camp commander, you mentioned?
Witness Fleischmann: I cannot remember his name.
Presiding Judge: What uniform did he wear?
Witness Fleischmann: He was in SS uniform, some greyish-green, and he carried the insignia of an SS officer.
Presiding Judge: Did you know the ranks?
Witness Fleischmann: No.
Presiding Judge: Thank you Mrs. Fleischmann, you have completed your testimony.
Mr. Bach: Your Honours, in connection with this foot-march, please may I be permitted to draw your attention to a number pieces of evidence which already have been submitted. There is the Kastner report on pages 126 to 128. And it says that "On the 16th of November, high ranking Germans arrived. Colonel Juettner at the invitation of Krumey, and the commander of Auschwitz, Obersturmbannfuhrer Hoess. On the way from Vienna to Budapest, they witnessed the foot-march. They saw the people along the road and these people made a very unpleasant impression on the German gentlemen. When they came to Budapest they expressed disapproval to Becher, The commander of Auschwitz, at the conversation with Beleff also showed signs of being particularly shocked. Then Juettner ordered the Judenkommando in Budapest to stop the foot-march. It was on the 17th of November and they managed to return about 7,500 Jews who had gone on the foot-march. Eichmann was absent at that time. Before he had gone, he had again tried to circumvent the agreement about the age limit. On the 16th of November he changed the orders and said that Jews had to be deported from the age of 10 and older. When Becher heard about this, he telephoned in my presence to Eichmann. At first Eichmann would not admit. He said these were atrocity stories. He denied it. Becher threatened he would cable to Himmler if Eichmann would not stop interferring. This threat was useful. Eichmann withdrew his new order. On the 21st of November, Eichmann again reached Budapest. After a temporary absence, he immediately gave orders to continue the foot-march. This was typical for his way of operation. How he had tried at the same time to prepare for himself an alibi, a protection. He declared that it was not true that he wanted to interfere with Becher's Jews, but he gave orders that there will be additional contigents taken on the foot-march, As he put it 'Further contigents should be set marching,' because he thought that the orders to stop the foot-march were issued on the basis of false impressions gained by certain gentlemen, who could not appreciate that people who had been on the way seven to eight days could not be fit for labor. But he said he would have to place respnsibility on his colleagues who repealed the order, who issued the order to stop the foot-march. Wisliceny too, who refused to take over sick Jews on the German side, would be court-martialed. And then he said, 'I need 65,000 to 70,000 Hungarian Jews. I have only received 38,000 at the German border. I need at least 20,000 more fortification Jews for the southeastern wall in the Austmark in Austria.' Then he said, he went and began discussing the abuse of protective passports. He said he would blame Wellenberg and Lutz for this 'pigishness' as he put it. But he had a proposal he said. He would no longer worry about the people holding these passports, if we, the Jews, would voluntarily put at his disposal 20,000 fortification Jews, otherwise he would have to deport and take all the Jews without exception for this march.

(Continued on Z 2)

Now, on this matter of Wisliceny's refusal to comply with the order and receive the Jews, this is mentioned on page 128 of the Kastner report. Here Wisliceny says, his comments on Kastner's report, this is exhibit T/1116, page 16. He says "This argument, Eichmann's argument to Kastner that he wanted to court-martial me, that is correct. He also demoted me and took me off that job at the border. I was took that I had to go to Vienna and Eichmann put me at Muller's disposal.' I told Eichmann then that if there should be such a debate, such a discussion, I should be given the opportunity to inform Himmler of the scandal of the foot-march which contradicts Himmler's own orders. Then Eichmann relented and did not press charges against me before a court-martial."

(Continued on Aa 1)

Mr Bach: Jüttner's statement was submitted to Court and marked T/692. He relates how he went to Budapest, how he learned from Becher about the foot-march and at first could not believe this - he had not thought such a thing was possible - but he himself later saw it and was very shocked; he went to Winkelmann and asked him to stop this, and Winkelmann told him that the man in charge was Obersturmbannführer Eichmann. Jüttner asked that Eichmann should be brought to him but he was nowhere to be found; then he went to Eichmann's office, and there a certain Hauptsturmführer told him very arrogantly that he, Jüttner, had no right to give him orders. Jüttner submitted a protest against what he had seen. When Eichmann himself was questioned about the foot-march, he said - this is on p.292 of the transcript of his statement - when he was asked how many reached the border alive, he said: "Well, I think...Mr Captain - I don't think many people died - apart from the usual mortality rate. But I don't think too many people died, Mr Captain." Then he was asked: "Did I understand you to say it was a sad affair ?" He answered: "Yes - it is sad when civilians have to drag themselves along the last kilometres... Well, I never watched this, Mr Captain, on principle - unless I had specific orders to do so. Of course, the last kilometres... As I said, Mr Captain - on principle I would not witness such terrible scenes." This is Eichmann's comment in the transcript.

Another document, our number 974: Kaltenbrunner writes to Wagner in September 1944 - yes, our document 1974. (?) "I am told that during the deportation of the Jewish marching columns to the Reich delegates of the Swiss Consulate following these columns were releasing such large numbers of Swiss-protected people that at the end of the march most of the people had disappeared.- the escort teams had by that time taken away these protective passports." This is from Kaltenbrunner: the document was shown to the accused and marked T/37 (284).

Presiding Judge: This is T/1238.

Mr Bach: Our next document is 221, also shown to the accused and marked T/37 (115). Here, Wagner again reports on the situation in Hungary - the number of those deported, the people to whose emigration the Führer consented in accordance with requests by the Swedish, the Swiss and the American Governments - saying that his officers request that there should be no further cases of leniency in this matter.

Presiding Judge: Exhibit T/1239.

Mr Bach: Now, Your Honours, the next document is 1018: here Von Thadden, in the month of October '44, writes to Eichmann in Berlin saying that the representative of the Hungarian Embassy has got in touch with them concerning the return of a Jew - an Aryanised Jew - Stefan Komoly (phon.), who is at the Weise Camp - and after the name Weise, he puts a question-mark, because Von Thadden himself does not know what it stands for. Hence the question-mark after Weise. Amweise...in Weise camp - this was the address always given on the postcards sent by the deportees. The Hungarian Embassy -

Presiding Judge: The question-mark might signify something quite different, of course. I wouldn't jump to conclusions.

Judge Halevi: I suppose we could examine him in German now.

Mr Bach: He has already been interrogated, and I do not think this is the time for it, sir.

The Hungarian Embassy conveys the special request of the ..... that Komoly should be released as early as possible: he is a responsible engineer in the M.... Enterprises, manufacturing short-wave equipment for the Hungarian Army - he is an outstanding expert in the field of very high frequency; and due to the fact that he was taken production went down in this factory, of this short-wave apparatus.

Presiding Judge: Exhibit T/1240.

Mr Bach: The answer is in our document 1019. Günther's reply: he says that although the application arrived on the 25th October 1944, the verbal note was written on the 29th September...

(Continued Bbl)

Mr. Bach: . . . so he thinks in view of the changes which have occurred in Hungary in the meantime, the matter can be regarded as closed. He says, incidentally, since this man has a Jewish origin, then in any case, one must fear that he would use his further activity in such an essential enterprise for sabotage. This might man sabotage the enterprise.

Presiding Judge: T/1241.

Mr. Bach: Our next document, 337, This was also shown to the accused, T/37(156). Here, this on the 21st of November, there is a change in regard to the policy of the march. In this document, it mentions that in a letter by Veesenmayer to Berlin, the deportation of Jewish women by the means of a march is not permitted and that Hoess is not ready to receive people except men fit for work and up to the age of 40. He is of the opinion - Hoess - that Jews, even women who are not fit for work, are a burden on his labour camp, and that he already considered the possibility of returning those unfit for work. If he did not do so, this was only out of political reasons.

Presiding Judge: Is that the same Hoess? It says the commander of the Jewish Einsatzgruppe in the Lower Danube region.

Mr. Bach: Yes, Your Honours. He was appointed within this framework of dealing with those people. He was working under Glück.

Presiding Judge: He was no longer at Auschwitz?

Mr. Bach: At this time, he was no longer at Auschwitz. In fact, at the end of October, the gas chambers ceased to operate.

Presiding Judge: But the camp was still in existence?

Mr. Bach: Yes, the camp still existed.

Presiding Judge: Exhibit T/1242.

Mr. Bach: Now Your Honours, our next document deals with a complaint by the Swedish Legation about Wallenberg, out document 1121. It says here - it's a cable to Veesenmayer of the Foreign Ministry: "The Minister visited me today and told me on behalf of his Government the following matters. The Chief of the S.S. Kommando for the Jewish problem in Budapest has reportedly said something through a certain gentleman named Eichmann to an employee of the Red Cross, the Swedish Red Cross, in Budapest that he intends to kill by shooting a man termed 'the Jewish dog, Wallenberg.' He would be shot."

Presiding Judge: Is this the ambassador of Sweden?

Mr. Bach: This is written by Ehrmansdorff (phon.) from the German Foreign Ministry. He informs Veesenmayer that the Swedish minister in Berlin has made this complaint, that a man named Eichmann in Budapest had threatened to execute by shooting the so-called "Jewish dog Wallenberg." This is the Legation Counselor Wallenberg, employed in the Legation in Budapest, who deals mainly with the issuing of protective passports to Jews. A similar expression was used by the deputy commander of the S.S. They say his name was Dreger (phon.), but it was actually Dannecker. According to this intervention, we were told - the Swedes say - that a Jewish employee of the legation was shot together with three members of his family. In the end they say, "I have told the Swedish Minister that we shall study his information, but I think that these expressions he quoted, if they were said at all, were certainly not meant seriously. The Minister said this possibility should be considered but he pointed to the fact that at the time there is a very tense atmosphere in Budapest," and He asks for - the man who sent this letter to Veesenmayer asks for a reply for cable.

Presiding Judge: T/1243.

Mr. Bach: Now the reply is in document 1122. Here Veesenmayer replies that the adviser to the Embassy, Grell, informs that the S.D. commander, Obersturmbannfuehrer Eichmann and his deputy Dannecker - this is the same Dannecker - had reason enough to criticize the way the Swedish Legation treated Jews and especially regarding the man Wallenberg of the Legation, who acted in a very uncustomary and unacceptable way in regard to the Jews. It is also stated that they tried to smuggle them in illegal ways, but issuing protective certificates. It is possible that these expressions were actually used, but not as a serious threat, only as a warning for the future. The Jewish workers who are Hungarian citizens, and under Swedish protectorate - but the description of Dr. V. can only be given later and an additional report will be forwarded.

Presiding Judge: Exhibit T/1244.

(Continued on Ccl)

Mr. Bach: By permission of Court, I should now like to submit to your Honours as evidence an affidavit of Vajnar Gabor . This is the Minister of the Interior in the Hungarian Government, after the Szalasi coup d'état, after October, 1944. This is a man ... I asked Dr. Ferencz Tibor about him at the end and he said that this man had been sentenced to death after the war and was hanged.
Presiding Judge: What is the name?
Mr. Bach: Vajnar Gabor. He gave an affidavit to an Allied officer and here he describes a meeting with Himmler, with Winkelmann and with Eichmann. And also matters which he had been told by Kaltenbrunner about Eichmann's duty, and he says - he stresses Winkelmann's position but he also particularly stresses the exaggerated and extreme position taken by Eichmann. Now, this document - we attribute great significance to this document and particular relevance. Therefore, when we submitted previous affidavits of German officers - other ex-colleagues of the accused - the Defence Counsel always said: "Well, these people thought Eichmann was dead and they wanted to put the blame on him." But, here we have the special circumstances as the Court has heard. It is true that when such an Hungarian is being interrogated, maybe he has a natural inclination to push the blame on the Germans. But, why should he say "Eichmann", instead of "Winkelmann" or "Veesenmayer"?
Presiding Judge: This has nothing to do with the acceptability of this document you ...
Mr. Bach: Yes, yes sir. That is of course true. But I merely wish to say why this has considerable probative value and, therefore, I will ask the Court to deviate from the regular Laws of Evidence. This document has great probative value when we speak about the man who has such a position. This affidavit, incidentally, was shown to the accused and was marked T/37(158). Incidentally, our number is 511. Following similar rulings handed down by your Honours, I should like to have a ruling as to the admissibility of this document.
Presiding Judge: Dr. Servatius - do you have anything to say in this matter?
Dr. Servatius: I cannot see where this affidavit was made and before whom this was made. Was he in prison at the time?
Mr. Bach: I can help the Defence Counsel on this point. It says explicitly on the first page that the affidavit was given to Major Perroi Thompson (?) Investigating Officer, and then it says: "It was subscribed and sworn to before at Freizing (?), Germany, the 28th day of August, 1945." This was before this office in Freizing on the 28th August.
Presiding Judge: But was he in prison then?
Mr. Bach: It doesn't show in the document, but it is possible.
Presiding Judge: Dr. Servatius - have you anything to add?
Dr. Servatius: I have no formal objection. I believe the document is irrelevant.
(The three Judges confer.)

(Continued on Dd 1)

Presiding Judge: Decision number 64: we admit this document in evidence, the affidavit made by Vajnar Gabor for reasons given in our decision number 7. This is marched T/1245.

Mr. Bach: He first describes a message to the Reichsfuhrer Himmler. He was invited to go and see Himmler. He went under under order from Salaczi. This was when they spoke about the deportation of Jews and Himmler declared that he had authorized in Germany Obergruppenfuhrer Winkelmann and particularly Obersturmbannfuhrer Eichmann. Then in the fourth paragraph of this document, perhaps first the third paragrpah. "During an interview in Berlin with Berger, Berger confirmed in my presence Himmler's request and charged Kaltenbrunner with the task of discussion further details". Now Kaltenbrunner promised the immediate establishment of the registration office and that the Jews would as far as possible be sent by train. Kaltenbrunner asked for immediate and energetic turn-over of the Jews and said that Winkelmann but particularly Eichmann must carry this out. He said that Eichmann was his personal representative and enjoyed Kaltenbrunner's support in the whole matter. "Eichmann had often repeatedly come to me,he says,with Winkelmann to the Ministry of the Interior. He was not only energetic but usually he was arrogant. He himself said that in back of him he had the German might and particularly Kaltenbrunner. In Budapest Eichmann also wanted to deport children, women and old men. This was something against which I repeatedly raised objections. Finally, he declared, if that is so than the Germans are taking over the deportation of the Jews."

There is a small misprint, a typing error in the Hebrew translation and it comes out that this was a question of caring for the welfare of the Jews but, of course, it is the word "shiluach" not "shlom". It is deportation. Now Your Honours, I would also like to submit an affidavit of the Regent Horthy.

Presiding Judge: Do you have more than one of the same kind of document? Maybe we could take them all together instead of having to give a decision in each case. I see here one after the other, documents of the same kind.

Mr. Bach: I have this one and then two more passages from testimony given at Nuremberg. But for that perhaps I need a special arrangement. But affidavits of this kind, this is the last one at this point.

Presiding Judge: Horthy's affidavit?

Mr. Bach: Yes, written by the Regent Horthy. This too was presented at Nuremberg. In the Weiszacker trial, it was presented. In fact this affidavit is important only in regard to two points. There is a description of the meeting a ... We heard about it. This took place on the 19th of March and why the Germans took part. He mentiones the order he issued in regard to the return of the train which had already left for the border so that on the Hungarian side this completes the picture. He decreibes the task of the Gestapo men during the deportation of Jews from Hungary.

Presiding Judge: Where did he give this affidavit?

Mr. Bach: This was really a testimony. He gave it in Court.

Presiding Judge: Was he in detention?

Mr. Bach: Not as far as I know, Your Honour.

(continued on Ee1)

Presiding Judge:- He is no longer alive.
Mr. Bach: He died a few years ago, tow or three years ago.
Judge Halevi: He died in Portugal I believe.
Mr. Bach: He died, I believe in Portual.
Judge Halevi: Was he put on trial?
Mr. Bach: No. To my best knowledge he was never arrested and never put on trial.
Presiding Judge: Dr. Servatius, do you have any comments?
Dr. Servatius: I have no formal objection, but I know that Horthy himself was held under a very respectable arrest.' He said at Nuremberg, 'I was invited, I wassummoned and I was held in a villa.' But in fact he was under arrest. (Dr. Servatius also said before that he did not have the document before him.)
Presiding Judge: Decision number 65, we admit the affidavit, Horthy's affidavit, in evidence. I mark this as T/1246.
Judge Halevi: Was this testimony given in the trial against Veesenmayer?
Mr. Bach: This was in case 11 Weiszaecker, against the men of the German Foreign Office, including Veesenmayer. Here on page 2703 there is a description of the meeting at Crasno.
Presiding Judge: What is the page number?
Mr. Bach: The numbers appear at the foot of the page, at the foot of the report 2702, and 2703. The meeting with Hitler and Howe, in fact he was locked there and treated as a prisoner. He was told that train left for technical reasons, but it was explained to him that he is being held there and in the meantime the German army entered Hungary. The matter of Kistarcsa is on page 2713, on the second half of the page. He says "This is about 25 kilometers from ... there is a camp, Kistarcsa, and I heard that a certain transport was taken to Kistarcsa by train. I hope that one could contact the train and have the train returned if this is something which really happened." The train was returned from Kistarcsa. On the same page, at the top of the page, he also describes the chapter which appears in Kastner's report. The attempt made at an earlier date to bring gendarmes, large numbers, and to bring about the coup d'etat even before the Szalasi coup d'etat. And then Horthy..
Presiding Judge: He mentions a General named Baky, is that the one we have already encountered?

(Continued on Ff 1)

Presiding Judge: Was the other one a general, or was he in the Ministry of the Interior?
Mr. Bach: I cannot say, Your Honour. It is hard to believe that this is one and the same Baky. Then in case,the Army was called in and by the aid of the Army he succeeded in preventing the coup d'état. This was the first time that the Jews in Budapest were saved. The second time was in August. We've reached a point where I have some fifteen minutes more - with your permission, may I submit one more document relating to the previous chapter; somehow I forgot to submit it. This is our No. 973. This is in connection with the march and here, this is a cable sent by Veesenmay on the 13th November, reporting to the Foreign Office,that in accordance with a notice received from Obersturmbannfuehrer Eichmann, in the meantime 27,000 were deported - Jews, of both sexes - to the Reich territory and that he believes that it would be possible to deport 40,000 additional Jews fit for work. He also says that according to his estimate some 120,000 Jews will be left in Budapest and that their fate has not been decided upon; this depends, perhaps,on the means of transportation at their disposal.
Dr. Servatius: (remarks not translated immediately)
Presiding Judge: This is still in regard to document 1246.
Dr. Servatius: (translation of previous remarks) Mr. President of Court, from document 1213 I should like another line to be emphasised - a notice on the last page: "The Minister and plenipotentiary, together with General and S.S. Winkelmann, came to see me and they told me that they had made an arrangement with their own Government in which the deportation of Hungarian Jews was actually placed in their hands."
(Dr. Servatius was quoting from the English original of Horthy's affidavit.)
Presiding Judge: Yes. I mark this 973 T/1247.
I wish to announce that tomorrow's session will begin at 8.30 until 12.30, as we have done on a previous occasion on a Friday, and the next session is at 3.30 this afternoon.

- END OF SESSION -

Bromma Flygplats den 16 juni 1961

hbr Gerring/v.Otter
29.6.61

UTRIKES DEP:T
Dnr 230 | 3709
19 JUN 1961
AVG HP 39 MÅL

Pr.

Under en interwjuv på Bromma fredagen den 16 juni klockan 20.15 med en från Sovjetunionen frigiven tysk deporterad 25-årige Arnold Böhm framkom en rad uppgifter om såväl tyska, finska samt möjligen även svensk krigsfångar, som skulle finnas kvar i Sibirien, att Dagstidningarnas Bevakning på flygplatsen inte utan granskning anser sig kunma släppa ut interwjum. Bifogade brev jämte redogörelse och bild har därför översänts till följande personer och tidningar, som lämpligen efter kontakt med chefen för Svenska Utrikesdepartementets pressavdelning kan överenskomma om ev. publiceringsdatum.

Av det samtal som undertecknad förde med Böhm framgick att han satt med ytterligare uppgifter men tiden var dessvärre för kort för ett regelrätt korsförhör på de dunkla punkterna. Böhm fortsatte nämligen med ett plan lo minuter senare till Hamburg.

Kopia har lämnats till:
Redaktionssekreteraren Dagens Nyheter
Redaktionssekreteraren Svenska Dagbladet
Redaktionssekreteraren Stockholms-Tidningen
Chefen för UD:s Pressavdelning
Hr Antell Finska Ambassadens pressavdelning
Hr Aminoff Finska flygbolaget Finnair, Bromma Flygplats

Högaktningsfullt

Ulf Blumenberg

Avskrift

21/6 1961

P.M.

Sagesmannen för det följande är en f d estnisk advokat, f 1888, sedan nov 1960 bosatt i Sverige.

Efter att ha deporterats av ryssarna 1941 till Sibirien, vistades sagesmannen i läger i Molotovskområdet, i Övre Volin vid Kamafloden, i Abes vid Norra Ishavet och anlände i sällskap med 35 politiska fångar från Abeslägren år 1954 till Invalidhemmet i Potma (fullständig adress: TSRU Mordovska ASSR Stantsija Potma. Hemmet ligger 2 km från Potma station).

Där befann sig då en första grupp i det ännu icke färdigbyggda Invalidhemmet bestående av 55 politiska fångar vilka samtliga hämtats från fånglägren i Potmaområdet. (Hemmet byggdes av fångar från Potmalägren). Invalidhemmet lydde under chefen för fångläger nummer 18 i Potmaområdet och var avsett för sjuka och gamla politiska fångar.

Sagesmannen framhåller att för samtliga fångar i Invalidhemmet hade förändringen fångläger-invalidhem varit ett steg från "helvete till himlen", I Invalidhemmet bodde ej fler än 4-5 personer i varje rum, det var bäddat med lakan, det fanns tillfälle till läkarvård (fångar från Potmalägren tjänstgjorde som läkare) och maten var bra. Det hela verkade ofattbart för fångarna och efter långa diskussioner enades man om att det ej kunde finnas någon annan förklaring än att Potma Invalidhem avsågs vara till hands vid behov av förevisningsobjekt för eventuella internationella inspektionsbesök. Ingen av fångarna hade någonsin - ehuru erfarenheterna varit många och rika - sett eller hört talas om något liknande i Sovjetunionen.

År 1958 meddelades fångarna att de ej längre stod under bevakning och att de, om de så önskade, kunde ansöka om att få besöka sina respektive hemorter. (På invalidhemmet fanns nu cirka 300 fångar av vilka 32 voro ester, bland de övriga fanns letter, litauer, ryssar, tyskar, kineser, men inga skandinaver).

Sagesmannen säger sig icke vid något tillfälle hört talas

om eller observerat fångar av svensk nationalitet. Efter ett kort besök i hemlandet Estland 1958, återvände sagesmannen till Potma och avreste därifrån i september 1960 i avsikt att förena sig med sina släktingar i Sverige.

Berlingske Tidende 21/6-61

Raul Wallenberg endnu i live?

Tyske og østrigske krigsfanger vendt hjem fra Sovjetrusland hævder at have været sammen med ham så sent som sidste år

Fra vor korrespondent

BONN, TIRSDAG AFTEN.

I et læserbrev til »Frankfurter Allgemeine Zeitung« oplyses, at den svenske diplomat Raul Wallenberg endnu i fjor befandt sig i live i en sovjetisk lejr.

Wallenberg reddede under krigen titusinder af nødstedte jøder i Budapest, men forsvandt sporløst efter russernes indmarch. Sveriges regering og det internationale Røde Kors prøvede forgæves at opklare mysteriet, men først i 1952 oplyste russerne, at Wallenberg var død.

Tilbagevendte tyske og østrigske krigsfanger fortalte imidlertid, at de i 1954, ved hjælp af bankesignaler, havde haft kontakt med den svenske diplomat i et fængsel i Moskva. I 1955 blev Wallenberg set i live i de såkaldte »tavshedslejre«, og sidst af løsladte østrigere, der var sammen med ham i en sovjetisk lejr. Det var i 1960.

Skønt vidnernes tidsmæssige og geografiske opfattelse forståeligt nok af og til kunne være lidt unøjagtig, er der, fremhæver læserbrevet i »Frankfurter Allgemeine«, i hvert fald ingen tvivl om, at Wallenberg har levet længe efter Kremls officielle dødserklæring.

H. B.-H.

Åström /aos

Ang.

STOCKHOLM		19
Stockholm N:o	den 22 juni 1961.	1 bil. BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

Bästa Fru von Dardel,

./. I anslutning till tidigare meddelande om Eichmann-processen ber jag härjämte få överlämna ett utdrag ur protokollet över vittnesförhör den 1 innevarande månad.

/Sverker Åström/

Fru Maj von Dardel,
D j u r s h o l m .

Exp. 22/6-61

Utdrag

Session nr. 61 av rättegången mot A.Eichmann
1.6.1961.

-.-

(Förhör med vittnet A. Breslauer. Förhörsledare Mr.Bach)

Mr. Bach: You were in Hungary when the Germans occupied Hungary in 1944?
Witness Breslauer: Yes, when the Germans occupied Hungary, I was in Budapest.
Q. At this time, were you active in any way through the help of foreign embassies to save Jews from Hungary?
A. At that time in 1944, I did not take part in any such activities. I was in hiding in Budapest for certain reasons and there was no possibility then. -.-.-.-.-.-.-.-
Mr. Bach: Will you please tell the Court when did you begin the activity about which I asked you before?
Witness Breslauer: I was detained. In order to make this clear, I would like to say, yes, I was detained until the 5th of June, about 6 or 7 weeks I was kept in prison for political prisoners. On the 5th of July I was taken to the Budapest police headquarters for interrogation, an additional interrogation. Then on the 6th of July, I was taken ill, I had an internal hemorrhage and this was the holiday of St. Peter and St. Paul and I was taken to a special jail for young people. There without any documents, I had no documents on me, I was kept for a few days. Then on the next day, there were other Jews there who were seriously ill. On the 8th of July, all Jews were taken out from there for deportation. I was the only one who stayed behind in this hospital prison. The reason was that the police had not yet released me and they had no documents about me because of the holiday. I was kept there but I saw that this was a dangerous place for Jews. They actually did not leave any Jews behind. At that time they were deporting Jews from the Budapest suburbs. I got in touch with the director of the Palestine Office, Kraus, and I asked for his help. With his aid, I was transferred from there to a hospital of the Jewish community in Bedler Street 9. I was kept there for a long time. I was in a difficult condition. I still had this internal hemorrhage. From there, Jews were also taken out for deportation. I stayed and from there through the aid of Moshe Kraus, I obtained a certificate saying that I was working for the Swiss legation.
Mr. Bach: This is the same man you mentioned before?
Witness Brealauer: Yes, yes. Well, for a period of about six weeks I began feeling that in this office

there was some kind of consideration for Jews. Somebody from the Wallenberg group visited me.
Mr. Bach: Will you tell the Court who is this Wallenberg?
Witness Breslauer: I shall come to that. He was one of the men sent there. He was perhaps the man who had the greatest influence in Budapest. He was sent by the King of Sweden. I met this man in the course of common work later on several times and I was with him together on our way to the Austrian border. His rescue operations were on the greatest scale. There was a lot of rescue work but he gave courage and showed a personal example. He was in complete contrast to what was happening in Budapest then.
Presiding Judge: Mr. Breslauer, I hear that you are a jurist. Please do not give your opinion of the situation but you know what the Court needs.
Mr. Bach: I want to know who Wallenberg was - you said that one of his group visited you: where did he visit you?
Witness Breslauer: At the hospital.
Q. And they helped you?
A. They asked whether they could help me and they offered me a Swedish passport - I received this passport eventually.
Q. You say Wallenberg and his group - you mean the Swedish Embassy?
A. No, no - these were Hungarians whom he had released from the obligation to ... No, there were Hungarian Jews, rather, who had been exempted from the duty of wearing the yellow badge - he had organised this; and they were going around looking for people in need and giving them Swedish protective passports, as they were called - immunity passports. But I was not released by him - I was released by the Swiss Consul. This was towards the beginning of August. This is the document which I received.
Q. May I see the document?
A. That was a little later.
Q. This was a protective passport issued by the Swedish Government?
A. Yes, I did not use it.
Q. When did you get this passport?
A. Towards the end of August ...

-.-.-.-.-. (rörande schweiziska beskickningens -.-.-.-.-
verksamhet)

Q. You wish to say something about the activity of Mr. Wallenberg. How did he act? How did he go about this rescue of Jews?
A. Mr. Wallenberg visited the most dangerous spots. He had good relations, he had influence, he was respected. Externally he was also a handsome man with a good appearance, and he was daring and courageous, and he devoted himself wholeheartedly to the work of rescuing Jews. There were certain limitations on his work of course. As he told me, he had issued between 4,500 and 5,000 of the Immunity Passes.
Q. You met him personally, did you?
A. Yes, I met him personally several times.

Q. Dr. Breslauer, do you remember that you were given a .. connected with the march in November'44?
A. Yes, the situation in Budapest underwent a drastic change on the 15th of October, the day when the Regent of Hungary wanted to surrender. The Germans seized the radio station. I should ask the permission of Court to describe the situation in Hungary before that. .-.-.-.-.-.-
Mr. Bach: Now, Dr.Breslauer, when were you assigned a special task in regard to this march? me
Witness Breslauer: On the 22nd of November, Kraus informed that on that day we would have a meeting with Mr. Wallenberg in Wallenberg's office. He said there will also be an officer who has a very important duty today and will give details. We did not know where the Jews were being led. We knew they were being led on foot on that day the 22nd of November. We had a meeting with Wallenberg and there were people from various embassies. He was there in person. There was somebody from the Portugese Embassy and the Spanish Embassy. They too were rescuing people. They were rescuing Jews who had been converted to Catholicism. There were Kraus and myself from my office. We heard a report from an officer, Major Botisvarve. He was an Hungarian officer. He gave details about the present situation. He said that thousands were being led on foot from Budapest especially from the brick factory at Whelow to Hagyeshalom. They were taken on the main highway. Later they went on side roads and there condition was very bad. Hundreds and thousands were falling along the sides. No food, terrible conditions, very bad treatment he said, and he had been tol by Ferenzcy who was the liason person between the Germans and the Hungarians. Four letters, four protective immunity documents for the personal of the Embassy itself to join this foot march to go and return those people who had documents along with them but were included in the foot march were available. We decided, we knew that they were being taken through Hegyeshalom and there the Germans were taking over. We knew that there was a big group at Hegyshalom. Th conditions as he described them were very bad. We decided that he would give us these immunity letters.
Presiding Judge: Who said so?
Witness Breslauer: Botisvarve did - and so we would have some security so that no harm would befall us and we could deal with these Jews and return those of them who had protective immunity documents.
-.-.-.-.-.-.-.-(B:s beskrivning av marchen till .-.-.-.-.-
Hegyeshalom)

Q. Dr.Breslauer, I have here a copy of a report of a meeting on the 22nd of November as well as your report. Wil you please have a look at the document and tell us if this is your report? Please tell us if this is your report and the minutes of that meeting?
A. The minutes of the meeting, I did not see.
Q. Can you say that the minutes are correct? That this is what took place at the meeting? That Botisvarve was present at the meeting and then can you identify your report?
Presiding Judge: Are these the minutes and the report? Who wrote this report or the minutes?
Mr.Bach: It does not say exactly who took notes at the meeting and who drew up the minutes but this was prepared

at the Swedish Embassy.
Witness Breslauer: Yes, I do not know of this. Here I see this is my document. It is my text. I dictated this.
Presiding Judge: You said something you did not know or maybe I did not hear well.
Witness Breslauer: No, this had three parts. The minutes which were sent about the meeting. This is exactly as it took place. Then there is my report which was sent by me and then there is a report from the Red Cross. This I did not know at the time.

Presiding Judge: This includes the three documents mentioned by you, Mr. Bach?
Mr. Bach: Yes, I believe it includes also the document I referred to before, the report.
Mr. Bach: After handing in your report, could you do anything for those people?
Witness Breslauer: Well, I returned a few hundred people, so did Wallenberg.(?) It was not easy; we did not have an exact list. It was difficult to find the people. He did have some kind of lists but I had no lists at all. I brought back a few hundred people and, a few days later, I found them at the Budapest Railway Station; they were brought back to Budapest.
Q. Can you estimate how many died on the way, or later?
A. The number was very large. Many people died along the way; weak people were shot.

Judge Halevi: Do you know what happened to Wallenberg?
Witness Breslauer: At the time of the Liberation, he went to Buda when the Russians came, returned, took his suitcases and disappeared.

Mr. Bach: Your Honours, in connection with this foot-march, please may I be permitted to draw your attention to a number pieces of evidence which already have been submitted. There is the Kastner report "---------- Then he (Eichmann) said, 'I need 65,000 to 70,000 Hungarian Jews. I have only received 38,000 at the German border. I need at least 20,000 more fortification Jews for the southeastern wall in the Austmark in Austria.' Then he said, he went and began discussing the abuse of protective passports. He said he would blame Wallenberg and Lutz for this 'pigishness' as he put it. But he had a proposal he said. He would no longer worry about the people holding these passports, if we, the Jews, would voluntarily put at his disposal 20,000 fortification Jews, otherwise he would have to deport and take all the Jews without exception for this march."

Mr. Bach: Now Your Honours, our next document deals with a complaint by the Swedish Legation about Wallenberg, our document 1121. It says here - it's a cable to Veesenmayer of the Foreign Ministry: "The Minister visited me today and told me on behalf of his Government the following matters. The Chief of the S.S.Kommandor for the Jewish problem in Budapest has reportedly said something through a certain gentleman named Eichmann to an employee of the Red Cross, the Swedish Red Cross, in Budapest that he intends to kill by shooting a man termed 'the Jewish dog, Wallenberg.' He would be shot."

Presiding Judge: Is this the ambassador of Sweden?

Mr.Bach: This is written by Ehrmansdorf (phon.) from the German Foreign Ministry. He informs Veesenmayer that the Swedish minister in Berlin has made this complaint, that a man named Eichmann in Budapest had threatened to execute by shooting the so-called "Jewish dog Wallenberg." This is the Legation Counselor Wallenberg, employed in the Legation in Budapest, who deals mainly with the issuing of protective passports to Jews. A similar expression was used by the deputy commander of the S.S. They say his name was Dreger (phon.), but it was actually Dannecker. According to this intervention, we were told - the Swedes say - that a Jewish employee of the legation was shot together with three members of his family. In the end they say, "I have told the Swedish Minister that we shall study his information, but I think that these expressions he quoted, if they were said at all, were certainly not meant seriously. The Minister said this possibility should be considered but he pointed to the fact that at the time there is a very tense atmosphere in Budapest." He asks for - the man who sent this letter to Veesenmayer asks for a reply for cable.

Presiding Judge: T/1243

Mr.Bach: Now the reply is in document 1122. Here Veesenmayer replies that the advisor to the Embassy, Grell, informs that the S.D.commander, Obersturmbannfuehrer Eichmann and his deputy Dannecker - this is the same Dannecker - had reason enough to criticize the way the Swedish Legation treated Jews and especially regarding the man Wallenberg of the Legation who acted in a very uncustomary and unacceptable way in regard to the Jews. It is also stated that they tried to smuggle them in illegal ways, but issuing protective certificates. It is possible that these expressions were actually used, but not as a serious threat, only as a warning for the future. The Jewish workers who are Hungarian citizens, and under Swedish protectorate - but the description of Dr.V. can only be given later and an additional report will be forwarded.

KUNGL. SVENSKA
GENERALKONSULATET

med klipp angående
Raoul Wallenberg

Berlin den 21 juni 1961.
R 18 1 bil.

224

Ink. 26-6 1961
Avd. Ca. Mat.
P 2 Eu I

Pol.

Broder,

För den händelse utrikesdepartementets uppmärksamhet icke från annat håll fästs på detsamma och därest avsändaren icke tidigare skulle vara känd för våra Wallenberg-specialister, ber jag att i urklipp ur Frankfurter Allgemeine Zeitung för den 20 denna månad insända ett där publicerat meddelande från Dr. Adolf von Liebermann, Bad Wildungen, rörande Raoul Wallenberg.

./.

Din tillgivne
Östen Lundborg
(Östen Lundborg)

Byråchefen Siegbahn,
Utrikesdepartementet.

Bil. handbrev Lundborg
Sieglahn d. 21/6 1961

P 2 Eu

FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG 20.6.61

Raoul Wallenberg

Sie haben in Ihrem Eichmann-Prozeß-Bericht vom 2. Juni berichtet, daß der schwedische Diplomat Raoul Wallenberg ein Beispiel selbstloser und aufopferungsbereiter Menschenliebe gegeben habe und in Zusammenarbeit mit der schwedischen und der Schweizer Gesandtschaft Zehntausende Menschen gerettet hat. Weiter schreiben Sie, daß Wallenberg dann von den Russen verschleppt und nicht wieder gesehen wurde.

Das Letztere ist unrichtig. Zwar wurde Wallenberg schon etwa 1952 von den Russen für tot erklärt, es ist aber den Nachforschungen naher Verwandter des Verschollenen geglückt, durch Aussagen von deutschen und österreichischen Heimkehrern festzustellen, daß er noch später, bis in die letzten Jahre gelebt hat und wahrscheinlich noch jetzt lebt. So haben ihn Heimkehrer 1954 in einem Moskauer Gefängnis festgestellt und sich durch Klopfzeichen mit ihm verständigt. 1955 haben ihn ungarische spätere Rückkehrer in einem Gefangenen-Schweigelager gesehen und die letzten, durch österreichische Heimkehrer hierher gelangten Nachrichten besagen, daß sie noch 1960 ebenfalls in einem östlichen Lager mit ihm zusammen waren.

Leider sind alle Angaben in bezug auf Zeit und Ort reichlich ungenau, da die Gewährsleute begreiflicherweise zeitlich und örtlich ziemlich desorientiert waren. Trotzdem ist sicher, daß Wallenberg noch lange nach der offiziellen Todesmeldung gelebt hat.

Dr. Adolf von Liebermann, Bad Wildungen

Avskrift.

P 2 Eu I

Orig. se HP 39 I 29/6 61

Kungl.
Svenska Ambassaden

Arnold Böhm

Bonn den 27 juni 1961.
1 bil.
Strängt förtroligt

Broder,

Med anledning av departementet instruktion i särskild ordning rörande Arnold Böhm ber jag få meddela att det hittills inte varit möjligt att få kontakt med Böhm. Redan dagen efter det Böhm kommit hem till sin moder från genomgångslägret Friedland uppsökte jag ett flertal gånger den angivna adressen i Köln utan resultat. (Familjen har ingen telefon och både modern och styvfadern arbetar.) Sedan en skriftlig anmodan till Böhm att taga kontakt med mig lämnats obesvarad begav jag mig ånyo till Köln och träffade då styvfadern, som uppgav att Böhm befann sig på annan ort men att jag skulle kunna träffa honom tidigt på morgonen idag. Vid mitt besök i bostaden idag anträffades dock ingen men sedan jag sökt upp styvfadern på hans arbetsplats erfor jag att Böhm drabbats av ett nervsammanbrott och hålls incommunicado på ett vilohem varifrån han inte lär återvända förrän om 10-14 dagar. Jag kommer nu att hålla kontakt med styvfadern och återkommer så snart Böhm kommit tillbaka till Köln.

./. För det intresse det må ha närsluter jag ett klipp av en insändare i Frankfurter Allgemeine Zeitung den 20 dennes angående Raoul Wallenberg.

u. Gunnar Ljungdahl

Utrikesrådet Å s t r ö m,
Stockholm.

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

hbr.Ljungdahl-
Åström,27.6.61

Strängt förtroligt

a.a.

Till Arkivet.

Rättelse till ovanciterade skrivelse:
Första sidan, tredje raden före sista ordet torde inflikas "Redan dagen efter det Böhm".

Bonn den 29 juni 1961.

KUNGL. SVENSKA AMBASSADEN I BONN

Gerring/Ghl P 2 Eu I

STOCKHOLM		19
N:o 380	à 1 bil.	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP / P	GR. 39 / 2	MÅL. I / Eu I

Stockholm den 29 juni 1961

HP 39
P 2

Ang.

Arnold Böhm

Dnr. 8

U.n.

Broder,

I anslutning till tidigare telegram angående Arnold Böhm ber jag för Din kännedom få översända
./. avskrift av en hit inkommen redogörelse för den intervju som nyhetsbevakaren på Bromma flygplats hade med Böhm vid dennes genomresa.

Gunnar Gerring

Ministern Friherre von Otter
B o n n

EXP.

29.6.6

Raoul Wallenberg

Sie haben in Ihrem Eichmann-Prozeß-Bericht vom 2. Juni berichtet, daß der schwedische Diplomat Raoul Wallenberg ein Beispiel selbstloser und aufopferungsbereiter Menschenliebe gegeben habe und in Zusammenarbeit mit der schwedischen und der Schweizer Gesandtschaft Zehntausende Menschen gerettet hat. Weiter schreiben Sie, daß Wallenberg dann von den Russen verschleppt und nicht wieder gesehen wurde.

Das Letztere ist unrichtig. Zwar wurde Wallenberg schon etwa 1952 von den Russen für tot erklärt, es ist aber den Nachforschungen naher Verwandter des Verschollenen geglückt, durch Aussagen von deutschen und österreichischen Heimkehrern festzustellen, daß er noch später, bis in die letzten Jahre gelebt hat und wahrscheinlich noch jetzt lebt. So haben ihn Heimkehrer 1954 in einem Moskauer Gefängnis festgestellt und sich durch Klopfzeichen mit ihm verständigt. 1955 haben ihn ungarische spätere Rückkehrer in einem Gefangenen-Schweigelager gesehen und die letzten, durch österreichische Heimkehrer hierher gelangten Nachrichten besagen, daß sie noch 1960 ebenfalls in einem östlichen Lager mit ihm zusammen waren.

Leider sind alle Angaben in bezug auf Zeit und Ort reichlich ungenau, da die Gewährsleute begreiflicherweise zeitlich und örtlich ziemlich desorientiert waren. Trotzdem ist sicher, daß Wallenberg noch lange nach der offiziellen Todesmeldung gelebt hat.

Dr. Adolf von Liebermann, Bad Wildungen

Frankfurter Allgemeine Zeitung 20/6/61

Åström/AVS

Ang.

STOCKHOLM 19		
Stockholm den 30 juni 1961.		
N:o Strängt förtroligt		1 Bil.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

Broder,

Här i avskrift närslutna insändare i Frankfurter Allgemeine Zeitung för den 20 innevarande månad om Raoul Wallenberg har orsakat frågor från pressen, vilka vi, som Du kanske sett, besvarat med upplysningen att vad som sägs i insändaren icke tycks gå utöver de uppgifter varöver utrikesdepartementet redan förfogar och som legat till grund för vår framställning till Sovjetunionen år 1959. Emellertid har vi frågat oss om det skulle vara möjligt att komma i kontakt med skribenten för att få litet större klarhet om karaktären av de uppgifter, som han hänvisar till. Detta får naturligtvis ske med stor försiktighet, bl.a. med tanke på att vederbörande tycks ha handlat på grundval av upplysningar och kanske uppmaningar från familjen.

Jag låter härmed frågan gå vidare till Dig och vore tacksam om Du ville agera i saken på sätt Du finner lämpligt. Skulle Du anse varje försök till kontakt med vederbörande såsom olämpligt, vore jag också tacksam erfara detta.

/Sverker Åström/

Ambassadören Jödahl,
B o n n .

Exp 30/6-61 ast

DEPARTEMENTEN

Till Sekr. Wahlquist, Pol I

- [ ] För kännedom
- [ ] För handläggning
- [ ] För yttrande
- [ ] Önskas åter
- [ ] För godkännande
- [x] Enl. överenskommelse
- [ ] Kontakt torde tagas med avsändaren

S 2.

Datum 4.7-61

Avsändare L. [illegible]

1942

Dep 3521

AVSKRIFT

P 2 Eu I 4/7 61
aa/2

Werner Wolff, Starnberg Obbay.
Kaiser Wilhelm Str. 1 bei Gweger
Deutschland den 27. Juni 1961

An die Schwedische Reichsbank
Stockholm

Ich habe bei der Nordisk Transport u. Spedition AB, Stockholm, Uplandsgatan 4, seit 1943/44 einen Betrag von schweizer Franken 30.540.- gutgeschrieben.

Da ich in Rumänien zurückbehalten war, musste ich 1948 diesen Betrag an die Rumän. Staatsbank cedieren, doch hat die "Nordisk" die Überweisung zum Glück nicht durchgeführt, sondern das Geld beim Oberstatthalteramt deponiert.

Nun ist es mir nach jahrelangen Bemühungen gelungen, als alter Mann nach Deutschland zurückzukommen.

Meine Cession an die Rumän. Staatsbank war erzwungen und erkläre ich dieselbe hiermit als null u. nichtig. Ich weiss, dass es in Schweden ein Gesetz gibt, wonach Zwangscessionierungen nicht anerkannt werden und bitte Sie daher, der Firma Nordisk Transport schriftlich die Mitteilung zu machen, dass sie mir den Betrag (zuzügl. etw. aufgelaufener Zinsen) überweisen lassen soll.

Haben Sie die Freundlichkeit, mir davon auch Kenntnis zu geben.

Bedenken Sie bitte, dass ich diesen Betrag nach alle meinen Leiden nun zum Leben benötige und überbrücken

Sie in menschlicher Einsicht freundlichst die langwierigen Formalitäten.

Sobald ich Geld habe, möchte ich auch nach Bonn zur Schwedischen Gesandtschaft, da ich vor einigen Jahren über Ihren Landsmann Raoul Wallenberg, der verschollen erklärt ist, etwas gehört habe.

Eventuell lassen Sie mir vorest u. schnell einen Teil des Geldes zukommen.

Mit Dank zum voraus zeichne ich

Hochachtungsvoll

Werner Wolff

Evtl. zwecks Weiterleitung
an die zuständige Stelle.

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Nr 182
R 18 1 bil.

med artikel om Raoul Wallenberg

13/7 skr.fru von Dardel.

INK. UTRIKES DEP:T
Dnr 59 | 182
10 JUL 1961
AVD. P | GR. 2 | MÅL. Eu I

Beskickningen i Tel Aviv har äran härmed insända ./. en artikel om "Raoul Wallenberg - der Gerechte in Sodom", hämtad ur tidningen "Weg und Ziel", som utkommer i Tel Aviv och betecknar sig som "das einzige Organ für die Vertretung aller Naziopfer".

Tel Aviv den 5 juli 1961.

KUNGL. SVENSKA AMBASSADEN I TEL AVIV

Till Utrikesdepartementet

Der KÖNIG der Radios

Radio SCHNEIDER
ELECTRONICS CORPORATION OF ISRAEL LTD.

דרך ומטרה

Weg und Ziel

UNABHAENGIGES DEMOKRATISCHES ORGAN
UND DAS EINZIGE ORGAN FUER DIE VERTRETUNG ALLER NAZIOPFER
(TRANSNISTRIEN, KZ-LER, GHETTO)

28. Jan. 1961 — 9. Jahrgang No. 101

Redaktion und Administration — Tel-Aviv,
Rech. Hachaschmal 4, Tel. 65898, P.O.B. 900

ד' תמוז תשכ"א

EIN TRAUM, DER ZUR WIRKLICHKEIT WERD

Von Hermann Sternberg, Haifa

Wenn auch unsere Landwirtschaft in gewissen Sparten bereits autark und sogar in der Lage ist, Ueberschüsse zu exportieren (z.Zt. etwa 20%), so wissen wir, dass sie niemals die Bewohner des Landes ausreichend mit Brotgetreide wird versorgen können. Dies liegt daran, dass die Anbaufläche zu klein ist zu dem Verhältnis der natürlichen, biologischen Vermehrung und der dauernden Masseneinwanderung. Daran ändert nicht, dass immer mehr brach liegender Boden nach den neuesten Methoden rationell bearbeitet und so der Ertrag gehoben wird; ein Missverhältnis zwischen Ertrag und Bedarf wird immer bestehen, ja sich stetig vergrössern.

Auch andere Länder — wie Luxemburg, Belgien, Holland — leiden unter ds. Missverhätnis zwischen Bodenertrag und Bevölkerungsgrösse, aber sie haben irgend welche Bodenschätze, zumindest grenzen sie unmittelbar an Länder, woher sie Rohstoffe innerhalb weniger Stunden erhalten, und sind dadurch in der Lage für ihre Industrieerzeugnisse im Ausfüllte arabische Boykott weitgehend abgeschwächt, wenn nicht gar eliminiert werden kann.

Aber die Handelsverbindungen mit Asien und Afrika sind sehr umständlich. Der Suezkanal — die kürzeste Verbindung — ist für israelische Schiffe und andere, die israelische Warengüter befördern, hermetisch geschlossen und bei der jetzigen Konstellation der Grossmächte ist die Zeit nicht abzusehen, wann es ihnen gelingen kann, den Diktator Nasser zu zwingen, auch Israel-Schiffen die freie Durchschleusung durch den Suezkanal zu gewähren. Es ist dies eine Zukunftmusik, deren Anfangsklänge noch nicht zu hören sind.

Zwar hat Israel in Eilath am Roten Meer einen offenen Zugang zum Atlantischen und Indischen Ozean. Allein die Beförderung von Frachten bis zum Hafen von Eilath ist reichlich umständlich und dazu kostspielig. Die letzte Eisenbahnstation auf dem Wege zum Hafen Eilath ist Beer Schewa und hier müssen die Waren

und können deshalb den nur 13 Mtr. tiefen Suezkanal nicht passieren. Deshalb müssen diese Schiffe nach wie vor das Kap der Guten Hoffnung umschiffen. Aber auch kleinere Schiffe, die immerhin einen Tiefgang von nur 7—8 Mtr. haben, können den Suezkanal nur mit einer Schneckengeschwindigkeit von etwa 4 Seemeilen pro Stunde passieren, was bei einer Länge von etwa 100 Seemeilen ca. 25 Stunden dauert. Eine Verbreiter- und Vertieferung des Suezkanals ist unmöglich.

Ein Kanal Mittelmeer-Eilath auf israel. Gebiet, würde jedoch von vornherein derartig gebaut werden, dass er allen jetzigen und späteren Bedürfnissen der Schiffahrt entsprechen müsste.

Ein Kanal über Israel-Gebiet würde, dessen bin ich gewiss, die Machtposition Nassers ein für alle Mal zerstören; seine, auf die zwingende Notwendigkeit des Suezkanals aufgebaute Machtpolitik würde wie ein Kartenhaus zusammenfallen,

nach Eilath ganz gewalti
Summen Geld kosten muss, si
diese jedoch nicht so gewalti
dass sie nicht aufgebracht we
den könnten. Abgesehen davo
dass sich alle die Schifffah
betreibenden Nationen an d
Finanzierung beteiligen wü
den, ist es ebenso gewiss, da
d. Weltjudentum allein d. Mitt
aufbringen würde. Ganz abg
sehen davon könnte die Me
nath Israel auch ihren T
beitragen und in ganz einf
cher Form: Die jährliche
Eingänge aus den individuelle
Zahlungen aus Deutschland b
tragen z.Z. über 120 Million
und werden in den nächst
25—30 noch in erhöhtem Mas
bestehen, denn bis jetzt sin
erst 40% aller Anträge erledi
worden. Wenn also unsere R
gierung den Entschädigung
empfängern die Chance gib
ihre DM in Kanal-Aktien zu
Börsenkurs von New York a
zulegen, dann könnte reichli
Kapital dafür gewonnen we
den. Darüber hinaus könnte
"Volksaktien" auf Goldbasis h
rausgegeben werden, wodur
der kl. Mann angereizt werde
würde, Ersparnisse zu mache

Bil. ..... titi Beskis i Tel Aviv
skr. nr. 182 den 5.7.61 P2 En I 42

Genia Ltd.

DAS HAUS DER ELEGANTEN DAME

Telefon 63257
Tel-Aviv, Allenby 42

DEN KANN

ten gemacht: es hat für den bekannten Volkswagenbetrieb "Volksaktien" herausgegeben, und nach wenigen Tagen war die Emission einige Male überzeichnet!

Bedenkt man, dass Nasser seinen aufgebauschten Staatsapparat, und was noch alles dazu gehört, ausschliesslich aus den Einnahmen des Suezkanals bestreitet kann man sich leicht vorstellen, welchen Vorteil ein israelischer Kanal für die Medinath Israel haben kann. Da die Passagegebühren in Gold gezahlt werden müssen und der Staat an der Kanal-Gesellschaft beteiligt wäre, so würden aus dem Gewinn der Ges. dem Staate grosse Geldmittel zufliessen. Dazu käme, dass der Negev in kurzer Zeit einen enormen Aufschwung erleben und ein blühender Garten werden würde, neue Industrien würden entstehen. Und während Israel einer grossen Zukunft entgegengehen würde, müsste Aegypten zwangsläufig zu jener Bedeutungslosigkeit herabsinken, wie dies zur Zeit der Hyksos vor etwa 3500 Jahren der Fall war.

RAOUL WALLENBERG – DER GERECHTE IN SODOM

Raoul Wallenberg, Abgesandter der Kriegsflüchtlingszentrale der Vereinigten Staaten, im Range eines Sekretärs der schwedischen Gesandtschaft, ein Amateurdiplomat mit einer besonderen Mission war bis zu seiner Berufung Architekt in Stockholm. Seine Aufgabe war, die Juden Ungarns zu retten; sein unmittelbares Ziel: Admiral Horthy, den damaligen ungarischen Reichsverweser, dazu zu bringen, die Deportationen zu verhindern, was ihm auch des Oefteren gelang und was Eichmann manchmal zu verhindern wusste.

Das Drama nach seiner Ankunft in Budapest entwickelte sich zu einem "Duell" zwischen ihm, dem Repräsentanten des Schwedenkönigs Gustav, und Veesenmeyer, dem deutschen Botschafter in Budapest, der von Eichmann sekundiert wurde. Wallenberg setzte in der schwedischen Gesandtschaft das sogenannte C-Department ein, das Schutzpässe ausstellte, deren Träger die Protektion der schwedischen diplomatischen Vertretung genossen. Diese Dokumente wurden damals von den deutschen und den ungarischen Behörden anerkannt. Man hielt die Fiktion aufrecht, dass die Eigentümer jener Pässe so bald wie möglich in ihr "schwedisches Vaterland" repatriert würden, und in kurzer Zeit standen mehr als 10000 Menschen unter schwedischem Schutz.

Wallenberg hatte 32 grosse Häuser gemietet und ihnen "exterritoriale" Rechte gegeben. Sein Beispiel ermutigte andere neutrale Gesandtschaften in Budapest, und besonders die Schweizer durch Gesandten Ludz übernahmen seine Methoden. So wurde das "internationale Ghetto" getung besass, war gerettet.

Die Situation wurde kritischer, als Horthy abgesetzt wurde und Szalasi an seine Stelle trat. Die Deportationen nahmen immer grösseren Umfang an, und wenn keine Eisenbahnzüge mehr aufgetrieben werden konnten, inszenierte man die berüchtigten "Todesmärsche". Selbst dann versuchte Wallenberg zu helfen, wo noch zu helfen war. Er füllte Lastautos mit Kleidern, Schuhen, Essen und Medizin, fing die marschierenden, todmüden, erschöpften und frierenden Kolonnen auf der Landstrasse ab und erleichterte ihr Los. Sogar im St.-Stephans-Park, dem "Umschlagplatz" vor der Verschickung, gelang es ihm, einige Opfer zu retten.

Ende Dezember 1944 begannen die Russen ihren Frontalangriff auf die Stadt. Im Januar 1945 stellte Wallenberg im Auftrage des schwedischen Gesandten Kontakt mit dem russischen Befehlshaber, Marschall Malinowski, her. Er begab sich nach dem russischen Hauptquartier in Debrecen, um dem Marschall gewisse Vorschläge hinsichtlich der im Ghetto zusammengepferchten Juden zu unterbreiten. Noch einmal suchte Wallenberg sein Büro in Begleitung russischer Wachen auf, um seine Mitarbeiter zu informieren, dass er nach Debrecen zurückkehre, er wisse nicht, ob als Gast, als Gefangener oder nie wieder. Am 14 Januar gaben die Russen bekannt, dass sie Raoul Wallenberg in Schutzhaft genommen hätten, nach nazistischem System, von wo sie ihn in Jenseits befördert haben. Nach ein paar Wochen später wurde dies von Malinowski bestätigt.

Inzwischen wurde die Strasse in Budapest, die seinen Namen

idig und
gen. Ein
hat West-
en Mona-

Es ist ein Traum, der aber Wirklichkeit werden kann, — wenn Ihr's wollt!

muetterlich?

ns in Bu-
t zu wer-
Interven-
u bei An-
den und
aniu und
ur.
SS-Haupt-
Richter,
udenhasser
in treuer
ns.
entlichung
ester Tag-
31. Dezem-
in Rumä-
darf und
ns zwecks
mänischen
wurden.
höherer ru-
ahnbeamte
aten.
r Ueberle-
rien wurde
ohl Trans-
Bessarabien
hoi unter
lo standen.
Leben jen-
schliesslich
ig) wurde
Buch von
ls Beweis
keiner der
le als Zeu-
benso kein
assengräber
i in Czer-
Bukowina
ersen Nazi-
ungen und
so über die
olnische Ju-
witz flüch-
sche haben
befindlichen
chen Juden
h Polen zu-
rückgeschickt wo sie sogleich auf grässliche Weise hingerichtet wurden.

14) Der Zeuge Dr. Löwenstein wurde wohl bezüglich des Regates einvernommen, aber seine Aussage war sehr mangelhaft, denn wie konnte er behaupten, dass nur 160 Juden im Januar 1941 in Bukarest umgebracht wurden. Tatsächlich wurden cca. 800 Juden auf grässliche Weise hingerichtet. Dr. Löwenstein konnte nur Aufschluss über den Zentralen Judenrat Rumäniens geben, da er diesem als führendes Mitglied angehört hat.

Wir sind in der Lage über alle oberwähnten Behauptungen Beweise zu erbringen.

Die Hitachduth Olei Bukowina war berufen dem Herrn Generalstaatsanwalt die notwendigen Beweise zu liefern und sie hätte es auch sicherlich getan, wenn an der Spitze dieser Institution nicht Dr. Elias Weinstein stehen würde. Dr. Weinstein musste aber schweigen u.zw. nach dem lateinischen Grundsatz "Noli me tangere!" Bekanntlich war Dr. Weinstein der Leiter der "L" Abteilung (Zusammenfassen aller Juden zwecks rascher "Endlösung") im Judenrat von Czernowitz. Einen sträflichen und unverzeihlichen Fehler hat Dr. Weinstein auf jeden Fall begangen, dass er nicht andere Bukowiner dem H. Generalstaatsanwalt nahmhaft gemacht hat, die die notwendigen Aufklärungen gegeben hätten, wie 500.000 rumänische Juden umgebracht wurden.

Die Redaktion von "Weg und Ziel"

schaffen, in dem vorübergehend mehr als 40000 Juden Zuflucht fanden. Die Ausdehnung seiner Organisation wird klar, wenn man sich vor Augen hält, dass sie gegen Ende 600 Menschen als Beamte beschäftigte. Generalstaatsanwalt Hausner wies in seiner Anklagerede darauf hin, wie Eichmann gegen Wallenberg tobte, den er Judenhund nannte, und Beschwerden an die schwedische und Schweizer Gesandtschaft losliess, in denen er gegen die Auswanderung von Juden aus Ungarn protestierte.

Alle Rettungsversuche jedoch wären seinerzeit wertlos gewesen, hätte Wallenberg nicht immer wieder persönlich interveniert, selbst auf die Gefahr hin, seinen diplomatischen Status, ja sein Leben zu verlieren. Die Ungarn wie die Deutschen merkten bald, dass jene Schutzpässe auf einer sehr dünnen Rechtsgrundlage standen. Die ungarischen Beamten liessen sich überreden, dass sie sich und ihr Land retten könnten (damals war die deutsche Front schon im Zusammenbruch), wenn sie seine Aktion tolerierten. Argumente und Versprechungen, Drohungen u. Intrigen waren seine Waffen. Oft konnte er Tausende von Juden befreien, die schon zur Deportation zusammengetrieben waren, indem er die wachhabenden Beamten mit Schutzpässen für sie selbst und ihre Familien bestach. Einmal kam Wallenberg auf den Bahnhof, als eine Gruppe von Juden unter Begleitung von deutschen Soldaten verschickt werden sollte. Wallenberg merkte bald, dass die Soldaten kein Ungarisch verstanden und rief den Gefangenen zu: "Alle mit Schutzpässen in ungarischer Sprache hieher!" Man verstand den Wink, und jeder, der ein offizielles ungarisches Dokument wie Geburtsschein, Impfzeugnis oder Steuerquittung, umbenannt; seine Statue, die kurz vorher im St.-Stephans Park aufgestellt worden war, verschwand über Nacht, der "Eiserne Vorhang" schloss sich hinter ihm. Schwedische Noten und Anfragen blieben unbeantwortet: das grosse russische Schweigen hatte ihn begraben. Ein kleiner Kreis, unter Führung seiner alten Mutter, kämpte unermüdlich um seine Befreiung. Albert Einstein schlug ihn für den Friedens-Nobelpreis vor. Im Jahre 1957 erreichte den schwedischen Botschafter in Moskau eine offizielle Note, in der es hiess, dass Raoul Wallenberg vor zehn Jahren, im Jahre 1947, in einem russischen Gefängnis gestorben war.

Wenn Lumumba von seinen politischen Gegnern beseitigt wurde, dann machten die Russen den korrekten Generalsekretär Dag Hamerskjöld dafür verantwortlich. Nur die Russen glauben ein Recht zu haben die diplomatischen Regeln mit Füssen treten zu dürfen und die Gründe der Ermordung des grössten Menschen und Humanisten Wallenberg nicht angeben zu müssen.

Die gesamte Menschheit schweigt und auch die UNO hüllt sich in Schweigen. Ist dieses Schweigen kein unverzeihliches Verbrechen?

Die Juden in Israel u. in der ganzen Welt sind verpflichtet Aufklärung über den Mord des geraubten und verschwundenen Wallenberg zu fordern.

In allen israelischen Städten und Gemeinden sollen Strassen nach **Raoul Wallenberg** benannt werden und Marken mit seinem Bilde herausgegeben werden.

Ebenso soll der Israel-Staat für die Hinterbliebenem Wallenbergs sorgen.

Justus

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Washington den 5 juli 1961.

1 bil. i 4 ex.
2 bil. i 1 ex.
P 2.

föredrag om Raoul Wallenberg

Pol.

13/7 Skr.fru von Dardel.

6

Ink. 10. 7. 1961
Avd. P | Gr. 2 | Mål Ea 7

Broder,

I mars 1959 meddelade en i Förenta Staterna bosatt exungrare vid namn George Barany beskickningen, att han sedan länge hyste speciellt intresse för fallet Raoul Wallenberg och att han avsåge söka publicera en redogörelse för dennes liv och verksamhet i lämpligt forum. Vederbörande försågs av beskickningen med vitboken rörande Wallenbergsärendet och utarbetade på grundval av denna ävensom annat tyskt- och engelskspråkigt material om Wallenberg ett föredrag, som han i mars 1960 höll inför det då pågående årsmötet vid Michigan Academy of Science, Arts and Letters.

Föredraget ifråga, som bär titeln "Humanitarianism vs. Totalitarianism: The Strange Case of Raoul Wallenberg", intogs sedermera i Michigan-akademiens annaler (Paper of the Michigan Academy of Sciences, Arts and Letters, Vol.XLVI, 1961) och har i dagarna tillställts oss såsom särtryck härur.

Vid översändandet förklarade Barany, som numera är Assistant Professor of History vid University of Denver, dels att föredraget av familjeskäl utgivits under pseudonym (G.B. Freed), dels att han önskade att ett par exemplar av särtrycket skulle vidarebefordras till Raoul Wallenbergs mor, fru von
./. Dardel. Avskrift av Baranys brev härom närslutes. Det har av beskickningen besvarats på sätt som framgår av dess här
./. likaledes i avskrift närslutna skrivelse av innevarande dag.

Såvitt vi kunnat konstatera vid en genomläsning av föredraget, är Baranys framställning lugnt objektiv och faktisk samt genomgående stödd av referenser till officiellt material i ärendet. Några nya fakta synes Barany däremot icke ha bragt

Herr Utrikesrådet S.Åström,
Stockholm.

i dagen. Anmärkas må, att han i föredragets sista avsnitt såsom sin personliga uppfattning hävdar, att tiden nu måhända vore mogen för en prövning av fallet Wallenberg inför Förenta Nationerna och för ett aktualiserande av tanken på Wallenbergs kandidatur för Nobels fredspris.

Din tillgivne

Axel Lewenhaupt

A. Lewenhaupt.

Avskrift. Bil.t.hbr.Lewenhaupt-Åström 5.7.61.

University of Denver, University Park.
Denver 10, Colorado.

Department of History. June 26, 1961.

Mr. Gunnar Lonaeus
First Secretary, Cultural Affairs
Royal Swedish Embassy
Washington 8. D.C.

Dear Mr. Lonaeus:

With reference to your letter of January 4, 1960, and my answer of March 29, I am sending you under separate cover five offprints of my paper on the Wallenberg case. May I ask you to transmit two of the offprints to Mrs. Von Dardel with the expression of my deep respects?

I should perhaps mention that for family reasons I had to publish the paper under pseudonym. I received the offprints only this week and I hasten to send the very first copies to you with the expression of my sincere thanks for the Embassy's valuable assistance.

Sincerely yours,

sgd. George Barany
Assistant Professor of History

Avskrift.

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Bil.t.hbr.Lewenhaupt-Åström 5.7.61.
P 2 Eu J

Washington, July 5, 1961.

Dr.George Barany, Assistant Professor of History,
University of Denver,
Department of History,
University Park,
Denver 10. Colo.

Dear Professor Barany:

In Mr.Lonaeus' absence for vacation, I take much pleasure in acknowledging receipt of the five copies of your paper "Humanitarianism vs.Totalitarianism: The Strange Case of Raoul Wallenberg", that were sent us with your kind letter of June 26. Four of the copies received have been transmitted to Stockholm.

Sincerely yours,

(Stig Abelin)
Secretary of Embassy

HUMANITARIANISM VS. TOTALITARIANISM: THE STRANGE CASE OF RAOUL WALLENBERG

G. B. FREED

PAPERS OF THE MICHIGAN ACADEMY OF SCIENCE, ARTS, AND LETTERS
VOL. XLVI, 1961 (1960 MEETING)

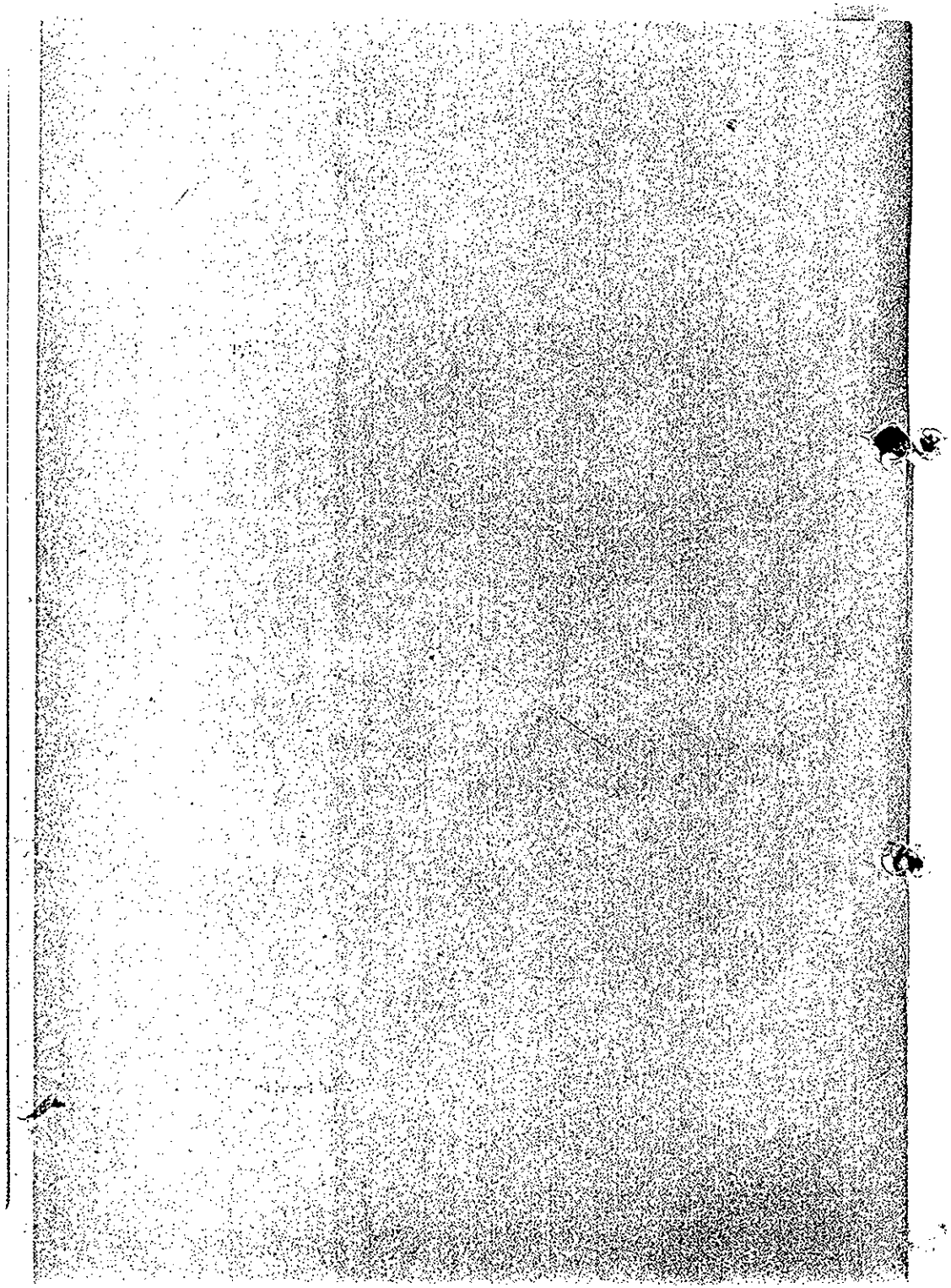

PAPERS OF THE MICHIGAN ACADEMY OF SCIENCE, ARTS, AND LETTERS
VOL. XLVI, 1961 (1960 MEETING)

HUMANITARIANISM VS. TOTALITARIANISM: THE STRANGE CASE OF RAOUL WALLENBERG[1]

G. B. FREED

AT a time when there is so much talk about the possibilities of coexistence between totalitarian regimes and democracies, it is a particular challenge to consider a man who devoted his best years to the fight against Nazism and himself became a victim of Soviet Communism. At a time when so much thought is being given to the problems of American education by the best minds of this country, it is a particular privilege to recall the moral and intellectual greatness of a man who, some 25 years ago, completed his higher education in Ann Arbor: Raoul Wallenberg, graduate of the University of Michigan.

Wallenberg was a Swedish diplomat in Budapest during the most dreadful period of Nazi terror in 1944.[2] As a representative of a small country, he proved to the world that even in great modern wars, small

[1] I wish to thank the Royal Swedish Embassy in Washington, D. C., for the official collection of documents and commentaries on the Wallenberg case, published by the Swedish foreign ministry. (*Raoul Wallenberg, Dokumentsamling jämte kommentarer rörande hans fångenskap i Sovjetunionen* [Stockholm: Kungl. Utrikesdepartementet, 1957].—Hereafter referred to as *SWB*—Swedish White Book.) The news releases of the American-Swedish News Exchange, Inc. (*News from Sweden*) have also been valuable. Col. William M. Colvin, former U.S. Military Attaché in Stockholm, and his wife, Mrs. Colvin, aunt of Raoul Wallenberg, residents of Greenwich, Connecticut, have kindly made available a booklet by Rudolph Philipp (*Raoul Wallenberg, Fighter for Humanity* [Stockholm: 1947]) as well as the English translation of the proposal of Wallenberg's candidacy for the Nobel Peace Prize of 1948.

I am indebted to Mrs. Vera Matthews for her tireless assistance in the selection and translation of the Swedish documents and texts.

[2] Jenö Lévai, *Raoul Wallenberg—hjälten i Budapest* (Stockholm: 1948). Also in Hungarian: *Raoul Wallenberg regényes élete, hösi küzdelmei, rejtélyes eltünésének titka,* 2nd ed. (Budapest: 1948); C. A. Macartney's, *October Fifteenth. A History of Modern Hungary, 1929-1945,* Part II (Edinburgh: 1957) pp. 242-470; Jenö Lévai, *Black Book on the Martyrdom of Hungarian Jewry* (Zürich: 1948), Eugene Hevesi, two articles in the *American Jewish Year Book,* 1944-45 (Vol. 46) and 1945-46 (Vol. 47), pp. 254-61 and 423-31; Philip Friedman, "The European Jewish Research on the Recent Jewish Catastrophe in 1939-45," *Proceedings of the American Academy for Jewish Research,* 1948-49, XVIII (New York: 1949) 179-211.

nations *can* provide invaluable services to mankind, if a minimum of their independence and neutrality can be maintained.[3]

Wallenberg arrived in Budapest in July, 1944, three and a half months after Hitler's troops had occupied the country, initiating the most unfortunate period of Hungary's modern history. He was 32 years old and had served only a few weeks in the Swedish foreign service. Yet his education was from many points of view more "international," his understanding of peoples and countries more profound than the professional knowledge of many an experienced diplomat.

Raoul Wallenberg was born on August 4, 1912, in Stockholm, into a well-known banking family which had founded the Stockholm Enskilda Bank. He was related to many leading businessmen. Among his ancestors there were bishops, officers, and diplomats, many of them holding important posts in the Swedish government. One of his grand uncles, Knut Wallenberg, was Swedish foreign minister during World War I; another grand uncle, Axel, was Swedish minister to the United States.

Because his father, an officer in the Swedish Navy, had died shortly before he was born,[4] Raoul's education was directed by his grandfather, Gustav Oscar Wallenberg, formerly Sweden's minister to Japan and Turkey. Under the careful surveillance of his grandfather, young Raoul studied languages and traveled widely in Western Europe—England, France, and Germany, as well as in the Balkans and Turkey. He was independent-minded and took a keen interest in foreign countries.

Having completed his military training in Sweden, he continued his "international studies." After a term at a French law school, he proceeded to the United States. To get better acquainted with America, he chose a midwestern state, enrolling at the University of Michigan in 1931.

He studied four years at Ann Arbor, Michigan. During vacations, he traveled extensively in the United States, Mexico, and Canada. Wallenberg majored in architecture and received his B.S. in 1935.

[3] Franklin D. Scott, "Sweden Steering Between the Rocks," in *The United States and Scandinavia* (Cambridge, Mass.: 1950), pp. 260–73; David Hinshaw, "Sweden's Neutral Policy in Two Wars," in *Sweden: Champion of Peace* (New York: 1949), pp. 88–104.

[4] Lévai, *Wallenberg*, pp. 14–27; Ralph Wallace, "Raoul Wallenberg, Hero of Budapest." *Reader's Digest*, LI (July 1947), 97.

He seemed to have been fond of the American "way of life" and to have tried to taste its manifold aspects: he used to hitch-hike, worked at the Chicago World's Fair in 1934, and once even was robbed at gun point.

After his return to Sweden in 1935, Raoul Wallenberg embarked upon a business career. First he worked with an architectural firm, then accepted a position in Cape Town, South Africa. After a few months, he went to Haifa, Israel (then Palestine), where he worked in a bank. It was probably at this point that he realized the magnitude and complexity of the Jewish question.

In 1941, Wallenberg went back from Haifa to his fatherland and became the foreign representative of a Swedish export-import firm, which had business connections with several Central European countries including Hungary. In February 1942, and in the autumn of 1943, he visited Budapest. On these business trips he had an opportunity to become acquainted with the social and economic conditions of the country that was destined to become the scene of the most dramatic part of his life.

Hero of Budapest[5]

In March, 1944, Hitler's troops invaded Hungary and shortly thereafter the news of the first Nazi atrocities reached the West. Indignation ran high, and public opinion demanded practical measures to help the persecuted persons. In addition to the warnings of Allied leaders, heads of neutral governments as well as Pope Pius XII urged the Hungarian government to stop the persecutions.[6] Yet mass

[5] In addition to publications already mentioned, see "Jews in Hungary Helped by Swede," *New York Times*, April 26, 1945, p. 12; Joseph L. Lichten, "The Mystery of a War Hero," *The American-Scandinavian Review*, XLIV (September, 1956), 241–44; Jacques Sabille, "Das tragische Epos Raoul Wallenbergs," in *Das dritte Reich und die Juden*, ed. by Leon Poliakov, and Josef Wulf (Berlin-Grunewald: 1955), pp. 416–20. (Sabille's article was originally published in *Le Figaro Littéraire* on September 22, 1951, under the title "La tragique épopée de Raoul Wallenberg, héros suédois de la dernière guerre.") Also: Philipp, *op. cit.*, pp. 6–14.

[6] For the first reactions of the U. S. and British governments, see *Keesing's Contemporary Archives, 1943–46*, 6438a (referred to hereafter as *Keesing*). For the Statement of the World Jewish Congress (June 28, 1944), as well as for the international rescue action see *Keesing, 1943–46*, 6552 C. Also: George Z. Medalie, "Overseas Activities in 1944," *The American Jewish Committee's 38th Annual Report*, 1944, pp. 97–99. For the text of King Gustav of Sweden's message

deportations from Hungary to death camps continued. Something had to be done on a large scale, and, if possible, on the spot. The State Department of the United States and President Roosevelt, personally, tried to obtain the intervention of King Gustav of Sweden and the Swedish government.[7]

The staff of the Swedish legation, directed by Minister C. I. Danielsson, along with some other neutral diplomatic missions in Budapest, had begun to extend aid to victims of persecution immediately after the German occupation of Hungary. The humanitarian work of the Swedish legation was helped by the activity of Valdemar Langlet, lector of Swedish language at the University of Budapest and delegate of the Swedish Red Cross during the war.[8]

At first, only about 650 Jews[9] received so-called "emergency passports." These persons had relatives in Sweden: this stipulation, of course, kept the entire rescue work on a rather limited scale. Yet the demand for help increased rapidly.

When the horrors in Hungary became known in Stockholm, Wallenberg had offered to go to Budapest and help the Hungarian relatives of his business partner, Coloman Lauer. But the personal element very soon yielded to a much broader and bolder scheme.

The Swedish government, urged by the Jewish community in Sweden as well as by the State Department of the United States, appointed Wallenberg third secretary to the Swedish legation in Budapest with the task of organizing a relief action on a large scale.

to Admiral Horthy and the latter's answer, see Lévai, *Wallenberg*, pp. 41–42. For the efforts of the Vatican, Archbishop Spellman, Switzerland, Portugal, and Spain: Philipp, *op. cit.*, pp. 4, 7.

[7] *New York Times*, April 26, 1945, p. 12; Wallace, *op. cit.*, p. 97; Philipp, *op. cit.*, p. 4.

[8] Cf. Mac Lindahl, "Budapest Will Remember," *American-Swedish Monthly*, 39 (July 1945), 9. Hinshaw, *op. cit.*, p. 108. In spite of his 72 years, Valdemar Langlet had a youthful spirit and was extremely efficient. He rented a number of villas and offices on behalf of the Swedish Red Cross, provided the doors with such emblems of different institutions as the Swedish Library and the Swedish Research Institute. Many refugees found temporary shelter in the Swedish "institutions" of Langlet, who also started to issue "protective passports" testifying in Hungarian, German, French, and Russian that the owner of this "document" was under the protection of the Swedish Red Cross. These uncertain "passports" continued, in most cases, to be respected by the German authorities.

[9] Commentary of Arne Lundberg, secretary general of the Swedish foreign ministry, in the Swedish Radio on February 7, 1957, *SWB*, p. 10.

Before Wallenberg departed as a Swedish diplomat to Budapest, he had met Herschel Johnson, then minister of the United States in Stockholm, and Iver Olsen, the representative of President Roosevelt's War Refugee Board. Out of these negotiations grew the financial machinery which saved tens of thousands of lives in Hungary.

Swedish official documents often refer to the role played by the American War Refugee Board and the American Jewish organizations in financing Wallenberg's activity in Hungary, but although there is very little official documentation on the American side despite the significant role of the United States in the whole action, a letter from J. W. Pehle, executive director of President Roosevelt's War Refugee Board, written to Wallenberg in early December 1944, indicates America's participation. Since it is important, but scarcely known, I reprint it:

My dear Mr. Wallenberg:

Through the American Minister in Stockholm and Mr. Iver Olsen the War Refugee Board has kept closely informed of the difficult and important work you have been doing to alleviate the situation of the Jewish people in Hungary. We have followed with keen interest the reports of the steps which you have taken to accomplish your mission and the personal devotion which you have given to saving and protecting the innocent victims of Nazi persecution.

I think that no one who has participated in this great task can escape some feeling of frustration in that, because of circumstances beyond our control, our efforts have not met with complete success. On the other hand, there have been measurable achievements in the face of the obstacles which had to be encountered, and it is our conviction that you have made a very great personal contribution to the success which has been realized in these endeavors.

On behalf of the War Refugee Board I wish to express to you our very deep appreciation for your splendid cooperation and for the vigor and ingenuity which you brought to our common humanitarian undertaking.

Very truly yours,
J. W. Pehle
Executive Director[9a]

A number of notes just released by the Department of State confirm that the United States supported Wallenberg's humanitarian mission in Hungary.[10]

[9a] From Philipp, *op. cit.*, p. 17.

[10] In June 1944, Minister Johnson reported from Stockholm: "... Mr. Raoul Wallenberg will be appointed as Attaché to Swedish Legation at Budapest for 'the specific purpose of following and reporting on situation with respect to persecution of Jews and minorities' ... Olsen and I are of opinion that War

Wallenberg became head of Department C of the legation, which was in charge of rescuing as many people as possible. With his arrival, the whole rescue action increased in size and complexity. By softening of the Swedish passport requirements, the passport action was extended to about 5,000 persons quartered in special "Swedish Houses," rented by the legation. In addition, several thousand other victims of the Nazis were brought secretly to the Swedish Houses, so that the number of those who were in relative security under the direct protection of the Swedish legation amounted to about 20,000.[11]

The first report of Wallenberg to his government, dated July 17, 1944, one week after his arrival, was a factual description of the situation of Jews in Hungary.[12] The concise two-page report is one of the most shocking documents in modern history; behind its objective figures and official tone the reader can feel the elaborate debasement of human dignity. Wallenberg reported the hastily established ghettos surrounded by German SS and Hungarian gendarme troops, the sealed boxcars each carrying 75 to 80 men and women to the gas chambers of German concentration camps; he wrote about

Refugee Bd. should be considering ways and means of implementing this action of the Swedish Govt. particularly with respect to financial support ..." (*Min. Johnson to Secretary of State*, Tel. 2231, June 21, 1944 [840.48 Refugees/6348], *Report to War Refugee Board*). The original sum deposited to the credit of Wallenberg was 200,000 Swedish kronen (cca. $50,000) (*Olsen to Stockholms Enskilda Bank*, Sept. 26, 1944 [840.48 Refugees/9-2644], "Copy for the Dept. of State, Washington, D.C."). The United States closely followed the rumors concerning Wallenberg's disappearance (*U.S. Legation, Stockholm, to Secretary of State*, Tel. 1251, Apr. 4, 1945 [701.5864/4-445]). U.S. representatives in Moscow and Budapest received instructions "to give all support possible to Swedish Legation in securing information regarding Wallenberg's fate" (*Secretary of State to U.S. Embassy, Moscow*, Tel. 824, Apr. 9, 1945 [701.5864/4-445], also *Dept. of State to War Refugee Board*, May 8, 1945 [701.5864/4-1245]). The Swedes, however, seemed to have felt in early spring, 1945, "that Soviets are doing what they can to locate him [i.e., Wallenberg] and they [i.e., the Swedes] do not feel that approach on our [i.e., U.S.] part to Soviet Foreign Office would be desirable" (*U.S. Embassy, Moscow, to Secretary of State*, Tel. 1139, Apr. 12, 1945 [701.5864/4-1245].) The notes suggest that the U.S. was deeply concerned with Wallenberg's fate in subsequent years as well.

For the release of the notes, I am indebted to Dr. E. Taylor Parks and Dr. G. Bernard Noble of the Historical Office of the Department of State.

[11] Lundberg, *SWB*, p. 10.

[12] Lévai, *Wallenberg*, pp. 52–55, gives the report *in extenso*.

how many human beings were exterminated daily in these camps which, up to the date of the report, within a two-month period managed to absorb about 700,000 deported persons or 70 per cent of Hungary's former Jewish population. Only those in Budapest had any hope of avoiding the fate of their brethren in the provinces. Wallenberg also referred to the unstable internal situation of Hungary: the head of the state and the leaders of the Christian churches wished to stop the deportations, but the German pressure and the strife of opposing political forces could be expected to result in a violent explosion at any moment.

It is only against this historical background that Wallenberg's achievements can be duly measured. He set up an organization of 355 employees and of about 40 physicians. Even more important, he succeeded in receiving official recognition of his organization from the authorities. The organization maintained two hospitals, installed soup kitchens, managed to help the needy in the ghettos with food and medicine, and tried to give special aid to children.[13]

The issuance of Swedish "protective passports" to prevent deportations was considerably expanded and the number of Swedish Houses enjoying "diplomatic immunity" was increased to 32, harboring an estimated 10,000 to 15,000 persecuted persons.[14]

Wallenberg's bold intervention had manifold and far-reaching repercussions. It encouraged the diplomatic missions of other neutral countries, which followed the Swedish by issuing protective passports and by renting buildings with "extraterritorial rights" for the refugees. It strengthened the morale of the persecuted, who saw a new chance to help themselves in the most desperate situations. It also caused German and Hungarian Nazi authorities to realize the existence of a fearless moral force beyond their sphere of brutal power, so that sometimes they became hesitant in executing their cruelties.[15]

[13] See Wallenberg's report of December 8, 1944, to the Swedish foreign ministry in Lévai, *Wallenberg*, pp. 131–34; also, the Swedish memorandum of September 29, 1944, *SWB*, pp. 56–59. For the Swedish "Save the Children" action and the role of Asta Nilsson, who joined the Swedish rescue mission in September, 1944, see Lindahl, *op. cit.*, p. 23.

[14] Wallace, *op. cit.*, p. 98; *SWB*, p. 59.

[15] "Protective passports" and other "documents" were falsified by the thousands, and they often helped. My own father-in-law never saw a Swedish official but managed to survive those critical months in Budapest thanks to his false "Swedish" papers. Actually, the whole "passport-action" of Swedish and

Wallenberg exploited the confusion of the authorities with great diplomatic skill. Courageous and calm, he did not refrain from using intimidation, bluff, and bribery in the interest of his protégés. Alerted in time by his co-workers who patroled the roads leading out from the Hungarian capital, he personally saved many deportees in railway stations and along the highways at the last minute, when the transports were about to leave. Occasionally, his co-workers—dressed in SS or Hungarian uniforms and armed with guns—succeeded in bringing out arrested persons from jail.

Small wonder that Wallenberg's name soon became legendary. The Nazis tried to entrap and kill him several times, yet Wallenberg managed to escape all ambushes. He kept his organization together even after October 15, 1944, when the most extreme group of Hungarian fascists, Szálasi's "Arrow Cross" band, succeeded in taking over the government by *coup d'état*.

At this point, however, all the results of Wallenberg's work were in danger. In early December, 1944, Hungary's government informed the Swedish government that it would apply its new and severe anti-Jewish laws to 4,500 Hungarian Jews holding Swedish "protective passports"—unless Sweden recognized the Szálasi government.[16] When Sweden refused to do this, the Swedish legation was asked to leave Budapest. The legation, however, refused to obey this order and remained in the city, which gradually was encircled by the advancing

other neutral countries was a rather new and bold "interpretation," if not a direct violation of the principles of international law—in the interest of humanity. The success of Wallenberg has to be explained, at least partly, by the fact that by summer and fall 1944, the Germans had to depend to a great extent on the Hungarian authorities on account of the general military situation. The latter, however, like many Germans as well, realized that the end was close, and occasionally tried to improve their reputation by pretending "tolerance," in particular in the presence of foreign diplomats. On the other hand, the Gestapo would have connived at rescuing a few thousand Jews in order to get rid of Wallenberg, and receive a free hand in dealing with the rest of them after the "repatriation" of Wallenberg's protégés to Sweden. To check this German plan, Wallenberg had to gain time (Philipp, *op. cit.*, pp. 8–9). Yet, Regent Horthy's shortsighted policy double-crossed his efforts in the fall of 1944. Despite Horthy's hope to oppose Hitler and save what was possible at the last minute, the chaotic and disastrous events of 1944 in Hungary were direct consequences of the Regent's impotent "leadership," and of the treacherous activities of his appointees in the late 1930's.

[16] "Hungary Threatens More Jews," *New York Times*, December 4, 1944, p. 15.

Soviet forces. The legation's work was disrupted, its staff's freedom of action was reduced to a minimum, and the offices of the legation were plundered at the end of the year by Arrow Cross men.[17]

Shortly after Szálasi's coup in October, Wallenberg moved his office from the western part of the city, Buda—the quarter of most foreign missions—across the Danube to the Pest side, where the majority of the Jews lived. Thus, he could give aid quickly—but became separated from the rest of the Swedish legation during the subsequent street fights in Budapest.[18]

Wallenberg tried the impossible. Through difficult and heated arguments he succeeded in "persuading" the Szálasi government to revoke the order annulling the validity of "protective passports."[19] When the Budapest Jews were ordered to enter a newly created ghetto, he established, with the help of the papal nuncio and Swiss officials, an "international ghetto," thus countermanding Nazi plans. German and Szálasi authorities ordered a "Death March" of 40,000 Jews on foot to Austria, in November, 1944: Wallenberg's car repeatedly emerged along the icy highway marked by corpses and managed to bargain back an estimated 4,000 out of the candidates for death. Finally, when the German general in command ordered his troops to blow up the ghetto before evacuating the city, Wallenberg immediately reminded him of his personal responsibility for the pogrom. Thus, in the last hour, he again succeeded in preventing a mass massacre.

Due to these daring actions, Wallenberg's personal safety became more and more insecure. He knew that the Nazis had decided to get rid of him by any means, so in early January 1945, he went underground, planning, with the approval of Minister Danielsson, to contact the advancing Soviet troops.[20]

[17] Lindahl, *op. cit.*, pp. 23–24; Philipp, *op. cit.*, p. 14.

[18] Philipp, *op. cit.*, p. 12.

[19] Sabille, *op. cit.*, p. 418; Lindahl, *op. cit.*, p. 23. According to the former, Wallenberg went to see the wife of Szálasi's foreign minister, Gábor Kemény. She allegedly was Jewish—and Wallenberg would have offered Swedish asylum for her husband in case of victory of the Allies. Lindahl, however, refers to an interview of Wallenberg with Szálasi, resulting in a written assurance that the authorities would continue to respect the Swedish documents. Philipp's account (pp. 12–13) seems to support Sabille. Macartney (II, p. 499) gives another version.

[20] Philipp, *op. cit.*, pp. 12–14; Wallace, *op. cit.*, p. 99; Sabille, *op. cit.*, p. 419.

Sudden disappearance of a person was far from unusual during the weeks of horror and chaos in Budapest. Yet by the time the siege of the city had begun at the end of 1944, Wallenberg was not merely a neutral diplomat. He became the symbol of resistance to the Nazi reign of terror, the hero of a true legend. And as in some ancient myths, his disappearance seemed to belong to his heroic and miraculous epiphany in the eyes of many who expected him back in triumph with the entry of the Soviet Army. Unlike the Soviet advance in the winter of 1956, the advance of the Soviet Army in 1944 was considered by most of Budapest not as a new Mongol invasion, but as the victory of the Allied cause—meaning freedom, justice, and peace.

Nazi Murder, American Espionage, or Soviet Provocation?

The last part of the Wallenberg saga is mysterious, indeed. Wallenberg did succeed in getting into contact with the Soviet forces besieging Budapest, which, by February 13, 1945, occupied the entire city. But the eastern parts of Budapest, where Wallenberg's office was, had been taken by the Soviets in mid-January. Wallenberg himself met the Soviet officer in command of the fighting forces in Pest on January 13, 1945.[21] Three days later, on January 16, 1945, S. Söderblom, Sweden's Minister in Moscow, was given written assurance by Soviet Deputy Foreign Minister Dekanozov that Wallenberg had been found at Benczur Street, Budapest, and that "measures have been taken by the Soviet military authorities to protect Mr. R. Wallenberg and his belongings."[22]

Not until February 19, did the Swedish foreign ministry receive a report about the fate of the rest of the Budapest legation's personnel, and not until March 23 was it revealed that some members had arrived in Rumania.[23] When no additional information was received about Wallenberg, the Swedish authorities began a series of démarches in Moscow concerning Wallenberg's whereabouts.

The anxiety of Stockholm with regard to Wallenberg increased

[21] Swedish memorandum of September 29, 1954, *SWB*, Appendix A, Section F, p. 54.

[22] Note of the Swedish foreign ministry handed to Soviet Ambassador Rodionov on February 11, 1952. *SWB*, Appendix A, Section B, p. 50; Swedish memorandum of September 29, 1954, *SWB*, p. 54. See also the Swedish foreign minister's answer to the interpellation of Mrs. Ingrid Gärde-Widemar, M. P., on May 22, 1951. *SWB*, Appendix A, Section A, pp. 44, 46–48. (For help in translating this last document I am indebted to Alf P. Igesund.)

[23] Swedish foreign minister's answer on May 22, 1951. *SWB*, p. 44. Also Lundberg, *SWB*, p. 10.

when, on March 12, 1945, Minister Söderblom wired from Moscow that, according to a telegram of the Swedish legation in Bucharest, Wallenberg had disappeared on January 17, 1945. On March 15, 1945 the Swedish foreign ministry was informed that, according to a report of the Hungarian Radio Kossuth of March 8, Wallenberg had disappeared and probably been murdered by Nazis on January 17.[24]

On that January 17 in question, Wallenberg arrived with a Russian escort at his office to pick up some personal belongings. To his co-workers he said he was going to see Marshal Malinovsky but he added significantly—"I don't know whether I am going as a prisoner or as a guest." Then he left by car for the Malinovsky headquarters at Debrecen.[25] At the time of his departure, Wallenberg was "protected" by a Russian guard; his car was driven by his Hungarian chauffeur, Vilmos Langfelder. Neither Wallenberg nor Langfelder has emerged since.[26]

Soon varied rumors began to circulate about Wallenberg. One held that he might have been killed in an air raid; another, that he might have been murdered by looting German or Hungarian soldiers; and a third version was that he might have been kidnaped by Nazis before he could have reached Debrecen.[27]

Yet in addition to the Dekanozov note, Swedish authorities had also the assurance given by Mme. Kollontay, Soviet ambassador in Stockholm, to Wallenberg's mother, Mrs. von Dardel[28] in February, 1945. According to Mme. Kollontay, Wallenberg was in the Soviet Union alive and well. Somewhat later, similar informal assurances were given by Mme. Kollontay to the wife of Mr. Günther, then Swedish foreign minister.[29]

[24] Swedish foreign minister's answer, *SWB*, p. 45.

[25] Then third largest city of Hungary, in the northeastern part of the country, seat of the newly established, pro-Ally Temporary Government and Temporary National Assembly of Hungary.

[26] Swedish memorandum of September 29, 1954, *SWB*, p. 54.

[27] Hinshaw, *op. cit.*, p. 182. Lévai's Wallenberg book concludes with the same assumption. But Rudolph Philipp (*Raoul Wallenberg, diplomat, kämpe, samarit* [Stockholm: 1946]) suspected from the beginning that Wallenberg had been kidnaped by Soviet agents (see also Philipp's booklet, p. 16).

[28] Wallenberg's mother, after the death of her first husband, married Fredrick von Dardel, who was to become the head of the Caroline Hospital in Stockholm.

[29] Swedish note presented to Soviet Ambassador Rodionov on February 11, 1952, *SWB*, p. 50. Also *News from Sweden*, Release No. 552 (February 18, 1952), p. 4.

But the repeated démarches in Moscow brought no practical results, in spite of the fact that Minister Söderblom took up the matter of Wallenberg personally with Stalin, on June 15, 1946.[30] Besides reiterated Soviet promises to inquire into the case carefully, the result was only a note sent by Deputy Foreign Minister Vishinsky to the Swedish minister in Moscow on August 18, 1947.[31]

Referring to the Swedish requests, the Vishinsky note stated bluntly at the very beginning: "As a result of a careful investigation it has been established that Wallenberg is not in the Soviet Union, and that he is unknown to us."

Trying to invalidate all former Soviet admissions that Wallenberg had been "well taken care of" by Soviet military authorities, the note went on to say that although the Soviet foreign ministry had received the report of January 14, 1945, referred to by Swedish officials, yet this report (i.e., also the Dekanozov note) was based on the indirect information of a commander of combat troops participating in the fights in Budapest; at the time of the fighting it was impossible to verify the report, and the Soviet officer who had given the information about Wallenberg could not be found afterwards. Neither was it possible to find Wallenberg in the camps for prisoners of war or interned persons. The note concluded by suggesting as "the only remaining possibility ... that Wallenberg perished in the street-fights in Budapest or was captured by Szálasi's followers."

By the time of the Vishinsky note, which obviously was intended to forestall all further Swedish demands with regard to Wallenberg, public opinion in Sweden was much irritated by the Wallenberg case and other incidents as well.[32] Despite the Swedish government's very cautious foreign policy,[33] the press and several members of the Riksdag requested further investigation of the Wallenberg affair.[34]

[30] Answer of Swedish foreign minister, *SWB*, pp. 46, 48.

[31] Text in *SWB*, Appendix A, Section A, pp. 48-49.

[32] *New York Times*, 1945, May 18, 29, and Dec. 6, pp. 9, 5, and 14, resp. Nevertheless, Sweden's Foreign Minister, Östen Undén, took an optimistic view of Swedish-Soviet relations, in the second half of November, 1945: "We consider our relations very good despite occasional criticism by the Moscow press and radio" (C. L. Sulzberger, "Sweden Reiterates Anti Bloc Stand," *New York Times*, November 20, 1945, p. 5).

[33] Lennart Hirschfeldt, "Schwedische Aussenpolitik nach dem zweiten Weltkrieg," *Schweizer Monatshefte*, XXXII (1952-53), 143-151.

[34] *SWB*, Appendix A, Section A, pp. 44-50.

On the Soviet side, however, all such efforts were brushed aside with contempt and even ridicule. In this connection an article published by the Soviet semiofficial weekly of international affairs *New Times*, on January 21, 1948,[35] deserves special attention. It was unique not only as the only article in the Soviet press dealing with the Wallenberg case but also because of its tone. The article appeared under the title "The Wallenberg Legend" in a column entitled "Spotlight on Slander." Starting *in medias res*, the article stated in the first sentence:

> A new campaign of slander against the Soviet Union has been unleashed in Sweden. Delving into the rubbish heap of anti-Soviet fabrications, the servitors of Swedish and foreign reaction have dragged out and revived the so-called Wallenberg affair.

Summing up the arguments of the Vishinsky note the article declared: "Whether this representative of a neutral state was killed by the frenzied Nazis or the bandits of Szálasy [sic!] remains unknown."

However, after having given this somewhat foregone conclusion, the *New Times* presented its own version of the Wallenberg case, mixing hypocritical complaints with insinuations, as follows.

> ... early last year [i.e., 1947], Swedish Right-wing newspapers suddenly gave this regrettable but by no means exceptional occurrence in wartime conditions a sensational, even provocating character. Fables about the "Soviet secret police" which is allegedly holding Wallenberg in its fearsome clutches were persistently disseminated by the press.
>
> It is of interest to note that the circulation of these absurd inventions in print coincided with a visit to the United States of Wallenberg's step-brother,[36] an engineer named von Dardel.

[35] Pp. 23-25.

[36] Correctly: "half-brother." See fn. 28. In 1946-47, Wallenberg's mother and half-brother asked the assistance of Mrs. Franklin D. Roosevelt, President Truman, and Senator Vandenberg on behalf of Raoul. *Mother of Raoul Wallenberg to Mrs. Franklin D. Roosevelt*, Stockholm, November 30, 1946, copy referred to Dept. of State [701.5864/1-2147]; *Dept. of State to Mrs. Roosevelt*, February 21, 1947, [701.5864/1-2147]; *Guy von Dardel to President Truman* (undated). Referred to Dept. of State, March 27, 1947 [701.5864/3-2547]; *Dept. of State to von Dardel*, April 11, 1947 [701.5864/3-2745 and 701.5864/4-447]. In 1949, von Dardel asked the assistance of Secretary of State Acheson and was again promised "any assistance that U.S. can give." *Von Dardel to Acheson*, Feb. 14, 1949 [701.5864/2-1449] and *Secretary of State to U.S. Legation, Stockholm*, Desp. 65, July 14, 1949.

According to the *New Times*, the efforts of the Swedish press to find evidence concerning the whereabouts of Wallenberg were only a "filthy campaign," and the whole affair "was less a mystery than a matter of the vilest of provocations" for

> The people who have fabricated the "Wallenberg affair" stop at nothing in their choice of means.... Thus early this month three Riksdag deputies—Friesen, Ture Nerman and V. Lundstedt—turned to the Nobel Committee of the Norwegian Storting with the suggestion that the Nobel Peace Prize for 1948 be awarded to Wallenberg.[37]

After warning that "In this way the Swedish reaction is trying to drag her neighbour Norway, too, into its anti-Soviet machinations," this remarkable example of Soviet journalism ended on a rather typical note:

> It is obvious that the people who circulate vicious fabrications about Wallenberg are least of all interested in his fate. The whole affair is utilized as a pretext for anti-Soviet provocation by those Swedish circles that cannot reconcile themselves to the development of friendly relations between the Soviet Union and Sweden and are doing their utmost to damage these relations. The Soviet public views such provocatory endeavours with profound indignation and hopes that Swedish democratic circles will draw the correct conclusions, giving a merited rebuff to the despicable activities of the Swedish "step-brothers" of the American warmongers.

Prisoner of Lubianka, Moscow

The Swedish government had firsthand evidence that the Russian Secret Police was a state within the state, and could operate independently from the Soviet military authorities in Hungary. Shortly after the personnel of the Swedish legation in Budapest had returned to Stockholm, Mr. Berg, former attaché to the legation, was summoned to give testimony about the accusations brought against the legation by Soviet authorities. He testified that Soviet authorities had accused the Swedish legation of espionage, of issuing false documents, of handing out "protective passports" to non-Jewish Hungarian citizens, of interfering with humanitarian activities and with the work of the Swedish Red Cross which were not under the control of the legation, and of not being active enough in protecting the Soviet Union's interests in Hungary. Both Wallenberg and Berg had been accused of being German master spies, because it was difficult for the Russians to understand the type of humanitarian work done by the legation.[38] This surely was an impressive list of accusations, particularly since during World War II the Swedish legation in Budapest had been asked to take over the protection of the interests of 7 belligerent countries, including the Soviet Union's interests in Hungary after the summer of 1941.[39]

As in the show trials organized by Moscow, where the defendant has to deliver the "proofs" of his innocence while the state and its whole propaganda apparatus assumes that he *is* guilty, once declared so officially—now the Soviet government wanted to force Sweden to "prove" that Wallenberg was on Soviet territory and to submit evidence, if any, to the consideration of Soviet authorities.

Although it was obviously dangerous for a free country to accept this Soviet approach to a legal dispute of international significance, there seemed to be no other way open for the Swedish government after the Vishinsky note and the article of the *New Times*, unless it wanted to take the Wallenberg case into the United Nations. The latter action, however, might have easily backfired in that relatively "early" phase of investigation because the Dekanozov note referred to by the Swedish was also based on Soviet reports.[40]

[37] On December 10, 1947, Bertil von Friesen, Ture Nerman, and Vilhelm Lundstedt, deputies of the Swedish Riksdag, sent a proposal to the Nobel Committee of the Norwegian Storting, asking that Raoul Wallenberg be awarded the Nobel Peace Prize of 1948. Pointing to the fact that Henri Dunant in 1901 and the International Red Cross in 1944 received the Nobel Peace Prize for similar activities, the proposal emphasized, among others, that:

> Raoul Wallenberg has, as the Nobel Prize winner of 1923 Fridtjof Nansen, contributed to alleviating the horrors of the war, and to suppressing hate between peoples. The fact that he achieved this feat at continuous risk to his life is of considerable worth in the comparative distinction with these great predecessors. (From the English translation of the letter to the Nobel Committee of the Norwegian Storting. Courtesy of Col. and Mrs. William M. Colvin.)

[38] Lundberg, *SWB*, p. 13. Rudolph Philipp also submitted his evidence to the Swedish foreign ministry. Thus a committee was established in Sweden to investigate the Wallenberg case. According to the committee's report, "...it has been convincingly established that he [Wallenberg] has been alive in Russian custody after the above date [i.e., January 17, 1945]—at least until a relatively recent date—at various places both within and without the Soviet Union." For the committee's report and Philipp's opinion, cf. Philipp, *op. cit.*, p. 16, fn. 48.

[39] Lundberg, *SWB*, p. 9.

[40] Concerning the hesitation and problems of Sweden and other neutral countries in regard to the U. N., see Hirschfeld, *op. cit.*, also Max Huber, "Krise der Neutralität?", *Schweizer Monatshefte*, XXXVII (1957–58), 1–13.

Between 1947 and 1951, no essentially new facts to clarify the case could be found. But from the beginning of 1952, more and more evidence leaked out as Italian, German, and other "political" prisoners—many of them former diplomats of the axis powers—were gradually released from the Soviet Union where they had been imprisoned for more than six and seven years.[41] Dr. Claudio de Mohr, former Italian press attaché in Sofia, Bulgaria, testified in writing that he had had daily contact with Wallenberg in a Soviet jail from April 1945 until about the beginning of 1948. Another former Italian diplomat, Giovanni Ronchi, also issued a similar sworn statement before Swedish officials.[42] These and other testimonies made it possible to reopen the whole Wallenberg affair. They strengthened the position of the Swedish Foreign Ministry, which, since its note of February 11, 1952,[43] presented a total of 15 written and 34 oral démarches within a period of two years to the Soviet government insisting that Wallenberg be returned to his fatherland.[44]

The Swedish government worked on the assumption that Wallenberg might still be alive in the Soviet Union. Much of the testimony seemed to confirm this hypothesis, proving that at least at the turn of 1946–47, Wallenberg was still alive in a Moscow prison. From his former cellmates and from the cellmates of his chauffeur, Vilmos Langfelder,[45] it was learned how Wallenberg contacted the Soviet military authorities, how he was sent with his chauffeur from one place to another, how they were finally arrested and sent via Rumania

[41] Lundberg, *SWB*, p. 11.

[42] For a Swedish summary of the most important testimonies in the Wallenberg case, see *SWB*, Pt. III, pp. 20–32, and Pt. IV, pp. 33–35 (the latter concerning Wallenberg's chauffeur, Vilmos Langfelder). The full text of the testimonies has been published in Appendix B of the *SWB*, on pp. 71–104. (Testimony no. 3, pp. 75–76, is that of Claudio de Mohr.)

[43] *SWB*, Appendix A, Section B, pp. 50–51.

[44] Lundberg, *SWB*, p. 11.

[45] It is rather a tragicomedy that drivers, secretaries, bodyguards, etc., of "important" persons behind the Iron Curtain often have to share the fate of their former bosses, if the latter have been arrested or "disappear" for a number of years. Thus, e.g., in Hungary the chauffeurs of László Rajk (minister of the interior and foreign minister previous to his trial in 1949) and János Kádár (at present first secretary of the Hungarian Communist [Socialist Workers'] Party) were in jail for many years while their masters were considered "guilty." Probably the chauffeurs' only sin was that they knew of the circumstances under which their bosses had been arrested.

by railway to the Lubianka prison, where they were separated.[46] The testimonies also revealed that Wallenberg had been accused of espionage, and that on one occasion the commissar in charge of investigating him expressed his feelings by saying: "You are well known to us. You belong to a family of big capitalists in Sweden."[47]

The former prisoners gave an exact description of the life in Moscow's Lubianka and Lefortovskaya prisons; they related how they had used their toothbrushes as wall-tapping instruments for communication, and they pointed out cell No. 151 as the place where Wallenberg had been held.[48]

The testimonies revealed that Wallenberg had protested in vain about his treatment and arrest, and had made fruitless efforts to get in touch with the Swedish Embassy. He had handed in a protest in German to the director of the prison;[49] another time, he had addressed a written protest in French directly to Stalin. In this latter case, he had even discussed with his fellow-prisoners whether addressing Stalin as "Monsieur le Président," and the use of the formula "Agréez, Monsieur le Président, l'expression de ma très haute considération" would be polite enough.[50] Yet, his petitions and protests came to nothing. Wallenberg was told that neither the Swedish legation in Moscow nor the Swedish government was interested in his case, and an investigating officer had assured him: "You will never be tried because of political reasons. . . ."[51]

These answers, however, indicate that the Soviet authorities were well aware both of the identity of Wallenberg and of the issues involved. This fact is also confirmed by other circumstances, namely, by the efforts of Soviet authorities to intimidate by lengthy questioning all those prisoners who knew of Wallenberg and to keep them isolated from the rest of the inmates of the jail.[52]

[46] Richter testimony, *SWB*, Appendix B, 1, pp. 71–72; also Bergemann testimony, *SWB*, Appendix B, 7, p. 82. Henceforth all the testimonies referred to—unless indicated otherwise—are taken from Appendix B of *SWB*.

[47] Richter testimony, p. 72; Hille testimony, 12, p. 89; also Swedish memorandum of September 29, 1954, *SWB*, p. 59.

[48] *SWB*, Pt. V, pp. 36–43; Supprian testimony, 2, p. 74; De Mohr testimony, p. 76.

[49] Richter testimony, p. 72.

[50] Wallenstein testimony, 6, p. 80.

[51] Rensinghoff testimony, 11, p. 87, also Pt. III of *SWB*, pp. 25–26.

[52] See *e.g.*, Richter testimony, pp. 72–73; Kitschmann testimony, 83; also Pt. III of *SWB*, pp. 29–31.

Despite all the humiliations suffered at the hands of the secret police, Wallenberg seems to have been able to maintain his human dignity and warm interest in his fellowmen. As one of the witnesses testified: "Wallenberg was a very good comrade and asked the Soviet day officer to hand over his cigarettes to Langfelder."[53] And in spite of all the tactics of the Soviet government to ignore public opinion in Sweden and to brush aside the representations made by the Swedish government,[54] both the public and the government in Sweden remained deeply concerned with the fate of Wallenberg.

Thus while Soviet officials tried to convince their victim that no one in Sweden cared for him, a petition signed by 1,600,000 Swedes was sent to Stalin requesting him to return Wallenberg to Sweden.[55] And when in November 1952, King Gustav VI Adolf of Sweden awarded Raoul Wallenberg the *Illis Quorum* decoration "for his humanitarian work in Budapest in 1944 and 1945," it was emphasized that the decoration was not given posthumously, because the Swedish foreign ministry went on the theory that Wallenberg was alive.[56]

Yet public statements of high-ranking Swedish officials,[57] opinions of the Swedish press,[58] and requests during "private" visits of Swedish statesmen in the Soviet Union[59] seemed to have failed to impress the latter even as late as 1955.

[53] Hille testimony, p. 89.

[54] See e.g., the Soviet "answer" of April 16, 1952: in six lines, including the three lines of routine introductory and reference, the note refers only to the Vishinsky note of August 1947. *SWB*, App. A, Section C, pp. 51–52; also the information given by Ambassador Rodionov on August 5, 1953. *SWB*, App. A, Section E, pp. 53–54.

[55] "The Other Side of the Wall." *Time*, LXI, 9 (March 2, 1953), p. 23; Philipp, *op. cit.*, p. 16.

[56] *New York Times*, November 13, 1952, p. 3; *News from Sweden*, Release No. 552 (February 18, 1953), p. 4.

[57] Foreign Minister Undén expressed his "great concern" in connection with the Wallenberg case in the foreign policy debate of the Riksdag on February 4, 1953. *News from Sweden*, Release No. 552 (February 18, 1953), p. 4.

[58] E.g., on the occasion of a Soviet invitation to the Riksdag to send a delegation of Swedish parliamentarians to visit the Soviet Union. *News from Sweden*, Release No. 627 (January 26, 1955), p. 3; also Release No. 656 (October 19, 1955), p. 1.

[59] Foreign Minister Östen Undén tried to discuss the matter during his private visit to the Soviet Union in June, 1954, according to a statement made in the Riksdag in November, 1955. *News from Sweden*, Release No. 660 (November 16, 1955).

Soviet Sincerity

A new phase of the Swedish-Soviet part of the Wallenberg story was initiated during the official visit of a Swedish government delegation to the Soviet Union in the spring of 1956.[60] The invitation to Sweden was part of the Soviet diplomatic maneuver of the post-Stalin era to improve the Soviet Union's relations with the Scandinavian countries.[61]

During the negotiations with Khrushchev and other Soviet officials, Prime Minister Tage Erlander presented to the Soviet authorities the material about the Wallenberg case compiled by the Swedish foreign ministry. The Soviet leaders, probably convinced by that time that the clarification of the Wallenberg case was a *sine qua non* condition of the improvement of Swedish-Soviet relations, agreed to reexamine the Soviet position held since 1945. Thus, in the joint communiqué issued on April 3, 1956, the following paragraph was included:

> The Swedish Ministers had stressed the great importance attached by them to the fate of Hr. Raoul Wallenberg. The Swedish Ministers had handed to the Soviet side the material collected concerning Hr. Wallenberg with the request that the Soviet authorities should study and examine it, to which the Soviet Ministers had agreed. It had also been agreed that if Hr. Wallenberg was still alive in the Soviet Union he would be permitted to return, and that the results of the Soviet investigation would be notified to the Swedish Government through diplomatic channels.[62]

[60] Lundberg, *SWB*, p. 11.

[61] Erik Hohn, "Die Sowjetunion und die Nordischen Staaten seit dem XX. Kongress der KPdSU." *Osteuropa*, VIII, 1 (January 1958), 27–31.

[62] For a full English text of the joint communiqué see *Keesing, 1955–56*, 14,811A. Summary of the communiqué and excerpts from the first reactions of the Swedish press can be found in *News from Sweden*, Release No. 675 (April 11, 1956), pp. 1–2. For the Swedish text see *SWB*, App. A, Section K, pp. 63–66. *Pravda* published the communiqué on its first page on April 4, 1956. This was the only occasion when, with the exception of the article of *New Times* in January 1948, the name of Wallenberg was printed in the Soviet press. On the very next day (April 5, 1956), when *Pravda* published a first-page editorial under the title "For the Friendship of the Swedish and Soviet Peoples," the Wallenberg issue was completely ignored. Not even later, after the Soviet answer in February 1957 did *New Times*—a periodical dealing with international affairs—deem it necessary to mention the Wallenberg case at least in its column "International Notes" or in its chronicle of "World Events." An article of Boris Izakov bearing the title "Life vs. Politics: Swedish Impressions" (*New Times*, June 13, 1957, pp. 11–13) ventured to say among others that

> ...the key to some of the incidents that have occasionally clouded

It took, however, more than 10 months and several sharp Swedish notes and reminders to Moscow,[63] before the Soviet authorities decided that they had "studied and examined" the Swedish material long enough to give at least some sort of an answer as "fulfillment" of their promises.[64]

In a memorandum handed over by Deputy Foreign Minister Gromyko to Ambassador Sohlman in Moscow on February 6, 1957, the Soviet government at last admitted that Wallenberg had been imprisoned in the Soviet Union.[65] According to the memorandum, Wallenberg had died from cardiac thrombosis in Lubianka prison, Moscow, during the night of July 17, 1947. For Wallenberg's death the Soviet government's note put the blame on former State Security Chief Abakumov, who—in the language of the note—had kept Wallenberg in jail and lied to the Soviet government about the case. Abakumov, however, had been condemned by the Supreme Court of the Soviet Union and executed in 1954 for "crimes against the laws of the Soviet Union" and as "a tool of Beria." The only document referred to in the Soviet memorandum which could be found as a result of the Soviet investigation was an alleged report to Abakumov from Colonel A. L. Smoltsov, chief of the Lubianka medical department.

Swedish-Soviet relations is to be sought in the attempts of the Nato powers to set Sweden and the Soviet Union at loggerheads and so make it easier to draw the former into their military bloc.

New Times, a weekly which, incidentally, did not mention the Wallenberg affair in its article about "Soviet-Swedish Relations" published on the eve of the Erlander visit either (March 29, 1956, pp. 13–14), also overlooked the Swedish-Soviet joint communique and its own article of January, 1948, while talking of "some of the incidents that have occasionally clouded Swedish-Soviet relations. . . ."

[63] Swedish memoranda presented to Moscow on September 27, 1956, and November 17, 1956, in *SWB*, App. A, Sections M and N, pp. 66–67; *News from Sweden*, Release No. 690 (Oct. 3, 1956), pp. 1–2 and Release No. 697 (Nov. 28, 1956), pp. 1–2.

[64] *SWB*, App. A, Section L, p. 66; *News from Sweden*, Release No. 690 (Oct. 3, 1956), pp. 1–2.

[65] For a Swedish text of the Soviet memorandum, not even mentioned by the Soviet press, see *SWB*, App. A, Section O, pp. 68–69. English summaries of the memorandum have been published in *Keesing, 1957–58*, 15, 380 D; *News from Sweden*, Release No. 703 (February 13, 1957), p. 2; *Time*, LXIX, 7 (February 18, 1957), 26; *New York Times*, Feb. 8, 1957, p. 1. See also the letter of Géza Grosschmid, former volunteer of the Swedish Red Cross Mission to Hungary in 1944, in the *New York Times* of February 18, 1957, p. 26.

In this report, Smoltsov certified Wallenberg's death, adding that his body had been ordered cremated without a post-mortem.

Mentioning that Smoltsov himself had died on May 7, 1953, and that "despite intensive investigation no persons could be found with any personal knowledge of the Wallenberg case," the memorandum ended with an expression of the Soviet government's "sincere regret and sympathy" to the Swedish government and to Raoul Wallenberg's family.

Thus, the Soviet government which, in August 1953, still held that for several years the investigation concerning Raoul Wallenberg "had been exploited in the most shameless manner for purposes inimical to relations with the Soviet Union," and accused the Swedish press of having spread fabricated articles about Wallenberg,[66] was finally forced to admit that "this representative of a neutral state" was *not* "killed by the frenzied Nazis or the bandits of Szalasy [sic!]" but by persons holding leading positions in the Kremlin.

The memorandum was released shortly after the Hungarian Revolution of 1956 had been crushed by Soviet armed forces, i.e., at a time when the reputation of the Soviet Union in international politics was at a low ebb. Just as the Khrushchev speech of the Twentieth Party Congress tried to put all the blame for past crimes on the shoulders of the dead tyrant, the Soviet memorandum of February 1957 tried to improve the Soviet bargaining position by condemning the crime of an evil "old regime" supposedly not in existence any more.

There were good reasons in Sweden to accept rather skeptically the last Soviet "concession" in the Wallenberg case. For, according to the Soviet note, all Soviet reports with the exception of a single one—disappeared. The authors of all these reports seemed to have disappeared, too. Gone were the petitions submitted to Soviet officials by "prisoner" Wallenberg; gone was—allegedly—he himself. (His chauffeur, Langfelder, was not mentioned by the Soviet note!) The persons who "took care" of him in Hungary, who "protected" him on his long journey from Budapest to Moscow, and who prevented him from returning to Sweden—could not be found either. Mother Russia is great, indeed.

[66] *SWB*, App. A, Section E, pp. 53–54. Report about the conversation of Cabinet Secretary Lundberg with Soviet Ambassador Rodionov on August 5, 1953.

Yet her memory seems to fail her. For the note of the Soviet foreign ministry itself, oblivious of the Soviet semiofficial journal's article published barely nine years ago, suddenly "disseminated" "fables about the Soviet secret police which [had been] allegedly holding Wallenberg in its fearsome clutches. . . ."[67]

In trying to put the blame on the secret police, the Soviet note failed to remember the teachings of Lenin, Stalin, and other Bolshevik leaders, according to whom the secret police is an inseparable and organic part of the Communist regime and government.[68] The Soviet government also forgot to print its note in the Soviet press, thus keeping the Soviet public uninformed about its "deep and sincere sympathy."

Even so: to force the Soviet Union—exclusively by diplomatic and moral pressure—to admit *de facto* her guilt in the Wallenberg case before the world was a unique victory for the Swedish government. The twelve-year-long battle had been won, yet Wallenberg had not been recovered.

This type of "compromise," of course, has been unacceptable to the Swedish government. The Swedish answer to the Soviet note delivered by Ambassador Sohlman on February 19, 1957, stated in rather unveiled language:

> If the Soviet security police was able to act in such an autocratic manner as to make a diplomat of a neutral country a prisoner and to keep him in prison for two and a half years without reporting it to the Soviet Government or the Foreign Ministry, this is in itself a situation for which the Soviet Government cannot disclaim responsibility.
>
> Expressing its regrets, the Soviet Government has admitted its responsibility. To this is added the fact that, while Wallenberg was confined in a Moscow prison, the Soviet government cannot, considering the numerous Swedish appeals, have been unable to obtain reliable information in the matter, if they had really undertaken the thorough investigations which they have repeatedly assured the Swedish Government that they had made.

[67] *New Times*, January 21, 1948, p. 23.

[68] Lenin himself was far from confining the use of terror exclusively to the seizure of power and to the first years of consolidation of the Soviet regime. For his late views on the essence and justification of terror, and on the necessity of the incorporation of extraordinary measures into the Soviet legal system itself, see e.g. his "Letter to D. I. Kursky" (May 17, 1922), *Collected Works*, 4th ed. (Russian) Vol. XXXIII, pp. 321–22. The most detailed study of the relationship of the Communist regime and the Secret Police is Simon Wolin and Robert M. Slusser, eds., *The Soviet Secret Police* (New York, n.d.).

Recalling the repeated Swedish diplomatic steps in the Wallenberg case, the note pointed to the fact that on the day before the date reported as that of Wallenberg's death, Ambassador Sohlman once again reminded the Soviet government of the Wallenberg case. Consequently, according to the note,

> the Swedish Government finds it difficult to believe that all other documentation regarding Wallenberg's stay in Soviet prisons, except the report mentioned in the Soviet Memorandum, should have been completely obliterated.

Reserving its right to take further steps in the Wallenberg affair, the Swedish government also called upon the Soviet government to provide more information and undertake further investigation in the Soviet Union.[69]

Swedish public opinion, as reflected also in the Swedish press, received the last answer of the Soviet government with great distrust. It has been generally held that the Wallenberg case cannot be considered as closed from the Swedish point of view.[70]

Besides the official answer to the Soviet note, the Swedish government published a special White Book about the Wallenberg case. The White Book consists of about 80 dossiers containing the investigation material gathered by the Swedish foreign office; it comprises, among other things, most of the official correspondence of the Swedish and Soviet governments in the Wallenberg affair.

The Swedish government also issued a special declaration on February 7, 1957, stating that while the Russians now admit that Wallenberg was imprisoned in the Soviet Union, it is still very regrettable that their answer contains such meager information. Therefore, further materials are expected from the Soviet side.[71] Similarly, in a prepared speech on a Swedish radio program, Arne Lundberg, secretary general of the Swedish foreign ministry, emphasized that

> Since the Russian materials are incomplete, it is reasonable to assume that the conclusions based on the materials are uncertain. For the Swedish Foreign Ministry it will therefore be necessary even in the future to investigate all clues in the Wallenberg case.[72]

[69] *SWB*, App. A, Section Q, pp. 69–70. For a short English summary of the Swedish note, *Keesing*, 1957–58, 15,408 B.

[70] *News from Sweden*, Release No. 703 (February 13, 1957), p. 3; Release No. 704 (February 27, 1957), p. 2; Release No. 709 (May 8, 1957), p. 2.

[71] *SWB*, App. A, Section P, p. 69.

[72] Lundberg, *SWB*, p. 14.

Both the declaration of the Swedish government and Mr. Lundberg's speech expressed their deep sympathies to Wallenberg's mother and relatives, for whom the last Soviet memorandum was a new hard blow. So far, however, all hopes for a change in the Soviet attitude have been futile.

Problems Yet to Be Solved

In a recent article on Swedish foreign policy Herbert Tingsten, Chief Editor of *Dagens Nyheter*, says:

> A matter of great importance in forming Swedish opinion was the Wallenberg case...
>
> The Russian lies and other circumstances make many believe that Wallenberg is still alive as a prisoner in Russia.[73]

The Wallenberg case retains great historical interest, especially for Swedish historians. Yet Wallenberg's humanitarian dedication and self-sacrifice lead far beyond the borders of his fatherland. He was a citizen of the world in the finest sense of the expression; he considered all suffering and downtrodden people as his brethren. It is only proper that international public opinion should not let his memory sink into oblivion.

French and Jewish historians will find interesting documents in the "Centre de documentation juive contemporaine" in Paris; Germans will come across his name in their study of Hitlerism.[74] Historians in Hungary, who cannot deal with Wallenberg today, will have much to say about him in the future, because Raoul Wallenberg's name cannot be removed from the history of Hungary and also because the Communist Party archives, if not annihilated in the meantime, may reveal some important sidelights in connection with the Wallenberg case.[75]

[73] *Foreign Affairs*, XXXVII, 3 (April, 1959), 484. Cf. *U. S. Legation, Stockholm, to Secretary of State*, Desp. 1042, April 28, 1959 [601.5864/4-2859]: "Swedes still not convinced that Wallenberg is dead—some expect case to be discussed during forthcoming Khrushchev visit to Stockholm."

[74] In addition to *Das Dritte Reich und die Juden* (fn. 5), see Josef Wulf, *Raoul Wallenberg* (Berlin: 1958).

[75] Immediately after World War II, the Jewish community of Budapest and the Hungarian authorities took action to commemorate the Swedish and other rescue activities and to express their gratitude in particular to Raoul Wallenberg. Besides renaming a street as an expression of thankfulness it has been decided to call a part of the Central Jewish Hospital "Wallenberg Pavilion," and to erect a monument in St. Stephen's Park, site of Wallenberg's numerous rescue actions (Lévai, *Wallenberg*, pp. 253–57, 260; Philipp, *op. cit.*, pp. 13–14, 18–20). According to Philipp (p. 14), "Raoul's mother has asked the Budapest authorities to postpone the erection of the monument until Raoul has returned." The Communist authorities did not change the name of the Wallenberg street in Budapest, although Wallenberg himself was in a Soviet jail at the time.

In this country, historians can make their contributions by clarifying the role of President Roosevelt and the United States in Wallenberg's humanitarian mission to Hungary and by analyzing the part of American education in the shaping of a man whose public career reached a remarkable peak and who came to a sudden painful end at the age of 32.

Students of Soviet history will have to delve into the most sinister secrets of the Soviet regime. Was Wallenberg arrested "only" on the basis of a decision of local military or NKVD authorities, because—as some suggested[76]—he was suspected of "concealing" Jewish property from them? Or was his kidnaping part of a broader and more ambitious plan, partly unknown even to high-ranking Soviet officials?[77] The two assumptions do not exclude each other. But in the second case, what was the plan in the interest of which Stalin risked an international scandal? Was Wallenberg to be "prepared" for the unfortunate role of a German or American spy who was supposed to compromise Sweden and other Scandinavian countries in a show trial destined to "justify" Soviet self-defense, i.e., intervention? Or was he to be held secretly in jail for a lifetime—like so many known and unknown victims of the regime—to be used as a pawn in a terrible game where blackmail, spy rings, and "benevolent" gestures can be alternately used?

All these are questions to be answered by the future historian. Yet there are still other questions involving the significant problem—legal and practical—of the collaboration of a neutral country and a belligerent nation in order to relieve at least partly the inhumanities of modern warfare, and to protect persons involved in humanitarian activities. It is my contention that the Wallenberg case and similar cases should be taken up by the U.N. because:

1. The Wallenberg case is one of the earliest examples since World War II of when the Soviet Union, herself an original signatory of the

[76] Wallace, *op. cit.*, p. 99.

[77] See the initial information released by Soviet military authorities, the Dekanozov-note, and the assurances of Mme. Kollontay.

United Nations Declaration of January 1942, completely disregarded the Charter of the United Nations as well as the Universal Declaration of Human Rights (approved on December 10, 1948).

2. The Soviet Union overthrew the age-old tradition of granting immunities and privileges, in particular immunity from personal arrest or detention and from seizure of their personal baggage, to diplomatic representatives.

Wallenberg was on a humanitarian mission, the purposes of which were assented to and financed by one of the wartime Allied Powers, namely the United States. The Wallenberg affair again demonstrates the necessity of a strong United Nations Organization capable of enforcing its decisions. It again indicates the need for an international agreement on human rights and the immunities of persons in charge of humanitarian missions.

The time has perhaps come for the examination of Raoul Wallenberg's case in the United Nations and also for the renewal of his candidacy for the Nobel Peace Prize, in order

to commemorate what he had done for humanity while opposing the Nazis;

to honor the sufferings he had to endure at the hands of the Soviet Union; and

to confirm the ideals in which all honest men believe.

Åström/AA.

STOCKHOLM 19		
Stockholm N:o 449	den 13 juli 1961	BIL. 3 bil.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL Eu I

Raoul Wallenberg

Bästa Fru von Dardel,

Beskickningen i Washington har till utrikesdepartementet insänt texten till ett föredrag om Raoul Wallenberg, som i mars 1960 hölls inför det då pågående årsmötet med Michigan Academy of Science, Arts and Letters av en i U.S.A. bosatt ungrare vid namn George Barany. Föredraget har tryckts i Michiganakademins annaler för år 1961. Beskickningen har upplyst, att Barany, som numera är Assistant Professor of History vid University of Denver, varit i kontakt med beskickningen redan i mars 1959 och därvid erhållit material för sitt föredrag. Barany har meddelat beskickningen, att han av familjeskäl utgivit föredraget under pseudonym (G.B. Freed). Han har uttryckt en önskan, att UD ville vidarebefordra texten till Eder "with the expression of my deep respects".

./1,2. Jag får härmed närsluta två ex. av särtrycket i fråga.

./3. Samtidigt ber jag få överlämna fotografisk kopia av en artikel om "Raoul Wallenberg - der Gerechte in Sodom" i den i Tel Aviv utkommande tidningen "Weg und Ziel". Beskickningen i Tel Aviv, som insänt artikeln, upplyser, att tidningen betecknar sig som "das einzige Organ für die Vertretung aller Naziopfer".

Sve ker Åström

Fru Maj von Dardel, Djursholm.

(Auravägen 25, Djursholm 1)

xp 13/7. AA.

24/7-61

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Bonn den 18 juli 1961.

Strängt förtroligt

24.7.61
Hbr Jödahl

Broder,

Av Ditt brev den 30 juni angående en insändare i Frankfurter Allgemeine om Raoul Wallenberg tror jag mig förstå att även insändarens uppgifter från 1960 motsvaras av uppgifter, som UD förfogar över (även om de ju ej legat till grund för framställningen till Sovjetunionen 1959). Vi förfogar här ej över material, som belyser detta avsnitt av insändaren. Ett eventuellt samtal med skribenten synes mig dock fordra någon orientering på denna punkt. Förekom uppgifterna ifråga i pressen ?

Kanske kunde Göran von Otter sätta sig in i saken, innan han återvänder hit från semestern i slutet av denna månad.

Din tillgivne
Åke Jödahl

Utrikesrådet S. Å s t r ö m,
Stockholm.

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

			19
Stockholm den 24 juli 1961. N:o Strängt förtroligt.			BIL.
INK. D. N:o			
AVD.	GR.	MÅL.	

Broder,

I anledning av Ditt brev den 18 innevarande månad om insändaren i Frankfurter Allgemeine om Raoul Wallenberg ber jag få säga, att vi icke har något material från 1960. Vad som avses av skribenten måste vara de upplysningar som låg till grund för vår framställning 1959 och som alla pekade på att Wallenberg skulle ha befunnit sig i ett fängelse i Vladimir under tidigare delen av 1950-talet. Jag närsluter för strängt förtroligt kännedom avskrift av vårt meningsutbyte med ryssarna år 1959.

./.

Jag vill gärna tala med von Otter om saken innan han återvänder från semestern.

/Sverker Åström/

Ambassadören J ö d a h l ,
Bonn.

Exp. 24/7 61

Djursholm 6/12 1961

Bästa Utrikesrådet,

Jag ber att få tacka Eder för översändandet av två särtryck av texten till George Baramys föredrag hos Michigan Academy ang. Raoul Wallenberg, en artikel i tidningen "Weg und Ziel" med rubriken "Der Gerechte in Sodom" samt

Två ut'rag av förhandlingsmaterialet
i Eichmannprocessen, som avse Raoul.

Jag hoppas att även framdeles
få del av allt material angående
Raoul, som inkommer till Utrikes-
departementet.

Med hjärtliga hälsningar
tillgivna Major von Dardel

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Budapest den 22 augusti 1961.
HP 80. 1 bil.
Förtroligt.

svenska minnesmärken i Ungern:
Raoul Wallenbergsmonumentet m.m.

54
6.9 61
P 2 Eu I

Herr Byråchef,

Vid en bilresa genom Debrecen i söndags kunde jag konstatera, att Raoul Wallenbergmonumentet, vilket på sin tid som bekant försvann från den plats i Budapest, varest det redan uppsatts och skulle invigas, fortfarande befinner sig i en plantering utanför en stor läkemedelsfabrik i staden. Ett fotografi av monumentet i dess ursprungliga skick närslutes. I sin nuvarande form existerar monumentet emellertid endast utan sockelns undre del, varigenom reliefen och varje hänvisning till eller åberopande av Wallenberg avlägsnats. Monumentet saknar inskription och verket är heller icke - såvitt jag kunde se - signerat. I huvudstaden finns ju däremot alltjämt Raoul Wallenberg-utca, Budapest XIII, ungefär i centrum av Pest med minnestavlan över Wallenberg intakt.

./.

I sammanhanget må det tillåtas mig att erinra om att Budapest har ytterligare tvenne gator med svenska namn som tack och minne i humanitärt avseende, nämligen Rädda Barnen-utca i stadsdelen Råkospalota, Budapest XV, och Langlet Waldemar-utca i förstaden Ujpest, Budapest IV.

Med utmärkt högaktning

S. Kruuse af Verchou

Herr Byråchefen S i e g b a h n,
S t o c k h o l m.
Bud 22.8. SK/BS

9/9-61

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN
R.Wallenberg

Bonn den 6 september 1961.
Strängt förtroligt

Besv 18/10/61

D

AL

Broder,

Åberopande Dina handbrev den 30 juni och 24 juli 1961 om Raoul Wallenberg ber jag få meddela följande.

Då jag per telefon fick förbindelse med dr. von Liebermann hänvisade denne till redaktör Per Sjögren, DN:s Bonnkorrespondent, vilket i slutet av juni besökt honom i Bad Wildungen. Sjögren har upplyst, att han sammanträffat därstädes med Liebermann och en fru Adelsköld, sannolikt fru Bib Adelsköld, som varit svägerska till envoyén Oskar Wallenberg. Fru Adelsköld bedriver efterforskningar på egen hand, vilket Raoul Wallenbergs familj ej lär se med blida ögon. Hon hade uttalat sig kritiskt både om familjen von Dardel och UD, respektive regeringen. Liebermann hade ingen egen befattning med saken utan hans brev byggde på vad fru Adelsköld, som han lärt känna medan hon befann sig på kur i Bad Wildungen, hade berättat respektive vad han tillgodogjort sig därav. Dr. von Liebermann är ganska ålderstigen och som Sjögren påpekar innehåller insändaren flera oprecisa eller missuppfattade uppgifter.

Utrikesrådet Å s t r ö m,
Stockholm.

Fru Adelsköld hade kommit i kontakt med en tysk Heimkehrer, som befinner sig på sjukhus i Aachen. Denne hade uppgivit, att han 1956 i ett ryskt fängelse blivit tilltalad av en för honom obekant person, först på ett främmande språk som tysken ej förstått, varefter man hade övergått till tyska. Samtalet hade blivit ganska kort, vilket tysken hade uppgivit sannolikt bero på att främlingen var under speciell påpassning av vaktpersonal. Tysken hade först efter hemkomsten, som Sjögren trodde ägt rum i vintras, med ledning av fotografier ansett att främlingen var identisk med Wallenberg. Slutligen tillades att tysken tillskrev närmandet det förhållandet att han ser nordisk ut. Han trodde att första orden fallit på svenska.

Fru Adelsköld hade ej velat säga tyskens namn eller lämna närmare upplysningar om det påstådda samtalets innehåll. Sjögren syntes ej ens ha den uppfattningen att samtalet rört främlingens identitet. Jag har emellertid endast kunnat träffa honom på en passage mellan ett längre Berlinbesök och en resa ut i valbygderna. Efter hans återkomst skall jag försöka få del av hans anteckningar från besöket i Bad Wildungen. Sjögren, som sänts dit av sin tidning, hade icke ansett mötet utgöra stoff för en artikel.

Han hade slutligen fått den uppfattningen, att fru Adelsköld kontakt med tysken hade kommit till stånd genom en herr Wallenstein i Frankfurt, en person som lär bedriva efterforskningar.

Är Wallenstein ett för Eder i sammanhanget bekant namn och är fru Adelsköld roll i saken känd ?

Dr. Sjögren

G. von Otter

(G. von Otter)

STOCKHOLM 19		
Stockholm den 18 oktober 1961		
N:o Strängt förtroligt		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu 1

Ang. sjöborgsutredningen

Broder,

Under åberopande av Ditt handbrev den 6 nästlidna september vill jag meddela följande.

Fru Adelskiöld torde vara identisk med änkefru Annhild Adelskiöld, vilken hösten 1955 bedrev privata efterforskningar i Tyskland efter sin släkting Raoul Wallenberg (jfr meddelande i särskild ordning från beskickningen i Köln den 15/10/55). Departementet erhöll på sin tid genom en släkting till fru A. en uppteckning av dennas samtal med den i Ditt handbrev omnämnde Wallenstein, vilken är välkänd för departementet och som vid flera tillfällen - första gången omedelbart efter repatrieringen - hörts om sina knackningsförbindelser med Wallenberg i Lefortovskaj fängelset (se vitboken, utsaga nr 6).

Vad beträffar den av fru A. kontaktade tyske Heimkehrern är ju uppgifterna synnerligen vaga, men om möjlighet finns att fastställa dennes identitet - eventuellt genom Wallenstein, vars senast kända adress är Danneckestrasse 22 i Frankfurt - vore det nog av intresse att söka fullfölja spåret. I första hand gäller det ju i så fall att erfara i vilket fängelse tysken träffat ifrågavarande fånge och om han har några uppgifter om eller utav denne, som kan styrka hans teori om identitet med RW.

Ministern Friherre v. Otter,
B o n n .

(Sverker Åström)

23/10 Exp med kurir

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

R. W.

Bonn den 15 november 1961.
Strängt förtroligt

326
17.11 61
P 2 Eu I

Broder,

1. Åberopande Ditt handbrev den 19 oktober ber jag få meddela, att Ernst-Ludwig Wallenstein numera bor Kleiner Hirschgraben 4, Frankfurt, tel. 23 556. Jag har trots upprepade försök ej lyckats komma i förbindelse med honom, däremot har jag av redaktör Sjögren erfarit att Wallenstein säges ofta befinna sig på långa resor. Sjögren har ej träffat honom personligen.

Jag skall fortsätta försöken att komma i förbindelse med Wallenstein men ber här få underställa Dig, om det är lämpligt att sända en skriftlig förfrågan, som dels kanske irrar omkring utan att hinna upp adressaten, dels motverkar den eventuella fördelen med att ställa Wallenstein inför ett visst överraskningsmoment. Wallensteins kontakt med fru Adelskiöld kan tänkas innebära att han ej är så samarbetsvillig gentemot utrikesförvaltningen.

2. För att undvika att någon i framtiden kommer in på fel spår må antecknas att en i tyska utrikesministeriet f.n. tjänstgörande person, legationsrådet Roedel, icke tor de vara identisk med den diplomat Willy Rœdel, som lär ha delat cell med Wallenberg.

Din tillgivne
J. [illegible]

Utrikesrådet Å s t r ö m,
Stockholm.

Åström/flm

STOCKHOLM 19		
~~Stockholm den 27 november 1961.~~		
~~Strängt förtroligt.~~		BIL.
P 2 Eu I		
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL Eu I

Ang.

"Sjöborgsutredningen"

Broder,

I anledning av Ditt brev den 15 november om R.W. ber jag få säga, att det enligt mitt bedömande icke brådskar med kontakten med Wallenstein och att det alltså är bättre att vänta tills ett tillfälle till personlig kontakt erbjuder sig.

Sverker Åström

Ministern Friherre G. v o n O t t e r,
B o n n.

exp. m. flygpost 29.11.61.

31/1-61
Dygl,

Till

Hans Excellens Statsministern.

Omedelbart innan Eders Excellens anträdde sin resa till Tunisien erforo vi vid förfrågan inom Kungl. Utrikes Departement att den skrivelse från Eders Excellens, som i början av november 1960 översänts till ambassadör Sohlman i Moskva för att vid lämplig tidpunkt överlämnas till ministerpresidenten Nikita Chrustjev ännu icke överlämnats till denne. Med hänsyn härtill synes det fortfarande föreligga möjlighet att ändra en i skrivelsen förekommande passus, som kan motverka syftet med skrivelsen och därmed giva den en ödesdiger effekt. Ju mera vi under mellantiden tänkt på ifrågavarande passus, desto större anledning till allvarlig oro ha vi funnit.

I skrivelsen framhålles bl.a., att ambassadör Sohlman den 17 juli 1959 överlämnade preciserade uppgifter om det bevismaterial, som låg till grund för den tidigare svenska framställningen den 9 februari 1959 om en undersökning för att fastställa huruvida Raoul Wallenberg efter år 1947 vistats i Vladimirfängelset. Dessa uppgifter innefattade:

1. schweizaren E.Bruggers berättelse, att han vid månadsskiftet juli / augusti 1954 i fängelsets corpus II haft knackningsförbindelser med Wallenberg;

2. en österrikisk medborgares berättelse att han i början av år 1955 delat cell med Wallenberg i fängelsets corpus II samt att han, när vederbörande fängelseofficer uppmärksammat honom i Wallenbergs cell, omedelbart bortförts ur cellen och därefter anmodats att icke yppa något om sitt sammanträffande med svensken samt 3. tyskarna H.J.Mulles och G.Rehekampffs berättelser, att de av en sovjetisk medfånge i Vladimir erfarit att Wallenberg vistades i fängelsets corpus II i början av 1950-talet.

I skrivelsen meddelas därjämte dels att bevismaterialet granskats av två f.d. justitieråd, vilka funnit att utredningen

efter svensk rätt måste anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir och dels att såsom redan ambassadör Sohlman framhöll den 17 juli 1959, då han överlämnade närmare uppgifter om bevismaterialet, man måste på svensk sida fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talar om att Wallenberg under förra hälften av 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse.

De båda uttryckssätten "i början av 1950-talet" resp. "under förra hälften av 1950-talet" kunna av skrivelsens mottagare uppfattas som om de stå i en viss motsättning till varandra och det är detta, vi finna oroväckande. Mottagaren av skrivelsen skulle således kunna få den uppfattningen att de båda justitieråden icke tagit någon större hänsyn till vittnet Bruggers och den österrikiska medborgaren Schöggls utsagor samt att det av Eders Excellens och tidigare av ambassadör Sohlman gjorda uttalandet om "förra hälften av 1950-talet" således icke vinner stöd av justitierådens utredning annat än i fråga om början av detta årtionde. Det skulle i så fall ligga nära till hands att skrivelsen besvaras med en hänvisning till att icke ens de av Eders Excellens åberopade justitieråden funnit sig böra sätta någon tilltro till vittnen, som åberopats av Kungl. Utrikes Departementet i juli 195[illegible] Det kan dessutom ur mottagarens synpunkt vara angeläget att vilja tolka uttryckssättet "i början av 1950-talet" sålunda att därmed endast kan avses åren 1950 och 1951 samt möjligen 1952 av den anledningen att det då icke längre skulle finnas några bevis för att Wallenberg varit i livet efter Stalins i mars 1953 timade död och Berijas avrättning något senare samma år. Ministerpresidenten Chrustjev skulle därmed få tillfälle att avbörda varje ansvar i fråga om Wallenberg från de sovjetiska myndigheter, vilka varit verksamma under den tid han själv varit vid makten.

Vi ha(förgäves) begärt att få del av det bevismaterial angående Raoul Wallenberg, som förvaras i Kungl. Utrikesdepartementet och varpå såväl departementets not den 17 juli 1959 som de båda justitieråden utlåtande torde ha grundats. Vi ha därför inte någon fullständig kännedom om detta material. Vid sidan av departementet ha vi emellertid tillsammans med författaren Rudolph Philipp bedrivit fortlöpande efterforskningar efter Raoul och därvid samlat ett material, som i vissa avseenden torde kunna komplettera det hos de-

partementet befintliga. Sålunda ha vi fått bevittnade skriftliga uttalanden från Brugger och Schöggl, vari dessa vittnen oberoende av varandra intygat att de stått i förbindelse med Raoul i Vladimirfängelsets sjuk- och isoleringsavdelning, den förre i början av augusti 1954 och den senare ett halvt år efteråt i början av år 1955, samt brev från den franska majoren L.A.Gouazé, vilken jämväl vistats i Vladimirfängelset och som intygat dels att Brugger redan under tiden för sin vistelse därstädes försäkrat Gouazé att han år 1954 - troligen på sommaren - haft kontakt med Raoul Wallenberg och dels att det inte finnes någon anledning att tvivla på Bruggers ärlighet. Enligt dessa utsagor har således Raoul Wallenberg i mitten av 1950-talet befunnit sig i fängelset i Vladimir. Att Schöggl - utan att ha stått i förbindelse med Brugger - intygat att hans sammanträffande med Raoul i början av år 1955 ägt rum i den avdelning av Vladimirfängelset, där Brugger sagt sig ha haft kontakt med Raoul ett halvår tidigare, kan inte rimligen förklaras på annat sätt än att Raoul vid denna tid verkligen befunnit sig därstädes.

Då det synes oss vara oriktigt att justitieråden utlåtande i ärendet skall grundas enbart på det hos Kungl. Utrikesdepartementet befintliga bevismaterialet, få vi, med bifogande av styrkta avskrifter av dels bevittnade handlingar, vari Brugger och Schöggl bekräftat sanningsenligheten av sina utsagor, dels ock brev från Schöggl och Gouazé härmed anhålla, att denna vår skrivelse jämte de därvid fogade handlingarna måtte tillställas de båda justitieråden för att dessa skola få tillfälle att taga del av desamma och därefter upptaga utlåtandets formulering till förnyad prövning.

För detta ändamål överlämnas samtliga handlingar i tre exemplar.

Stockholm den 31 januari 1961.

Majorn Dardel F.f. Dardel

25/2-61

Dnypl.

P.M.

angående av makarna von Dardel ifrågasatt omformulering av utlåtande den 25 april 1960 i ärende rörande Raoul Wallenberg.

I Statsministerns brev till Chrustjov i dess lydelse den 2 november 1960 anföres, att såsom Sohlman framhållit i meddelande till sovjetiska utrikesministeriet den 17 juli 1959 - i vilket meddelande han lämnade närmare uppgifter om vissa i bevismaterialet ingående utsagor - man på svensk sida måste fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talade om att Wallenberg "under förra hälften av 1950-talet" vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse.

Vidare nämnes i brevet, att vi efter granskning av bevismaterialet funnit, att den föreliggande utredningen måste efter svensk rätt anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv "åtminstone i början av 1950-talet" och då befunnit sig i fängelse i Vladimir.

Makarna von Dardel hava nu gjort gällande, att de citerade uttrycken kunde uppfattas som om de stode i viss motsättning till varandra. Härvid hava makarna - efter att först hava riktigt återgivit sistnämnda uttryck - när de ställt uttrycken

mot varandra, uteslutit ordet "åtminstone".

Märkas bör, att i Statsministerns brev Sohlmans meddelande icke är riktigt återgivet. I meddelandet står nämligen i stället för uttrycket "under förra hälften av 1950-talet" orden "under vissa år på 1950-talet".

I det utkast till brev från Statsministern, som först upprättades i utrikesdepartementet, hade ifrågavarande uttryck i meddelandet upptagits ordagrant. Den ändrade lydelsen föranleddes av ett brev den 30 augusti 1960 från advokaten Nisser, vilken såsom företrädare för bland andra makarna von Dardel begärde vissa ändringar i utkastet. Därvid föreslogs bland annat, att "under vissa år på 1950-talet" skulle utbytas mot "under förra hälften av 1950-talet". Denna ändring upptogs i de följande förslagen och återfinnes, som nämnt, i det slutliga brevet.

Makarna von Dardel hava sålunda själva föranlett, att i Statsministerns brev redogörelsen för Sohlmans meddelande erhållit en icke fullt riktig avfattning. Mellan den verkliga lydelsen av meddelandet i denna del och vårt utlåtande föreligger icke någon motsättning.

De av makarna von Dardel nu överlämnade handlingarna utgöras av fem avskrifter av brev m.m. Tre av de avskrivna handlingarna finnas i avskrift eller original bland det material i utrikesdepartementet, varav vi tagit del före avgivandet av vårt utlåtande. De två återstående handlingarna - vilka innefatta ut-

talanden av en i ärendet förut hörd österrikisk medborgare - innehålla i sak intet utöver de uppgifter, som förekomma i nämnda material. Uttalandena måste ses mot bakgrunden av vad uppgiftslämnaren tidigare anfört och övriga upplysningar i ärendet.

På grund av vad sålunda anförts sakna vi anledning att omformulera vårt utlåtande.

Stockholm den 28 februari 1961.

/Ragnar Gyllenswärd/ /Per Santesson/

28 febr. 1961

Dupli

P.M.

angående av makarna von Dardel ifrågasatt omformulering av utlåtande den 25 april 1960 i ärende rörande Raoul Wallenberg.

I Statsministerns brev till Chrustjov i dess lydelse den 2 november 1960 anföres, att såsom Sohlman framhållit i meddelande till sovjetiska utrikesministeriet den 17 juli 1959 - i vilket meddelande han lämnade närmare uppgifter om vissa i bevismaterialet ingående utsagor - man på svensk sida måste fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talade om att Wallenberg "under förra hälften av 1950-talet" vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse.

Vidare nämnes i brevet, att vi efter granskning av bevismaterialet funnit, att den föreliggande utredningen måste efter svensk rätt anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv "åtminstone i början av 1950-talet" och då befunnit sig i fängelse i Vladimir.

Makarna von Dardel hava nu gjort gällande, att de citerade uttrycken kunde uppfattas som om de stode i viss motsättning till varandra. Härvid hava makarna - efter att först hava riktigt återgivit sistnämnda uttryck - när de ställt uttrycken

mot varandra, uteslutit ordet "åtminstone".

Märkas bör, att i Statsministerns brev Sohlmans meddelande icke är riktigt återgivet. I meddelandet står nämligen i stället för uttrycket "under förra hälften av 1950-talet" orden "under vissa år på 1950-talet".

I det utkast till brev från Statsministern, som först upprättades i utrikesdepartementet, hade ifrågavarande uttryck i meddelandet upptagits ordagrant. Den ändrade lydelsen föranleddes av ett brev den 30 augusti 1960 från advokaten Nisser, vilken såsom företrädare för bland andra makarna von Dardel begärde vissa ändringar i utkastet. Därvid föreslogs bland annat, att "under vissa år på 1950-talet" skulle utbytas mot "under förra hälften av 1950-talet". Denna ändring upptogs i de följande förslagen och återfinnes, som nämnt, i det slutliga brevet.

Makarna von Dardel hava sålunda själva föranlett, att i Statsministerns brev redogörelsen för Sohlmans meddelande erhållit en icke fullt riktig avfattning. Mellan den verkliga lydelsen av meddelandet i denna del och vårt utlåtande föreligger icke någon motsättning.

De av makarna von Dardel nu överlämnade handlingarna utgöras av fem avskrifter av brev m.m. Tre av de avskrivna handlingarna finnas i avskrift eller original bland det material i utrikesdepartementet, varav vi tagit del före avgivandet av vårt utlåtande. De två återstående handlingarna - vilka innefatta ut-

talanden av en i ärendet förut hörd österrikisk medborgare - innehålla i sak intet utöver de uppgifter, som förekomma i nämnda material. Uttalandena måste ses mot bakgrunden av vad uppgiftslämnaren tidigare anfört och övriga upplysningar i ärendet.

På grund av vad sålunda anförts saknå vi anledning att omformulera vårt utlåtande.

Stockholm den 28 februari 1961.

/Ragnar Gyllenswärd/ /Per Santesson/

Pris 5 kronor

ARKIVET

KUNGL. UTRIKESDEPARTEMENTET

Raoul Wallenberg

DOKUMENTSAMLING

JÄMTE KOMMENTARER RÖRANDE HANS

FÅNGENSKAP I SOVJETUNIONEN

STOCKHOLM 1957

M. Braun †
Scheuer
Langfelder
Welkisch
Simen
Galffy †
Roedel
Schildknecht
Ziervogel
~~Berke~~
Hatz
Fuchs
(Loyda)
Hengstenberg
Schlüter
Martinez
Nakamura
Liesong
E. Müller
Wünsche
v. Österreich
Panzinger
Clodius
Szöke
Maeda
~~Wittern~~
Taniguti
Wegemund

AKTSTYCKEN
UTGIVNA AV KUNGL. UTRIKESDEPARTEMENTET

Ny serie II:9

RAOUL WALLENBERG

DOKUMENTSAMLING

JÄMTE KOMMENTARER RÖRANDE HANS FÅNGENSKAP I SOVJETUNIONEN

STOCKHOLM 1957

STOCKHOLM 1957
KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER
570262

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning 5

I Radiokommentar framförd i Sveriges radios programpunkt »Dagens Eko» den 7 februari 1957 av envoyén Arne Lundberg 9

II Sammanfattande redogörelse för skriftväxling mellan svenska och sovjetryska myndigheter rörande den svenske beskickningssekreteraren Raoul Wallenberg 16

III Sammanfattande redogörelse för Raoul Wallenbergs vistelse i Ljubljanskaja- och Lefortovskaja-fängelserna i Moskva 20

IV Sammanfattande redogörelse för Wilmos Langfelders vistelse i Ljubljanskaja- och Lefortovskaja-fängelserna i Moskva 33

V Beskrivning av Lefortovskaja-fängelset etc. 36

Bil. A. Skriftväxling mellan svenska och sovjetryska myndigheter om Raoul Wallenberg jämte viss annan dokumentation från och med den 22 maj 1951 44

Bil. B. Utsagor av från sovjetrysk fångenskap återvända personer av olika nationalitet, vilka kunnat lämna upplysningar om Raoul Wallenbergs och Wilmos Langfelders fångenskap i Sovjetunionen 71

INLEDNING

Sovjetunionens vice utrikesminister Gromyko har den 6 februari 1957 till Sveriges ambassadör Sohlman i Moskva överlämnat ett memorandum rörande den svenske legationssekreteraren Raoul Wallenberg. Med anledning av att detta memorandum utgör det svar, som från sovjetrysk sida utlovades vid de svensk-sovjetiska regeringsöverläggningarna i Moskva vid månadsskiftet mars/april 1956, offentliggör utrikesdepartementet härmed den skriftväxling mellan svenska och sovjetryska myndigheter om Wallenberg, som ägt rum efter den 22 maj 1951, då ett utförligt interpellationssvar senast lämnades av utrikesministern i riksdagens andra kammare (för överskådlighets skull har texten till interpellationssvaret medtagits i dokumentsamlingen bil. A: A.), respektive det vid ovannämnda regeringsöverläggningar från svensk sida överlämnade materialet rörande Wallenberg. Ifrågavarande sovjetryska memorandum jämte skriftväxlingen efter den 22 maj 1951 samt det vid ovannämnda regeringsöverläggningar överlämnade materialet jämte viss annan dokumentation delgavs den 7 februari 1957 svensk och internationell press, föregånget av en kort inledning.

Föreliggande volym i serien av »Aktstycken utgivna av Kungl. Utrikesdepartementet» inledes med en kortfattad översikt över Raoul Wallenbergs gärning i Budapest vid det andra världskrigets slut och över de svenska efterforskningarna, vilken utgör texten till en radiokommentar framförd i Sveriges radios programpunkt »Dagens Eko» den 7 februari 1957 av envoyén Arne Lundberg, vilken sedan 1951 lett utrikesdepartementets efterforskningar av Raoul Wallenberg.

Sovjetunionens memorandum den 6 februari 1957 innebär i huvudsak, såsom redovisats i pressen, att Sovjetunionens regering med anledning av ett påträffat dokument i Ljubljanskaja-fängelset i Moskva anser, *dels* att det finns grund betrakta detta dokument som hänförande sig till Raoul Wallenberg, *dels* att av dokumentets innehåll den slutsatsen bör dras, att Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset i juli 1947. Översättning av ifrågavarande memorandum återfinnes i bilaga A såsom dokument O. Med anledning av detta memorandum utfärdade den svenska regeringen en deklaration den 7 februari 1957, vilken även-

ledes återfinnes i bilaga A, dokument P. Den 19 februari 1957 överlämnades i Moskva en note (bil. A: Q), vilken utgör det svenska svaret på ovannämnda memorandum.

För att underlätta studiet av den ganska omfattande dokumentationen har *tre* avdelningar införts med sammanfattande redogörelser *dels* för skriftväxlingen mellan svenska och sovjetryska myndigheter rörande Raoul Wallenberg (II), *dels* för Raoul Wallenbergs vistelse i Ljubljanskaja- och Lefortovskaja-fängelserna (III), *dels och* för Wallenbergs medarbetare ungraren Wilmos Langfelders vistelse i samma fängelser (IV). Langfelder rönte som bekant samma öde som Wallenberg vid Budapests erövring.

Ovannämnda skriftväxling har i allmänhet vid dokumentens överlämnande åtföljts av muntliga kommentarer, varjämte mellan de olika skriftliga framställningarna upprepade muntliga påminnelser har gjorts. Bland dessa må särskilt nämnas en hänvändelse till utrikesminister Vysjinskij från utrikesminister Undén vid ett sammanträffande i New York den 17 november 1952.

De två avdelningarna rörande Wallenbergs och Langfelders fängelsevistelser utgöres huvudsakligen av citat ur de utsagor, som från sovjetisk fångenskap återvända fångar av olika nationalitet kunnat göra om Wallenberg. Samtliga dessa utsagor, vilka återfinnes i bilaga B, fyller de krav på tillförlitlighet, vilka utgjort utrikesdepartementets norm, och vilka finnes redovisade i memorandum den 29. 9. 1954 (bil. A: F). Efter den sovjetiska framställningen om ytterligare material den 4 maj 1956 överlämnades den 12 maj 1956 personliga data, fotografier och signalement beträffande Wallenberg samt ytterligare en utsaga (bil. B:19).

De överlämnade utsagorna var det huvudsakliga material, varöver justitieråden Eklund och Lind förfogade, då de gjorde ett skriftligt uttalande om Wallenbergs fångenskap i Sovjetunionen. Uttalandet finns redovisat i bilagan till note Undén/Rodionov, dagtecknad den 9. 3. 1956, överlämnad den 10. 3. 1956 (bil. A:I).

Utrikesdepartementets princip vid efterforskningsarbetet efter Wallenberg, varvid särskild expertis anlitats, har varit, att *samtliga* spår och uppslag gjorts till föremål för de noggrannaste undersökningar. Detta arbete fortgår alltjämt. Det kan i detta sammanhang förtjäna bliva omnämnt, att denna metodik lett till att utredningen blivit mycket omfattande, och att många spår följts, som till slut visade sig vara falska eller som icke gick att fullfölja. Som exempel på skäl till att vissa spår icke kunnat fullföljas kan anföras, att vederbörande uppgiftslämnare på ett visst lands territorium icke vågat upptaga kontakt med utrikesdepartementets representant.

Arbetet ledde emellertid till talrika positiva resultat. En detaljerad redogörelse för dessa skulle bliva alltför omfattande. Materialet i bilaga B är emellertid representativt för hela utredningen med förbehållen bl. a., att utrikesdepartementet endast velat redovisa *dels* enligt dess bedömande absolut tillförlitliga utsagor, *dels* endast sådana, där uppgiftslämnaren uttryckligen medgivit dess användning gentemot sovjetrysk eller annan myndighet.

Allteftersom utredningsarbetet fortskred, företogs de diplomatiska démarcher, vartill resultaten gav anledning.

Bilaga B omfattar utsagor av aderton personer, vilkas yrke och ställning vid tillfångatagandet framgår i början av varje utsaga. Samtliga utsagor har bestyrkts av behörig notarie på platsen för avgivandet (gäller icke Voss och Hofstetter). Det notariella bestyrkandet har av praktiska skäl icke medtagits. Utsagorna äger giltighet på originalspråket och översättningarna är att betrakta såsom inofficiella.

Med hänsyn till att oftast en mycket lång tid — cirka 10 år — förflutit sedan de i de olika utsagorna redovisade händelserna inträffade, får det anses naturligt, att vederbörande uppgiftslämnare icke alltid kunnat lämna exakta tidsuppgifter etc. Med anledning härav är icke alltid utsagorna helt överensstämmande. Som exempel härpå kan anföras att Karl Supprian (bil. B:2) och Claudio de Mohr (bil. B:3) lämnat divergerande uppgifter om Wallenbergs placering i Lefortovskaja-fängelset i Moskva, och Supprian och de Mohr har med anledning härav gjort en gemensam utsaga (bil. B:4), där detta förhållande beröres. I andra fall är inadvertenserna av relativt liten betydelse.

Det bör noteras, att det i utsagorna förekommer namn på personer, som icke kunnat anträffas och höras av olika skäl.

I

Radiokommentar framförd i Sveriges radios programpunkt »Dagens eko» den 7 februari 1957[1]

av envoyén *Arne Lundberg*

Sedan Raoul Wallenberg i mitten av januari 1945 omhändertogs av de ryska trupperna i Budapest, har tolv år gått. Under denna långa tid har Raoul Wallenberg varit föremål för omfattande efterspaningar, ett stort antal démarcher från det svenska utrikesdepartementets sida och en omfattande publicitet. Det har hänt så mycket i vad vi i utrikesdepartementet kallar Wallenberg-ärendet, att den redogörelse jag nu kan lämna endast kan bli en mycket kort sammanfattning av ett överväldigande stort material. Departementets akt i ärendet omfattar icke mindre än ett 80-tal dossierer. Registret till dessa dossierer innehåller omkring 1 200 personnamn. Akten torde vara den största i UD:s arkiv.

Wallenberg-dramat inleddes med att Wallenberg omhändertogs av rysk militär i Budapest i mitten av januari 1945. Vid denna tidpunkt skötte den svenska beskickningen i Budapest skyddsmaktsuppdrag för inte mindre än sju länder. Bl. a. hade den sedan sommaren 1941 tillvaratagit Sovjetunionens intressen i Ungern. Skyddsmaktsuppdragen omhänderhades av beskickningens B-avdelning.

I mars 1944, kort efter de tyska truppernas inmarsch i Ungern, hade vidare den svenska hjälpaktionen för de ungerska judarna inletts. Hjälpverksamheten intensifierades efter Szalasi-regeringens makttillträde i oktober samma år och nådde sin största omfattning i december vid tiden för den ryska slutoffensiven mot Budapest. I juli 1944 förstärktes beskickningen med anledning av den ökade arbetsbörda, som hjälpen till judarna innebar, genom att Raoul Wallenberg nedsändes till Budapest och till det ungerska utrikesdepartementet anmäldes som legationssekreterare. Wallenberg hade svenskt diplomatpass och åtnjöt diplomatisk immunitet. Då han kom till Budapest, organiserades en särskild avdelning, den s. k. C-avdelningen, med uppdrag att omhänderha hjälpaktionen för judarna. Wallenberg skötte C-avdelningen närmast under beskickningschefen, envoyén Danielsson.

[1] Vissa redaktionella ändringar av teknisk natur har vidtagits.

Hjälpaktionen omfattade till att börja med bara cirka 650 judar med nära personlig anknytning till Sverige, men utsträcktes så småningom att omfatta omkring 5 000 personer, varvid man inte längre så strängt uppehöll kravet på nära släktskap till personer i Sverige eller affärsförbindelser med svenska firmor. För de judar man ville skydda hade med den ungerska regeringens medgivande utfärdats s. k. skyddspass, och det lyckades beskickningen att till en början få även Szalasi-regeringens medgivande att utställa sådana pass, ett medgivande som dock senare återtogs. Från ungersk sida hade utlovats att innehavarna av skyddspass inte skulle deporteras. De fick bo i särskilda av beskickningen förhyrda hus, de s. k. svenskhusen på Pest-sidan. Sedan fördes utan pilkorsmyndigheternas vetskap ytterligare personer till dessa hus eller gömdes på annat sätt, så att det totala antalet av de direkt genom svenska beskickningen i relativ säkerhet förda judarna uppgick till cirka 20 000 vid årsskiftet. Wallenberg gjorde som ledare av C-avdelningens arbete en hjältemodig insats. Han arbetade outtröttligt med fara för eget liv för att rädda judar undan förföljelserna. Ingen annan svensk i vår historia har väl haft tillfälle att på ett så direkt och personligt sätt rädda människoliv i tusental.

På julaftonen började den ryska slutoffensiven, som den 15 januari 1945 ledde till att Pest-sidan föll i rysk hand. Wallenberg blev därigenom den ende beskickningsmedlemmen på Pest-sidan av Donau. Det sista direkta meddelandet från beskickningen hade kommit till utrikesdepartementet den 23 december. Efter denna tid hördes ingenting från de kvarvarande, förrän envoyén Söderblom i Moskva den 16 januari av vice utrikesminister Dekanosov underrättades om att Wallenberg hade tagit sig över till den av ryssarna erövrade delen av Budapest. De sovjetryska myndigheterna, sades det vidare, hade vidtagit åtgärder för att skydda Wallenberg och hans egendom. På grund av detta meddelande fick utrikesdepartementet intrycket, att Wallenbarg var i säkerhet, under det att man hyste den största oro för minister Danielssons och övrig legationspersonals öde. Först den 23 mars ingick meddelande om att vissa av dessa personer hade anlänt till Rumänien. Sedan utrikesdepartementet hade fått veta var övrig personal befann sig men inte fått ytterligare underrättelser om Wallenberg, började departementet den långa raden av hänvändelser till de sovjetryska myndigheterna i syfte att klarlägga Wallenbergs uppehållsort och få honom överförd till Sverige. Från rysk sida svarades, att energiska efterforskningar bedrevs av generalstab, militärpolis, säkerhetspolis och andra myndigheter.

Det skulle ta för lång tid att nu redogöra för alla de svenska démarcherna fram till den 18 augusti 1947, då det sovjetryska utrikesministeriet överlämnade en note från vice utrikesminister Vysjinskij till ambassadör Sohlman. I noten uppgavs, att som resultat av en noggrann undersökning hade fastställts, att Wallenberg inte fanns i Sovjetunionen, och att han var okänd för sovjetryska myndigheter.

Mellan 1947 och 1951 ingick inte till utrikesdepartementet några väsentliga nya fakta i Wallenberg-ärendet. Att Wallenberg hade omhändertagits av den ryska armén var ju klarlagt, men om han sedan hade råkat i fångenskap, likviderats, omkommit eller tappats bort visste man inte med säkerhet. Det fanns vissa indicier på att han hölls i fångenskap, men andra möjligheter kunde inte uteslutas. I varje fall intog den ryska regeringen en helt negativ ståndpunkt. Först då ett större antal utländska fångar började hemsändas från Sovjetunionen, framkom nya uppgifter om Wallenberg. Vid årsskiftet 1951/52 hade utrikesdepartementet fått vissa utsagor av italienska medborgare, som återvänt från sovjetrysk fångenskap. En av dessa utsagor hade sådant innehåll, att det framstod som absolut trovärdigt. Kärnpunkten i denna utsaga var att Wallenberg hölls i fängsligt förvar i Moskva. Med anledning härav gjordes en ny démarche den 11 februari 1952, varvid bl. a. hemställdes, att Sovjetunionens regering skulle vidta de för Wallenbergs snara återförande till Sverige erforderliga åtgärderna. Noten besvarades efter påminnelse från svensk sida med att sovjetmyndigheterna icke förfogade över några tilläggsuppgifter om Raoul Wallenbergs öde utöver dem som meddelats i det tidigare nämnda svaret från Vysjinskij i augusti 1947.

Denna noteväxling inledde en lång serie svenska démarcher, framförda antingen av utrikesministern till ryske ambassadören i Stockholm eller av svenske ambassadören i Moskva till det ryska utrikesministeriet. Sedan februari 1952 har utrikesdepartementet växlat 15 skriftliga och gjort 34 muntliga démarcher och påminnelser. Därvid har med skärpa framhållits den vikt ärendet Wallenberg har för det svenska folket och för de svensk-ryska förbindelserna.

En vändpunkt i ärendet inträffade i april 1956 i samband med statsminister Erlanders och inrikesminister Hedlunds besök i Moskva. De svenska regeringsmedlemmarna hade tillfälle att till bl. a. herrar Bulganin, Chrustjov och Molotov lämna en utförlig redogörelse för de svenska synpunkterna. Vid slutet av samtalen lovade den ryska regeringens representanter, att en omfattande utredning rörande Wallenbergs öde skulle företagas, varpå utredningens resultat skulle meddelas den svenska regeringen.

Då den nya serien démarcher började 1952, hade utrikesdepartementet, som jag nyss nämnt, vissa utsagor, som visade, att Raoul Wallenberg under längre tid hållits fången i Moskva, närmare bestämt i fängelset Lefortovskaja. Parallellt med démarcherna fortsatte insam-

landet av bevismaterial i ett antal länder. Arbetet var av olika skäl besvärligt. Hänsyn måste tagas till många människors personliga säkerhet. Många oriktiga uppgifter lämnades av personer, som antingen handlade i god tro eller hade bedrägligt syfte. Alla spår måste följas tills deras värde kunde säkert bedömas. Så småningom erhölls ett stort antal samstämmiga utsagor från av varandra oberoende personer. De flesta av dem hade kommit i kontakt med Raoul Wallenberg genom knackningar i fängelseväggar och vattenledningsrör eller hört berättas om honom av medfångar, som hade haft sådana förbindelser. Utrikesdepartementet kom också hösten 1955 i kontakt med en man, som hade varit cellkamrat med Wallenberg i Ljubljanskaja-fängelset i början av 1945. Vi skall nu återge ett avsnitt av denna utsaga, som avgavs 1955 och då inspelades på band. Utsagan är avgiven på tyska språket av Gustav Richter och skall strax översättas. (Beträffande innehållet i denna utsaga hänvisas till bilaga B: 1.)

Så talade Gustav Richter.

Under senhösten 1955 och de första månaderna 1956 bearbetades materialet och vederbörande uppgiftslämnare undertecknade sina utsagor. Därefter tillkallades justitieråden Eklund och Lind för att taga del av utsagorna jämte visst annat material. Justitierådens granskning ledde till ett skriftligt uttalande, som överlämnades av utrikesministern till ambassadör Rodionov den 10 mars 1956. Uttalandet innehöll bl. a. en passus om att det enligt justitierådens mening »ej föreligger något tvivel om att Raoul Wallenberg, efter det han i mitten av januari 1945 ställts under effektivt ryskt förvar, senare befunnit sig som fånge i Sovjetunionen, och att det åberopade materialet enligt svensk rätt innefattar bindande bevisning därom».

En biprodukt av utredningen var, att bevis framkom för att Wallenbergs chaufför Langfelder, som tillfångatogs i Budapest samtidigt med Wallenberg, också hade hållits fången i Moskva. Han har emellertid inte förvarats tillsammans med Wallenberg efter ankomsten till Moskva.

Vid statsministerns besök i Moskva överlämnades en del av bevismaterialet till den sovjetryska regeringen.

Wallenbergs tillfångatagande och den negativa ryska hållningen till de svenska aktionerna har även för personer, som ingående har sysslat med ärendet, i många avseenden tett sig gåtfullt. För allmänheten måste frågan självfallet te sig ännu gåtfullare. Jag vill begränsa mig till att något belysa anledningen till att Wallenberg blev fånge. På denna punkt finns visst material. Den svenska regeringen hade 1944 lämnat meddelande till den sovjetryska regeringen om vilken svensk legationspersonal, som fanns i Budapest. Det synes tydligt, att den sovjetryska militära ledningen i Budapest hade fått instruktioner att taga hand om den

svenska beskickningens medlemmar. Dessa instruktioner följdes, även om det samtidigt mot den svenska personalen riktades beskyllningar för bristande neutralitet. Man bör minnas, att den ryska säkerhetspolisen då i högre grad än nu var en stat i staten. Den svenska hänvändelsen rörande legationspersonalen hade via ryska utrikesministeriet vidarebefordrats till de militära myndigheterna, men den ryska säkerhetspolisen hade makt att operera på egen hand. Efter hemkomsten har dåvarande attachén i Budapest Berg lämnat en redogörelse för vad som hände de första veckorna efter Budapests erövring. Jag citerar Berg:

»Det gjordes upprepade försök att upptaga kontakt med de sovjetryska myndigheterna för att utverka skydd för de andra beskickningsmedlemmarna eller vakt för beskickningslokalerna i Gyopar Utca, att erhålla skydd och lättnader för svenska företag. I samtliga fall hade dessa försök ett rent negativt resultat eller ledde i bästa fall till ett löfte, som sedan aldrig infriades. I stället riktades från sovjetrysk sida grava anklagelser mot beskickningen, att beskickningen bedrivit spionageverksamhet, att beskickningen utställt falska dokument, att beskickningen utställt skyddspapper för ungerska icke judiska medborgare, att beskickningen icke hade kontroll över den humanitära verksamheten vid beskickningen och Svenska röda korset, samt att beskickningen icke tillräckligt aktivt tillvaratagit Sovjetunionens intressen i Ungern. Ett flertal av beskickningens icke svenska anställda arresterades och förhördes ingående angående beskickningens och de svenska herrarnas arbete, våra privatförhållanden m. m. Särskilt utpekades Wallenberg och jag såsom tyska spionchefer, då ryssarna hade svårt att förstå arten av arbetet vid den humanitära avdelningen och B-avdelningen.»

Så långt attachén Berg.

Av flera utsagor ingående i det svenska utredningsmaterialet framgår, att Wallenberg hade varit misstänkt för spioneri. Inga konkreta uppgifter föreligger om de fakta, varpå de ryska misstankarna grundades. På svensk sida står det klart, att dessa misstankar var helt grundlösa. Det förefaller emellertid sannolikt, att de varit anledningen till att Wallenberg blev den ryska säkerhetspolisens fånge.

En fråga, som svenska folket säkerligen ställer, är om det varit möjligt att genom ytterligare intensitet i efterspaningarna och démarcherna på ett tidigt stadium uppnå Wallenbergs hemsändande eller åtminstone ett klarläggande från den ryska regeringens sida. Min personliga uppfattning är, att under Stalins tid föga utsikter fanns att från Sovjetunionen återfå en fånge, som anklagades för spioneri. Inga länder, inte ens stormakterna, har haft framgång i sådana företag. Det är bevisat, att i slutet av juli 1947 de ryska fängelsemyndigheterna förhörde ett antal fångar, som kände till Wallenbergs och Langfelders fångenskap.

Dessa fångar isolerades eller placerades tillsammans. Avsikten var uppenbarligen att hindra, att kunskap om Wallenberg spred sig till större grupper medfångar. Wallenberg betraktades tydligen som ett särskilt viktigt fall.

En utländsk medborgare i ett ryskt fängelse eller koncentrationsläger hade under många år efter kriget mycket liten eller ingen utsikt att få resa hem. Detta gällde inte minst fångar, som ur en eller annan synpunkt var viktiga. Det var först med regimskiftet efter Stalins död och den allmänna omläggningen av politiken ifråga om utländska fångar, som utsikterna började te sig åtminstone något ljusare att kunna nå klarhet om vissa intressanta fångars öde. Detta är den *allmänna* synpunkt man kan anlägga.

I går har, som tidigare meddelats i dagsnyheterna, vice utrikesminister Gromyko överlämnat den sovjetryska regeringens svar i Wallenberg-ärendet till ambassadör Sohlman. I svaret säges, att omfattande undersökningar utförts på basis av det från svensk sida överlämnade materialet. Därvid har påträffats ett dokument, undertecknat av chefen för sjukvårdstjänsten i Ljubljanskaja-fängelset Smoltsov, enligt vilket Wallenberg skulle ha avlidit den 17 juli 1947. Smoltsov hade meddelat detta till chefen för den ryska säkerhetstjänsten Abakumov, som bekant avrättad i samband med upprensningarna inom säkerhetspolisen efter Stalins död. Abakumov hade, sägs det, lämnat det ryska utrikesministeriet oriktiga upplysningar. Därmed skulle alltså en förklaring ha givits, varför det ryska utrikesministeriet tidigare förnekat, att Wallenberg över huvud taget funnits i Sovjetunionen.

Det är i och för sig en märklig och ovanlig händelse, att den sovjetryska regeringen på ryska myndigheter lägger ansvaret i ett fall som detta och framför sitt beklagande. Hållfastheten i det svenska bevismaterial, som styrkte att Wallenberg hållits fängslad i Sovjetunionen, har därmed medgivits. Det ryska svaret bygger på ett enda dokument, som man anser sig ha grund betrakta som berörande Wallenberg. Man anser sig böra dra slutsatsen, att Wallenberg avlidit. De ryska formuleringarna är inte helt kategoriska. Denna försiktighet i formuleringen kan vara naturlig, om all annan dokumentation undanröjts, vilket man får anse vara enda möjliga förklaring till den uppgivna dokumentbristen på rysk sida.

Då det ryska materialet är så knappt, ligger väl den tanken nära, att den på materialet baserade slutsatsen är behäftad med någon osäkerhet. För det svenska utrikesdepartementets vidkommande blir det därför nödvändigt att även i fortsättningen pröva alla existerande eller nya spår i Wallenberg-affären.

För det svenska folket utgör det ryska beskedet ett tragiskt budskap. Raoul Wallenberg gav ett lysande exempel på uppoffrande personligt mod i kamp för mänskliga värden, som vi svenskar kände det som en särskild plikt att värna med hänsyn till vår förmånsställning under krigsåren. Våra tankar går till Raoul Wallenbergs anhöriga, främst till hans hårt prövade moder. Till henne vill vi uttrycka både vår tacksamhet över vad hennes son uträttat i fosterlandets tjänst och vårt djupa deltagande inför det nya slag som drabbat henne.

II

Sammanfattande redogörelse för skriftväxlingen mellan svenska och sovjetryska myndigheter rörande den svenske beskickningssekreteraren Raoul Wallenberg

Vid årsskiftet 1951/52 förelåg ett antal utsagor av från sovjetrysk fångenskap återvända italienska medborgare om Wallenbergs fångenskap i Sovjetunionen. Med anledning härav hemställde svenska regeringen i en note den 11 februari 1952 bl. a. att: »Sovjetunionens regering vidtager de för Wallenbergs snara återförande till Sverige erforderliga åtgärderna» (bil. A:B).

Denna note besvarades den 16 april 1952 med att »sovjetmyndigheterna inte förfoga över några tilläggsuppgifter om Raoul Wallenbergs öde utom det, som redan meddelats i A. J. Vysjinskijs brev till herr Sohlman av den 18 augusti 1947» (bil. A:C).

Detta negativa svar bemöttes den 23 maj 1952 i en note till Sovjetunionens ambassadör (bil. A:D). För att särskilt understryka den vikt man på svensk sida tillmätte denna note överlämnades densamma även till vice utrikesminister Zorin i Moskva den 26 maj 1952.

De båda framställningarna i Stockholm och Moskva besvarades den 5 augusti 1953 med att ambassadör Rodionov meddelade (bil. A:E), att tidigare lämnade uppgifter i denna fråga bekräftades och att alla försök att förbinda frågan om Wallenbergs öde med hans förmenta vistelse i Sovjetunionen vore helt grundlösa.

Under sommaren 1954 hade utrikesdepartementet erhållit ytterligare utsagor, vilka styrkte de tidigare om Wallenbergs vistelse i sovjetrysk fångenskap. Med anledning härav överlämnades den 29 september 1954 i Moskva ett utförligt memorandum (bil. A:F) om de svenska efterforskningarna av Wallenberg etc.

Sedan den österrikiske förbundskanslern i april 1955 utverkat frigivandet av i sovjetrysk fångenskap kvarvarande österrikiska medborgare, inledde utrikesdepartementet ingående efterforskningar i Österrike efter personer, som kunde tänkas ha haft förbindelse med Wallenberg, ävensom efter sådana personer, som utrikesdepartementet av tidigare utsagor kände till att de skulle ha kännedom om Wallenbergs vistelse i

sovjetrysk fångenskap. Dessa undersökningar ledde till positivt resultat i flera fall, och det framgick att, förutom dessa personer, i Sovjetunionen kvarvarande tyska medborgare även varit i förbindelse med Wallenberg. Då efter förbundskansler Adenauers besök i Moskva i september 1955 även de i Sovjetunionen kvarvarande tyska medborgarna frigavs, fortsattes undersökningarna under hösten 1955 i Förbundsrepubliken Tyskland. Även i detta fall ledde efterforskningarna till positivt resultat. Det var detta utredningsarbete som utrikesminister Undén åsyftade, när han som svar på en fråga av professor Ohlin gjorde ett uttalande i riksdagsdebatten den 2 november 1955 (bil. A: G).

Efter hand som detta material inkom till utrikesdepartementet, och då dess överväldigande samstämmighet och beviskraft var uppenbar redan innan materialet hunnit systematiskt detaljbearbetas, ansåg utrikesdepartementet det nödvändigt att omedelbart informera sovjetryska vederbörande om det nya bevismaterialet, vilket skedde i ett muntligt meddelande den 8 november 1955, som framfördes av utrikesministern till ambassadör Rodionov (bil. A:H).

Efter det att under senhösten 1955 och de första månaderna 1956 det nya materialet om Wallenberg hunnit bearbetas, och vederbörande uppgiftslämnare undertecknat respektive utsaga samt förklarat sig beredd att när som helst under edlig förpliktelse bekräfta sina uppgifter, tillkallade utrikesdepartementet justitieråden Eklund och Lind, vilka, som nämnts i inledningen, fick taga del av dessa utsagor jämte visst annat material. Justitierådens granskning av materialet ledde till ett skriftligt uttalande, vilket överlämnades av utrikesministern till ambassadören Rodionov den 10 mars 1956 med en den 9 mars 1956 dagtecknad note (bil. A: I), vari bl. a. redogjordes för de noggranna undersökningarna samt förklarades, att den svenska regeringen med anledning av dessa ansåge »att alla förutsättningar föreligga för att kunna uppspåra Raoul Wallenberg och återsända honom till Sverige».

Under mars månad 1956 pågick förberedelserna för statsminister Erlanders och inrikesminister Hedlunds besök i Sovjetunionen, varvid det beslöts, att de svenska regeringsledamöterna skulle upptaga frågan om Wallenberg med de sovjetryska ledarna. Den 19 mars 1956 överlämnades emellertid av biträdande chefen för skandinaviska avdelningen i Sovjetunionens utrikesministerium Gribanov till t. f. chargé d'affaires Petri i Moskva en note (bil. A:J), vari det bl. a. sades att »utrikesministeriet finner nödvändigt bekräfta, att de förklaringar, som tidigare lämnats företrädare för svenska regeringen av ledande personer i sovjetregeringen, att Wallenberg icke finns på Sovjetunionens territorium, äro uttömmande och slutgiltiga. Utrikesministeriet har intet att tillägga till de ovan anförda förklaringarna.»

Sedan det meddelats den sovjetryska regeringen att statsminister Erlander och inrikesminister Hedlund under besöket i Moskva vid månadsskiftet mars/april 1956 önskade upptaga Wallenberg-frågan, skedde så redan vid det inledande samtalet med de sovjetryska ledarna. Förhandlingarna ledde som bekant till att den sovjetryska regeringen tillmötesgick det svenska kravet på en förnyad undersökning på basis av det material som överlämnades (bil. A:K).

Den 14 juli 1956 meddelade ambassadör Rodionov utrikesdepartementet, att besked om resultatet av de sovjetryska myndigheternas undersökningar beträffande Raoul Wallenberg komme att lämnas snarast möjligt, vilket utrikesdepartementet offentliggjorde i ett pressmeddelande den 14 juli 1956 (bil. A:L).

Den 26 september 1956 instruerades t. f. chargé d'affaires Petri att snarast göra en ny påminnelse hos det sovjetryska utrikesministeriet och därvid överlämna ett memorandum (bil. A: M).

Den 13 november 1956 instruerades ambassadören Sohlman att snarast göra en ny påminnelse hos det sovjetryska utrikesministeriet och därvid överlämna ett memorandum (bil. A:N).

Den 6 februari 1957 överlämnade vice utrikesminister Gromyko till ambassadören Sohlman i Moskva ett memorandum huvudsakligen innebärande, att Sovjetunionens regering med anledning av ett påträffat dokument i Ljubljanskaja-fängelset i Moskva anser, *dels* att det finns grund betrakta detta som hänförande sig till Raoul Wallenberg, *dels* att av dokumentets innehåll den slutsatsen bör dras, att Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset i juli 1947 (bil. A:O).

Den 7 februari 1957 utfärdade den svenska regeringen en deklaration med anledning av Sovjetunionens memorandum den 6 februari 1957 (bil. A:P).

Den 19 februari 1957 överlämnade ambassadör Sohlman en note till vice utrikesminister Zacharov i Moskva, vilken utgör svar på Sovjetunionens memorandum den 6 februari 1957 (bil. A: Q).

Bilaga A omfattar sålunda följande dokument:

A. Utrikesministerns svar den 22 maj 1951 på interpellation i andra kammaren av Fru Ingrid Gärde-Widemar.
B. Note överlämnad av utrikesministern till Sovjetunionens ambassadör Rodionov den 11 februari 1952.
C. Note från Sovjetunionens ambassad i Stockholm till utrikesdepartementet den 16 april 1952.
D. Note överlämnad av utrikesministern till Sovjetunionens ambassadör Rodionov den 23 maj 1952.

E. Muntligt meddelande, vilket med överlämnande av nedteckning framfördes av Sovjetunionens ambassadör Rodionov till kabinettssekreteraren Lundberg den 5 augusti 1953.
F. Memorandum överlämnat av ambassadören Sohlman till vice utrikesminister Zorin i Moskva den 29 september 1954.
G. Uttalande av utrikesministern i riksdagsdebatten den 2 november 1955.
H. Muntligt meddelande, vilket med överlämnande av nedteckning framfördes av utrikesministern till Sovjetunionens ambassadör Rodionov den 8 november 1955.
I. Note överlämnad av utrikesministern till Sovjetunionens ambassadör Rodionov den 10 mars 1956.
J. Note överlämnad av bitr. chefen för skandinaviska avdelningen i Sovjetunionens utrikesministerium Gribanov till t. f. chargé d'affaires Petri i Moskva den 19 mars 1956.
K. Gemensam svensk-sovjetisk kommuniké den 3 april 1956 utfärdad i samband med statsminister Erlanders och statsrådet Hedlunds besök i Moskva.
L. Pressmeddelande från utrikesdepartementet den 14 juli 1956.
M. Memorandum överlämnat av t. f. chargé d'affaires Petri till vice utrikesminister Zacharov i Moskva den 27 september 1956.
N. Memorandum överlämnat av ambassadören Sohlman till vice utrikesminister Zacharov i Moskva den 17 november 1956.
O. Memorandum överlämnat av vice utrikesminister Gromyko till ambassadören Sohlman i Moskva den 6 februari 1957.
P. Den svenska regeringens deklaration den 7 februari 1957.
Q. Note överlämnad av ambassadören Sohlman till vice utrikesminister Zacharov den 19 februari 1957.

III

Sammanfattande redogörelse för Raoul Wallenbergs vistelse i Ljubljanskaja- och Lefortovskaja-fängelserna i Moskva

Gustav Richter satt under tiden den 31 januari 1945—1 mars 1945 tillsammans med Wallenberg. Richter säger bl. a. (bil. B: 1):

»Den 17 januari 1945 överfördes jag till Ljubljanskaja-fängelset, cell 123. I denna cell satt då en österrikare, löjtnant Scheuer. Den 31 januari 1945 infördes Raoul Wallenberg, legationssekreterare vid svenska beskickningen i Budapest.»

Tidpunkten för Wallenbergs ankomst till Ljubljanskaja-fängelset, den 31 januari 1945, sammanfaller icke på dagen med den tidpunkt som Erhard Hille anger. Hille, som under tiden 22 mars 1945—6 april 1945 satt tillsammans med Langfelder, förlägger Wallenbergs och Langfelders ankomst till Ljubljanskaja-fängelset en vecka senare, d. v. s. till den 6 februari 1945. Hille återger Langfelders berättelse härom på följande sätt (bil. B: 12):

»Senare fördes Wallenberg och Langfelder per järnväg över Rumänien till Moskva, där de — såvitt jag kan erinra mig — den 6 februari 1945 infördes i Ljubljanskaja-fängelset. Där blev de skilda från varandra.»

Beträffande de händelser, som inträffade under den månad Richter satt tillsammans med Wallenberg, berättar Richter vidare (Bil. B: 1):

»Någon gång i början av februari 1945 upprättade Wallenberg en skrivelse på tyska, vilken riktades till fängelsedirektören och i vilken han protesterade mot behandlingen och mot sin häktning (Verhaftung). Wallenberg begärde också att i sin egenskap av svensk medborgare och diplomat få träda i förbindelse med den svenska beskickningen i Moskva. Denna inlaga överlämnades av Wallenberg till den tjänstgörande fältväbeln (Starji) i Ljubljanskaja-fängelsets bottenvåning.»

Vid denna tid genomgick Wallenberg av allt att döma sitt första egentliga förhör. Richter berättar härom (bil. B: 1):

»Under den tid Wallenberg tillbringade tillsammans med mig i Ljubljanskaja-fängelset, blev han blott förd till förhör en gång. Den kommissarie, som ledde förhöret, hade därvid bl. a. sagt till honom: 'Ni är oss ju bekant. Ni tillhör en storkapitalistisk familj i Sverige.' Wallenberg anklagades för att ha bedrivit spionerі. Förhöret varade ungefär en till en och en halv timme.»

I övrigt berättar Richter bl. a. följande från sin tid tillsammans med Wallenberg (bil. B: 1):

»Wallenberg och jag blev mycket snart vänner. Under den månad, som vi tillbringade tillsammans i Ljubljanskaja-fängelset, var han vid gott mod och på mycket gott humör.

Wallenberg berättade för mig, att han hade skickats till Budapest för att bistå de ungerska judarna med svenska skyddspass. Han hade haft stora svårigheter med de tyska myndigheterna (företrädare för den hemliga statspolisen) i Budapest. Så snart de sovjetryska trupperna hade trängt fram till staden, hade Wallenberg anmält sig hos de sovjetryska militärmyndigheterna. Man hade skickat honom från den ena instansen till den andra tillsammans med hans chaufför, Langfelder, och slutligen hade de blivit häktade (verhaftet). De fördes båda per järnväg över Rumänien till Moskva, där de blev inspärrade i Ljubljanskaja-fängelset. Vid ankomsten till fängelset blev Wallenberg och Langfelder skilda åt.»

Wallenberg och Richter satt tillsammans fram till den 1 mars 1945. Richter säger (bil. B: 1):

»Den 1 mars 1945 överfördes jag från cell 123 till cell 91 i sjätte våningen i Ljubljanskaja-fängelset. Scheuer blev ensam kvar med Wallenberg i cell 123.»

I och med Richters förflyttning förlorade denne kontakten med Wallenberg.

Den 18 mars 1945 flyttades Langfelder bort från Ljubljanskaja-fängelset, där han alltsedan sin ankomst dit suttit tillsammans med Willi Roedel[1] och Jan Loyda. I Langfelders ställe kom Wallenberg. Bakgrunden till denna uppgift om Wallenbergs förflyttning är följande:

I november 1946 ägde i läger 27/II i Krasnogorsk ett samtal rum mellan ovannämnde Jan Loyda och den ävenledes tidigare nämnde Erhard Hille. I sin utsaga återger Hille Loydas berättelse angående Wallenberg på följande sätt (bil. B: 12):

»Efter det att Langfelder den 18 mars 1945 fördes bort från cellen kom Wallenberg dit i hans ställe.»

Fram till mitten av maj satt Wallenberg tillsammans med Jan Loyda och Willi Roedel. Vid denna tidpunkt överfördes han tillsammnas med Roedel till Lefortovskaja-fängelset.

Hille återger Loydas berättelse om förflyttningen från Ljubljanskaja-fängelset till Lefortovskaja-fängelset på följande sätt (bil. B: 12):

»I mitten av maj 1945 blev alla tre bortförda från Ljubljanskaja-fängelset i en fångvagn. Genom en springa i vagnen hade Loyda sett, hur Wallenberg

[1] Stavningen Willy (Willi) Roedl förekommer i vissa utsagor.

och Roedl blev avlastade vid Lefortovskaja-fängelset. Loyda fördes därefter själv till Butyrskaja-fängelset.»

Bakgrunden till den fortsatta redogörelsen för Wallenbergs vistelse i Lefortovskaja-fängelset är redovisad i avdelning V. Av särskilt intresse synes det avsnitt som berör knackningsförbindelserna vara, samt det som visar koncentrationen av tillfångatagna utländska diplomater från Bukarest och Sofia till den del av fängelset, där Wallenberg placerades. Som ett komplement till denna allmänna beskrivning över förhållandena i Lefortovskaja-fängelset lämnas här nedan en redogörelse över fångarnas placering i den del av fängelset, där Wallenberg hölls fängslad.

Cellraden 205—201 låg i huvudflygelns fjärde våning och cellraden 153—149 rakt under i dess tredje våning. (Jämför skiss över Lefortovskaja-fängelset (sid. 38—39). Det framgår av utsagorna bl. a., att i var och en av cellerna 153, 152, 150 och 149 i tredje våningen åtminstone någon av fångarna suttit i sina respektive celler oavbrutet under åren 1945—47. Detta innebär att de genom bl. a. det väl utvecklade knackningssystemet kunnat erhålla en god bild av förhållandena i denna del av fängelset.

Följande av de nämnda cellerna upprätthöll en kontinuerlig förbindelse med Wallenberg och Roedel: nr 152, 150 och 149. Fr. o. m. hösten 1946 stod också cell 202 i fortlöpande kontakt med Wallenberg och Roedel.

I cell 152 satt bl. a. Karl Supprian. Den del av Karl Supprians utsaga som berör Wallenbergs vistelse i Lefortovskaja-fängelset lyder (bil. B: 2):

»Efter ungefär ett kvarts års tid i Lefortovskaja-fängelset lärde jag mig att »knacka». På detta sätt upprättade jag från min cell 151 (efter den 18 april 1945 nr 152) förbindelse med bl. a. följande personer i granncellerna:

I 3:e våningen: . . .

I 4:e våningen: Endast efter den 18. 4. 45 (från min cell nr 152) Wallenberg och Roedl.

(Beträffande Roedl hade jag redan före den 18. 4. indirekt erfarit, att han befann sig i Lefortovskaja-fängelset.)

Under den följande tiden fram till 1947 hade jag fortlöpande knackningskontakt med det för mig från Bukarest väl bekanta legationsrådet av 1:a klassen vid tyska beskickningen i Bukarest, Willy Roedl, och med hans cellkamrat, legationssekreteraren vid svenska beskickningen i Budapest, Raoul Wallenberg. I allmänhet knackade jag direkt med Roedl, men i några fall också med Wallenberg.

Roedl meddelade beträffande Wallenberg, att denne tillhörde en bekant svensk familj, och att han hade stått i spetsen för en aktion till förmån för judarna i Budapest. Wallenberg beskylldes av ryssarna för spioneri men satt »sedan år och dag utan förhör». Över den första underrättelsen om närvaron av en svensk diplomat i fängelset blev jag så överraskad, att jag bad Roedl än en gång bekräfta sitt meddelande för att undvika varje missförstånd. Roedl upprepade sitt meddelande. Senare frågade jag vid upprepade tillfällen, »vad gör svensken» eller »är svensken fortfarande där», vilket Roedl varje gång helt entydigt besvarade.»

Karl Supprians cellkamrat Claudio de Mohrs utsaga lyder bl. a. (bil. B: 3):

»Cell 151 förblev tom några dagar. En natt i slutet av april hörde vi, att man förde in två nya fångar dit. Man förhörde dem mycket ofta. Till en början upprättade vi icke kontakt med dem. Mycket tidigt en morgon hörde jag, att våra grannar i cell 151 kommunicerade länge genom knackningar med en annan cell. Vi uppfattade senare hälften av meddelandet, och vi kunde förstå, att en av fångarna på tyska berättade, att han blivit tillfångatagen av ryssarna i Budapest i januari månad 1945. Sedan försökte vi i vår tur att komma i direkt förbindelse med fångarna i 151, och på detta sätt fick vi veta att den ene av våra grannar var det tyska legationsrådet Willy Roedel och den andre herr Raoul Wallenberg från svenska legationen i Budapest. Vi blev till den grad förvånade över att en svensk diplomat tagits till fånga, att vi flera gånger begärde bekräftelser, vilka gavs oss och vilka av oss vidarebefordrades till herrar Mohrmann och Pörzgen. Kontakten med herrar Wallenberg och Roedel upprätthölls regelbundet under mycket lång tid. Jag hade det bestämda intrycket av och jag är alltjämt övertygad om att Wallenberg och Roedel befann sig i granncellen i samma våning. Eftersom min säng var placerad vid väggen mellan cellerna 152 och 151, är jag övertygad om att knackningarna åstadkoms nästan i nivå med min säng.

Efter flera månader blev det ett avbrott i förbindelserna med våra grannar, men en dag fick vi kontakt med cellen ovanför cell 151, och vi konstaterade att densamma beboddes av herrar Wallenberg och Roedel. Roedel bekräftade själv för oss att han hade flyttats dit upp. Sedan fortsatte kontakten med cellen ovanför och de andra angränsande cellerna mer eller mindre intensivt, såväl på tyska (genom Supprian) som på franska (genom mig), ända till min förflyttning från cell 152. Under denna tid mottog vi inget meddelande om någon förflyttning av herr Wallenberg och herr Roedel.»

Bernhard Rensinghoff säger i sin utsaga bl. a. (bil. B: 11):

»Bredvid dessa,[1] d. v. s. ovanför cell 151, befann sig Willy Roedl, legationsråd vid tyska beskickningen i Bukarest, och den svenske diplomaten Wallenberg. Förbindelsen mellan mig och de båda i cellen ovanför blev mycket livlig. Dagligen utbyttes meddelanden mellan cellerna. Såväl Roedl som Wallenberg var ivriga »knackare». Wallenberg berättade för mig på detta sätt om sin verksamhet i Budapest och om sitt tillfångatagande. Som sin adress uppgav herr Wallenberg Stockholm. Vår cellkamrat Josias von Rantzau berättade för oss om familjen Wallenberg, som han kände till sedan den tid han varit verksam i Stockholm.»

Ernst Wallenstein säger härom (bil. B: 6):

»I våningen ovanför, d. v. s. i fjärde våningen, hade vi förbindelse med den svenske diplomaten Wallenberg och legationsrådet Roedel från tyska be-

[1] Den cell, i vilken Bergemann, Styhler och Rösstel satt.

skickningen i Bukarest. Dessa båda satt i cellen snett ovanför oss, i den cell, som i vår rad var den tredje från trappan räknat. Vår förbindelse med Roedel och Wallenberg kom till stånd ungefär vid årskiftet 1945/46.

— — — — — —

Genom dessa knackningar erfor jag också sedan, att Wallenberg varit försedd med diplomatpass, och att han hade fått i uppdrag av svenska regeringen att bistå judarna i Budapest. Wallenberg häktades som misstänkt för spionerı, emedan han uppehållit sig i av ryssarna ockuperat område.»

Heinz-Helmut von Hinckeldeys utsaga om dessa förhållanden lyder (bil. B: 5):

»Så småningom kom jag också i direkt kontakt med den svenske diplomaten Wallenberg och med tyske medborgaren, legationsrådet vid tyska beskickningen i Bukarest, Willy Roedel. Dessa båda satt i en av cellerna snett ovanför cell 149, d. v. s. ovanför 150 eller möjligen 151. Cellnumren var angivna på utsidan av fängelsemurarna ovanför fönstren, så att vi kunde läsa dem vid våra dagliga promenader på fängelsets rastgårdar. Skillnaden i nummer mellan en cell i tredje våningen och motsvarande cell i fjärde våningen var 52. Wallenberg och Roedel måste därför ha suttit i cell 202 eller 203.

I regel knackade jag med Roedel. Jag hade emellertid även direkt förbindelse med Wallenberg. Mina knackningar med honom ägde rum på tyska. På så sätt utbytte vi t. ex. adresser, och Wallenberg uppgav, att bankirfirman Wallenberg i Stockholm räckte som adress till honom. Adresserna, som t. ex. Roedel på en linnelapp hade sytt in i sitt ärmfoder, upptäcktes emellertid och avlägsnades. Jag erfor vidare av Wallenberg (namnet Wallenberg var mig icke obekant), att han hade tillfångatagits i Budapest, att man anklagade honom för delaktighet i judeaktionerna i Budapest, och att han som svensk diplomat upprepade gånger mycket skarpt protesterat mot sin häktning (Verhaftung). I egenskap av diplomat från en neutral stat lär Wallenberg ha fordrat att bli satt i förbindelse med en representant för svenska beskickningen i Moskva. Vid förhör lär han ha nekat att uttala sig och hänvisat till att han vore diplomat. När envoyén Zechlin fördes in i vår cell och han erfor, att Wallenberg var i en av cellerna ovanför oss, bad han oss genom knackningar sända hälsningar till Wallenberg, vilka återgäldades av Wallenberg. Genom Rensinghoff i cell 150 kom ett sista meddelande från Wallenberg och Roedel. Det löd: »Vi förs bort.» Tidpunkten för detta meddelande kan jag emellertid efter så lång tid icke längre med bestämdhet angiva.»

Vid en jämförelse mellan utsagorna framgår att de Mohrs utsaga på en punkt skiljer sig från de övrigas. Han säger, att Wallenberg och Roedel under de första månaderna suttit i cell 151, där de efterträtt Supprian och Wallenstein, och därefter flyttats upp till fjärde våningen i den rakt ovanför cell 151 liggande cellen.

I en gemensam utsaga redogör de båda cellkamraterna Supprian och de Mohr för denna skillnad i deras respektive utsagor (bil. B: 4):

Som ovan nämnts hade fr. o. m. hösten 1946 Willy Bergemann, som då placerades i cell 202, granncellen till Wallenbergs och Roedels cell, direkt kontakt med Wallenberg.

Bergemann säger följande i sin utsaga (bil. B: 7):

»I cell 203 satt vid denna tidpunkt en svensk konsulatstjänsteman, Wallenberg, som varit konsulatssekreterare vid svenska beskickningen i Budapest, samt legationsrådet Roedel från tyska beskickningen i Bukarest. Förbindelserna med Wallenberg och Roedel upprätthölls ända tills de båda förflyttades från cell 203.

Denna förflyttning måste ha genomförts under tiden mars—maj 1947. Bland dem, som därefter infördes i cell 203, befann sig överste Horst Kitschmann, den ungerske översten Hatz, generalerna Wilhelm Mohnke från Berlin och Erik Hansen från Bukarest, liksom också överstelöjtnanten Braun från Bukarest.

Wallenberg var en mycket ivrig knackare. Han talade och knackade på flytande tyska. Oss anropade han genom att knacka fem gånger i följd.

Vad jag under denna tid erfor rörande Wallenberg var, att Wallenberg den 13 januari 1945 i egenskap av »Sachbearbeiter» i judeangelägenheter begivit sig till det sovjetryska högkvarteret för att förhandla med ryssarna om bättre förhållanden för den judiska befolkningen i Budapest. Vid detta tillfälle kvarhölls Wallenberg och sändes till Moskva som misstänkt för spionerı.»

De ovan citerade utsagorna är samtliga avgivna av personer, som haft direkt kontakt med Wallenberg och Roedel. Utöver dessa finns emellertid en rad personer, vilka i andra hand fått meddelande om att den svenske diplomaten Raoul Wallenberg satt fängslad i Lefortovskaja-fängelset, för vilket dock icke här redogöres.

De citerade delarna av utsagorna är avsedda att giva en kronologiskt uppbyggd bild av Wallenbergs vistelse i Ljubljanskaja- och Lefortovskaja-fängelserna. Denna mera allmänt betonade framställning kan i skilda avseenden kompletteras. Knackningsförbindelserna, merendels byggda på det omständliga s. k. idiotsystemet (se avdelning V) och försvårade av fängelsevakternas kontroll, var såsom tidigare framhållits icke ägnade till långa och detaljrika meddelanden. När sådana meddelanden likväl utbyttes förelåg speciella orsaker. I Wallenbergs fall gällde det sensationen att en svensk diplomat satt i Lefortovskaja-fängelset. Därutöver är det bl. a. två händelser under Wallenbergs vistelse i Lefortovskaja-fängelset, som tilldragit sig särskild uppmärksamhet. Den ena av dessa händelser inträffade år 1946. Wallenberg inlämnade då en skrivelse till Stalin, i vilken Wallenberg åberopade sin ställning som diplomat och begärde att få bli förhörd. Redan tidigare hade Wallenberg gjort framställningar om att få komma i kontakt med den svenska beskickningen i Moskva och om att överhuvud taget få sin ställning rättsligt prövad.

Beträffande skrivelsen till Stalin säger Wallenstein (bil. B: 6):

»Jag erinrar mig ännu tydligt denna tidpunkt, eftersom Wallenberg då hade för avsikt att skriva en protestskrivelse och inte var helt säker på till

vem densamma borde riktas. Genom knackningar kom vi överens om att det vore lämpligast att rikta skrivelsen till Stalin personligen, och att skrivelsen borde avfattas på franska språket. Jag föreslog Wallenberg att som tilltalsord använda »Monsieur le Président», och när Wallenberg frågade efter en hövlighetsfras, lät jag honom förstå, att den passande frasen torde vara »Agréez, Monsieur le Président, l'expression de ma très haute considération». Jag vet att Wallenberg skrev en dylik skrivelse och lät vidarebefordra den genom vakten.»

Rensinghoff säger härom (bil. B: 11):

»Under den första tiden användes våra knackningsförbindelser till stor del för att avfatta en skrivelse på franska. I denna skrivelse åberopade sig Wallenberg på sin diplomatiska status och hemställde om att bli förhörd. Skrivelsen hade Wallenberg sommaren 1946 riktat till Stalin med begäran om att bli satt i tillfälle upptaga förbindelse med svenska beskickningen i Moskva. Beträffande det franska ordvalet rådfrågades bl. a. von Rantzau.

Wallenberg erhöll efter någon tid ett meddelande, i vilket avsändandet av hans ansökan bekräftades.»

Den andra händelsen inträffade i anslutning till Wallenbergs och Roedels förflyttning från cell 203.

Rensinghoff säger om detta (bil. B: 11):

»Kort före Wallenbergs och Roedels förflyttning hämtades Wallenberg till förhör. Efter förhöret knackade Wallenberg själv ner ett meddelande av ungefär följande innehåll: Kommissarien hade meddelat honom, att hans fall vore helt klart, och att han vore »ett politiskt fall». Om han ansåge sig oskyldig, vore det hans sak att bevisa detta. Det bästa beviset för att Wallenberg vore skyldig låge i det faktum, att svenska beskickningen i Moskva och svenska regeringen icke hade gjort någonting åt hans sak.

Wallenberg hade begärt av kommissarien som ledde förhöret att få komma i direkt kontakt med svenska beskickningen i Moskva eller med Röda korset eller att i varje fall skriftligen få taga kontakt med dem. Denna begäran hade kommissarien avvisat under hänvisning till »att ingen människa tar notis om er». »Om svenska regeringen eller dess beskickning hade haft något som helst intresse för er, så hade de redan för länge sedan satt sig i förbindelse med er.»

I den tidigare framställningen har av de citerade utsagorna framgått, att Wallenberg vistats i fängsligt förvar i Moskva. Det är emellertid också av intresse att få fastställt så noggranna tidpunkter som möjligt för de relaterade händelserna. I de fall då en tidsangivelse lämnats av ett ögonvittne har som regel mycket precisa uppgifter erhållits. Detta gäller sålunda i Wallenbergs fall för tiden fram till förflyttningen till Lefortovskaja-fängelset. Betydligt svårare ställer det sig att fastställa exakta tidpunkten för fängelsevistelsen i Lefortovskaja-fängelset, där utsagorna bygger på de upprättade knackningsförbindelserna. Fängelselivets enahanda gav inte många hållpunkter för minnet. De flesta

fångar synes i första hand ha grupperat sina minnesbilder kring de egna förflyttningarna från ett fängelse till ett annat och kring förflyttningarna till ny cell. I andra hand har minnesbilderna knutits till de olika cellkamraterna. Förhör och liknande avbrott i fängelserutinen är andra typer av händelser som bildat stöd för minnet, då det gäller tidsangivelser. Än svårare ställer sig en datering, som rör händelser utanför den egna cellen. Då det gäller Wallenbergs vistelse i Lefortovskaja-fängelset försvåras tidsbestämningen ytterligare av det faktum, att de av medfångarna som uppehöll en kontinuerlig kontakt med Wallenberg och Roedel satt i en och samma cell under mycket lång tid och därför har få anknytningspunkter för en mera exakt tidsbestämning. Samtliga de som i tredje våningen upprätthöll direkt kontakt med Wallenberg och Roedel satt i sina respektive celler mellan 2 och 4 år.

Den tidpunkt som i första rummet är av vikt att få fastställd är Wallenbergs och Roedels förflyttning från cell 203.

Tre av medfångarna i tredje våningen har lämnat uppgifter om tidpunkten för Wallenbergs förflyttning från cell 203. Det är Karl Supprian, Claudio de Mohr och Bernhard Rensinghoff. Deras uppgifter är divergerande:

Karl Supprian säger (bil. B: 2):

»Under den följande tiden fram till 1947 hade jag fortlöpande knackningskontakt med det för mig från Bukarest väl bekanta legationsrådet av 1:a klassen vid tyska beskickningen i Bukarest, Willy Roedel, och med hans cellkamrat, legationssekreteraren vid svenska beskickningen i Budapest, Raoul Wallenberg.»

Claudio de Mohr säger (bil. B: 3):

»Under denna tid[1] mottog vi inget meddelande om någon förflyttning av herr Wallenberg eller herr Roedl.»

Bernhard Rensinghoff slutligen säger om förflyttningen av Wallenberg och Roedel (bil. B: 11):

»Detta skedde under loppet av år 1946, såvitt jag kan erinra mig på hösten detta år.»

En mera exakt tidsuppgift lämnas av Willy Bergemann, som satt i cell 202, granncellen. Bergemann säger (bil. B: 7):

»Denna förflyttning måste ha genomförts under tiden mars—maj 1947.»

I såväl Bergemanns som Rensinghoffs utsagor omtalas vilka personer som sattes in i cell 203 efter Wallenbergs och Roedels förflyttning därifrån.

---

[1] Avser ungefärliga tiden april 1945—april 1948.

Den av Bergemann och Rensinghoff omnämnde Mohnke lämnar följande utsaga (bil. B: 10):

»När jag den 15 maj 1947 infördes i Lerfortovskaja-fängelset, inspärrades jag i cell 203, vilken ligger i fjärde våningen. I denna cell satt redan den tyske översten Kitschmann och den ungerske översten Hatz. Dessa hade i januari eller februari 1947 kommit in i denna cell.

De, med vilka jag vid skilda tidpunkter delat cell 203 var:

Överste Kitschmann, tidigare tysk militärattaché i Finland, 15 maj—juli 1947;
Överste Hatz, ungersk militärattaché i Turkiet och Bulgarien, 15 maj—juni 1947;
Överste Max Braun, biträde till tyske militärattachén i Rumänien, början av augusti—december 1947,
samt
General Erik Hansen, tysk general i Rumänien, början av september 1947—sommaren 1948.»

Kitschmann, som också satt i cell 203, säger beträffande den tidpunkt, då han förflyttades till denna cell (bil. B: 8):

»Den 28 februari 1947 överfördes jag på nytt till Lefortovskaja-fängelset, denna gång till en cell i fjärde våningen.
I denna cell insattes samtidigt den ungerske översten Hatz. Några månader senare, i juni, kom den tyske generalmajoren i Waffen SS Mohnke in i cellen.»

En exaktare tidsbestämning med avseende på Wallenbergs och Roedels förflyttning från cell 203 i Lefortovskaja-fängelset enbart grundad på de av Bergemann, Supprian, de Mohr och Rensinghoff lämnade uppgifterna, skulle vara ytterst svår för att icke säga omöjlig. I och med att det kunnat fastställas vilka personer som sattes i cell 203 efter Wallenberg och Roedel och vidare också vid vilken tid detta skedde, har det dock blivit möjligt komma fram till en ganska noggrann tidpunkt för förflyttningen. Denna måste med största sannolikhet ha skett någon gång i februari 1947.

En vidare granskning av utsagorna främst ur kronologisk synpunkt ger vid handen vissa punkter, vilka synes vara att särskilt beakta. Enligt utsagorna har nämligen ett tiotal fångar kortare eller längre period suttit i vederbörande fängelse tillsammans med Wallenberg och/eller dennes medarbetare och chaufför från Budapest, ungraren Langfelder. Dessa fångar fördes i slutet av juli månad 1947 till förhör. Dessa förhör gällde huvudsakligen respektive fångars kännedom om Wallenbergs verksamhet i Budapest och om dennes och Langfelders tillfångatagande. Efter förhören isolerades de förhörda under viss tid i ensamceller.

Följande personer har såsom framgår av utsagorna suttit tillsammans med Wallenberg och Langfelder i Ljubljanskaja-fängelset och Lefortovskaja-fängelset:

Tillsammans med Wallenberg:

Otto Scheuer
Gustav Richter
Hans Loyda
Willi Roedel

Tillsammans med Langfelder:

Hans Loyda
Willi Roedel
Erhard Hille
Ernst Huber
Hubert Hengstenberg
Ernst Krafft
Eero Pelkonen
Horst Kitschmann

Richter, Hille, Huber och Kitschmann har återvänt från den sovjetryska fångenskapen. Av dessa är det endast Hille som under fångenskapen ej förhörts angående Wallenberg. Såsom framgår av Hilles utsaga (bil B: 12) har den i rysk fångenskap avlidne tyske amiralen Krafft med största sannolikhet också förhörts angående Wallenberg och Langfelder. Hille vistades vid tidpunkten för förhören i Krasnogorsk, medan de övriga satt i Moskva-fängelserna Ljubljanskaja och Lefortovskaja. Såväl Huber som Pelkonen har emellertid senare berättat för Hille om förhören. Tidpunkten för dessa uppges av Richter vara den 27 juli. Kitschmann säger den 27 eller 28 juli. Huber säger i slutet av juli månad 1947.

De skilda utsagorna sammanfaller i fråga om tidpunkten på ett otvetydigt sätt. Någon gång i slutet av juli — sannolikt den 27 juli — torde de här nämnda förhören ha hållits. Det får antagas, att förberedelserna till den av vice utrikesminister Vysjinskij den 18 augusti dagtecknade skrivelsen (bil. A: A) pågick just vid denna tid.

Även i fråga om gången i de skilda förhören råder största överensstämmelse. Detta gäller också behandlingen efter förhören.

Om sitt förhör berättar Gustav Richter (bil. B: 1):

»Den 27 juli 1947 vid 10-tiden på kvällen hämtades jag till förhör i Lefortovskaja-fängelset. Detta förhör leddes av en överste från inrikesministeriet (NKVD). Vid hans sida stod en tolk med överstelöjtnants rang, som talade bra tyska. Jag utfrågades om vilka personer jag delat cell med under min

fångenskap. Jag räknade upp namnen och nämnde därvid även namnet Wallenberg. Man frågade mig då för vilka personer jag hade berättat något om Wallenberg. Jag svarade, att jag talat om Wallenberg med mina cellkamrater, tyske generalkonsuln i Brasov (Rumänien) Wilhelm Rodde, och Franz Langer, f. d. adjutant hos Dr. Ley (ledare för den tyska arbetsfronten). Jag måste därvid också redogöra för vad Wallenberg hade berättat för mig. Likaså talade jag om fallet Wallenberg även med amiral Werner Tillessen, som kom in i cellen efter Franz Langer.

Efter förhöret fördes jag in i en annan cell, där jag utan att alls få gå ut tillbringade 14 dagar ensam. Därefter placerades jag i cell 72 och sedan på grund av reparationer i fängelset i cell 79. Ända till den 23 februari 1948 måste jag uppehålla mig ensam i dessa celler.»

Ernst Huber berättar följande om förhöret (bil. B: 13):

»En kväll klockan 6 i slutet av juli 1947 hämtades jag på nytt till förhör. Jag fördes emellertid inte till den vanliga förhörslokalen utan till ett rum i tredje våningen. Förhörsledaren var en ung, blond jätte, som var civilklädd. Tolken hade majors rang. Förhörsledaren frågade mig först tillsammans med vilka personer jag hade suttit i Ljubljanskaja-fängelset. Efter det att jag nämnt dessa tillfrågades jag tillsammans med vilka personer jag suttit i Lefortovskaja-fängelset. Jag nämnde några namn, varpå förhörsledaren irriterat frågade, om jag icke hade träffat ytterligare någon. Jag nämnde då Langfelders namn. Förhörsledaren övergick då genast till att fråga vad jag visste om Langfelder. Jag svarade bl. a., att Langfelder varit chaufför hos en svensk legationssekreterare i Budapest. Fortsättningen av förhöret gällde Wallenberg och vad Langfelder hade berättat för mig om honom.

Efter förhöret inspärrades jag i en cell av det slag som fångar insattes i efter ett förhör i väntan på vidare åtgärder. Senare fördes jag till en ensamcell i Ljubljanskaja-fängelsets tredje våning. I dylika ensamceller satt jag till den 27 april 1948.»

Erhald Hille återger i sin utsaga (bil. B: 12) Hubers berättelse om förhöret på ett sätt som helt överensstämmer med Hubers ovanstående utsaga.

Erhard Hille återger även i sin utsaga (bil. B: 12) den skildring Pelkonen lämnat honom av förhöret på följande sätt:

»Den 27 juli 1947 hämtades först Krafft och en kvart senare också Pelkonen till förhör. Pelkonen förhördes av två höga NKVD-funktionärer. De hade frågat honom vad Langfelder hade berättat för honom om den svenske legationssekreteraren och om Pelkonen kände till dennes namn. Pelkonen hade svarat, att han inte kände till den svenske legationssekreterarens namn. Efter förhöret hade Pelkonen kommit till en ensamcell i Lefortovskaja-fängelsets bottenvåning.»

Horst Kitschmann uppger i sin utsaga (bil. B: 8) om förhöret:

»Fram emot klockan 11 på kvällen den 27 eller 28 juli 1947 hämtades jag till förhör. Förhörsledaren var en överste. I förhöret deltog dessutom en underavdelningschef med majors rang. Båda var från inrikesministeriet. Man frågade mig med vilka fångar jag hade delat cell under min fångenskap. Då

jag nämnde namnet Langfelder, frågade förhörsledaren vad denne hade berättat för mig. Jag återgav då i huvudsak vad Langfelder hade berättat för mig om Wallenberg och deras gemensamma upplevelser. Förhörsledaren fordrade därefter att få veta för vilka personer jag i min tur hade berättat om Langfelder och Wallenberg. Jag nämnde därvid följande personer: Scheuer, Weidling, Kuhn, Voss, Hatz och Mohnke.

Efter förhöret fördes jag in i en separat cell. Som straff för att jag hade berättat för mina cellkamrater om Langfelder och Wallenberg måste jag tillbringa tiden fram till den 23 februari 1948 i olika ensamceller i Lefortovskaja-fängelset.»

Förhören torde i första hand haft till syfte att utröna hur mycket dessa fångar kände till om Wallenberg och Langfelder. Det måste efter förhören ha stått klart för förhörsledaren, att de förhörda haft god kännedom om Wallenbergs verksamhet i Budapest samt om dennes och Langfelders upplevelser efter tillfångatagandet. Den behandling, som de förhörda fick genomgå efter förhören, ger vid handen, att de sovjetryska myndigheterna önskade så långt det var möjligt förhindra ytterligare spridning av kännedomen om den svenske diplomaten.

De åtgärder som i första hand vidtogs var att var och en av de förhörda sattes i ensamcell i cirka ett halvt års tid.

Under deras fortsatta fängelsetid finner man en bestämd tendens från de sovjetryska myndigheternas sida att isolera denna lilla krets bestående av f. d. cellkamrater till Wallenberg och Langfelder. De sammanfördes i stor utsträckning i grupper om två eller tre. Så t. ex. satt Gustav Richter och Horst Kitschmann under flera år tillsammans, och detsamma gäller Hille och Pelkonen, vilka en kortare tid hade Huber som cellkamrat. Den schweiziske medborgaren Hofstetter, som under tiden juli 1947—januari 1949 i Lefortovskaja-fängelset och under tiden januari 1949—januari 1952 i Butyrskaja-fängelset satt tillsammans med Loyda, fördes — i full konsekvens med de ovannämnda isoleringssträvandena — sedan han skilts från Loyda till den cell, där Hille och Pelkonen satt.

Av intresse är också att notera, att Hille och Loyda, som vid tidpunkten för förhören i juli 1947 var i Krasnogorsk, återfördes till Moskva och därefter, såsom framgår av utsagorna, inrangerades i gruppen av f. d. cellkamrater till Wallenberg och Langfelder.

De i bil. B återgivna utsagorna, som legat till grund för sammanfattningarna i denna avdelning (III) och följande (IV), har gjorts av följande personer:

1. Gustav Richter
2. Karl Supprian
3. Claudio de Mohr
4. Claudio de Mohr o. Karl Supprian

5. Heinz-Helmut von Hinckeldey
6. Ernst Wallenstein
7. Willy Bergemann
8. Horst Kitschmann
9. Anton Mohrmann
10. Wilhelm Mohnke
11. Bernhard Rensinghoff
12. Erhard Hille
13. Ernst Huber
14. Franz-Eccard von Bentivegni
15. Rudolf ten Hompel
16. Joachim Vorwerk
17. Gotthold Starke
18. Hans Erich Voss
19. Hans Hofstetter

IV

Sammanfattande redogörelse för Wilmos Langfelders vistelse i Ljubljanskaja- och Lefortovskaja-fängelserna i Moskva

Efter det att Langfelder vid ankomsten till Ljubljanskaja-fängelset skilts från Wallenberg fördes han till en cell i fängelset, där Willi Roedel och Jan Loyda satt.

Hille, som suttit tillsammans med såväl Langfelder som Loyda, säger i sin utsaga (bil. B: 12):

»Langfelder fördes in i en cell, i vilken han fram till den 18 mars 1945 satt tillsammans med legationsrådet av 1. klassen Roedel från tyska beskickningen i Bukarest och en tjeck. Under vistelsen i Ljubljanskaja-fängelset förhördes Langfelder två gånger rörande omständigheterna i samband med tillfångatagandet.»

Den 18 mars fördes Langfelder från Ljubljanskaja-fängelset till Lefortovskaja-fängelset. Hille säger härom (bil. B: 12):

»Den 18 mars 1945 överfördes Langfelder till Lefortovskaja-fängelset, där han de tre första dagarna satt ensam. Därefter kom han till cell 105, i vilken jag befann mig sedan den 6 mars 1945.»

Hille lämnar i övrigt följande uppgifter angående Langfelder (bil. B: 12):

»Den 22 mars 1945 infördes den ungerske medborgaren Wilmos Langfelder från Budapest i cellen. Langfelder hade rödblont hår, runt ansikte och var c:a 170 cm lång. Han var född år 1912 eller 1913 och var av judisk börd.

Langfelder var diplomingenjör. Hans familj ägde en maskinfabrik i Budapest, vilken under kriget övertogs av Göring-koncernen (Reichswerke Hermann Göring). Huvuddelägare var farmodern[1], som vid denna tid ännu levde. Langfelder arbetade likväl inte i familjeföretaget utan var verksam som konsulterande ingenjör och som konstruktör, tills nazisterna övertog makten. I september—oktober 1944 började Langfelder arbeta som den svenske legationssekreteraren Wallenbergs chaufför i Budapest. Om sina upplevelser berättade han följande:

Efter det att Budapest omringats av de sovjetryska trupperna, försökte Wallenberg åtföljd av Langfelder att i början av januari 1945 komma i kontakt med det ryska överkommandot för att försöka utverka, att beskickningskvarteret inte skulle beskjutas längre, då skottsäkra skyddsrum helt saknades. De staber, med vilka Wallenberg kom i förbindelse, förklarade sig inte vara i stånd att giva en sådan order och rådde honom att vända sig direkt till marskalk Malinovsky. Wallenberg och Langfelder blev därefter emellertid häktade av en NKVD-major. Detta skedde tre eller fyra dagar efter det att Wallenberg hade anmält sig hos den första sovjetryska staben.

Senare fördes Wallenberg och Langfelder per järnväg över Rumänien till

[1] Grossmutter.

Moskva, där de — såvitt jag kan erinra mig — den 6 februari 1945 infördes i Ljubljanskaja-fängelset. Där blev de skilda från varandra. Langfelder hade därefter inte sett Wallenberg.»

Hille och Langfelder satt tillsammans i cell 105 fram till den 6 april 1945, då Hille överfördes till Butyrskaja-fängelset. Hille säger (bil. B: 12):

»Langfelder och jag satt tillsammans fram till den 6 april 1945, då jag överfördes till Butyrskaja-fängelset, cell nr 287. Jag har sedan dess inte återsett Langfelder. Under loppet av de följande åren sammanträffade jag dock med andra fångar, vilka hade varit Langfelders cellkamrater.»

Fram till mitten av april 1945 satt Langfelder ensam i cell 105. Vid denna tidpunkt infördes den tyske (österrikiske) medborgaren Ernst Huber i cellen. Huber säger beträffande Langfelders person följande i sin utsaga (bil. B: 13):

»I mitten av april 1945 kom jag till en ny cell.[1] I denna cell befann sig redan ingenjör Langfelder från Budapest. Langfelder var omkring 170 cm lång, hade ett smalt ansikte, rödblont hår, blågrå ögon och en böjd näsa. Vid denna tid bar han ett pipskägg (Kristusskägg). Det visade sig, att Langfelder och jag hade gemensamma bekanta. En tant (på moderns eller faderns sida) till Langfelder var gift med en medlem av en judisk familj vid namn Eschkenasy; denna person kände jag väl från Craiova.»

Även i övrigt lämnar Huber en detaljrik redogörelse. Huber säger sålunda vidare (bil. B: 13):

»Langfelder berättade följande för mig om orsaken till sin häktning.

Den svenska beskickningen i Budapest hade företrätt de sovjetryska intressena i Ungern. Därutöver hade från beskickningens sida initiativ tagits till en stort upplagd aktion för att rädda judarna ur det judiska ghettot i Budapest från pilkorsorganisationens förföljelser genom att svenska skyddspass utfärdades. Ledare för denna aktion var legationssekreterare Raoul Wallenberg. Langfelder, som själv var av judisk börd, räddades från förföljelserna genom att han anställdes som Wallenbergs chaufför.

Efter det att de sovjetryska trupperna besatt Budapest önskade Wallenberg komma i kontakt med den sovjetryska överkommendanten för att utverka skydd för judarna. Wallenberg och Langfelder for iväg ensamma i en bil. Skottlossning pågick ännu för fullt på gatorna, så de kunde endast långsamt komma framåt och de måste här och där gömma sig i olika hus. Senare blev de hejdade av några sovjetryska soldater, vilka tvingade dem stiga ur bilen. Till och med bildäcken skars sönder. Wallenberg legitimerade sig och fordrade att bli förd till överkommendanten. De blev i stället överlämnade till NKVD och satt inspärrade en kortare tid i ett provisoriskt NKVD-fängelse i Budapest. De fördes därefter under bevakning av en rysk officer och fyra soldater per järnväg genom Rumänien till Moskva. Bl. a. fick de under ett uppehåll på stationen i Jasi tillåtelse att stiga av tåget en stund och besöka restaurant Luther. I Budapest såväl som i Moskva förklarade man för

[1] Lefortovskaja-fängelset.

dem, att de inte skulle betrakta sig som fångar utan de var blott tagna i skyddshäkte. I Moskva hade man bl. a. visat dem den underjordiska järnvägen, och de hade gått till fots till Ljubljanskaja-fängelset. Där hade man skilt Wallenberg och Langfelder från varandra. Sedan dess hade Langfelder inte sett Wallenberg.

Langfelder fördes in i en cell, där redan en tysk legationssekreterare Roedel från Bukarest befann sig.

Man anklagade Langfelder för spionage för amerikansk — eller möjligen engelsk — räkning. I dessa anklagelser innefattades också Wallenberg.»

Langfelder berättade också för Huber om sin förflyttning från Ljubljanskaja-fängelset till Lefortovskaja-fängelset och om tiden fram till mitten av april 1945, då Huber och Langfelder blev cellkamrater.

Huber säger (bil. B: 13):

»Någon tid senare överfördes Langfelder till Lefortovskaja-fängelset, där han till en början var inspärrad tillsammans med en tysk journalist vid namn Erhard Hille. Efter någon tid fördes denne Hille bort och jag kom i hans ställe. Detta var omkring den 15 april 1945.»

I några dagar satt Langfelder och Huber ensamma, därefter infördes en tysk löjtnant Hengstenberg.

Huber fortsätter sin utsaga (bil. B: 13):

»Under tre eller fyra dagar var Langfelder och jag ensamma. Därefter kom en tysk löjtnant Hengstenberg, vars fader, såvitt jag kan erinra mig, hade varit tysk konsul i Moskva. På natten mellan den 30 april och den 1 maj överfördes Hengstenberg och jag från Lefortovskaja-fängelset till Butyrskaja-fängelset. Där skildes vi från varandra i början av augusti.»

Kitschmann, som kom till Lefortovskaja-fängelset, cell 39 eller 40, den 22 juni 1945, berättar om Langfelder följande (bil. B: 8):

»Under senare hälften av juli månad överflyttades jag till cell 105 i samma fängelse. I denna cell befann sig redan tyske amiralen Krafft och ungerske medborgaren Langfelder.

Langfelder var en kraftigt byggd man, ungefär 172 cm lång, hade rödblont hår, som han bar tillbakakammat, blå ögon och en något böjd näsa. Hans ålder torde vid denna tidpunkt ha varit ungefär 30—35 år.

Vad beträffar Langfelders adress erinrar jag mig att en tant till honom ägde ett av de största kvarnföretagen i Budapest, vilket sköttes i namnet Langfelders regi.

Genom Langfelder fick jag för första gången höra talas om den svenske diplomaten Wallenberg.

Wallenberg och Langfelder for före Budapests fall de sovjetryska trupperna till mötes. När de fått kontakt med dessa fördes de till en sovjetrysk stab i en by, där de behandlades vänligt. Men när de ville fara tillbaka till Budapest, kvarhölls de mot sina protester och behandlades som fångar. Senare fördes de till Moskva.

Langfelder befann sig ännu i november 1945 i cell 105 och insattes någon gång i början av december i en annan cell.»

V

Beskrivning av Lefortovskaja-fängelset etc.

(Baserad på uppgifter av Heinz-Helmut von Hinckeldey m. fl. och avseende förhållanden under tiden 1945—1948)

Lefortovskaja-fängelset utgöres av en K-formad byggnad av putsat tegel i fyra våningar (se skisser sid. 38—39). Dess huvuddel ligger i anslutning till en kringbyggd gård. De övriga byggnaderna kring denna gård är i tre våningar och innehåller förhörs- och domstolslokaler. En flygel innehållande fängelsets administrativa del samt vissa bostadsutrymmen ligger i anslutning till den sida av fängelset, som vetter mot gatan.

Lefortovskaja-fängelset är av s. k. gallerityp. Cellerna vetter ut mot ett cirka 5 m brett schakt, som sträcker sig genom de fyra våningarna. En person, som befinner sig i punkt A (se skisserna), kan från denna plats iakttaga samtliga celldörrar. Utanför cellerna sträcker sig en ungefär 70—80 cm bred brygga. Ett kraftigt ståltrådsnät bildar ett skydd ut mot schaktet. På varje våningsplan fanns fyra vakter, d. v. s. en i varje flygel, samt en uppsyningsman. I punkt A hade den s. k. flaggmannen sin plats. När en fånge skulle förflyttas från eller till sin cell, måste respektive fångvaktare först erhålla klartecken från flaggmannen innan förflyttningen fick ske. Till följd av detta system fick fångarna aldrig tillfälle att se andra fångar än cellkamraterna.

Våningarna är förbundna med varandra genom tre trappor. Dessutom finns en mathiss.

I en utbyggnad mitt på fängelsebyggnadens huvuddel finns i bottenvåningen utrymmen för fängelsets hantverkare, frisör, fotograf och bibliotek. I andra våningen finns apotek, läkare- och tandläkaremottagning samt sjukceller. Fängelsebadet ligger i källarvåningen.

Lefortovskaja-fängelset har en kapacitet på drygt 600 fångar. Det genomsnittliga antalet fångar var emellertid som regel lägre. I varje cell placerades vanligtvis tre fångar.

En på båda sidor plåtbeslagen dörr leder in till cellen. I dörren finns ett titthål i ögonhöjd, försett med tjockt glas och en utifrån stängbar

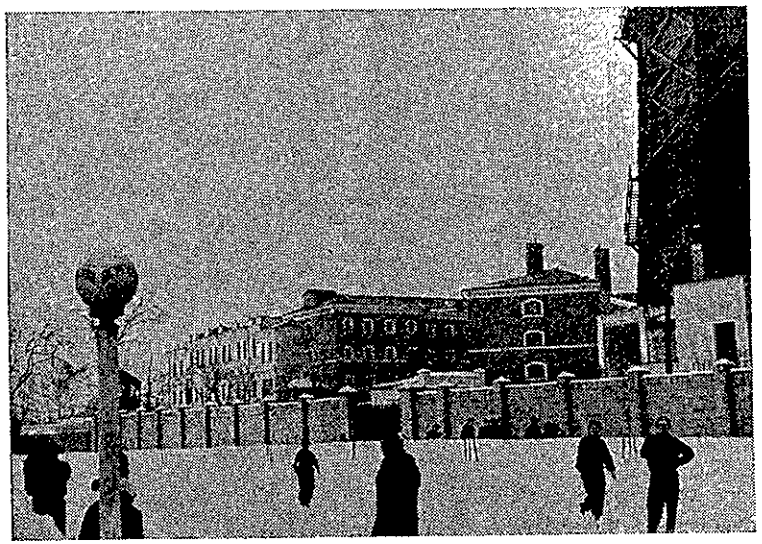

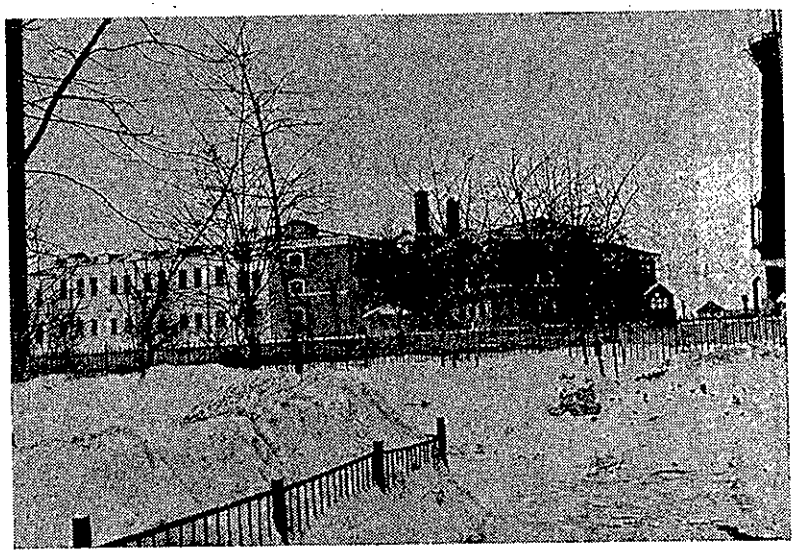

Fotografier över Lefortovskaja-fängelset.

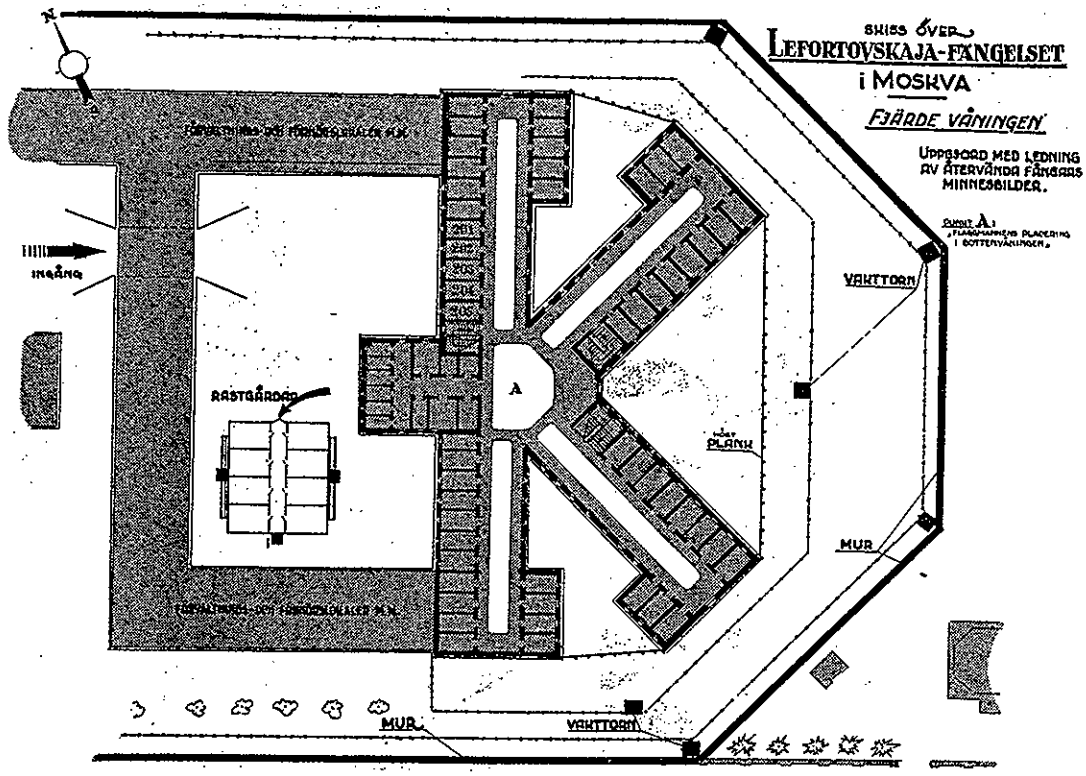

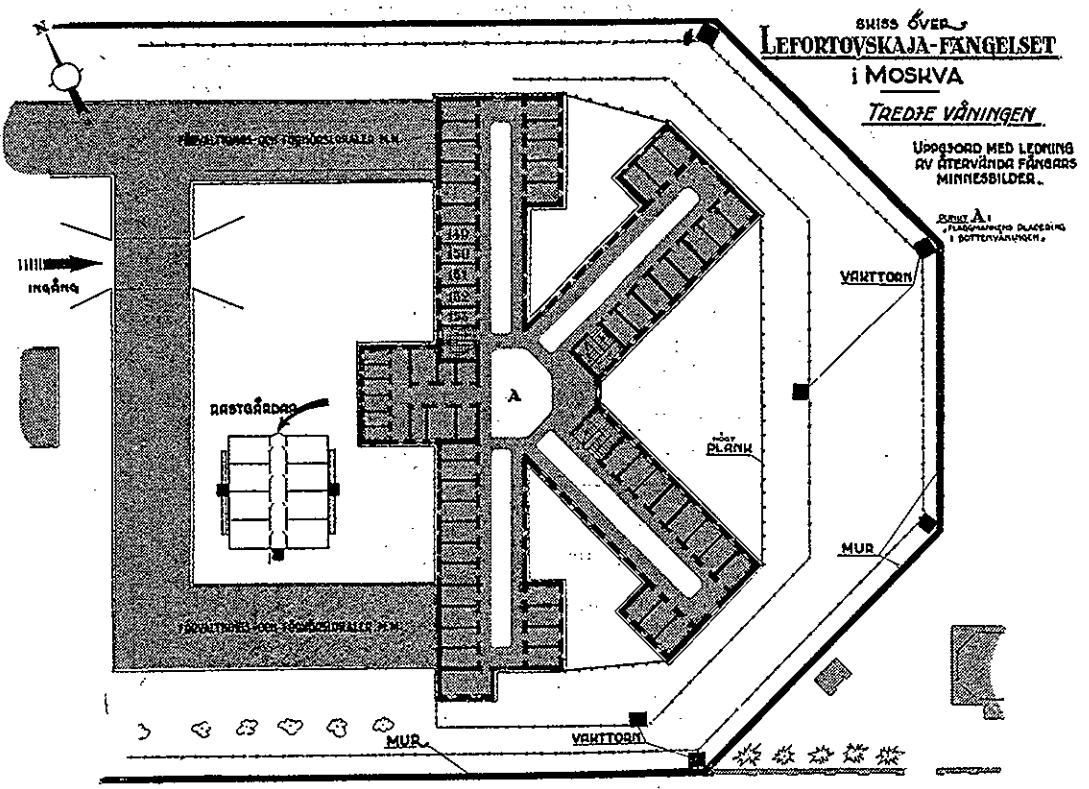

Skisser över Lefortovskaja-fängelset.

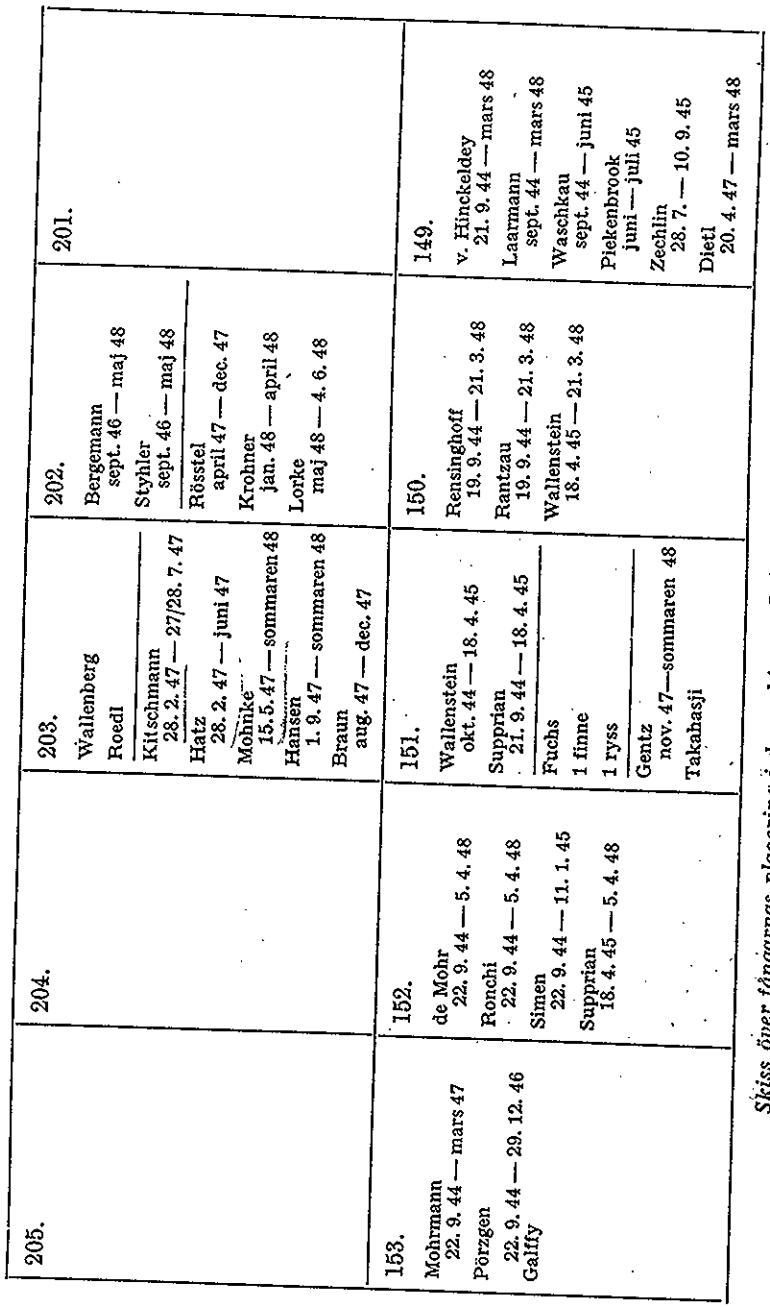

Skiss över fångarnas placering i den sektor av Lefortovskaja-fängelset, där Wallenberg befann sig, med angivande i görligaste mån av tidpunkten för förflyttningar. Till grund för skissen har icke endast legat det i bilaga B redovisade materialet. (Vissa av de Mohrs uppgifter har icke redovisats.)

lucka för inlämning av mat. Vakten tittade varannan eller var tredje minut genom titthålet för att kontrollera vad som försiggick i cellen. Cellernas storlek är c:a 3 × 2,4 m. Till vänster eller till höger om dörren finns toalett samt tvättställ med rinnande vatten. En säng är placerad på vardera långsidan och en vid fönstret. Fönstret är gallerförsett och dessutom försett med lådliknande plåtskydd, varför ljuset endast kan komma in uppifrån. Mitt i rummet står ett litet bord. Såväl ytterväggen som mellanväggarna är kraftiga. Celltaket är välvt.

I dagsprogrammet ingick 20 minuters promenad i en av de åtta små rastgårdarna på fängelsegården. Dessa är c:a 5 × 3,5 m stora och omgivna av ett c:a 3 m högt plank. Fram till 1945 låg rastgårdarna inom den triangelformade gård, som bildas av fängelsets i vinkel byggda flyglar. Därefter flyttades rastgårdarna till fängelsegården.

Ryskspråkiga böcker kunde lånas på fängelsebiblioteket. Tidningar var däremot förbjudna. Det var också förbjudet för fångarna att innehålla skrivmaterial. Var fjortonde dag kunde fångarna begära få tillgång till papper, penna och bläck, om de önskade framföra något önskemål eller krav till fängelseledningen.

Knacknings- och övriga förbindelser mellan cellerna.

Trots de stränga bestämmelserna i fängelset beträffande allt som kunde tänkas användas för kommunikation, gavs det vissa möjligheter att skaffa informationer. I första hand riktade sig intresset mot dem som delade samma öde i den närmaste omgivningen. Det kommunikationsmedel, som huvudsakligen kom till användning, var den s. k. fängelsetelegrafin. Denna försiggick efter skilda system. Vanligast var det s. k. idiotsystemet, d. v. s. 1 knackning = A, 2 = B, 3 = C o. s. v.

En variant av detta system var »5 × 5 systemet», vanligen kallat »kvadratsystemet». Knackning medelst detta system tillgick så, att för varje bokstav slogs först ett antal slag markerande raden, och därefter ett antal markerande kolumnen. (Ex.: för »L» slås först tre slag och efter en kort intervall ytterligare två slag.)

	1	2	3	4	5
1	A	B	C	D	E
2	F	G	H	I	J
3	K	L	M	N	O
4	P	Q	R	S	T
5	U	V	X	Y	Z

Endast i undantagsfall kom morsesystemet till användning.

Knackningarna var givetvis förbjudna och stor försiktighet måste iakttagas. Som »knackningsinstrument» lämpade sig t. ex. skaftet på en tandborste utmärkt. För att camouflera knackandet kunde en fånge sätta sig i sängen med ryggen mot väggen och en bok i knäet. Den från celldörren räknat bortre handen skötte knackningen. Armen var ej instucken i ärmen. Denna låg emellertid arrangerad som om så vore fallet. Tittade vakten genom titthålet, kunde han alltså ej se något misstänkt.

Tegelväggarna och de välvda taken i Lefortovskaja-fängelsets celler är väl ägnade för fängelsetelegrafi. Yttervägen är cirka 60 cm tjock, väggen mellan cellerna cirka 25—30 cm och väggen som vetter mot galleriet cirka 45—50 cm.

Ett annat kommunikationsmedel utgjorde vattenledningarna. Dessa var särskilt sommartid på grund av otillräckligt vattentryck ofta tomma i den övre våningen. Öppnades då vattenkranarna kunde fångarna tala med den av granncellerna, som hade gemensam vattenledning med den egna cellen. I övrigt var vattenledningarna — med eller utan vatten — goda ljudledare. Genom att använda ett trattliknande föremål, vilket sattes mot ledningen, kunde en fånge »telefonera» med granncellens fångar.

I badet, som förekom var tionde dag, begagnade fångarna tillfället att ropa sina namn till varandra, och någon gång gick det också att utbyta några ord.

Knackningsmeddelandenas innehåll rörde i regel aktuella förhållanden inom fängelset, t. ex. om någon förts till förhör. Kom någon ny fånge ville man veta dennes namn, var han tillfångatagits eller häktats, anledningen till häktningen o. s. v. Fångarna utbytte också adresser för att den som först kom hem skulle kunna meddela anförvanterna.

Det förekom att s. k. cellspioner »inplanterades» i cellerna. För att så långt som möjligt undvika, att dessa framprovocerade knackningsmeddelanden använde fångarna sig i många fall efter hand som knackningstekniken utbildade sig av särskilda anrops- och mottagningstecken för de olika cellerna.

Fick fångarna möjlighet att under en längre tid stanna i samma del av fängelset nådde de med hjälp av »fängelsetelegrafen» långt, då det gällde att kartlägga, vilka som satt i grannskapet. Parades dessutom denna omständighet med det förhållandet, att fångarna redan tidigare kände varandra eller i varje fall kände till varandra, underlättades helt naturligt kommunikationerna cellerna emellan.

Av en tillfällighet förelåg dessa båda faktorer i den del av Lefortovskaja-fängelset, där Wallenberg placerades på våren 1945.

De tyska och italienska beskickningsmedlemmarna från Bukarest och Sofia.

Efter hand som de ryska trupperna vid offensiven i Europa trängde fram, samlades de tillfångatagna till en början i tillfälliga läger. Vissa viktigare kategorier fångar, bl. a. högre officerare och beskickningspersonal, sändes efter en eller annan veckas internering med specialtransporter, i regel per flyg, till Moskva.

I Moskva kom i huvudsak tre fängelser till användning, Lefortovskaja, Butyrskaja och Ljubljanskaja. En del av den tyska och italienska beskickningspersonalen fördes till Lefortovskaja-fängelset och insattes där i tredje våningen.

Under första halvåret 1945 satt sålunda representanter från Bukarest (B) och Sofia (S), fördelade på följande sätt i cellerna 149—153 i tredje våningen.

153	152	151	150	149	148
S	S	B	B	B	
S	S	B	B	B	
	S				

Sedan en viss omflyttning skett stabiliserades förhållandena i denna del av Lefortovskaja-fängelset. Senare delen av 1945 och c:a 1 1/2 år framåt återfanns Bukarest- (B) och Sofia- (S)representanter i följande celler i tredje och fjärde våningarna:

205	204	203	202	201
			B	
		B	B	
153	152	151	150	149
S	S		B	B
S	S		B	B
	B		B	

En sammanställning av utsagorna från de fångar som under tiden 1945—47 suttit i denna del av Lefortovskaja ger sålunda en ganska fullständig bild.

BILAGA A

Skriftväxling mellan svenska och sovjetryska myndigheter om Raoul Wallenberg jämte viss annan dokumentation från och med den 22 maj 1951

A

Utrikesministerns svar den 22 maj 1951 på interpellation i andra kammaren av fru Ingrid Gärde-Widemar

Ledamoten av denna kammare, fru Ingrid Gärde-Widemar, har med kammarens tillstånd till mig riktat frågan, huruvida jag är i tillfälle att lämna en fullständig redogörelse för hur efterforskningarna efter Raoul Wallenberg bedrivits och beträffande vilka åtgärder, som vidtagits för att så snabbt och effektivt som möjligt söka rädda honom.

Interpellanten anför, att under den senaste tidens offentliga diskussion gjorts gällande å ena sidan, att utrikesdepartementet redan tidigt erhållit underrättelser om att Wallenberg befunne sig i livet men att departementet icke visat erforderlig energi för att skapa klarhet över hans försvinnande och bringa honom undsättning, medan det å andra sidan uppgivits, att utrikesdepartementet icke erhållit dessa underrättelser och därför icke kunnat visa större aktivitet än som skett för att bringa Wallenberg hjälp.

Det får i fråga om Wallenbergs försvinnande anses styrkt, att han den 17 januari 1945 avreste från Pest i sällskap med tre ryska militärpersoner. Dagen innan, den 16 januari, meddelade det ryska utrikesdepartementet den svenska beskickningen i Moskva, att Wallenberg påträffats och att åtgärder till skydd för honom och hans egendom hade vidtagits av de sovjetryska militärmyndigheterna. Det dröjde däremot ända till den 19 februari, innan en vag underrättelse ingick till UD om minister Danielssons och övriga legationsmedlemmars öde. Först den 23 mars ingick meddelande, att vissa av dessa personer anlänt till Rumänien. Verkliga förhållandet var sålunda under de första månaderna av 1945, att utrikesdepartementet hyste den största oro för de beskickningsmedlemmars öden, om vilka intet var känt, medan man saknade anledning till oro beträffande Raoul Wallenberg, som de ryska militärmyndigheterna sade sig ha tagit under sitt beskydd.

När den övriga legationspersonalens uppehållsort blev känd, medan ännu ingen närmare underrättelse erhållits om Wallenberg, började utrikesdepartementet den långa raden hänvändelser till de ryska myndigheterna i syfte att klarlägga Wallenbergs uppehållsort och få honom återförd till Sverige.

Då interpellanten särskilt intresserat sig för frågan om vad Sveriges representation i Moskva uträttat eller kunnat uträtta för att söka undsätta Raoul Wallenberg får jag här återge en av envoyén Sjöborg med ledning av utrikesdepartementets akter upprättad sammanställning över skrift- och telegramväxlingen mellan departementet och, huvudsakligen, vår beskickning i Moskva rörande démarcherna i detta ärende.

»9. 2. 45 telegraferade UD till besk. i Moskva att man inom departementet var mycket orolig angående Budapest-svenskarnas öde. Beskickningen anmodades söka inhämta upplysningar.

13. 2. 45 svarade Söderblom att han skriftligen och muntligen vid flera tillfällen erinrat det ryska UD om Budapest-svenskarna.

17. 2. 45 telegraferade UD till besk. i Moskva, att densamma, om förbindelse kunde erhållas med W-g, skulle framföra besked att instruktioner komme att lämnas honom när envoyén Danielsson anträffades.

Samma dag — 17. 2. 45 — telegraferade UD till besk. i Moskva att, enär man hyste stor ängslan angående Danielssons och övriga Budapest-besk:s medlemmars öden, beskickningen borde hos ryska vederbörande begära efterforskningar.

Samma dag — 17. 2. 45 — telegraferade UD till konsulatet i Wien, att W-g vore i säkerhet sedan en månad tillbaka men att varje underrättelse beträffande de övriga saknades.

19. 2. 45 telegraferade Söderblom, att han verkställt den 17. 2. 45 beordrade démarchen hos ryska vederbörande.

8. 3. 45 telegraferade UD till besk. i Moskva att W-g vore efterlängtad här. När kunde han hitväntas?

10. 3. 45 telegraferade besk. i Bukarest, att, enligt uppgift, Danielsson skulle ha arresterats omkring 20. 2. 45. I anledning härav beordrades Söderblom 11. 3. 45 att i det ryska UD begära efterforskningar efter Danielsson. 12. 3. 45 telegraferade S. att han bett Dekanosov påskynda efterforskningen, då inga omedelbara autentiska underättelser från Danielsson erhållits.

12. 3. 45 telegraferade Söderblom att besk. i Bukarest i telegram 7. 3. 45 meddelat att W-g vore försvunnen sedan 17. 1. 45 då han sade sig ämna avresa i bil.

15. 3. 45 underrättades UD om att i den ungerska Kossuth-radion 8. 3. 45 tillkännagivits att W-g, som försvunnit 17. 1. 45, sannolikt mördats av Gestapo-agenter.

17. 3. 45 instruerades Söderblom att i det ryska UD energiskt begära besked om var Danielsson, Anger och W-g befunne sig.

21. 3. 45 telegraferade Söderblom att fru Kollontay lovat påskynda efterforskningarna efter Budapest-svenskarna.
23. 3. 45 emottog UD från besk. i Bukarest underrättelse att Danielsson jämte flera av Budapest-besk:s medlemmar anlänt till Rumänien.
27. 3. 45 telegraferade UD till besk. i Moskva, att det i anslutning till meddelandet om Danielssons m. fl. ankomst till Rumänien vore särskilt angeläget erhålla upplysningar om W-g.
21. 4. 45 telegraferade UD till besk. i Moskva definitiv instruktion att uppsöka Dekanosov och, under åberopande av dennes meddelande 16. 1. 45, hemställa att vederbörande ryska militärmyndigheter, under vars skydd W-g ställts, måtte anmodas verkställa noggrann undersökning angående dennes vidare öden.
25. 4. 45 telegraferade Söderblom att han åter påmint om saken hos Dekanosov och att denne utlovat skyndsam undersökning; 26. 4. 45 skrev S. att han under de gångna månaderna vid upprepade tillfällen gjort démarcher muntligen och skriftligen.
28. 4. 45 överlämnades till fru Kollontay en skriftlig hänvändelse från bankdirektör Marcus W-g, med begäran om hjälp vid efterforskningarna.
19. 5. 45 telegraferade Söderblom att han nästföregående dag ånyo påmint hos Dekanosov.
5. 6. 45 gjorde militärattachén i Moskva en hänvändelse till de militära myndigheterna.
6. 7. 45 skrev Söderblom att han på uppgiven grund — ryktet om att W-g skulle i »säker» förklädnad vistas i Buda — ansåge sig icke böra tillsvidare företaga något i saken.
12. 7. 45 skrev Sahlin i UD till Söderblom att vad som Söderblom anfört i brevet 6. 7. 45 icke borde enligt Sahlins mening föranleda Söderblom till passivitet. I brev 14. 8. 45 förklarade sig emellertid Söderblom fortfarande anse att det i dåvarande läge knappast vore lämpligt att bedriva saken från Moskva.
31. 10. 45 instruerades S. att hemställa om upplysning om resultatet av efterforskningarna efter W-g; 3. 11. 45 verkställde S. denna démarche genom avlämnande av en *note* (återgiven här nedan).
30. 11. 45 gjorde S. en förnyad framställning. Abramov svarade att militärmyndigheterna ånyo beordrats vidtaga undersökning, men att besked från dem ännu ej ingått.
3. 1. 46 skrev Söderblom att han haft ingående samtal med Abramov och Kollontay; 10. 3. 46 skrev han att han gjort en ny hänvändelse till ryssarna och givit dem vissa upplysningar bl. a. rörande namnen på tre ryska militärpersoner, som uppgivits ha setts tillsammans med W-g den 17. 1. 45 i Pest.
30. 4. 46 skrev han att, sedan han efter 8. 3. 46 som vanligt vid olika tillfällen talat med Abramov och fru Kollontay, så hade han nu ånyo påmint om saken.
15. 6. 46 upptog S. ärendet med Stalin, som lovade att det skulle uppklaras.
24. 7. 46 påminde S. om saken i det ryska UD.
28. 11. 46 instruerades besk. i Moskva att göra en ny démarche. Denna fullgjordes 12. 12. 46 av Barck-Holst som därvid lämnade Sysojev en *uppteckning* (återgiven här nedan). 13. 12. 46 talade Barck-Holst om saken med Losovski och 13. 1. 47 med Novikov.
30. 1. 47 upptog Hägglöf ärendet med Novikov, som svarade att, oaktat de mest energiska efterforskningar bedrivits av generalstab, militärpolis, säkerhetspolis och andra myndigheter, man ännu icke funnit något spår efter W-g.
9. 4. 47 talade excellensen Undén om saken med ryske ministern i Stockholm. Denne lovade att skriva härom till Moskva.
27. 5. 47 meddelade UD Sohlman att han kunde göra en förnyad démarche.
12. 6. 47 begärde Sohlman hos Malik ett snabbt svar.
16. 7. 47 påminde Sohlman Vetrov härom.
18. 8. 47 svarade det ryska UD med en *note*» (återgiven här nedan).

Madame Kollontays samtal med fru Günther, vilket interpellanten åberopar och som enligt uppgift förevarit några månader efter Wallenbergs försvinnande, innehöll samma besked som den tidigare officiella ryska noten. Utrikesdepartementet handlade redan utifrån uppfattningen, att Wallenberg tagits i förvar av de ryska myndigheterna. De av interpellanten återgivna uppgifterna, att utrikesdepartementet visade bristande aktivitet därför att underrättelser saknades om att Wallenberg var i livet, ge sålunda en felaktig bild av utrikesdepartementets situation.

Den omständigheten, att ett flertal personer lämnat berättelser, avsedda att giva indicier på att Wallenberg kan ha dödats eller omkommit, saknar avgörande betydelse. Hittills har nämligen intet bevis företetts för att Wallenberg skulle vara död. Utrikesdepartementet har därför hela tiden arbetat med hypotesen, att Wallenberg kan vara i livet.

Tidigare har i olika sammanhang, bl. a. i två interpellationssvar lämnats redogörelser för de olika åtgärder och démarcher som UD företagit i Wallenberg-affären. Då en viss polemik förekommit ifråga om démarchernas avfattning, får jag ordagrant återge de två senaste svenska noterna till den sovjetryska regeringen samt det ryska svaret.

Note från svenska beskickningen i Moskva till ryska utrikesministeriet, dagtecknad den 3. 11. 45.

»I skrivelse den 16 januari 1945 till svenske ministern hade Vice Folkkommissarien för Utrikes Ärendena Dekanosov älskvärdheten meddela, att svenske undersåten, sekreteraren vid svenska beskickningen i Ungern Raoul Wallenberg, anträffats i Budapest, och att åtgärder till skydd av honom och hans egendom vidtagits av de sovjetiska militärmyndigheterna. Då därefter inga underrättelser erhållits angående Wallenbergs öde, vände sig svenske ministern i skrivelse den 24 april till herr Dekanosov med hemställan, att instruktioner måtte lämnas till de sovjetiska militärmyndigheterna, under vilkas skydd Wallenberg befann sig efter hans anträffande i januari i år, att vidtaga skyndsamma

åtgärder för efterforskning av Wallenberg och meddela alla förefintliga uppgifter i detta avseende.

I enlighet med mottagna instruktioner har Kungl. Svenska Beskickningen äran hemställa att genom Folkkommissariatets för Utrikes Ärendena älskvärda förmedling erhålla meddelande om resultatet av efterforskningarna. Från svensk sida tillmätes denna fråga särskild vikt med hänsyn till att Wallenberg var legationsmedlem. En uttömmande redogörelse för resultatet av efterforskningarna skulle å svensk sida mycket uppskattas.

Kungl. Svenska Beskickningen begagnar tillfället att försäkra Folkkommissariatet för Utrikes Ärendena om sin högaktning och uttalar på förhand sitt tack till Folkkommissariatet för dess åtgärder i denna fråga.»

Uppteckning överlämnad den 12. 12. 46 av chargé d'affaires Barck-Holst till Herr Sysojev i ryska utrikesministeriet.

»I en till dåvarande svenske ministern i Moskva, herr Staffan Söderblom riktad skrivelse av den 16 januari 1945 hade Vice Ministern för Utrikes Ärendena, herr Dekanosov, älskvärdheten meddela, att svenske undersåten, sekreteraren vid svenska beskickningen i Ungern, Raoul Wallenberg, anträffats vid Benczyrgatan i den av sovjettrupperna erövrade delen av Budapest samt att åtgärder till skydd av herr Wallenberg och hans egendom vidtagits av de sovjetiska militärmyndigheterna. Flerfaldiga förfrågningar hava sedermera framställts från denna beskickning rörande Wallenberg utan att dock någon som helst upplysning lämnats från vederbörande sovjetmyndigheter angående resultatet av efterforskningarna efter Wallenberg.

Den 15 juni 1946 mottog generalissimus Stalin i audiens minister Söderblom och utlovade på dennes hemställan att låta efterforska Raoul Wallenberg.

Då nu efter snart två år från det Raoul Wallenberg togs i beskydd av de sovjetiska militärmyndigheterna ännu ingen upplysning lämnats om honom, har fallet Wallenberg väckt uppseende inom svensk allmän opinion. Med anledning av i svenska riksdagen framställd förfrågan rörande Wallenberg, har Statsministern lämnat redogörelse för efterforskningsåtgärderna på sätt framgår av i översättning närslutna promemoria.

Med framförande av denna förnyade anhållan i saken understrykes, att svenska regeringen anser sig hava rätt att förvänta ett bestämt besked beträffande resultatet av de undersökningar, som vid upprepade tillfällen utlovats av de sovjetiska myndigheterna.»

Note från vice utrikesminister Vysjinskij till envoyén Sohlman, dagtecknad Moskva den 18. 8. 1947.

»I samband med att Ni vid samtal med biträdande utrikesminister J. A. Malik den 12 juni innevarande år berörde frågan om Raoul Wallenbergs vistelseort har jag verkställt förfrågningar hos vederbörande myndigheter. Som resultat av noggrann undersökning har fastställts,

att Wallenberg icke finnes i Sovjetunionen och att han är okänd för oss.

Det är riktigt, att Sovjetunionens utrikesministerium den 14 januari 1945 erhöll ett kort meddelande, grundat på indirekta uppgifter från en av befälhavarna vid en truppstyrka, som deltog i striderna i Budapest, om att Wallenberg skulle ha påträffats på Benzurgatan.

Det var vid den tidpunkten omöjligt att verifiera meddelandet, enär efter detta striderna om staden, vilka voro förbittrade, fortsatte ytterligare ungefär en månad, och den Sovjetiska Armén fick herravälde över staden först den 12 februari 1945.

Senare ha, i syfte att verifiera meddelandet av den 14 januari 1945 angående Wallenberg, noggranna undersökningar och efterforskningar efter Wallenberg verkställts, vilka emellertid icke lett till positiva resultat, och den sovjetiske officer, som lämnat meddelandet om Wallenberg, har icke återfunnits. I lägren för krigsfångar och internerade har Wallenberg icke heller påträffats.

Det var med stöd av ovanstående som medlemmen av Sovjetunionens utrikesministeriums kollegium, K. V. Novikov, redan den 30 januari 1947 vid samtal med svenska sändebudet Herr Hägglöf förklarade, att vederbörande sovjetiska myndigheter under avsevärd tid sysslat med ärendet Wallenberg, men att deras försök att finna honom icke krönts med framgång. Härvid framhöll K. V. Novikov, att man naturligtvis icke finge lämna ur sikte, att Wallenberg befann sig inom ett område, där sovjetiska trupper funnos, under en period av häftiga strider i Ungern, då alla slags tillfälligheter kunde inträffa — Wallenberg kunde på eget bevåg avlägsna sig från de sovjetiska truppernas område, fientliga flygattack kunde förekomma, Wallenberg kunde omkomma genom fientlig beskjutning o. s. v.

Alla ytterligare åtgärder, som vidtagits efter den 30 januari innevarande år för undersökning av meddelandet angående Wallenberg och för efterforskning av honom, ha icke krönts med framgång. Det återstår endast att förmoda, att Wallenberg under striderna i staden Budapest omkommit eller blivit tillfångatagen av Szalasis anhängare.

I det jag bringar ovanstående till Eder kännedom, ber jag Eder, Herr Envoyé, mottaga försäkringar om min utmärkta högaktning.»

Syftet med de svenska démarcherna, nämligen att svenska regeringen önskade få veta Wallenbergs uppehållsort och få honom återförd till Sverige, har självfallet stått fullt klart för de sovjetryska myndigheterna. Det är helt orimligt att antaga, att det sovjetryska svaret kunnat få ett positivt innehåll, därest de svenska démarcherna varit annorlunda formulerade.

På senare tid har envoyén Sjöborg inom utrikesdepartementet varit sysselsatt med viss bearbetning av material i Wallenberg-affären. Arbetet har avsett en systematisering av den vidlyftiga dokumentsamlingen och en värdering av vissa tänkbara handlingsmöjligheter. Envoyén Sjöborgs granskning, som nu slutförts, innebär ingen avslutande fas utan endast ett avsnitt i departementets arbete med frågan. Jag kan

emellertid icke taga på mitt ansvar att skada den sak vi alla är intresserade av genom ett offentliggörande av den sjöborgska utredningen eller av vittnesmål och andra detaljer i ärendet.

Interpellanten frågar om samarbetet mellan å ena sidan utrikesdepartementet och å andra sidan Raoul Wallenbergs anhöriga och den s. k. Wallenberg-aktionen. Det har säkerligen icke undgått interpellanten, att från sistnämnda håll vid åtskilliga tillfällen amper kritik anförts mot utrikesdepartementets sätt att handlägga ärendet. Jag önskar emellertid icke ingå på någon diskussion härav, då jag icke kan finna, att ytterligare polemik i något avseende kan gagna det syfte, som är gemensamt för utrikesdepartementet, Wallenbergs anhöriga och den s. k. Wallenberg-aktionen, nämligen att söka tillvarataga de möjligheter, som alltjämt kunna föreligga att påträffa Wallenberg och återföra honom till Sverige.

B

Note överlämnad av utrikesministern till Sovjetunionens ambassadör Rodionov den 11 februari 1952

Vice utrikeskommissarien Dekanosov meddelade i en skrivelse den 16 januari 1945 dåvarande svenske ministern i Sovjetunionen S. Söderblom följande:

»Enligt meddelande från Budapest har i den av sovjettrupperna erövrade delen av staden vid Benczurgatan påträffats svenske undersåten herr Raoul Wallenberg, som uppgav sig vara den sekreterare vid svenska beskickningen i Ungern, varom Ni underrättat mig i Edert brev av den 31 december förra året. Enligt uppgift av herr R. Wallenberg befinna sig övriga medlemmar av svenska beskickningen i stadens västra del. Åtgärder till skydd av herr R. Wallenberg och dennes egendom hava vidtagits av de sovjetiska militärmyndigheterna.»

Några månader senare inbjöd dåvarande sovjetryska ambassadören Madame Kollontay dåvarande utrikesminister Günthers maka till sitt hem och meddelade henne bland annat, att Wallenberg fanns i livet i Sovjetunionen och behandlades väl. En liknande försäkran har enligt uppgift redan i februari 1945 lämnats hans moder fru Maj von Dardel av Madame Kollontay.

Såsom torde vara Sovjetunionens Ambassad bekant, riktade det svenska sändebudet i Moskva efter mottagandet av skrivelsen den 16 januari 1945 på uppdrag av sin regering ett flertal såväl skriftliga som muntliga framställningar till Sovjetunionens regering i syfte att få veta Wallenbergs uppehållsort och få honom återförd till Sverige. Till svar på dessa framställningar meddelade Sovjetunionens dåvarande vice utrikesminister A. Vysjinskij i ett brev den 18 augusti 1947 till Sveriges minister i Moskva R. Sohlman, att efter den 14 januari 1945 »noggranna undersökningar och efterforskningar efter Wallenberg verkställts, vilka emellertid icke lett till positiva resultat» samt att »alla ytterligare åtgärder, som vidtagits efter den 30 januari innevarande år för undersökning av meddelandet angående Wallenberg och för efterforskning av honom, ha icke krönts med framgång».

Efter mottagandet av vice utrikesminister Vysjinskijs skrivelse ha de svenska myndigheterna fortsatt sina efterforskningar i syfte att vinna klarhet om Wallenbergs öde. Därvid ha undersökts uppgifter, som tytt på att Wallenberg skulle ha dödats i Budapest, uppgifter att han skulle finnas utanför Sovjetunionens område och uppgifter att han skulle finnas inom Sovjetunionen. Trots det negativa svar, som Sovjetunionens regering på sistnämnda punkt avgivit, ha nämligen de svenska myndigheterna med hänsyn till förhållandena efter kriget icke velat utesluta möjligheten, att Wallenberg kunde finnas inom Sovjetunionen utan att hans uppehållsort och identitet vid de omfattande undersökningar, som Sovjetunionens regering företagit, kunnat fastställas. De av de svenska myndigheterna bedrivna efterforskningarna ha utförts med den största noggrannhet och under sträng prövning av materialets trovärdighet. Materialet har under senaste året avsevärt ökats. Det föreligger ett antal utsagor, som styrka, att Wallenberg fr. o. m. år 1945 befunnit sig i fängsligt förvar i Moskva, tidvis i Lefortovskaja-fängelset.

Med utgångspunkt från att Wallenberg sålunda funnits inom Moskva-området, torde det vid en förnyad undersökning vara möjligt för Sovjetunionens regering att fastställa Wallenbergs uppehållsort och öde.

Svenska regeringen anhåller med stöd av det anförda, att Sovjetunionens regering vidtager de för Wallenbergs snara återförande till Sverige erforderliga åtgärderna.

Svenska regeringen vill slutligen understryka, att den fäster stor vikt vid detta ärende, vars lyckliga lösning skulle på ett värdefullt sätt stärka de goda förbindelserna mellan Sovjetunionen och Sverige.

C

Note från Sovjetunionens ambassad i Stockholm till utrikesdepartementet den 16 april 1952

Översättning.

Med hänvisning till Kungl. Utrikesdepartementets note av den 11 februari 1952 meddelar Socialistiska Sovjetrepublikernas Unions Ambassad att de kompetenta sovjetmyndigheterna, enligt den av Ambas-

saden erhållna informationen, inte förfogar över några tilläggsuppgifter om Raoul Wallenbergs öde utom det, som redan meddelades i A. J. Vysjinskijs brev till Herr Sohlman av den 18 augusti 1947.

D

Note överlämnad av utrikesministern till Sovjetunionens ambassadör Rodionov den 23 maj 1952

I en den 11 februari 1952 av Utrikesminister Undén till Sovjetunionens Ambassadör Rodionov överlämnad verbalnote har svenska regeringen anhållit, att Sovjetunionens regering måtte vidtaga de för Raoul Wallenbergs snara återförande till Sverige erforderliga åtgärderna. Vidare har svenska regeringen i noten understrukit, att den fäster stor vikt vid detta ärende.

Såsom framgår av noten ha de svenska myndigheterna efter mottagandet av det svar, som Sovjetunionens regering lämnat i augusti 1947, icke velat med hänsyn till förhållandena efter kriget utesluta möjligheten, att Wallenberg kunde finnas inom Sovjetunionen, utan att hans uppehållsort och identitet kunnat fastställas. Resultatet av de svenska myndigheternas noggranna undersökningar har också blivit, att ett antal utsagor nu föreligga, som styrka, att Wallenberg från och med år 1945 befunnit sig i fängsligt förvar i Moskva-området, tidvis i Lefortovskaja-fängelset.

Vid sitt samtal den 11 februari med Sovjetunionens Ambassadör i samband med notens överlämnande framhöll Utrikesminister Undén bland annat, att han personligen tagit del av det viktigaste materialet och icke kunde tvivla på dess bevisvärde. Utrikesministern bad också Ambassadören särskilt framföra till Utrikesminister Vysjinskij notens ovan berörda uttalande om den vikt svenska regeringen fäster vid detta ärende.

Det är därför med förvåning svenska regeringen mottagit Sovjetunionens Ambassads svar den 16 april 1952, vari framhålles, att de kompetenta sovjetmyndigheterna icke förfoga över några tilläggsuppgifter om Raoul Wallenbergs öde utöver vad som redan meddelats i brev från dåvarande vice utrikesminister A. J. Vysjinskij den 18 augusti 1947 till envoyén Sohlman. Enligt detta brev skulle Wallenbergs öde vara okänt för de sovjetiska myndigheterna.

Vad speciellt frågan om Wallenbergs försvinnande i Budapest i början av år 1945 beträffar, kan det icke råda något som helst tvivel om att han omhändertagits av sovjetiska myndigheter. Vissa av svenska beskickningens medlemmar och andra personer ha i samband med och under de närmaste månaderna efter Budas intagande av den sovjetiska armén kallats till förhör av sovjetiska instanser. Av förhören har framgått att sovjetiska vederbörande ansett sig vara i besittning av visst material, som skulle visa, att Wallenberg under sin verksamhet som tjänsteman vid svenska beskickningen i Budapest utfärdat falska pass eller andra legitimationshandlingar åt personer, som stodo den dåvarande ungerska regimen nära, och att han misstänkts för bedrivande av illegal underrättelseverksamhet. Svenska regeringen vill på det bestämdaste framhålla, att dylika misstankar mot Wallenberg måste anses helt obefogade. Om pass och andra legitimationshandlingar i några fall påträffats i orätta händer, kan detta icke läggas Wallenberg till last, utan sådana fall får förklaras genom illegala tillgrepp eller förfalskningar utförda av andra personer under de kaotiska förhållanden, som rådde i Budapest under stadens belägring av den sovjetiska armén. Wallenbergs strävan var att bispringa den av de dåvarande makthavarna i Ungern hårt undertryckta och förföljda judiska befolkningen och andra politiskt förföljda.

Med hänvisning till de uppgifter om Wallenbergs omhändertagande i Sovjetunionen, som äro i svenska regeringens besittning, önskar svenska regeringen rikta frågan till Sovjetunionens regering, huruvida densamma — i händelse den får del av de närmare uppgifter rörande Wallenbergs öde efter 1945, som framkommit under de svenska myndigheternas ingående undersökningar — är beredd att utföra de undersökningar, vartill dessa uppgifter giva anledning.

Avslutningsvis vill svenska regeringen ånyo framhålla, att den fäster stor vikt vid en tillfredsställande lösning av denna fråga.

E

Muntligt meddelande, vilket med överlämnande av nedteckning framfördes av Sovjetunionens ambassadör Rodionov till kabinettssekreteraren Lundberg den 5 augusti 1953

Översättning.

I samband med att Ni under Edert samtal med mig den 3 juni åter berörde frågan om den svenske diplomaten Wallenbergs öde, vilken som bekant försvunnit spårlöst under gatustriderna i Budapest i början av 1945, samt likaledes i samband med de hänvändelser herr Sohlman nyligen gjort i denna fråga i sovjetiska utrikesministeriet, har jag erhållit i uppdrag att meddela Eder följande.

Såsom redan meddelats i sovjetiska utrikesministeriets och sovjetiska ambassadörens i Sverige noter ävensom under samtal med medlemmar av svenska ambassaden i Sovjetunionen, ha de kompetenta sovjetorganen genomfört noggranna undersökningar och efterforskningar

angående R. Wallenberg, genom vilka det fastställts att Wallenberg icke varit eller är i Sovjetunionen och att han är oss okänd. Om man tar i beaktande att R. Wallenberg spårlöst försvann i Budapest vid den tid då förbittrade strider fördes där, kan man endast antaga att han endera händelsevis omkom under tiden för gatustriderna eller föll i händerna på Szalasi's anhängare.

Under tiden har under loppet av några år frågan om Raoul Wallenberg på det mest oblyga sätt utnyttjats för mot förhållandet till Sovjetunionen fientliga ändamål. Med just sådana ändamål utbreda på senare tid några svenska tidningar smädliga uppdiktade artiklar om Wallenberg föregivande att de bygga på uppgifter från något slags vittne.

Sovjetiska ambassaden är befullmäktigad att bekräfta tidigare av oss lämnade uppgifter i denna fråga och meddela, att alla försök att förbinda frågan om Wallenbergs öde med hans förmenta vistelse i Sovjetunionen äro helt grundlösa.

F

Memorandum överlämnat av ambassadören Sohlman till vice utrikesminister Zorin i Moskva den 29 september 1954

Raoul Wallenberg tog den 13 januari 1945 kontakt med den kommenderande ryske generalen i Pest för att med det ryska befälet dryfta problem, som mötte den svenska beskickningen i samband med de ryska truppernas inryckning i Budapest. Den 16 januari meddelade det ryska utrikesministeriet, att Wallenberg befann sig under de ryska truppernas beskydd. Den 17 januari tog Wallenberg avsked från sin personal i den av ryssarna befriade delen av Pest och begav sig jämte sin chaufför Vilmos Langfelder under eskort av ryska officerare mot Debrecen för att söka kontakt med marskalk Malinovsky. Sedan dess har Wallenberg varit försvunnen. Vid olika tillfällen har från rysk sida meddelats, att Wallenberg icke befunnit sig eller befinner sig i Sovjetunionen.

Vid den utredning, som utrikesdepartementet företagit, har framkommit fullständiga bevis för att Wallenberg efter sitt försvinnande i Budapest hållits i fängsligt förvar i Sovjetunionen.

Uppgifter om Wallenbergs öde började inströmma till utrikesdepartementet strax efter hans försvinnande och fortsätter alltjämt att inkomma. Dessa uppgifter har noga kontrollerats även i vissa fall, då man från början haft anledning ställa sig misstänksam mot uppgiftslämnarna. Det har visat sig, att de allra flesta uppgifterna varit antingen osannolika, bevisligen oriktiga eller omöjliga att bedöma. Anledningarna till att så många sådana opålitliga uppgifter inkommit är

av skiftande slag. Wallenberg var en i Budapest känd man, och efter hans försvinnande uppstod en mytbildning. Tidningsskriverierna kring hans person har stimulerat åtskilliga fantasifulla personer att lämna uppgifter. Vissa uppgiftslämnare har sökt göra sig intressanta eller uppnå personliga fördelar genom att lämna uppgifter, medan andra icke strävat att nå egen fördel genom sitt vittnesmål men varit offer för personförväxlingar och andra misstag. Alla sådana opålitliga vittnesmål har bortgallrats.

För att ett vittnesmål skall av utrikesdepartementet godtagas såsom *fullt tillförlitligt* kräves, *att* det skall vara spontant avgivet utan påverkan av ledfrågor eller av vad som skrivits i tidningar eller av rykten, *att* vittnesmålet innehåller uppgifter, som icke kunnat erhållas på annat sätt än genom kontakt med Wallenberg eller hans närmaste omgivning i fängelset samt *att* vittnesuppgifterna kan styrkas genom uppgifter från andra, trovärdiga, av övriga vittnen oberoende källor. Vid sidan av sådana fullt bestyrkta vittnesmål föreligger vittnesmål, som bär alla kännetecken på *trovärdighet* men som icke kunnat direkt verifieras av oberoende källor.

Såsom kriterium på trovärdighet har *icke* godtagits sådana omständigheter, som att ett vittne rent subjektivt gjort ett allmänt trovärdigt intryck, utan endast objektivt konstaterbara fakta.

Av vittnenas uppgifter framgår, att Wallenberg och Langfelder, sedan de fängslats i januari 1945, fördes till Moskva, där de i början av februari insattes i fängelse. De skildes från varandra. Wallenberg överfördes senare under våren till Lefortovskajafängelset. Han insattes där först i en cell i tredje våningen och flyttades senare upp till en cell i fjärde våningen, belägen ungefär ovanför den cell, där han först suttit. Uppgifterna om Wallenbergs vistelse i Lefortovskaja har styrkts av sex vittnen. Dessa vittnen har icke känt till varandras vittnesmål, som lämnats helt oberoende av varandra och som varit på väsentliga punkter samstämmiga. De har visat sig känna till detaljer beträffande såväl Wallenberg som Langfelder, vilka de icke kunnat erhålla kännedom om på annat sätt än genom direkt eller indirekt kontakt med dessa personer under deras vistelse i ryska fängelser.

Efter den svenska démarchen i juni 1947 och innan det ryska svaret lämnades den 18 augusti 1947 samt någon tid därefter företog de ryska fängelsemyndigheterna vissa åtgärder, som hade samband med fallet Wallenberg. Bl. a. förhördes ett antal fångar, som haft kontakt med Wallenberg eller Langfelder, beträffande sin kännedom om dessa personer. Det framgår klart, såväl av förhören som av andra omständigheter att vissa höga polisofficerare väl kände till Wallenbergs och Langfelders fångenskap.

Utöver de sex vittnen, som ovan åberopats, föreligger över 20 trovärdiga vittnesmål, som styrker Wallenbergs vistelse i rysk fångenskap vid olika tidpunkter. Det sagda torde emellertid vara fullt tillräckligt för att giva ledtråd för efterforskningar.

Under utredningens tidigaste skede föreföll Wallenbergs kvarhållande i Sovjetunionen helt obegripligt. Det har emellertid varit nödvändigt uppställa en hypotes rörande orsakerna till hans kvarhållande. Åtskilliga omständigheter pekar på att förklaringen ligger däri, att den ryska polisen misstänkte Wallenberg för att i Budapest ha uppträtt som spion. Sådana misstankar ursäktar icke kränkandet av Wallenbergs diplomatiska immunitet men kan likväl ha utgjort det faktiska motivet för hans kvarhållande. De omständigheter, som föranlett uppställandet av denna hypotes, skall här redovisas.

Det blev under utredningen snart känt att den ryska polisen till olika vittnen uttalade anklagelser mot Wallenberg för spionage både för tysk och amerikansk räkning. Såväl anställda vid den svenska beskickningen i Budapest som andra personer i Wallenbergs omgivning hade av rysk polis underkastats förhör rörande Wallenbergs verksamhet, varvid dessa misstankar uttalats. Senare har från rysk fångenskap återvändande personer berättat, att olika fångar, som i fängelser i Moskva-området kommit i kontakt med Wallenberg och Langfelder, förhörts om samma förhållanden. Det är att märka, att dessa hemvändande fångar icke haft någon kunskap om de förstnämnda förhören med personer i Budapest. Flera av varandra oberoende vittnesmål av ensartat innehåll föreligger således på denna punkt.

Utrikesdepartementet har sökt utröna, huruvida det förelegat omständigheter, som kunnat föranleda, att sådana misstankar uppkommit inom den ryska polisen. Inga konkreta uppgifter föreligga om de fakta, varpå misstankarna i verkligheten grundats. Det föreligger emellertid tre förhållanden, som möjligen kan ha givit upphov till de uppkomna misstankarna.

Den svenska B-avdelningen i Budapest, till vilken Wallenberg icke hörde, ehuru hans tjänster i enstaka fall kan ha tagits i anspråk, handhade på grund av uppdraget att skydda de ryska intressena även skyddet av vissa ryska krigsfångar. För identifiering hade dessa utfrågats rörande namn, hemvist, vilka militära förband de tillhört etc. Denna utfrågning kan möjligen av den ryska polisen ha uppfattats som försök att utröna militära hemligheter. Syftet med utfrågningen var icke detta, och Wallenberg hade ingenting därmed att göra.

Under sin verksamhet för att hjälpa personer, som av tyskarna utsattes för rasförföljelse — vilken verksamhet nedan skall utförligare skildras — utfärdade Wallenberg vissa provisoriska legitimationshandlingar, så kallade skyddspass. Så småningom hade obehöriga igångsatt förfalskning av sådana pass i stor skala. I behörig ordning utfärdade pass hade stulits eller överlåtits från de ursprungliga innehavarna. Åtskilliga falska eller illegalt utnyttjade pass hade därigenom hamnat i händerna på nazister och pilkorsare. Wallenberg kan icke göras ansvarig härför, men den ryska polisen kan möjligen, då pass påträffats hos sådana personer, ha fått den oriktiga uppfattningen, att Wallenberg skyddade fascistiska element.

Den tredje omständighet, på grund av vilken misstankar mot Wallenberg kan ha uppkommit, är mera komplicerad. Det är av yttranden från ryska polistjänstemäns sida under de ovannämnda förhören tydligt, att man på rysk sida icke satt tilltro till uppgifterna om Wallenbergs humanitära aktion i Budapest. Denna aktion var fullständigt unik. Den var betingad av de abnorma förhållandena under den nazistiska sönderfallsperioden i Ungern, och veterligen har ingen liknande verksamhet förekommit i något annat land. De delvis framgångsrika ansträngningar, som representanter för de svenska myndigheterna mot krigets slut vidtog för att rädda människor undan rasförföljelse i Tyskland, hade en helt annan karaktär. Det kan därför vara skäl att något redogöra för Wallenbergs verksamhet. Den följande skildringen är ordagrant hämtad ur en rapport i översiktlig form över beskickningens verksamhet. Rapporten upprättades på sin tid av förste legationssekreteraren Per Anger, vilken tjänstgjorde på beskickningen i Budapest under 1944 och fram till beskickningens upplösning i början av 1945, och har icke skrivits med tanke på Wallenbergs försvinnande.

»Det tyska maktövertagandet innebar, att legationen ställdes inför helt nya och svåra problem. Under sitt samtal med Horthy dagen före inmarschen hade Hitler bl. a. fordrat, att 'Ungerns judeproblem skulle lösas'. Man ansåg, att Ungern hade visat en oförmåga att komma till rätta med detta problem och att en miljon judar i landet, varav cirka 300 000 i Budapest, kunde bli en farlig femte kolonn i den tyska arméns rygg.

Redan dagarna efter inmarschen började man arrestera judar i framstående ställning. De neutrala beskickningarna belägrades av massvis av judar, som anade vad som komma skulle och som bönföll om hjälp. I mottagningsrummet på svenska legationen trängdes hjälpsökande, och långt ut på gatan ringlade sig kön.

Steg för steg berövades den judiska befolkningen i landet snart sagt alla medborgerliga rättigheter. Det föreskrevs, att judarna skulle bära en gul stjärna på bröstet. Efter hand sammanfördes de i särskilda läger eller hus, utmärkta med gul stjärna, och de fick inte vistas utomhus. Deras lidanden förvärrades dagligen i ett ständigt crescendo fu-

rioso. Till slut upprättades ghetton, som var den sista etappen före deportationen till Auschwitz eller Birkenaus gaskamrar.

Våra möjligheter att hjälpa alla dem, som ställt sitt hopp till svenska legationen, var i hög grad begränsade. Sett ur snäv juridisk synpunkt kunde legationen inte ingripa för andra än svenska medborgare samt de länders medborgare, vars intressen Sverige på grund av kriget företrädde i Ungern. Något måste emellertid göras och det snabbt, ty med varje dag försämrades judarnas läge. Till en början utfärdade vi provisoriska svenska pass — egentligen ett slags resedokument som under vissa förhållanden kunde ges även till andra än svenska medborgare — för personer med speciell anknytning till Sverige i fråga om släktskap eller affärsförbindelser. De provisoriska passen erbjöd till en början inte något större skydd, men så småningom lyckades beskickningen efter förhandlingar med de ungerska myndigheterna genomdriva, att innehavarna av dylika pass behandlades som svenska medborgare och slapp bära judestjärnan. På så sätt undgick de i regel internering och deportation. Senare utfärdades intyg för judar, vilkas släktingar för dem ansökt om svenskt medborgarskap. Värdet av dessa intyg, som kom att bli förelöpare till de under Wallenbergs tid senare utfärdade s. k. skyddspassen, var vid första påseende diskutabelt. Avsikten var emellertid i första hand att vinna tid, och vi styrktes i våra fortsatta ansträngningar från personer, som vid razzior och husundersökningar lyckats klara sig undan genom uppvisande av sådana dokument.

Efter ganska kort tid hade beskickningen utfärdat inte mindre än 700 provisoriska pass och intyg. Hela beskickningen arbetade bokstavligen natt och dag under dessa månader.»

Ministern hemställde till utrikesdepartementet om personalförstärkning, och Raoul Wallenberg sändes ned med ställning såsom förste legationssekreterare. Wallenberg hade för sin räddningsaktion till sitt förfogande inte endast svenska medel utan även pengar, som ställts till förfogande av judar i Amerika genom War Refugee Board. Om Wallenbergs aktion berättar Anger bl. a.:

»Wallenbergs aktion hade med tiden byggts ut undan för undan. Ett flertal kontor hade upprättats i olika delar av staden, och hans stab uppgick till cirka 400 personer. Wallenberg lyckades hos de ungerska myndigheterna genomdriva, att de anställda judarna blev befriade från att bära den gula stjärnan. På avdelningen utställdes skyddspassen, d. v. s. legitimationshandlingar försedda med ministerns underskrift, vari helt frankt förklarades, att innehavaren och hans egendom stod under svenska beskickningens beskydd till dess avresa till Sverige kunde ske. Svenska regeringen hade nämligen förklarat sig beredd att mottaga samtliga judar, som var försedda med skyddspass. Från ungerska regeringens sida utlovades, att innehavarna inte skulle deporteras. De fick bo i särskilda hus, som beskickningen hyrt i Pest, de s. k. svenskhusen. Antalet skyddspass, godkända av de ungerska myndigheterna, uppgick till 5 000. Sedermera fördes i hemlighet utan myndigheternas vetskap fler och fler judar till dessa hus. Det totala antalet på detta sätt räddade judar var snart uppe i mer än det dubbla, eller cirka 10 000—15 000 människor.

Även vissa andra utländska beskickningar tog exempel av svenskarna och började utfärda legitimationshandlingar av liknande slag som skyddspassen. De lyckades i samråd med Wallenbergs avdelning hos myndigheterna utverka att ytterligare ett antal bostadshus ställdes till förfogande för judar, som innehade dessa dokument. Under svensk ledning organiserades livsmedelsförsörjningen till de utländska husen och särskilda sjukhus upprättades.»

Det anförda torde tillräckligt tydligt ange arten av Wallenbergs verksamhet. Den ryska polisen har emellertid haft svårt att tro på berättelserna om Wallenbergs verksamhet. Den har trott, att Wallenberg måste ha haft några andra, hemliga syften. Den omständigheten, att amerikanska judar delvis finansierat hjälpaktionen för de ungerska judarna, har av den ryska polisen uppfattats som bevis för att Wallenberg »spionerat» för amerikansk räkning.

Så har den fruktansvärda tragedien inträffat, att Wallenberg, som långa tider dagligen riskerade att mördas av nazister och pilkorsare och som gjort en hjältemodig personlig insats för att rädda människor, bland dem också icke-judiska socialister och kommunister, undan de fascistiska terroristerna, blivit misstänkt för att vara en spion och häktats.

G

Uttalande av utrikesministern i riksdagsdebatten den 2 november 1955

I anledning av herr Ohlins fråga om Raoul Wallenberg vill jag — utan att nu gå närmare in på saken — framhålla att ett intensivt utredningsarbete utföres inom utrikesdepartementet under ständig kontakt med de anhöriga och att på grundval härav åtskilligt bevismaterial kunnat erhållas. En del av de uppgifter som i samband med de tyska krigsfångarnas hemsändande från Sovjetunionen publicerats i pressen hade vi sålunda redan tidigare kännedom om. Jag tog upp denna sak med medlemmar av sovjetregeringen under mitt besök i Moskva 1954 och därefter tillställde vi det sovjetryska utrikesministeriet det material vi då hade. Senare har vid ytterligare ett par tillfällen framställning gjorts till ledande personer inom sovjetregeringen.

Svaren på tidigare framställningar har varit att Wallenberg inte funnits i Sovjetunionen. Vid de senaste démarcherna har dock från sovjetrysk sida uttryckligen tillfogats att, om Wallenberg anträffades, han skulle återsändas till Sverige. Vi betraktar detta som ett löfte och kommer att även i fortsättningen påminna om det och kräva att mysteriet Wallenberg äntligen uppklaras på det enda sätt som hela vårt folk hoppas och väntar.

Mer anser jag det inte lämpligt att för närvarande säga i denna sak.

H

Muntligt meddelande, vilket med överlämnande av nedteckning framfördes av utrikesministern till Sovjetunionens ambassadör Rodionov den 8 november 1955

Översättning.

Jag har bett Eder besöka mig för att till Eder överlämna ett utdrag ur mitt uttalande i riksdagen häromdagen, nämligen det avsnitt där jag berörde fallet Raoul Wallenberg.

Såväl premiärminister Bulganin som president Vorosjilov har förklarat, att Wallenberg, om han påträffas, skall överlämnas till svenska myndigheter. Jag ber Eder ännu en gång framföra till sovjetiska regeringen den oro denna affär sedan tio år förorsakar oss.

Vi äro i besittning av överväldigande bevis om att Wallenberg förts till Sovjetunionen och satts i fängelse anklagad för spioneri. Sedan åratal håller Utrikesdepartementet på med att samla och jämföra det upplysningsmaterial som inkommit från alla håll beträffande Wallenbergs öde. Frigivningen av tyska, österrikiska och andra krigsfångar under dessa sista veckor har försett oss med nya bevis men också gjort den svenska allmänna opinionen ännu mera otålig.

Ehuru de nya upplysningarna ännu inte tillräckligt genomgåtts och sammanställts för att framläggas för vare sig den sovjetiska regeringen eller den svenska allmänheten, har jag redan nu velat fästa den sovjetiska regeringens uppmärksamhet på angelägenheten av denna affär ur såväl humanitära som också politiska synpunkter.

I

Note överlämnad av utrikesministern till Sovjetunionens ambassadör Rodionov den 10 mars 1956

Den 8 november 1955 meddelade Utrikesminister Undén Sovjetunionens ambassadör i Stockholm, att den svenska regeringen förfogar över

överväldigande bevis om att den svenske medborgaren, legationssekreteraren vid Kungl. Maj:ts beskickning i Budapest Raoul Wallenberg förts till Sovjetunionen och där insatts i fängelse anklagad för spioneri.

Detta meddelande utgjorde ett led i de sedan mer än 10 år till Sovjetunionens regering från den svenska regeringen riktade talrika démarcherna i avsikt att klarlägga Raoul Wallenbergs öde efter det han togs i sovjetryskt förvar i Budapest i mitten av januari 1945.

Tidigare har sålunda i Moskva den 29 september 1954 av ambassadör Sohlman överlämnats ett utförligt memorandum, i vilket bland annat redogjorts för vilka krav den svenska regeringen ställt på de utsagor angående Raoul Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen för att dessa skola kunna godtagas såsom fullt tillförlitliga.

Efter det ovan nämnda meddelandet den 8 november 1955, i vilket ävenledes uttalades, att det svenska Utrikesdepartementet på senare tid av från sovjetrysk fångenskap återvända personer erhållit ytterligare bevis om Raoul Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen, har detta material minutiöst granskats och jämförts. Vidare har ytterligare ett stort antal vittnesmål inkommit och genomgått samma noggranna behandling. Allt detta bevismaterial fyller de uppställda kraven på full tillförlitlighet.

Ett stort antal av utsagorna om Raoul Wallenbergs omhändertagande av ryska myndigheter i Budapest och hans senare vistelse såsom fånge i Sovjetunionen ha under edlig förpliktelse undertecknats av vederbörande uppgiftslämnare och legaliserats av notarius publicus. Dessa utsagor ha därefter ingående granskats av juridiska experter och ett intyg om att enligt svensk rätt full bevisning föreligger om Raoul Wallenbergs omhändertagande av sovjetryska myndigheter i Budapest och om hans fångenskap i Sovjetunionen bifogas.

Den svenska regeringen fäster de största förhoppningar vid Presidentens i Sovjetunionens Högsta Råds Presidium Vorosjilov och Premiärminister Bulganins tidigare gjorda uttalanden om att Raoul Wallenberg skulle hemsändas till Sverige därest han påträffades i Sovjetunionen.

Med anledning av vad som ovan anförts anser den svenska regeringen att alla förutsättningar föreligga för att kunna uppspåra Raoul Wallenberg och att återsända honom till Sverige.

Slutligen önskar den svenska regeringen fästa Sovjetunionens regerings uppmärksamhet på den utomordentligt stora vikt som regeringen och den svenska allmänna opinionen fäster vid detta ärende och vill betona, att en tillfredsställande positiv lösning av denna fråga endast kan bidraga till att stärka de goda relationerna mellan de båda länderna. Det torde därför vara ett gemensamt stort intresse för de båda län-

dernas regeringar att ömsesidigt bistå varandra i denna fråga och räknar därför den svenska regeringen med Sovjetunionens regerings helhjärtade och fulla insats vid lösandet av detta trängande problem.

Bilaga till bil. A: I.

Undertecknade, förutvarande ledamöter av Högsta Domstolen i Sverige, hava hos svenska utrikesdepartementet tagit del av ett större antal upptecknade utsagor angående den svenske medborgaren legationssekreteraren vid Kungl. Maj:ts beskickning i Budapest Raoul Wallenberg samt vissa andra handlingar som äga samband därmed. De som avgivit utsagorna äro italienska, schweiziska, tyska, ungerska och österrikiska medborgare samt statslösa personer. De flesta av dem hava tidigare befunnit sig i sovjetrysk fångenskap.

Utsagorna hava avgivits inför medlemmar av den svenska utrikesförvaltningen och den svenska statspolisen och äro, då omständigheterna vid avgivandet det medgivit, legaliserade av notarius publicus.

Av utrikesdepartementets instruktioner till de personer som inhämtat uppgifter och av dessas promemorior över de förda samtalen samt av de undertecknade utsagorna framgår att innehållet i utsagorna icke rönt påverkan av frågor eller annat som kunnat vara ägnat att förvanska berättarnas egen minnesbild av de händelser de själva upplevat och skildrat.

Uppgifterna grunda sig på dels personlig kontakt (gemensam cellvistelse) med Raoul Wallenberg, dels kontakt med honom genom meddelanden i fängelser och dels på berättelser, lämnade till uppgiftsgivarna av fångar vilka haft personlig eller annan kontakt med Wallenberg. Utsagorna äro för övrigt rika på detaljer av den art att kännedom därom icke gärna kunnat vinnas på annat sätt än nu nämnts.

Dessa uppgifter från olika håll och avseende skilda tidpunkter äro — ändock att de givits oberoende av varandra — i väsentliga avseenden överensstämmande, och de särskilda utsagorna stödja varandra.

På grund av vad i ärendet förekommit få vi uttala, att det enligt vår mening ej föreligger något tvivel om att Raoul Wallenberg, efter det han i mitten av januari 1945 ställts under effektivt ryskt förvar, senare befunnit sig som fånge i Sovjetunionen, och att det åberopade materialet enligt svensk rätt innefattar bindande bevisning därom.

Stockholm den 2 mars 1956.

Rudolf Eklund
f. d. Justitieråd

Erik Lind
f. d. Justitieråd

J

Note överlämnad av bitr. chefen för skandinaviska avdelningen i Sovjetunionens utrikesministerium Gribanov till t. f. chargé d'affaires Petri i Moskva den 19 mars 1956

Översättning.

DSRU:s Utrikesministerium betygar Svenska Ambassaden sin aktning och har, med bekräftande av mottagandet av svenska regeringens note av den 9 mars i år rörande svenske undersåten Raoul Wallenberg, äran förklara följande.

I samband med svenska myndigheters upprepade hänvändelser rörande R. Wallenbergs öde har från sovjetisk sida meddelats, att det såsom resultat av en genom vederbörande sovjetiska organ utförd kontroll fastställts, att Wallenberg icke befinner sig på Sovjetunionens territorium.

Vad beträffar de i svenska regeringens nämnda note förekommande hänvisningarna till "några slags vittnesmål om Wallenberg från krigsförbrytare," som i förtid befriats från ytterligare avtjänande av straff i Sovjetunionen, är det — vilket är fullkomligt uppenbart — omöjligt att såsom tillfyllestgörande och på något vis trovärdiga godtaga dessa vittnesmål, vilka strida mot fakta framkomna som resultat av en av vederbörande sovjetiska organ verkställd noggrann undersökning.

Utrikesministeriet finner nödvändigt bekräfta, att de förklaringar som tidigare lämnats företrädare för svenska regeringen av ledande personer i sovjetregeringen att Wallenberg icke finns på Sovjetunionens territorium, äro uttömmande och slutgiltiga. Utrikesministeriet har intet att tillägga till de ovan anförda förklaringarna.

K

Gemensam svensk-sovjetisk kommuniké den 3 april 1956 utfärdad i samband med statsminister Erlanders och statsrådet Hedlunds besök i Moskva

På inbjudan av sovjetregeringen har från den 29 mars till den 5 april Sveriges statsminister Tage Erlander vistats i Moskva.

Statsminister T. Erlander jämte inrikesminister G. Hedlund som åtföljer honom har i Moskva fört förhandlingar med ordföranden i DSRU:s Ministerråd N. A. Bulganin, medlemmen av DSRU:s Högsta Råds presidium förste sekreteraren i Sovjetunionens kommunistiska partis centralkommitté N. S. Hrusjtjov, förste vice ordföranden i DSRU:s ministerråd, utrikesminister V. M. Molotov samt andra ledande personer i Sovjetunionen.

I dessa samtal har från svensk sida även deltagit Sveriges utomordentlige och befullmäktigade ambassadör R. Sohlman, chefen för svenska utrikesdepartementets politiska avdelning ambassadör G. Jarring, ambassadrådet vid svenska ambassaden i DSRU L. Petri, statsministerns personlige sekreterare U. Palme, andre sekreteraren i svenska utrikesdepartementet G. Lorentzon samt pressattachén S. Frychius.

Från sovjetisk sida deltog i samtalen även DSRU:s utrikeshandelsminister I. G. Kabanov, DSRU:s kulturminister N. A. Mihajlov, DSRU:s vice utrikesminister V. S. Semjonov, DSRU:s utomordentlige och befullmäktigade ambassadör i Sverige K. K. Rodionov, chefen för skandinaviska avdelningen i DSRU:s utrikesministerium M. V. Gribanov, ambassadrådet vid DSRU:s ambassad i Sverige N. M. Lunkov samt ambassadrådet A. M. Aleksandrov.

Under samtalen hade de deltagande representanterna för de bägge länderna tillfälle till ett öppet och nyttigt meningsutbyte, främst i fråga om de svensk-sovjetiska förbindelserna men också angående allmänna internationella spörsmål, som berör båda parternas intressen. Samtalen fördes i den anda av vänskapligt och gott grannskapsförhållande som präglar förbindelserna mellan Sverige och Sovjetunionen.

Det konstaterades, att de båda länderna äga intresse av en ytterligare ökning av det inbördes handelsutbytet. Det år 1954 ingångna sjöräddningsavtalet med dess senare utvidgning nämndes som ett exempel på gott samarbete mellan de båda länderna i praktiska former. En i dagarna avslutad svensk-sovjetisk luftfartsöverenskommelse möjliggör upptagandet inom en nära framtid av direkt lufttrafik mellan Stockholm och Moskva.

Parterna har bekräftat den uppnådda överenskommelsen om att upptaga förhandlingar om reglering, i enlighet med den svensk-sovjetiska överenskommelsen av 1941, av vissa återstående ömsesidiga fordringar i samband med de baltiska republikernas uppgående i Sovjetunionen. En svensk delegation kommer att inom en nära framtid avresa till Moskva för att upptaga sådana förhandlingar.

Under överläggningarna konstaterades vidare, att de vetenskapliga och kulturella kontakterna, som av båda länderna tillmäts stor betydelse, under senare tid vidgats på ett glädjande sätt. Man var enig om att besök av konstnärliga ensembler och studiedelegationer och tekniska expertgrupper inom olika områden, idrottsutbyte och turism i hög grad kunde stärka förbindelserna och öka den ömsesidiga förståelsen mellan de båda folken. Det överenskoms, att de statliga organ i de båda länderna, som omhänderhar de kulturella kontakterna med utlandet, på lämpligt sätt skall främja en utvidgning av utbytet på dessa områden.

Under diskussionen om de kulturella och vetenskapliga kontakterna enades man om att bl. a. följande konkreta projekt inom en nära framtid borde förverkligas. Utbyte av kvalificerade forskare, framför allt inom de medicinska, naturvetenskapliga och tekniska vetenskapsgrenarna, varvid det mottagande landet borde bestrida kostnaderna för studievistelsen; tillträde för forskare till arkiv och bibliotek i respektive länder; vidgat utbyte av litteratur och publikationer mellan vetenskapliga och kulturella institutioner i de båda länderna. Från svensk sida framfördes önskemål om att sända en expertdelegation för studier av den högre undervisningens organisation i Sovjetunionen. Från sovjetisk sida uttrycktes intresset för att på motsvarande sätt studera den tekniska utbildningen i Sverige. Närmare överenskommelse om dessa utbytesprojekt skall träffas på diplomatisk väg.

Från svensk sida underströks den stora vikt som frågan om den i Budapest vid krigets slut försvunne svenske diplomaten Raoul Wallenbergs öde hade för den svenska sidan. Under samtalen överlämnades från svensk sida ett till dess förfogande stående material angående Wallenberg med hemställan att sovjetiska vederbörande måtte granska och pröva detta material. På sovjetisk sida förklarade man sig beredd härtill. Samtidigt uttalades att Wallenberg, om han befunne sig i Sovjetunionen, givetvis skulle få hemresa. Meddelande rörande resultatet av undersökningen komme att lämnas på diplomatisk väg.

Eventuella ansökningar av i Sovjetunionen bosatta svenska och f. d. svenska medborgare om utresetillstånd till Sverige för dem och deras familjemedlemmar komme att prövas i välvillig anda under förutsättning att vederbörande själva önskar avresa. På samma sätt kommer de svenska myndigheterna icke att resa några hinder för utresa till Sovjetunionen för de sovjetiska eller f. d. sovjetiska medborgare och deras familjemedlemmar, som uttrycka en önskan om att avresa dit.

Under meningsutbytet om det internationella läget hänvisade de svenska stats- och inrikesministrarna till att Sverige fullföljer sin traditionella alliansfria politik i fred, syftande till att upprätthålla neutraliteten i händelse av krig inom ramen för de förpliktelser, som medlemskapet i FN medför och att enligt svensk uppfattning denna utrikespolitik är icke endast i Sveriges intresse utan också ägnad att främja fredliga och vänskapliga förbindelser i denna del av Europa. Från sovjetisk sida förklarades, att Sovjetunionen kommer att liksom hittills respektera denna Sveriges alliansfria och fredliga politik.

Vidare underströk vardera parten sina respektive länders intresse av att söka medverka till ytterligare internationell avspänning och till utveckling av det fredliga samarbetet mellan folken på grundvalen av

principerna i FN:s stadga och som bl. a. innefattar respekt för medlemsstaternas oavhängighet och suveränitet, non-agression samt ickeinblandning i inre angelägenheter.

Båda parter uttryckte sin beredvillighet att stödja fortsatta strävanden, att i FN få till stånd praktiska resultat såväl i fråga om en allmän nedrustning och minskning av stridskrafternas numerär samt förbud mot och kontroll av atomvapnen som en utvidgning av det internationella samarbetet för fredligt utnyttjande av atomenergin.

Det meningsutbyte, som ägt rum, har medfört en djupare förståelse för vardera sidans åsikter i de under samtalen berörda frågorna och kommer att medverka till ett stärkande av det goda grannskapsförhållandet mellan Sverige och Sovjetunionen.

Efter vistelsen i Moskva kommer svenske statsministern T. Erlander och maka, inrikesminister Hedlund och maka jämte övriga personer som åtföljt dem under några dagar att göra en resa i Sovjetunionen, varunder de bl. a. besöker Suhumi, Tbilisi, Jerevan, Kiev och Leningrad.

(u) Tage Erlander (u) N. Bulganin

L

Pressmeddelande från utrikesdepartementet den 14 juli 1956

Sovjetambassaden i Stockholm har idag framfört till UD, att man å sovjetisk sida kommer att snarast möjligt lämna besked om resultatet av de sovjetiska myndigheternas undersökningar beträffande Raoul Wallenberg. Dessa myndigheter håller enligt ambassadens meddelande på med en detaljerad granskning av det från svensk sida överlämnade materialet. Från utrikesdepartementets sida har understrukits liksom skett tidigare betydelsen av ett snabbt svar.

M

Memorandum överlämnat av t. f. chargé d'affaires Petri till vice utrikesminister Zacharov i Moskva den 27 september 1956

Vid statsminister Erlanders och statsrådet Hedlunds besök i Moskva vid månadsskiftet mars—april 1956 överlämnades till utrikesminister Molotov ett utförligt material rörande den svenske legationssekreteraren Wallenberg. Från sovjetisk sida förklarades, att detta material noggrant skulle studeras och att resultatet av denna prövning därefter

skulle meddelas den svenska regeringen. I anledning av en hemställan från sovjetambassaden i Stockholm den 4 maj 1956 överlämnade det svenska utrikesdepartementet den 12 maj till ambassaden visst kompletterande material. Den 14 juli meddelade ambassaden utrikesdepartementet, att ett svar snarast möjligt komme att lämnas i Wallenbergärendet.

Nära ett halvår har sålunda nu gått, sedan sovjetregeringen lovade inleda sina nya efterforskningar. Svenska regeringen konstaterar, att den icke på denna tid, varunder upprepade påminnelser gjorts till sovjetiska vederbörande, mottagit någon upplysning om undersökningarnas resultat. Den önskar i anledning härav ånyo understryka den utomordentliga vikt, som den fäster vid detta ärende. Det har såväl hos svenska regeringen som hos den svenska allmänheten framkallat stor besvikelse, att sovjetregeringen icke ens sett sig i tillfälle lämna några informationer om vad som hittills framkommit genom undersökningarna.

N

Memorandum överlämnat av ambassadören Sohlman till vice utrikesminister Zacharov i Moskva den 17 november 1956

Det är nu över sju månader sedan sovjetregeringen i samband med statsminister Erlanders och statsrådet Hedlunds besök i Sovjetunionen utfäste sig att efterforska legationssekreteraren Raoul Wallenberg på grundval av det material, som överlämnats från svensk sida. Resultatet skulle meddelas på diplomatisk väg. Det utlovades även vid regeringsdelegationens besök, att Wallenberg, om han befunne sig i Sovjetunionen, givetvis skulle få hemresa.

Den 14 juli 1956 meddelade ambassadör Rodionov på uppdrag av sin regering utrikesdepartementet, att besked snarast möjligt skulle lämnas om de sovjetryska myndigheternas undersökningar.

Då Sveriges t. f. chargé d'affaires den 27 september 1956 överlämnade en aide-mémoire i saken till vice utrikesminister Zacharov uttryckte denne en förmodan om att ett svar skulle kunna lämnas under oktober månad.

Svenska regeringen finner det oförståeligt, att de sovjetryska myndigheternas undersökningar ännu ej kunnat avslutas och meddelande om resultatet lämnas. Den vill ånyo uttrycka sin stora besvikelse över att de vid de svenska regeringsmedlemmarnas besök gjorda utfästelserna ännu icke infriats, och den anser sig i avvaktan på det slutliga svaret ha rätt begära ett skyndsamt besked om orsaken till dröjsmålet.

O

Memorandum överlämnat av vice utrikesminister Gromyko till ambassadören Sohlman i Moskva den 6 februari 1957

Översättning.

I anslutning till svenska regeringens begäran uppdrog sovjetregeringen åt vederbörande sovjetiska organ att granska och pröva det material rörande Raoul Wallenberg, som mottagits från svensk sida vid de sovjetisk-svenska överläggningarna i Moskva i mars—april 1956 och även i maj 1956.

Vid granskningen och prövningen av detta material ha de sovjetiska myndigheterna företagit en noggrann undersökning av arkiven för fångregistrering och undersökningsfrågor i syfte att finna eventuella upplysningar om Wallenberg. Likaså ha förhör hållits med många personer, som skulle kunna ha någon förbindelse med de omständigheter, som nämnts i det från svensk sida mottagna materialet.

Emellertid har man som resultat av dessa åtgärder icke lyckats påträffa några som helst uppgifter om Wallenbergs uppehåll i Sovjetunionen. Det har härvid framkommit att ingen av de förhörda kände till någon person med namnet Wallenberg.

I samband härmed ha vederbörande sovjetiska myndigheter vidtagit en prövning sida för sida av arkivdokument från alla biträdesavdelningar i vissa fängelser. Som resultat av en dylik prövning har i arkivdokument från sjukvårdstjänsten i Ljubljanskaja-fängelset påträffats ett dokument, som det finns grund betrakta såsom hänförande sig till Raoul Wallenberg. Detta dokument har formen av en handskriven rapport — riktad till förutvarande ministern för statssäkerheten i Sovjetunionen Abakumov och skriven av chefen för sjukvårdstjänsten vid detta fängelse A. L. Smoltsov — av följande innehåll:

»Jag rapporterar, att den för Eder bekante fången Walenberg i natt plötsligt avled i cellen, förmodligen till följd av en uppkommen myokardinfarkt.

I anslutning till av Eder givna instruktioner att personligen ha tillsyn över Walenberg utber jag mig anvisning om vem som skall få i uppdrag att verkställa obduktion i syfte att fastställa dödsorsaken.

17. 7. 1947.

Chef för fängelsets sanitetsavdelning
Överste i medicinska tjänsten — Smoltsov.»

På denna rapport finns följande anteckning av Smoltsovs hand. »Har personligen underrättat ministern. Order har givits om likets kremering utan obduktion. 17. 7. Smoltsov.»

Man har icke lyckats finna några som helst andra upplysningar i

form av dokument eller vittnesmål, så mycket mera som ovannämnde A. L. Smoltsov avled den 7 maj 1953.

På grund av vad ovan anförts bör den slutsatsen dragas, att Wallenberg avled i juli 1947.

Raoul Wallenberg arresterades tydligtvis jämte andra personer i området för sovjetiska truppers krigshandlingar. Samtidigt kan anses otvivelaktigt, att Wallenbergs senare kvarhållande i fängsligt förvar och likaså de oriktiga uppgifter om honom, som av vissa förutvarande ledare för säkerhetsorganen lämnats till Sovjetunionens utrikesministerium under en följd av år, var ett resultat av Abakumovs brottsliga verksamhet. Till följd av de av honom begångna grova brotten blev, som bekant, Abakumov, vilken bedrivit verksamhet som inneburit brott mot Sovjetunionens lagar och vilken strävat efter att vålla Sovjetunionen all slags skada, dömd och arkebuserad i enlighet med dom av Sovjetunionens Högsta Domstol.

Sovjetregeringen framför sitt uppriktiga beklagande i anledning av vad som förekommit och uttalar sin djupa medkänsla till svenska regeringen samt till Raoul Wallenbergs släktingar.

P

Den svenska regeringens deklaration den 7 februari 1957

Sovjetregeringen har av sina utredningar dragit slutsatsen, att Wallenberg avled i ryskt fängelse i juli 1947. Ansvaret för hans kvarhållande i fängelse och för de oriktiga upplysningar, som tidigare lämnats, lägges på de ryska säkerhetsorganen, och sovjetregeringen uttalar sitt uppriktiga beklagande av vad som inträffat.

Beträffande svaret kan konstateras, att man å rysk sida nu medger, att Wallenberg varit fängslad i Sovjetunionen. Såtillvida stämmer svaret överens med det svenska bevismaterialet. Det måste emellertid starkt beklagas, att svaret innehåller så knapphändiga uppgifter. Ingenting säges om motiven för Wallenbergs fängslande eller om hans öde åren därefter. Vi förväntar att, om något nytt material framkommer i Sovjetunionen, vi omedelbart skall få del därav.

För Raoul Wallenbergs moder och släktingar, som under så många år fått leva i en fruktansvärd ovisshet, måste det ryska beskedet innebära ännu ett hårt slag. De har vår djupa medkänsla.

Q

Note överlämnad av ambassadören Sohlman till vice utrikesminister Zacharov den 19 februari 1957

I sitt memorandum den 6 februari 1957 har Sovjetunionens regering förklarat, att av dess utredningar rörande den svenske beskicknings-

sekreteraren Raoul Wallenberg den slutsatsen bör dragas, att Wallenberg avled i ett fängelse i Moskva natten till den 17 juli 1947. Ansvaret för den svenske diplomatens kvarhållande i fängelse och för de oriktiga uppgifter, som alltsedan den 18 augusti 1947 under en lång följd av år lämnats den svenska regeringen, lägges på de sovjetiska säkerhetsorganen och Sovjetunionens regering uttalar sitt uppriktiga beklagande av vad som har inträffat. Tillika meddelas, att den person i säkerhetstjänstens ledning, som varit den närmast ansvarige för övergreppet mot Wallenberg, har för grova brott dömts till döden och avrättats.

Svensk opinion är med rätta upprörd över vad som förekommit i denna sak. Om den sovjetiska säkerhetstjänsten kunnat handla så egenmäktigt, att den gjort ett neutralt lands diplomatiske tjänsteman till fånge och hållit honom i fängelse under 2 1/2 år utan att rapportera därom till sovjetregeringen eller till utrikesministeriet, så är detta i och för sig ett förhållande för vilket sovjetregeringen icke kan avlasta sig ansvaret. Genom sitt beklagande har sovjetregeringen också erkänt sitt ansvar. Härtill kommer att så länge Wallenberg var internerad i ett fängelse i Moskva, sovjetregeringen icke kan ha varit ur stånd att i anledning av de många démarcherna från svensk sida skaffa sig tillförlitliga upplysningar i saken, ifall den hade verkställt de noggranna undersökningar, som den försäkrat svenska regeringen upprepade gånger att den företagit.

Det får i detta sammanhang erinras om att ambassadören Sohlman senast dagen före den som uppgivits för Raoul Wallenbergs död, i Sovjetunionens utrikesministerium påminde om Wallenberg. Dessförinnan hade omkring tjugo svenska påminnelser gjorts i denna fråga i Moskva, efter det vice utrikesminister Dekanosov den 16 januari 1945 skriftligen meddelat den svenska beskickningen i Moskva, att Wallenberg påträffats och ställts under sovjetryskt beskydd.

Den svenska regeringen har svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport, som omnämnes i sovjetregeringens memorandum, skulle vara helt utplånad. Den förväntar därför att, om ytterligare material framkommer i Sovjetunionen, som kan klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta delgives det svenska utrikesdepartementet. Å sin sida förbehåller sig den svenska regeringen att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Wallenberg, som av den svenska regeringen bedömes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

BILAGA B.

Utsagor av från sovjetrysk fångenskap återvända personer av olika nationalitet, vilka kunnat lämna upplysningar om Raoul Wallenbergs och Wilmos Langenfelders fångenskap i Sovjetunionen

1

Översättning.

Undertecknad, Gustav Richter, boende Ludwigshafen a/Rhein, Herderstrasse 14, avger härmed följande förklaring och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Jag var vid slutet av kriget polisattaché vid tyska beskickningen i Bukarest.

Den 23 augusti 1944 tillfångatogs jag i Bukarest och efter en kortare internering därstädes fördes jag med flyg över Tecuci vid Moldau till Moskva, dit jag anlände den 7 september 1944. Vid framkomsten till Moskva infördes jag i Lefortovskaja-fängelset, cell 142, i tredje våningen, tillsammans med den tyske överstelöjtnanten Max Braun och den tyske generalkonsuln i Bukarest Dr. Dr. Schellhorn.

Den 17 januari 1945 överfördes jag till Ljubljanskaja-fängelset, cell 123. I denna cell satt då en österrikare, löjtnant Scheuer. Den 31 januari 1945 infördes Raoul Wallenberg, legationssekreterare vid svenska beskickningen i Budapest.

Wallenberg och jag blev mycket snart vänner. Under den månad, som vi tillbringade tillsammans i Ljubljanskaja-fängelset, var han vid gott mod och på mycket gott humör.

Wallenberg berättade för mig, att han hade skickats till Budapest för att bistå de ungerska judarna med svenska skyddspass. Han hade haft stora svårigheter med de tyska myndigheterna (företrädare för den hemliga statspolisen) i Budapest. Så snart de sovjetryska trupperna hade trängt fram till staden, hade Wallenberg anmält sig hos de sovjetryska militärmyndigheterna. Man hade skickat honom från den ena instansen till den andra tillsammans med hans chaufför, Langfelder, och slutligen hade de blivit häktade (verhaftet). De fördes båda per järn-

väg över Rumänien till Moskva, där de blev inspärrade i Ljubljanskaja-fängelset. Vid ankomsten till fängelset blev Wallenberg och Langfelder skilda åt.

Om sina familjeförhållanden talade Wallenberg inte så mycket men nämnde dock sin mor och tant. Han sade flera gånger, »vad skall då mina anhöriga säga, när de får veta, att jag sitter i fängelse». Han var mycket mån om sitt rykte. Jag tröstade honom med motiveringen att detta under de givna förhållandena alls inte vore någon skam. Wallenberg berättade också för mig, att han tillhörde en bekant bankfamilj i Sverige och hade studerat arkitektur i Amerika och till yrket vore arkitekt. Vid ett samtal över Rumänien frågade jag Wallenberg, om en i Bukarest under det senaste kriget bosatt affärsman med samma namn, vilken också var svensk medborgare, vore släkt med honom, vilket Raoul Wallenberg bekräftade. Wallenberg talade perfekt engelska och tyska. Under den tid vi var cellkamrater utbytte vi adresser, och jag erinrar mig ännu helt tydligt, att jag av honom erhöll en lapp med hans egenhändigt skrivna namn, på vilken lapp Utrikesdepartementet i Stockholm angavs såsom hans adress. Denna lapp fråntogs mig vid en visitation.

Någon gång i början av februari 1945 upprättade Wallenberg en skrivelse på tyska, vilken riktades till fängelsedirektören och i vilken han protesterade mot behandlingen och mot sin häktning (Verhaftung). Wallenberg begärde också att i sin egenskap av svensk medborgare och diplomat få träda i förbindelse med den svenska beskickningen i Moskva. Denna inlaga överlämnades av Wallenberg till den tjänstgörande fältväbeln (Starji) i Ljubljanskaja-fängelsets bottenvåning.

Under den tid Wallenberg tillbringade tillsammans med mig i Ljubljanskaja-fängelset, blev han blott förd till förhör en gång. Den kommissarie, som ledde förhöret, hade därvid bl. a. sagt till honom: »Ni är oss ju bekant. Ni tillhör en storkapitalistisk familj i Sverige.» Wallenberg anklagades för att ha bedrivit spioneri. Förhöret varade ungefär en till en och en halv timme.

Den 1 mars 1945 överfördes jag från cell 123 till cell 91 i sjätte våningen i Ljubljanskaja-fängelset. Scheuer blev ensam kvar med Wallenberg i cell 123. Från den 17 juni 1945 till februari 1948 satt jag i olika celler i Lefortovskaja-fängelset.

Den 27 juli 1947 vid 10-tiden på kvällen hämtades jag till förhör i Lefortovskaja-fängelset. Detta förhör leddes av en överste från inrikesministeriet (NKVD). Vid hans sida stod en tolk med överstelöjtnants rang, som talade bra tyska. Jag utfrågades om vilka personer jag delat cell med under min fångenskap. Jag räknade upp namnen och nämnde därvid även namnet Wallenberg. Man frågade mig då för vilka personer

jag hade berättat något om Wallenberg. Jag svarade, att jag talat om Wallenberg med mina cellkamrater, tyske generalkonsuln i Brasov (Rumänien) Wilhelm Rodde, och Franz Langer, f. d. adjutant hos Dr. Ley (ledare för den tyska arbetsfronten). Jag måste därvid också redogöra för vad Wallenberg hade berättat för mig. Likaså talade jag om fallet Wallenberg även med amiral Werner Tillessen, som kom in i cellen efter Franz Langer.

Efter förhöret fördes jag in i en annan cell, där jag utan att alls få gå ut tillbringade 14 dagar ensam. Därefter placerades jag i cell 72 och sedan på grund av reparationer i fängelset i cell 79. Ända till den 23 februari 1948 måste jag uppehålla mig ensam i dessa celler.

Den 23 februari 1948 infördes de tyska medborgarna överste Horst Kitschmann och amiral Werner Tillessen i cell 79 i Lefortovskaja-fängelset. Överste Kitschmann, vilken suttit tillsammans med Langfelder, Wallenbergs chaufför, berättade bl. a. att han, liksom jag, också förts till förhör på kvällen den 27 juli 1947. Genom överste Kitschmann erfor jag vidare, att jämte honom även generalkonsul Rodde befann sig i cellen, och genom amiral Tillessen, att den 27 juli 1947 omedelbart efter mig även generalkonsul Rodde hämtats ur cellen till förhör.

I slutet av mars 1950 överfördes jag tillsammans med Kitschmann och Tillessen från Lefortovskaja-fängelset till Butyrskaja-fängelset. I juli 1951 insattes jag i Ljubljanskaja-fängelset, där jag blev dömd i januari 1952. Därefter fördes jag tillbaka till Butyrskaja-fängelset och kom därifrån i mitten av mars 1952 till fängelsesjukhuset i Vladimir, där jag åter placerades tillsammans med överste Kitschmann. Vi satt tillsammans i Corpus II. Lasarettsavdelningen omfattade cirka 60 celler.

Ludwigshafen a/Rhein den 27 januari 1956.

(u) Gustav Richter

2

Översättning.

Undertecknad, Karl Supprian, f. n. boende Hamburg-Grossflottbek, Schwindstrasse 18, avger härmed följande förklaring såsom bekräftelse på och komplettering till redan tidigare gjorda uttalanden och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Jag var mot slutet av kriget generalsekreterare vid tyska vetenskapliga institutet i Bukarest, vilket var anknutet till tyska beskickningen.

Den 23 augusti 1944 internerades jag av de rumänska myndigheterna, blev en kort tid därefter tagen tillfånga av de sovjetiska trupperna i Bukarest och efter en kortare fångenskap i Bukarest och Greceanca

förd till Moskva med flyg. Jag insattes i Lefortovskaja-fängelset den 21 september 1944, där jag förblev till den 14 oktober 1948, och därefter överfördes jag till Vladimir-fängelset. I Lefortovskaja-fängelset placerades jag först i tredje våningen tillsammans med pressattachén vid tyska beskickningen i Bukarest, Dr. Kurt Welkisch, därefter med medarbetaren vid tyska beskickningens i Bukarest informationsavdelning, Ernst Wallenstein. Den 18 april 1945, några dagar före min födelsedag, vilken infaller den 20 april, flyttades jag så över till cellen bredvid, där de båda italienska diplomaterna pressattaché de Mohr och kanslisten Ronchi från italienska beskickningen i Sofia befann sig.

Efter ungefär ett kvarts års tid i Lefortovskaja-fängelset lärde jag mig att »knacka». På detta sätt upprättade jag från min cell 151 (efter den 18 april 1945 nr 152) förbindelse med bl. a. följande personer i granncellerna:

1. I tredje våningen:

a) till den 18. 4. 45 (från min cell nr 151) med fångarna i den ena granncellen (nr 150):

Rensinghoff och Rantzau;

med fångarna i den andra granncellen (nr 152):

de Mohr, Ronchi och Simen (den sistnämnde till en dag under första hälften av januari 1945);

b) efter den 18. 4. 45 (från min cell nr 152) med fångarna i granncellen (nr 153):

Mohrmann, Pörzgen och Galffy.

(I den andra granncellen nr 151 befann sig i varje fall tidvis en person som icke var tysk, förmodligen en japan, med vilken det icke var möjligt att göra sig förstådd medelst knackningar, med undantag av den varje dag återkommande hälsningen på engelska: Good morning.)

2. I fjärde våningen:

Endast efter den 18. 4. 45 (från min cell nr 152):

Wallenberg och Roedel.

(Beträffande Roedel hade jag redan före den 18. 4 indirekt erfarit, att han befann sig i Lefortovskaja-fängelset.)

Under den följande tiden fram till 1947 hade jag fortlöpande knackningskontakt med det för mig från Bukarest väl bekanta legationsrådet av 1:a klassen vid tyska beskickningen i Bukarest, Willy Roedel, och med hans cellkamrat, legationssekreteraren vid svenska beskickningen i Budapest, Raoul Wallenberg. I allmänhet knackade jag direkt med Roedel, men i några fall också med Wallenberg.

Roedel meddelade beträffande Wallenberg, att denne tillhörde en bekant svensk familj, och att han hade stått i spetsen för en aktion till förmån för judarna i Budapest. Wallenberg beskylldes av ryssarna för spionerі men satt »sedan år och dag utan förhör». Över den första underrättelsen om närvaron av en svensk diplomat i fängelset blev jag så överraskad, att jag bad Roedel än en gång bekräfta sitt meddelande för att undvika varje missförstånd. Roedel upprepade sitt meddelande. Senare frågade jag vid upprepade tillfällen, »vad gör svensken» eller »är svensken fortfarande där», vilket Roedel varje gång helt entydigt besvarade.

Köln den 21 januari 1956.

(u) Karl Supprian

3

Översättning.

Undertecknad, Claudio de Mohr, Dr., kulturråd vid italienska ambassaden i Madrid, avger följande förklaring och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Den 18 september 1944 blev jag tillfångatagen av sovjetiska trupper vid gränsen mellan Bulgarien och Turkiet och förd först till Debrecen och efter några dagar därifrån direkt till Moskva med flyg. Jag anlände dit den 22 september 1944 och inspärrades omedelbart i fängelset Lefort (Lefortovskaja), cell nr 152, tillsammans med herr Simen och herr Ronchi, båda två från italienska beskickningen i Sofia. Jag förblev i samma cell ända till i april 1948. Herr Ronchi blev kvar med mig hela tiden, under det att herr Simen flyttades bort den 11 januari 1945.

Den 7 november 1944 lyckades vi efter några fåfänga försök upprätta förbindelse med granncellen nr 153, vilken beboddes av herr Mohrmann, herr Pörzgen och en ungrare, herr Galffy. Vi hade också regelbunden förbindelse med cell 151, i vilken vid denna tidpunkt herr Supprian och herr Wallenstein befann sig. Denna cell utrymdes den 18 april 1945, och herr Supprian kom in i vår cell, under det att herr Wallenstein överflyttades till cell nr 150.

Cell 151 förblev tom några dagar. En natt i slutet av april hörde vi, att man förde in två nya fångar dit. Man förhörde dem mycket ofta. Till en början upprättade vi icke kontakt med dem. Mycket tidigt en morgon hörde jag, att våra grannar i cell 151 kommunicerade länge genom knackningar med en annan cell. Vi uppfattade senare hälften av meddelandet, och vi kunde förstå, att en av fångarna på tyska berättade, att han blivit tillfångatagen av ryssarna i Budapest i januari månad 1945. Sedan försökte vi i vår tur att komma i direkt förbindelse med fångarna i 151, och på detta sätt fick vi veta, att den ene av våra grannar var det tyska legationsrådet Willy Roedel och den andre herr Raoul Wallenberg från svenska legationen i Budapest. Vi blev till den grad förvånade över att en svensk diplomat tagits tillfånga, att vi flera gång-

er begärde bekräftelser, vilka gavs oss och vilka av oss vidarebefordrades till herrar Mohrmann och Pörzgen. Kontakten med herrar Wallenberg och Roedel upprätthölls regelbundet under mycket lång tid. Jag hade det bestämda intrycket av och jag är alltjämt övertygad om att Wallenberg och Roedel befann sig i granncellen i samma våning. Eftersom min säng var placerad vid väggen mellan cellerna 152 och 151, är jag övertygad om att knackningarna åstadkoms nästan i nivå med min säng.

Efter flera månader blev det ett avbrott i förbindelserna med våra grannar, men en dag fick vi kontakt med cellen ovanför cell 151, och vi konstaterade att densamma beboddes av herrar Wallenberg och Roedel. Roedel bekräftade själv för oss att han hade flyttats dit upp. Sedan fortsatte kontakten med cellen ovanför och de andra angränsande cellerna mer eller mindre intensivt, såväl på tyska (genom Supprian) som på franska (genom mig), ända till min förflyttning från cell 152. Under denna tid mottog vi inget meddelande om någon förflyttning av herr Wallenberg och herr Roedel. Sedan jag i april 1948 flyttats över till cell 144 i samma våning, förblev jag där, alltjämt tillsammans med herr Supprian och herr Ronchi, ända till den 29 juli 1948.

Därefter placerades jag en våning högre upp i cell 185, där jag sammanträffade med herr Bergemann och överste Schildknecht. Vid samtal med herr Bergemann nämnde denne, att han hade haft förbindelse med Wallenberg, när han, Bergemann, befann sig i en annan cell i samma våning som 185.

Efter april månad 1948 hade jag inte längre någon kontakt med vare sig herr Roedel eller herr Wallenberg.

Köln den 21 januari 1956.

(u) Claudio de Mohr

4

Översättning.

Undertecknade, Claudio de Mohr, doktor, kulturråd vid italienska ambassaden i Madrid, och Karl Supprian, boende Hamburg-Grossflottbek, Schwindstrasse 18, sammanträffade i dag på svenska legationen i Köln och hade tillfälle att diskutera vissa detaljer i sina utsagor, särskilt frågan om att erfara om herrar Wallenberg och Roedel, innan de placerades i cell 203, befann sig i en cell i en våning lägre i Lefortovskaja-fängelset i Moskva (troligen cell 151).

Herr de Mohr vidhåller, att Wallenberg och Roedel befunnit sig i cell 151. Han har ett exakt minne av att han hört herrar Wallenbergs och Roedels knackningsmeddelanden i nivå med sin säng, liksom också ett exakt minne av såväl avbrottet i förbindelsen med herrar Wallenberg och Roedel som, sedan kontakten återupptagits, meddelandet från herr Roedel, att herrar Wallenberg och Roedel flyttats till våningen ovanför.

Då herr Supprian under sin vistelse i Lefortovskaja-fängelset inte hört talas om någon förflyttning av herr Wallenberg eller herr Roedel från en våning till en annan, delar han inte herr de Mohrs uppfattning i detta avseende.

Han erkänner för övrigt exaktheten och noggrannheten i alla andra detaljer i herr de Mohrs utsaga, och han anser att densamma, liksom de andra utsagorna han fått kännedom om, fastställer det odiskutabla faktum, att herr Wallenberg vistats i Lefortovskaja-fängelset.

Köln den 21 januari 1956.

(u) Claudio de Mohr (u) Karl Supprian

5

Översättning.

Undertecknad, Heinz-Helmut von Hinckeldey, boende Wiesbaden, Biebricher Allee 31, avger härmed följande förklaring och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Vid tiden för mitt tillfångatagande i Bukarest den 1 september 1944 var jag tysk generalstabsmajor, i vilken egenskap jag tjänstgjorde hos den rumänske generalen Garbea. Efter en kortare internering utanför Bukarest fördes jag med flyg till Moskva, dit jag anlände den 21 september 1944. Jag insattes där i Lefortovskaja-fängelset, cell 149 i tredje våningen. Med undantag för kortare uppehåll på sjukhus satt jag i denna cell ända till i mars 1948. Mina cellkamrater under denna tid var nedanstående tyska medborgare:

Telegrafinspektör Albert Laarmann, september 1944—mars 1948 (död 1949)

Sonderführer Günther Waschkau, september 1944—juni 1945

General Piekenbrock och Envoyé Zechlin (satt i nu nämnd ordning efter varandra i cellen under månaderna juli—september 1945, vardera cirka sex veckor).

Därefter blev Laarmann och jag ensamma kvar i cellen till den 20 april 1947, vid vilken tidpunkt tyske medborgaren, översten vid generalstaben Albert Dietl infördes i cellen.

Min säng stod utmed den vägg, som gränsade till cell 150. Genom knackningar hade jag efter någon tid fått kontakt med denna cell. I denna cell satt de tyska medborgarna

Ekonomiske rådgivaren (Wirtschaftsberater) Bernhard Rensinghoff

Legationsrådet Josias von Rantzau och

er begärde bekräftelser, vilka gavs oss och vilka av oss vidarebefordrades till herrar Mohrmann och Pörzgen. Kontakten med herrar Wallenberg och Roedel upprätthölls regelbundet under mycket lång tid. Jag hade det bestämda intrycket av och jag är alltjämt övertygad om att Wallenberg och Roedel befann sig i granncellen i samma våning. Eftersom min säng var placerad vid väggen mellan cellerna 152 och 151, är jag övertygad om att knackningarna åstadkoms nästan i nivå med min säng.

Efter flera månader blev det ett avbrott i förbindelserna med våra grannar, men en dag fick vi kontakt med cellen ovanför cell 151, och vi konstaterade att densamma beboddes av herrar Wallenberg och Roedel. Roedel bekräftade själv för oss att han hade flyttats dit upp. Sedan fortsatte kontakten med cellen ovanför och de andra angränsande cellerna mer eller mindre intensivt, såväl på tyska (genom Supprian) som på franska (genom mig), ända till min förflyttning från cell 152. Under denna tid mottog vi inget meddelande om någon förflyttning av herr Wallenberg och herr Roedel. Sedan jag i april 1948 flyttats över till cell 144 i samma våning, förblev jag där, alltjämt tillsammans med herr Supprian och herr Ronchi, ända till den 29 juli 1948.

Därefter placerades jag en våning högre upp i cell 185, där jag sammanträffade med herr Bergemann och överste Schildknecht. Vid samtal med herr Bergemann nämnde denne, att han hade haft förbindelse med Wallenberg, när han, Bergemann, befann sig i en annan cell i samma våning som 185.

Efter april månad 1948 hade jag inte längre någon kontakt med vare sig herr Roedel eller herr Wallenberg.

Köln den 21 januari 1956.

(u) Claudio de Mohr

4

Översättning.

Undertecknade, Claudio de Mohr, doktor, kulturråd vid italienska ambassaden i Madrid, och Karl Supprian, boende Hamburg-Grossflottbek, Schwindstrasse 18, sammanträffade i dag på svenska legationen i Köln och hade tillfälle att diskutera vissa detaljer i sina utsagor, särskilt frågan om att erfara om herrar Wallenberg och Roedel, innan de placerades i cell 203, befann sig i en cell i en våning lägre i Lefortovskaja-fängelset i Moskva (troligen cell 151).

Herr de Mohr vidhåller, att Wallenberg och Roedel befunnit sig i cell 151. Han har ett exakt minne av att han hört herrar Wallenbergs och Roedels knackningsmeddelanden i nivå med sin säng, liksom också ett exakt minne av såväl avbrottet i förbindelsen med herrar Wallenberg och Roedel som, sedan kontakten återupptagits, meddelandet från herr Roedel, att herrar Wallenberg och Roedel flyttats till våningen ovanför.

Då herr Supprian under sin vistelse i Lefortovskaja-fängelset inte hört talas om någon förflyttning av herr Wallenberg eller herr Roedel från en våning till en annan, delar han inte herr de Mohrs uppfattning i detta avseende.

Han erkänner för övrigt exaktheten och noggrannheten i alla andra detaljer i herr de Mohrs utsaga, och han anser att densamma, liksom de andra utsagorna han fått kännedom om, fastställer det odiskutabla faktum, att herr Wallenberg vistats i Lefortovskaja-fängelset.

Köln den 21 januari 1956.

(u) Claudio de Mohr (u) Karl Supprian

5

Översättning.

Undertecknad, Heinz-Helmut von Hinckeldey, boende Wiesbaden, Biebricher Allee 31, avger härmed följande förklaring och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Vid tiden för mitt tillfångatagande i Bukarest den 1 september 1944 var jag tysk generalstabsmajor, i vilken egenskap jag tjänstgjorde hos den rumänske generalen Garbea. Efter en kortare internering utanför Bukarest fördes jag med flyg till Moskva, dit jag anlände den 21 september 1944. Jag insattes där i Lefortovskaja-fängelset, cell 149 i tredje våningen. Med undantag för kortare uppehåll på sjukhus satt jag i denna cell ända till i mars 1948. Mina cellkamrater under denna tid var nedanstående tyska medborgare:

Telegrafinspektör Albert Laarmann, september 1944—mars 1948 (död 1949)

Sonderführer Günther Waschkau, september 1944—juni 1945

General Piekenbrock och Envoyé Zechlin (satt i nu nämnd ordning efter varandra i cellen under månaderna juli—september 1945, vardera cirka sex veckor).

Därefter blev Laarmann och jag ensamma kvar i cellen till den 20 april 1947, vid vilken tidpunkt tyske medborgaren, översten vid generalstaben Albert Dietl infördes i cellen.

Min säng stod utmed den vägg, som gränsade till cell 150. Genom knackningar hade jag efter någon tid fått kontakt med denna cell. I denna cell satt de tyska medborgarna

Ekonomiske rådgivaren (Wirtschaftsberater) Bernhard Rensinghoff

Legationsrådet Josias von Rantzau och

Vetenskaplige medarbetaren (Wissenschaftlicher Hilfsarbeiter) Ernst Wallenstein.

Så småningom kom jag också i direkt kontakt med den svenske diplomaten Wallenberg och med tyske medborgaren, legationsrådet vid tyska beskickningen i Bukarest, Willy Roedel. Dessa båda satt i en av cellerna snett ovanför cell 149, d. v. s. ovanför 150 eller möjligen 151. Cellnumren var angivna på utsidan av fängelsemurarna ovanför fönstren, så att vi kunde läsa dem vid våra dagliga promenader på fängelsets rastgårdar. Skillnaden i nummer mellan en cell i tredje våningen och motsvarande cell i fjärde våningen var 52. Wallenberg och Roedel måste därför ha suttit i cell 202 eller 203.

I regel knackade jag med Roedel. Jag hade emellertid även direkt förbindelse med Wallenberg. Mina knackningar med honom ägde rum på tyska. På så sätt utbytte vi t. ex. adresser, och Wallenberg uppgav, att bankirfirman Wallenberg i Stockholm räckte som adress till honom. Adresserna, som t. ex. Roedel på en linnelapp hade sytt in i sitt ärmfoder, upptäcktes emellertid och avlägsnades. Jag erfor vidare av Wallenberg (namnet Wallenberg var mig icke obekant), att han hade tillfångatagits i Budapest, att man anklagade honom för delaktighet i judeaktionerna i Budapest, och att han som svensk diplomat upprepade gånger mycket skarpt protesterat mot sin häktning (Verhaftung). I egenskap av diplomat från en neutral stat lär Wallenberg ha fordrat att bli satt i förbindelse med en representant för svenska beskickningen i Moskva. Vid förhör lär han ha nekat att uttala sig och hänvisat till att han vore diplomat. När envoyén Zechlin fördes in i vår cell och han erfor, att Wallenberg var i en av cellerna ovanför oss, bad han oss genom knackningar sända hälsningar till Wallenberg, vilka återgäldades av Wallenberg. Genom Rensinghoff i cell 150 kom ett sista meddelande från Wallenberg och Roedel. Det löd: »Vi förs bort». Tidpunkten för detta meddelande kan jag emellertid efter så lång tid icke längre med bestämdhet angiva.

Våra knackningsförbindelser, för vilka i allmänhet cellernas yttermurar användes, framgår för övrigt av följande skiss.

203 Wallenberg Roedel	202	201 Bergemann — Röstel —	
151	150 Rensinghoff von Rantzau Wallenstein	149 vår egen cell	148 Gerstenberg — Ziervogel —
		Haus — von dem Böckemhoff — von Stritzky —	

I fråga om Wallenberg kan jag slutligen säga, att jag aldrig förhördes eller utfrågades om honom.

p.t. Bad Tölz den 30 januari 1956.

(u) Heinz—Helmut v. Hinckeldey

6

Översättning.

Undertecknad, Ernst Wallenstein, boende Frankfurt a/Main, Daneckerstrasse 22, avger härmed följande förklaring och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Jag är född den 5 mars 1906 och var vid tiden för mitt tillfångatagande den 2 september 1944 vetenskaplig medarbetare (»wissenschaftlicher Hilfsarbeiter») vid tyska beskickningen i Bukarest.

Efter mitt tillfångatagande i Bukarest fördes jag med flyg till Moskva, där jag den 7 september 1944 insattes i Lefortovskaja-fängelset. Efter det jag tillbringat ungefär en månad tillsammans med de tyska medborgarna legationsrådet Willi Roedel och »Sozialberater» Franz Langer i en hörncell i tredje våningen, troligen cell nr 143, överfördes jag till den tredje cellen från trappan räknat i samma cellrad.

I denna cell satt jag tillsammans med tyske medborgaren, förste sekreteraren vid tyska vetenskapliga institutet i Bukarest Karl Supprian.

Efter en tid, någon gång i april 1945, överflyttades jag till fjärde cellen från trappan räknat. Som cellkamrater i den nya cellen fram till början av 1948 fick jag då de tyska medborgarna »wissenschaftlicher Hilfsarbeiter» Bernhard Rensinghoff och legationsrådet von Rantzau, båda från tyska beskickningen i Bukarest.

Därefter insattes jag tillsammans med Rensinghoff och von Rantzau i en annan cell, troligen nr 141, vilken låg i samma flygel och samma våning.

Under den tid jag tillbringade tillsammans med Rensinghoff och von Rantzau i fjärde cellen från trappan räknat, upprättade vi knackningsförbindelser med våra cellgrannar, och det lyckades oss därigenom att fastställa vilka dessa var:

I samma våning satt, från trappan räknat

i första cellen:

Pörzgen och Mohrmann, båda tyska medborgare, från någon gång i oktober 1944 till omkring slutet av 1947;

i andra cellen:

Två italienare, av vilka den ene hette de Mohr, och från och med april 1945 kom Supprian, sedan vi skilts åt, in i denna cell;

i tredje cellen:

Med denna cell hade vi ingen förbindelse; troligen var ryssar inspärrade där;

i fjärde cellen:

Det var vår egen;

i femte cellen:

Tyska medborgarna, generalstabsmajoren Heinz-Helmut von Hinckeldey, från september 1944 till juni 1948, telegrafinspektör Läärmann och en i Bukarest häktad tysk »Sonderführer». Senare, ungefär 1947, den tyske generalen Piepenbrok.

I våningen ovanför, d. v. s. i fjärde våningen, hade vi förbindelse med den svenske diplomaten Wallenberg och legationsrådet Roedel från tyska beskickningen i Bukarest. Dessa båda satt i cellen snett ovanför oss, i den cell, som i vår rad var den tredje från trappan räknat. Vår förbindelse med Roedel och Wallenberg kom till stånd ungefär vid årsskiftet 1945/46.

Jag erinrar mig ännu tydligt denna tidpunkt, eftersom Wallenberg då hade för avsikt att skriva en protestskrivelse och inte var helt säker på till vem densamma borde riktas. Genom knackningar kom vi överens om att det vore lämpligast att rikta skrivelsen till Stalin personligen, och att skrivelsen borde avfattas på franska språket. Jag föreslog Wallenberg att som tilltalsord använda »Monsieur le Président», och när Wallenberg frågade efter en hövlighetsfras, lät jag honom förstå, att den passande frasen torde vara »Agréez, Monsieur le Président, l'expression de ma très haute considération». Jag vet att Wallenberg skrev en dylik skrivelse och lät vidarebefordra den genom vakten. Av egen erfarenhet vet jag vidare, att dylika skrivelser verkligen vidarebefordrades. Av mina egna handlingar framgick detta nämligen vid föreläsandet av hela aktmaterialet före anklagelsen, enligt den ryska föreskrift som säger, att före inledandet av processen allt aktmaterial måste läsas upp för den anklagade.

Genom dessa knackningar erfor jag också sedan, att Wallenberg varit försedd med diplomatpass, och att han hade fått i uppdrag av svenska regeringen att bistå judarna i Budapest. Wallenberg häktades som misstänkt för spioneri, emedan han uppehållit sig i av ryssarna ockuperat område.

Om herr Wallenbergs person har jag aldrig utfrågats eller förhörts.

p.t. Berchtesgaden den 1 februari 1956.

(u) Ernst Ludwig Wallenstein

7

Översättning.

Undertecknad, Willi Bergemann, f. n. boende i Kiel, Quinkestrasse 11, avger härmed följande förklaring såsom bekräftelse på och komplettering till tidigare gjorda uttalanden och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Jag var mot slutet av kriget kanslist vid tyska beskickningen i Bukarest. Den 21 september 1944 häktades jag i Timisiora och fördes till Moskva. Först insattes jag i Lefortovskaja-fängelset. Där satt jag under tiden september 1946—maj 1948 i cell 202, vilken låg i fjärde våningen. Under den första tiden var den tyske medborgaren, legationstjänstemannen Helmut Styhler och jag ensamma där. I april 1947 infördes dit också överstelöjtnanten vid generalstaben Hans Joachim Röstel från Bukarest, vilken sedan oktober 1944 var inspärrad tillsammans med Styhler och mig, men som hade varit intagen på sjukhus sedan augusti 1946, då vi befann oss i cell 189. I december 1947 inlades Röstel återigen på sjukhus. I januari 1948 infördes i vår cell folktysken Ernst Peter Krohner från Bukarest och i maj utbyttes Styhler mot telegrafisten vid tyska beskickningen i Sofia Paul Lorke.

Under den tid jag tillbringade i Lefortovskaja-fängelset satt jag i följande celler:

165	25 okt. 1944	1 sept. 1945
172	1 sept. 1945	28 sept. 1945
189	28 sept. 1945	sept. 1946
202	sept. 1946	maj 1948
190	maj 1948	21 juli 1948
146	21 juli 1948	26 febr. 1949
137	26 febr. 1949	8 mars 1949
185	8 mars 1949	31 mars 1950

I flera av dessa celler lyckades det oss att upprätta förbindelse med granncellerna. Förbindelserna upprätthölls dels genom telegrafering medelst knackningar, dels kunde vi, då vi satt i cellerna i övre våningen, använda oss av vattenledningen för våra meddelanden. Vattentrycket var ofta otillräckligt, så att vattenledningen var tom. När man öppnade vattenkranarna kunde man tala med den granncell som tillhörde samma huvudvattenledning som den egna cellen. Sedan vi placerats i cell 202 fick vi kontakt med granncellen, cell 203, såväl genom knackningar som genom vattenledningen. I cell 203 satt vid denna tidpunkt en svensk konsulatstjänsteman, Wallenberg, som varit konsulatssekreterare vid svenska beskickningen i Budapest, samt legationsrådet Roedel från tyska beskickningen i Bukarest. Förbindelserna med

Wallenberg och Roedel upprätthölls ända tills de båda förflyttades från cell 203.

Denna förflyttning måste ha genomförts under tiden mars—maj 1947. Bland dem, som därefter infördes i cell 203, befann sig överste Horst Kitschmann, den ungerske översten Hatz, generalerna Wilhelm Mohnke från Berlin och Erik Hansen från Bukarest, liksom också överstelöjtnanten Braun från Bukarest.

Wallenberg var en mycket ivrig knackare. Han talade och knackade på flytande tyska. Oss anropade han genom att knacka fem gånger i följd.

Vad jag under denna tid erfor rörande Wallenberg var, att Wallenberg den 13 januari 1945 i egenskap av »Sachbearbeiter» i judeangelägenheter begivit sig till det sovjetryska högkvarteret för att förhandla med ryssarna om bättre förhållanden för den judiska befolkningen i Budapest. Vid detta tillfälle kvarhölls Wallenberg och sändes till Moskva som misstänkt för spioneri.

Medan Wallenberg befann sig i cell 203, begärde han vid upprepade tillfällen att av kommissarien få besked om sitt öde. Man hade därvid bl. a. tröstat Wallenberg med hänvisning till den konferens som skulle äga rum i Moskva i mars 1947 och vid vilken fångarnas öde skulle avgöras.

Kiel den 27 januari 1956.

(u) Willy Bergemann

8

Översättning.

Undertecknad, Horst Kitschmann, boende Piding bei Reichenhall, Dorfstrasse 26, avger härmed följande förklaring och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Jag var vid krigsslutet överste vid reservledningen (»Führerreserve») för arméns överkommando och blev den 21 maj 1945 häktad (verhaftet) i Tyskland och förd med flyg till Moskva, dit jag anlände den 21 juni 1945. Sedan jag tillbringat en dag i Ljubljanskaja-fängelset, överfördes jag till Lefortovskaja-fängelset, cell 39 eller 40. Under senare hälften av juli månad överflyttades jag till cell 105 i samma fängelse. I denna cell befann sig redan tyske amiralen Krafft och ungerske medborgaren Langfelder.

Langfelder var en kraftigt byggd man, ungefär 172 cm lång, hade rödblont hår, som han bar tillbakakammat, blå ögon och en något böjd näsa. Hans ålder torde vid denna tidpunkt ha varit ungefär 30—35 år.

Vad beträffar Langfelders adress erinrar jag mig, att en tant till honom ägde ett av de största kvarnföretagen i Budapest, vilket sköttes i namnet Langfelders regi.

Genom Langfelder fick jag för första gången höra talas om den svenske diplomaten Wallenberg.

Wallenberg och Langfelder for före Budapests fall de sovjetryska trupperna till mötes. När de fått kontakt med dessa fördes de till en sovjetrysk stab i en by, där de behandlades vänligt. Men när de ville fara tillbaka till Budapest kvarhölls de mot sina protester och behandlades som fångar. Senare fördes de till Moskva.

Langfelder befann sig ännu i november 1945 i cell 105 och insattes någon gång i början av december i en annan cell.

Den 8 januari 1946 överfördes jag från cell 105 i Lefortovskaja-fängelset till en cell i översta våningen i Ljubljanskaja-fängelset. I denna cell placerades jag tillsammans med den tyske generalen Weidling och den tyske majoren Kuhn. I granncellen befann sig den tyske amiralen Voss. Den 1 juli 1946 flyttades jag till en ny cell i Ljubljanskaja-fängelset, cell 123. Denna cell delade jag med en österrikare vid namn Scheuer. Senare kom också amiral Voss in i denna cell.

Den 28 februari 1947 överfördes jag på nytt till Lefortovskaja-fängelset, denna gång till en cell i fjärde våningen.

I denna cell insattes samtidigt den ungerske översten Hatz. Några månader senare, i juni, kom den tyske generalmajoren i Waffen-SS Mohnke in i cellen.

Fram emot klockan 11 på kvällen den 27 eller 28 juli 1947 hämtades jag till förhör. Förhörsledaren var en överste. I förhöret deltog dessutom en underavdelningschef med majors rang. Båda var från inrikesministeriet. Man frågade mig med vilka fångar jag hade delat cell under min fångenskap. Då jag nämnde namnet Langfelder, frågade förhörsledaren vad denne hade berättat för mig. Jag återgav då i huvudsak vad Langfelder hade berättat för mig om Wallenberg och deras gemensamma upplevelser. Förhörsledaren fordrade därefter att få veta för vilka personer jag i min tur hade berättat om Langfelder och Wallenberg. Jag nämnde därvid följande personer: Scheuer, Weidling, Kuhn, Voss, Hatz och Mohnke.

Efter förhöret fördes jag in i en separat cell. Som straff för att jag hade berättat för mina cellkamrater om Langfelder och Wallenberg måste jag tillbringa tiden fram till den 23 februari 1948 i olika ensamceller i Lefortovskaja-fängelset.

Denna dag sammanfördes jag med polisattachén vid tyska beskickningen i Bukarest, tyske medborgaren Gustav Richter, vilken tidigare suttit tillsammans med Wallenberg i en cell i Ljubljanskaja-fängelset, och vilken också, liksom jag, förhörts om denne. Richter och jag in-

sattes i en cell på kvinnoavdelningen i Lefortovskaja-fängelset i andra våningen, i vilken samtidigt också amiral Tillessen infördes. Den 1 april 1950 överflyttades jag till Butyrskaja-fängelset, där jag blev kvar till den 29 augusti 1951. Därefter överfördes jag än en gång till Ljubljanskaja-fängelset. Den 2 oktober 1951 dömdes jag utan domstolsförfarande till 25 års fängelse. Sedan jag ånyo suttit i en ensamcell i bottenvåningen invid köket, överfördes jag till Vladimir-fängelset, dit jag anlände den 23 oktober 1951. I Vladimir-fängelset kom jag i Corpus III, cell 6, där jag stannade till den 7 december 1951. På grund av sjukdom placerades jag sedan i Corpus II, sjukhusavdelningen i Vladimirfängelset, cell 10. I denna cell satt jag ensam till den 19 mars 1952, vid vilken tidpunkt Gustav Richter på nytt sammanfördes med mig. Fram till den 11 september 1955 satt vi båda därefter i en rad av celler i Corpus II, tills vi i slutet av september överfördes till Corpus III, där vi förblev tills vi frigavs.

Piding bei Reichenhall den 31 januari 1956.

(u) Kitschmann

9

Översättning.

Undertecknad, Dr. Anton Mohrmann, f. d. legationsråd av 1. klassen vid tyska beskickningen i Sofia, f. n. boende Bad Godesberg, Wurzerstrasse 17, avger härmed följande förklaring såsom bekräftelse på och komplettering till redan tidigare gjorda uttalanden och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Den 18 september 1944 blev jag tillsammans med övrig personal vid tyska beskickningen liksom också medlemmarna av den italienska beskickningen i Sofia tillfångatagen av sovjetiska trupper i Bulgarien. Tillsammans med elva personer från denna grupp fördes jag till Moskva, dit jag anlände den 22 september. Jag insattes omedelbart i Lefortovskaja-fängelset, tredje våningen, cell 153. I samma cell infördes pressattachén vid tyska beskickningen i Sofia, Pörzgen, och senare också kanslisten vid ungerska beskickningen i Sofia Galffy. När jag i mars 1947 flyttades från denna cell till cell 154, fjärde våningen, hade både Galffy och Pörzgen redan lämnat cellen.

Till höger om cellen — om man stod inne i den med ansiktet mot dörren till korridoren — fanns det en trappa; till vänster om cellen låg en cell, i vilken befann sig den italienske chargé d'affaires från Sofia, Simen, pressattachén från italienska beskickningen i Sofia, de Mohr, och senare generalsekreteraren vid tyska vetenskapliga institutet i Bukarest, Supprian. Med dessa stod vi genom knackningar i direkt förbindelse. Genom dessa hörde vi talas om närvaron av den svenske diplomaten Raoul Wallenberg och herr Roedel från tyska beskickningen i Bukarest, vilka båda placerats i en cell i våningen ovanför oss. Efter vad jag kan erinra mig hade jag intrycket att de båda tidigare under en kort tid varit placerade i vår våning. Fr. o. m. december 1946 hade jag, efter vad jag kommer ihåg, icke mer någon förbindelse med dem.

Köln den 28 januari 1956.

(u) Anton Mohrmann

10

Översättning.

Undertecknad, Wilhelm Mohnke, boende Hamburg 26, Sievekingsallee 19, avger härmed följande förklaring och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Jag var vid tiden för mitt tillfångatagande i Berlin den 4 maj 1945 generalmajor, kommendant för regeringskvarteret i Berlin, och fördes med flyg till Moskva, där jag tillbringade tiden 9 maj 1945—15 maj 1947 i Butyrskaja-fängelset och tiden 15 maj 1947—30 mars 1950 i Lefortovskaja-fängelset. Under tiden 30 mars 1950—17 juli 1952 var jag åter i Burtyrskaja-fängelset. Därefter överfördes jag till Vladimirfängelset, 180 km sydost om Moskva.

När jag den 15 maj 1947 infördes i Lefortovskaja-fängelset, inspärrades jag i cell 203, vilken ligger i fjärde våningen. I denna cell satt redan den tyske översten Kitschmann och den ungerske översten Hatz. Dessa hade i januari eller februari 1947 kommit in i denna cell.

De, med vilka jag vid skilda tidpunkter delat cell 203 var:

Överste Kitschmann, tidigare tysk militärattaché i Finland, 15 maj—juli 1947;

Överste Hatz, ungersk militärattaché i Turkiet och Bulgarien, 15 maj—juni 1947;

Överste Max Braun, biträde till tyske militärattachén i Rumänien, början av augusti—december 1947, samt

General Erik Hansen, tysk general i Rumänien, början av september 1947—sommaren 1948.

Under min fångenskap i Sovjetryssland hörde jag ofta talas om en tillfångatagen svensk diplomat, vilken varit verksam i Budapest. De sovjetryska myndigheterna lär ha anklagat honom för spionerі för tysk räkning. Hans namn var Wallenberg, men jag minns inte längre vid vilket tillfälle och av vem jag hörde berättas om honom.

p.t. Hintersee bei Berchtesgaden den 1 februari 1956.

(u) W. Mohnke

11

Översättning.

Undertecknad, Bernhard Rensinghoff, boende Gescher, Fabrikstr. 45, avger härmed följande förklaring såsom bekräftelse på och komplettering till redan tidigare gjorda uttalanden och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Jag var mot slutet av kriget ekonomisk rådgivare vid tyska beskickningen i Bukarest, där jag den 2 september 1944 blev tillfångatagen av sovjetryska trupper och med flyg förd till Moskva. Dit anlände jag den 19 september 1944 och insattes i Lefortovskaja-fängelset, cell 150 i tredje våningen, i vilken redan befann sig tyske medborgaren Josias von Rantzau. Den 18 april 1945 kom herr E. L. Wallenstein från tyska beskickningen i Bukarest in i vår cell, sedan han tillbragt en kortare tid i granncellen 151 tillsammans med generalsekreteraren vid tyska vetenskapliga institutet i Bukarest, Karl Supprian, vilken vid samma tidpunkt överflyttades till cell 152. I cell 150 måste jag förbli till den 21 mars 1948, då jag överfördes till cell 141 i samma våning. I cell 150 hade Wallenstein sin säng intill väggen mot cell 151, von Rantzaus säng stod vid ytterväggen mot gården och min säng stod vid väggen mot cell 149. Genom knackningar enligt det s. k. idiotsystemet, A = 1, B = 2 o. s. v., erhöll mina cellkamrater och jag kännedom om vilka våra cellgrannar var.

Under den tid Wallenstein och Supprian ännu befann sig i cell 151 stod vi i knackningsförbindelse med dem. Sedan de båda flyttats bort kom i deras ställe en finne, en jugoslav och förmodligen även en ryss. Dessa kunde visserligen göra sig något förstådda på tyska men kunde inte upprätthålla knackningsförbindelser på detta språk, vilket troligen kan förklaras därigenom att det tyska alfabetet beredde dem svårigheter. Jag träffade dessa tre i badrummet och erfor därvid bl. a. att jugoslaven hette Fuchs. Först när en tysk löjtnant vid namn Gentsch (Gensch) flyttades dit in, fick vi åter kontakt med cell 151. I en cell i fjärde våningen, rakt ovanför oss, befann sig tyska medborgarna löjtnant Styhler, överstelöjtnanten Rösstel samt kanslisten vid tyska beskickningen i Bukarest Bergemann. Bredvid dessa, d. v. s. ovanför cell 151, befann sig Willy Roedel, legationsråd vid tyska beskickningen i Bukarest, och den svenske diplomaten Wallenberg. Förbindelsen mellan mig och de båda i cellen ovanför blev mycket livlig. Dagligen utbyttes meddelanden mellan cellerna. Såväl Roedel som Wallenberg var ivriga »knackare». Wallenberg berättade för mig på detta sätt om sin verksamhet i Budapest och om sitt tillfångatagande. Som sin adress uppgav herr Wallenberg Stockholm. Vår cellkamrat Josias von Rantzau

berättade för oss om familjen Wallenberg, som han kände till sedan den tid han varit verksam i Stockholm.

Under den första tiden användes våra knackningsförbindelser till stor del för att avfatta en skrivelse på franska. I denna skrivelse åberopade sig Wallenberg på sin diplomatiska status och hemställde om att bli förhörd. Skrivelsen hade Wallenberg sommaren 1946 riktat till Stalin med begäran om att bli satt i tillfälle upptaga förbindelse med svenska beskickningen i Moskva. Beträffande det franska ordvalet rådfrågades bl. a. von Rantzau.

Wallenberg erhöll efter någon tid ett meddelande, i vilket avsändandet av hans ansökan bekräftades.

Kort före Wallenbergs och Roedels förflyttning hämtades Wallenberg till förhör. Efter förhöret knackade Wallenberg själv ner ett meddelande av ungefär följande innehåll: Kommissarien hade meddelat honom, att hans fall vore helt klart, och att han vore »ett politiskt fall». Om han ansåge sig oskyldig, vore det hans sak att bevisa detta. Det bästa beviset för att Wallenberg vore skyldig låge i det faktum, att svenska beskickningen i Moskva och svenska regeringen icke hade gjort någonting åt hans sak.

Wallenberg hade begärt av kommissarien som ledde förhöret att få komma i direkt kontakt med svenska beskickningen i Moskva eller med Röda korset eller att i varje fall skriftligen få taga kontakt med dem. Denna begäran hade kommissarien avvisat under hänvisning till »att ingen människa tar notis om er». »Om svenska regeringen eller dess beskickning hade haft något som helst intresse för er, så hade de redan för länge sedan satt sig i förbindelse med er.»

Vid ett annat tillfälle meddelade Wallenberg, att han hade frågat en s. k. »förhörsofficer» (Vernehmungsoffizier), om han skulle dömas eller inte. Till svar hade meddelats Wallenberg: »Ni kommer av politiska skäl aldrig att dömas.»

Med undantag för det formella förhör, som hållits med Wallenberg i samband med hans införande i ett ryskt fängelse, var detta det första verkliga förhör som han underkastades.

Utom detta meddelande kom senare endast ytterligare ett helt kort meddelande: »Vi förs bort» samt några knytnävslag mot väggen, troligen i samband med att de avhämtades. Detta skedde under loppet av år 1946, såvitt jag kan erinra mig på hösten detta år.

I cell 203 infördes efter Wallenberg och Roedel de tyska medborgarna general Mohnke och överstelöjtnant Max Braun.

Gescher den 13 februari 1956.

(u) B. Rensinghoff

12

Översättning.

Undertecknad, Erhard Hille, boende Frankfurt a/Main-Zeilsheim, Pfaffenwiese 52, avger härmed följande förklaring såsom bekräftelse på och komplettering till redan tidigare gjorda uttalanden och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Jag blev tillfångatagen i Kurland den 12 januari 1945, vid vilken tidpunkt jag var korpral i tyska Wehrmacht, och fördes via olika sovjetryska instanser till Moskva, där jag den 6 mars 1945 först insattes i Ljubljanskaja-fängelset och påföljande natt i Lefortovskaja-fängelset, cell 105. Den 22 mars 1945 infördes den ungerske medborgaren Wilmos Langfelder från Budapest i cellen. Langfelder hade rödblont hår, runt ansikte och var c:a 170 cm lång. Han var född år 1912 eller 1913 och var av judisk börd.

Langfelder var diplomingenjör. Hans familj ägde en maskinfabrik i Budapest, vilken under kriget övertogs av Göring-koncernen (Reichswerke Hermann Göring). Huvuddelägare var farmodern (Grossmutter), som vid denna tid ännu levde. Langfelder arbetade likväl inte i familjeföretaget utan var verksam som konsulterande ingenjör och som konstruktör, tills nazisterna övertog makten. I september—oktober 1944 började Langfelder arbeta som den svenske legationssekreteraren Wallenbergs chaufför i Budapest. Om sina upplevelser berättade han följande:

Efter det att Budapest omringats av de sovjetryska trupperna, försökte Wallenberg åtföljd av Langfelder att i början av januari 1945 komma i kontakt med det ryska överkommandot för att försöka utverka, att beskickningskvarteret inte skulle beskjutas längre, då skottsäkra skyddsrum helt saknades. De staber, med vilka Wallenberg kom i förbindelse, förklarade sig inte vara i stånd att giva en sådan order och rådde honom att vända sig direkt till marskalk Malinovsky. Wallenberg och Langfelder blev därefter emellertid häktade av en NKVD-major. Detta skedde tre eller fyra dagar efter det att Wallenberg hade anmält sig hos den första sovjetryska staben.

Senare fördes Wallenberg och Langfelder per järnväg över Rumänien till Moskva, där de — såvitt jag kan erinra mig — den 6 februari 1945 infördes i Ljubljanskaja-fängelset. Där blev de skilda från varandra. Langfelder hade därefter inte sett Wallenberg.

Langfelder fördes in i en cell, i vilken han fram till den 18 mars 1945 satt tillsammans med legationsrådet av I. klassen Roedel från tyska beskickningen i Bukarest och en tjeck. Under vistelsen i Ljubljanskaja-fängelset förhördes Langfelder två gånger rörande omständigheterna i samband med tillfångatagandet.

Den 18 mars 1945 överfördes Langfelder till Lefortovskaja-fängelset, där han de tre första dagarna satt ensam. Därefter kom han till cell 105, i vilken jag befann mig sedan den 6 mars 1945.

Langfelder och jag satt tillsammans fram till den 6 april 1945, då jag överfördes till Butyrskaja-fängelset, cell nr 287. Jag har sedan dess inte återsett Langfelder. Under loppet av de följande åren sammanträffade jag dock med andra fångar, vilka hade varit Langfelders cellkamrater.

Under de följande månaderna satt jag i olika celler. Bland mina cellkamrater från denna tid befann sig bl. a. en Jan Loyda, tolk vid ett lyssnarkompani (Horcherkompagnie) och i det civila svarvare till yrket. Loyda var född tjeckoslovakisk medborgare år 1912 i närheten av staden Trautenau, men blev i tjugoårsåldern tysk medborgare därigenom att hans föräldrar flyttade till Tyskland (Mittweida i/Sachsen). Eftersom Loyda talade flytande tyska och angav Mittweida som sin hemort, gick det vid detta tillfälle icke upp för mig att Loyda kunde vara identisk med den »tjeck», om vilken Langfelder hade talat och vilken suttit tillsammans med honom och Roedel under tiden 6 februari—18 mars 1945 i Ljubljanskaja-fängelset. Detta stod nämligen klart för mig först när jag på nytt sammanträffade med Loyda i Krasnogorsk, läger 27/II, dit jag överfördes i oktober 1945.

Under ett samtal med Loyda i november 1946 frågade jag honom om han suttit tillsammans med Langfelder i Ljubljanskaja-fängelset. Loyda svarade »ja» och sade, att han var »tjecken». Efteråt berättade Loyda följande för mig: Efter det att Langfelder den 18 mars 1945 fördes bort från cellen kom Wallenberg dit i hans ställe.

Wallenberg var en mycket god kamrat och bad den sovjetiske dagofficeren att lämna hans cigaretter till Langfelder. Under den tid Wallenberg satt tillsammans med Loyda, fördes han flera gånger till förhör. Wallenberg hade sagt, att ryssarna inte hade någon orsak att över huvud hålla honom fången. Han hade arbetat för ryssarna i Budapest. Detta ville ryssarna dock icke tro. Förhörsledarna sade, att Wallenberg vore en rik svensk kapitalist, och vad skulle en sådan väl göra för ryssarna. I mitten av maj 1945 blev alla tre bortförda från Ljubljanskaja-fängelset i en fångvagn. Genom en springa i vagnen hade Loyda sett, hur Wallenberg och Roedel blev avlastade vid Lefortovskaja-fängelset. Loyda fördes därefter själv till Butyrskaja-fängelset.

Den 18 augusti 1945, en kort tid efter det jag suttit tillsammans med Loyda i Butyrskaja-fängelset, sammanfördes jag med svenske medborgaren Sandeberg. Jag frågade Edward af Sandeberg, om han kände

Wallenberg, och fick till svar, att namnet Wallenberg vore mycket välkänt i Sverige, men att han, Sandeberg, inte kunde säga, om en medlem av familjen Wallenberg hade varit i diplomatisk tjänst och i Budapest. Även med Sandeberg sammanträffade jag på nytt i Krasnogorsk.

I läger 27/II Krasnogorsk satt jag till den 1 februari 1948, då jag överfördes till Lefortovskaja-fängelset. Där fick jag finnen Ero Pelkonen till cellkamrat, och under mer än två år delade jag cell med honom. I Lefortovskaja-fängelset satt vi i cellerna 92, 87 och 57. Den 31 mars 1950 överflyttades vi till Butyrskaja-fängelset, cell 287, där vi förblev till den 24 april 1951. Pelkonen, vars ena ansiktshalva var sönderskjuten, var bondson från Karelen. Han var född år 1922. Pelkonen talade inte ett ord tyska och endast helt litet ryska.

Pelkonen berättade för mig, att han under tiden 20 april 1945—6 maj 1945 suttit i Lefortovskaja-fängelset, cell 105, tillsammans med Langfelder och den tyske konteramiralen Krafft, befälhavare för flottbasen i Gdynia.

Därefter hade han överförts till ett litet fängelse, ett f. d. kloster, utanför Moskva. År 1946 inlades han på Butyrskaja-fängelsets sjukhus, där han stannade till april 1946. Sedan fördes han återigen till cell 105 i Lefortovskaja-fängelset. Krafft satt alltjämt i cellen, men Langfelder hade förts ut ur cellen i december 1945. Utom Krafft befann sig vid denna tidpunkt även den tyske generallöjtnanten Stahel i cellen. Stahel var från 1920 till 1923 verksam i Finland som tysk instruktör för finska armén resp. finska hemvärnet. Han kunde finska, och genom honom erhöll Pelkonen huvuddelen av sina uppgifter beträffande Wallenberg och Langfelder.

Den 27 juli 1947 hämtades först Krafft och en kvart senare också Pelkonen till förhör. Pelkonen förhördes av två höga NKVD-funktionärer. De hade frågat honom vad Langfelder hade berättat för honom om den svenske legationssekreteraren, och om Pelkonen kände till dennes namn. Pelkonen hade svarat, att han inte kände till den svenske legationssekreterarens namn. Efter förhöret hade Pelkonen kommit till en ensamcell i Lefortovskaja-fängelsets bottenvåning, hade från en fönsteravsats slängt sig mot stengolvet och ådragit sig ett skallbrott; han hade kommit till sjukhuset i Butyrskaja-fängelset, och därifrån till cell 92 i Lefortovskaja-fängelset, där jag sammanfördes med honom 1 februari 1948.

När Pelkonen och jag den 31 mars 1950 fördes till Butyrskaja-fängelset, kom vi in i cell nr 287. Dit infördes i mitten av mars 1951 den österrikiske medborgaren Ernst Huber.

Huber är född i Wien år 1908 och son till den avlidne generalmajoren Huber. Sedan han under flera år arbetat i Rumänien, återvände Huber

år 1936 till Wien, där han tillsammans med en kompanjon upprättade en konststensfabrik. Efter år 1938 kom Huber i kontakt med tyska Abwehr, på vars uppdrag han transporterade sändaranläggningar. Under kriget var Huber i tjänst hos tyska Abwehr i Rumänien. Vid sammanbrottet i Rumänien hamnade Huber i fångenskap och fördes i februari eller mars 1945 med flyg till Moskva. I januari 1946 blev han dömd till 10 års fängelse och i mars 1946 skickad till Sibirien.

Den 2 maj 1947 återfördes Huber till Moskva, där han insattes i Ljubljanskaja-fängelset. Huber förhördes där närmast beträffande en bankir från Bukarest, vilken var av judisk börd och hade varit i tjänst hos tyska Abwehr. Huber hade den 7 eller 8 april 1945 tillsammans med en tysk löjtnant Hengstenberg insatts i cell nr 105 i Lefortovskaja-fängelset, där Langfelder befann sig.

Langfelder hade talat med Huber om sina och Wallenbergs upplevelser på samma sätt som han hade berättat dem för oss.

Huber hade förhörts av höga NKVD-funktionärer i inrikesministeriet den 27 juli 1947, samma dag som Pelkonen. Därvid tjänstgjorde en överste i uniform som tolk, under det att den egentlige förhörsledaren var civil. Enligt de uppgifter Huber gav mig, antar jag, att det ifråga om den civile kan ha rört sig om general Karbulov, vilken var mig bekant från Krasnogorsk. Karbulov var förmodligen NKVD:s ombud hos chefen för krigsfångeväsendet, general Petrov. Karbulov var mycket lång, då — år 1947 — närmare 60 år gammal, hade mörkt vågigt hår och ovalt ansikte. Förhörsledaren frågade Huber, med vilka han varit tillsammans i Ljubljanskaja-fängelset år 1945. Huber räknade upp några namn, men det rörde sig inte om dem. Därpå sade förhörsledaren, att han väl varit tillsammans med Langfelder. Huber svarade därpå: Ja, men i Lefortovskaja-fängelset. Förhörsledaren ville då noga ha reda på vem Langfelder var, vad han hade berättat och vem den svenske diplomaten var. När Huber inte kunde nämna detta — Wallenbergs namn — emedan han glömt det, sade förhörsledaren: »Det är mycket illa, ty ni vet säkert detta namn.»

Den 24 april 1951 blev jag dömd till 25 års fängelse och överförd till Vladimir-fängelset, där jag kom i en ensamcell, cell nr 54.

Den 20 mars 1952 överflyttades jag till cell nr 13, där Pelkonen befann sig.

Den 15 april 1952 överfördes Pelkonen och jag till cell nr 50, där den schweiziske medborgaren Hans Hofstetter redan befann sig.

Hofstetter, som är född i Luzern år 1924, blev tagen tillfånga i Bukarest i mars 1945 och förd till Moskva med flyg. I januari 1948, när Hofstetter befann sig i Lefortovskaja-fängelset, fördes Loyda in i Hofstetters cell. De båda delade sedan cell till år 1952.

Loyda hade inte talat om för Hofstetter att han redan under åren 1943—1945 befann sig i sovjetrysk fångenskap och hade följaktligen inte heller sagt något om Wallenberg och Langfelder. Hofstetter hörde därför talas om Wallenberg och Langfelder först när jag den 15 april 1952 sammanfördes med honom.

Den 17 juni 1953 sammanfördes jag med 23 andra tyska fångar och sändes till Tyskland via genomgångslägret Tapiau.

Frankfurt a/Main-Zeilsheim den 8 februari 1956.

(u) Erhard Hille

13

Översättning.

Undertecknad, Ernst Huber, f. n. boende Klimschgasse 13, Wien III, avger härmed följande förklaring såsom bekräftelse på och komplettering till redan tidigare gjorda uttalanden och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Jag var mot slutet av kriget telegrafist vid tyska Abwehr i Rumänien med korprals grad.

Jag blev tillfångatagen den 25 augusti 1944 av rumänska truppenheter i Rumänien. Sedan jag varit inspärrad dels i Craiova, dels i Bukarest, överfördes jag omkring den 24 mars 1945 med flyg till Moskva, där jag insattes i Ljubljanskaja-fängelset. I detta fängelse vistades jag cirka fyra dagar och överflyttades därpå till Lefortovskaja-fängelset. Under den första tiden i Lefortovskaja-fängelset var jag inspärrad tillsammans med två ryska emigranter. I mitten av april 1945 kom jag till en ny cell. I denna cell befann sig redan ingenjör Langfelder från Budapest. Langfelder var omkring 170 cm lång, hade ett smalt ansikte, rödblont hår, blågrå ögon och en böjd näsa. Vid denna tid bar han ett pipskägg (Kristus-skägg). Det visade sig, att Langfelder och jag hade gemensamma bekanta. En tant (på moderns eller faderns sida) till Langfelder var gift med en medlem av en judisk familj vid namn Eschkenasy; denna person kände jag väl från Craiova.

Langfelder berättade följande för mig om orsaken till sin häktning.

Den svenska beskickningen i Budapest hade företrätt de sovjetryska intressena i Ungern. Därutöver hade från beskickningens sida initiativ tagits till en stort upplagd aktion för att rädda judarna ur det judiska ghettot i Budapest från pilkorsorganisationens förföljelser genom att svenska skyddspass utfärdades. Ledare för denna aktion var legationssekreterare Raoul Wallenberg. Langfelder, som själv var av judisk börd, räddades från förföljelserna genom att han anställdes som Wallenbergs chaufför.

Efter det att de sovjetryska trupperna besatt Budapest önskade Wallenberg komma i kontakt med den sovjetryska överkommendanten för att utverka skydd för judarna. Wallenberg och Langfelder for iväg ensamma i en bil. Skottlossning pågick ännu för fullt på gatorna, så de kunde endast långsamt komma framåt och de måste här och där gömma sig i olika hus. Senare blev de hejdade av några sovjetryska soldater, vilka tvingade dem stiga ur bilen. Till och med bildäcken skars sönder. Wallenberg legitimerade sig och fordrade att bli förd till överkommendanten. De blev i stället överlämnade till NKVD och satt inspärrade en kortare tid i ett provisoriskt NKVD-fängelse i Budapest. De fördes därefter under bevakning av en rysk officer och fyra soldater per järnväg genom Rumänien till Moskva. Bl. a. fick de under ett uppehåll på stationen i Jasi tillåtelse att stiga av tåget en stund och besöka restaurant Luther. I Budapest såväl som i Moskva förklarade man för dem, att de inte skulle betrakta sig som fångar utan de var blott tagna i skyddshäkte. I Moskva hade man bl. a. visat dem den underjordiska järnvägen, och de hade gått till fots till Ljubljanskaja-fängelset. Där hade man skilt Wallenberg och Langfelder från varandra. Sedan dess hade Langfelder inte sett Wallenberg.

Langfelder fördes in i en cell, där redan en tysk legationssekreterare Roedel från Bukarest befann sig.

Man anklagade Langfelder för spionage för amerikansk — eller möjligen engelsk — räkning. I dessa anklagelser innefattades också Wallenberg. Någon tid senare överfördes Langfelder till Lefortovskaja-fängelset, där han till en början var inspärrad tillsammans med en tysk journalist vid namn Erhard Hille. Efter någon tid fördes denne Hille bort och jag kom i hans ställe. Detta var omkring den 15 april 1945.

Under tre eller fyra dagar var Langfelder och jag ensamma. Därefter kom en tysk löjtnant Hengstenberg, vars fader, såvitt jag kan erinra mig, hade varit tysk konsul i Moskva. På natten mellan den 30 april och den 1 maj överfördes Hengstenberg och jag från Lefortovskaja-fängelset till Butyrskaja-fängelset; där skildes vi från varandra i början av augusti. I Butyrskaja-fängelset blev jag den 12 januari 1946 dömd till 10 års tukthus och kort därpå överförd till Ivdel-distriktet.

Här sammanträffade jag med bl. a. kapten Dr. Wolfgang Richter.

Den 27 april 1947 återfördes Richter och jag med tåg under eskort till Moskva, dit vi anlände den 2 maj 1947. Vi insattes i Ljubljanskaja-fängelset och blev där skilda från varandra. Jag satt i en cell tillsammans med tre ryska generaler: artillerigeneralen Goluschkevitsch, flyggeneralen Diplinsky och general Samochin (kårkommendant).

I Ljubljanskaja-fängelset blev jag återigen förhörd. En kväll klockan 6 i slutet av juli 1947 hämtades jag på nytt till förhör. Jag fördes emel-

lertid inte till den vanliga förhörslokalen utan till ett rum i tredje våningen. Förhörsledaren var en ung, blond jätte, som var civilklädd. Tolken hade majors rang. Förhörsledaren frågade mig först tillsammans med vilka personer jag hade suttit i Ljubljanskaja-fängelset. Efter det att jag nämnt dessa tillfrågades jag tillsammans med vilka personer jag suttit i Lefortovskaja-fängelset. Jag nämnde några namn, varpå förhörsledaren irriterat frågade, om jag icke hade träffat ytterligare någon. Jag nämnde då Langfelders namn. Förhörsledaren övergick då genast till att fråga, vad jag visste om Langfelder. Jag svarade bl. a., att Langfelder varit chaufför hos en svensk legationssekreterare i Budapest. Fortsättningen av förhöret gällde Wallenberg och vad Langfelder hade berättat för mig om honom.

Efter förhöret inspärrades jag i en cell av det slag som fångar insattes i efter ett förhör i väntan på vidare åtgärder. Senare fördes jag till en ensamcell i Ljubljanskaja-fängelsets tredje våning. I dylika ensamceller satt jag till den 27 april 1948, då jag fick sällskap av en österrikare vid namn Schlüter. Den 7 juli 1948 överfördes Schlüter och jag till Lefortovskaja-fängelset, där vi satt inspärrade tillsammans till slutet av mars 1950. Därefter kom vi till Butyrskaja-fängelset. Här blev jag i slutet av mars 1951 skild från Schlüter.

I slutet av mars 1951 — d. v. s. efter ungefär ett år — infördes jag i en ny cell i Butyrskaja-fängelset. I denna cell befann sig Erhard Hille, vilken, som jag redan nämnt, hade suttit tillsammans med Langfelder i Lefortovskaja-fängelset, samt en finne vid namn Pelkonen eller Pelkomen.

Pelkonen, med vilken jag talade ryska, eftersom han endast kunde något litet tyska, berättade för mig, att även han suttit inspärrad med Langfelder i Lefortovskaja-fängelset under år 1945. Han hade också blivit förhörd angående Langfelder och Wallenberg i början av augusti 1947, då han delade cell med de tyska medborgarna generallöjtnant Stahel och amiral Krafft i Lefortovskaja-fängelset. Efter förhöret placerades han i en isoleringscell.

Hille, som efter sin vistelse i Lefortovskaja-fängelset kom till speciallägret i Krasnogorsk, återfördes i början av augusti 1947 till Lefortovskaja-fängelset.

Den 20 april 1951 flyttades Pelkonen och Hille ut ur cellen.

Den 23 maj 1951 fördes jag till en MGB-officer, som meddelade mig, att mitt straff höjts till 25 år på administrativ väg (genom O. S. O.). Sedan jag fått denna dom fördes jag till en större gemensamhetscell, vilken var inredd för 14 personer och i vilken ett antal ryssar uppehöll sig. Efter en stund hämtades jag dock av en av vice fängelsedirektörerna, en major eller överstelöjtnant, och insattes i min gamla ensamcell.

I denna cell vistades jag till den 27 maj 1951. Sedan överfördes jag till Vladimir-fängelset.

Från den 27 maj 1951 till den 26 oktober 1952 satt jag alldeles ensam i isoleringscell nr 11, Corpus 2, i Vladimir-fängelset. Därefter infördes en mexikansk medborgare vid namn Evelio Vadillo Martínez i cellen, och med honom delade jag cell till den 17 februari 1954. Sedan jag tillbragt någon tid i ensamcellen nr 54 i Corpus 3, placerades jag den 1 april 1954 i en större cell, nr 17 i Corpus 3 i Vladimir-fängelset. I denna cell satt bl. a. tyske generalöversten Schmidt, tyske generallöjtnanten Stahel och österrikaren Viktor Hahn. När Stahel nämnde, att han suttit tillsammans med Pelkonen, talade vi om Langfelder, och jag berättade för mina cellkamrater bl. a. vad jag kände till om den svenske diplomaten Wallenberg och om Langfelder.

Den 1 juni 1954 överfördes jag på grund av en magsjukdom till sjukcellen nr 6 i samma korridor. Där träffade jag bl. a. en major Gamillschegg och en japansk konsul Nakamura. Den 14 maj 1955 flyttades jag tillsammans med 6 andra fångar på grund av reparationer in i cell nr 26, i vilken cell jag uppehöll mig till den 26 september 1955. Vid denna tidpunkt fördes alla tyska medborgare på grund av amnestin till översta våningen i Corpus 3. Där sammanträffade jag med bl. a. förutvarande tyske militärattachén i Finland överste Kitschmann, vilken år 1945 i Lefortovskaja-fängelset hade suttit tillsammans med Langfelder, och senare med en polisattaché Richter från tyska beskickningen i Bukarest, vilken jag kände sedan kriget. Richter hade suttit tillsammans med Wallenberg. Kitschmann och Richter berättade också, att de år 1947 hade blivit förhörda angående sin kännedom om Wallenberg och Langfelder, och att de båda därefter isolerats.

Wien den 12 mars 1956.

(u) Ernst Huber

14

Översättning.

Undertecknad, Franz-Eccard von Bentivegni, boende Trier, Zurmaienerstrasse 8, avger härmed följande förklaring såsom bekräftelse på och komplettering till redan tidigare gjorda uttalanden och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

I samband med den tyska kapitulationen blev jag den 9 maj 1945 tagen tillfånga av sovjetryska myndigheter i trakten av Tuckum (Kurland), sydväst om Riga, vid vilken tidpunkt jag var general och divisionschef i tyska Wehrmacht. Jag blev först förd till ett läger och därifrån avhämtad av en NKVD-man, som förde mig till den ryska frontstaben. Där förklarade man för mig, »att chefen önskade tala med mig». Så skedde emellertid inte utan jag fördes med flyg till Moskva, dit jag

anlände den 17 maj 1945. I Moskva placerades jag först under två dagar i Ljubljanskaja-fängelset. Samtidigt med mig kom även den tyske överstelöjtnanten Liesong (boende i Wiesbaden) till samma fängelse, där vi delade cell. Sedan jag förhörts av förutvarande sovjetryske ministern Abakumov, överflyttades jag omkring den 20 maj 1945 till en cell i tredje våningen i Lefortovskaja-fängelset, där jag fick stanna till början av januari 1946. Mina cellkamrater där var bl. a. min f. d. kalfaktor, tyske medborgaren Erich Müller, senare den tyske generalen Ziervogel och den estniske generalen Hermann von Salza, vilken avled i rysk fångenskap.

I Lefortovskaja-fängelset hade jag endast en helt kort tid knackningsförbindelse med en cellgranne, nämligen den tyske SS-mannen Wünsche.

I början av januari 1946 överfördes jag åter till Ljubljanskaja-fängelset. Där vistades jag till början av år 1949 och hade under denna tid som cellkamrater bl. a. den tyske generalen von Österreich och den tyske »Sonderführer» Eugen Schäfer. Därefter insattes jag på nytt ungefär 6 veckor i Lefortovskaja-fängelset. Ljubljanskaja-fängelset blev sedan min vistelseort till september 1951, varefter jag kom till Butyrskaja-fängelset. Där blev jag den 9 februari 1952 dömd till 25 års straffläger för spioneri och krigsförberedelser inom Abwehr samt för utlämnande av ryska agenter till tyska hemliga polisen. Den 30 juni 1952 fördes jag med tåg till fängelset i Vladimir. Den 4 oktober 1955 kom jag tillsammans med andra tyska och japanska generaler till lägret Vojkovo vid Ivanovo. Därifrån fick jag i början av oktober 1955 anträda återfärden till Tyskland och anlände den 10 oktober 1955 till Friedland.

Under tiden juli 1947—juli 1948 delade jag i Ljubljanskaja-fängelset cell med den ungerske översten Otto (?) Hatz, vilken tidigare varit ungersk militärattaché i Sofia. Under en kortare tid var han också i denna egenskap i Ankara. Genom honom hörde jag för första gången talas om en svensk diplomat, vars namn jag inte längre kan erinra mig, och vilken också lär ha befunnit sig i ryskt förvar. Jag erinrar mig däremot ännu rätt klart, att denne svenske diplomat lär ha varit verksam i Budapest, där han i första hand bistod judarna. I Budapest lär han ha fallit i ryska händer. Även en annan cellkamrat till mig — efter vad jag kan minnas var det den tyske brigadchefen Panzinger, vilken tidigare varit bosatt i München — har på liknande sätt för mig skildrat den svenske diplomatens öde.

Även när jag för andra gången vistades i Lefortovskaja-fängelset hörde jag talas därom, nämligen genom den tyske medborgaren, f. d. chefen för tyska passavdelningen i Bukarest, Bergemann, med vilken jag delade cell under en vecka i ovannämnda fängelse.

I Butyrskaja-fängelset delade jag även vid ett tillfälle år 1952 cell med den ungerske översten Hatz, vilken under tiden blivit dömd till 15 års fängelse, och vilken också berättade för mig om den svenske diplomatens öde.

I Vladimir sammanträffade jag med bl. a. de tyska medborgarna, ekonomiske rådgivaren Rensinghoff, major Hans-Helmut von Hinckeldey och en man vid namn Josef Böhm (boende i en liten ort i närheten av Neuwied), vilka också berättade för mig om den svenske diplomaten, som vid tiden för sin vistelse i Lefortovskaja-fängelset lär ha varit en ivrig »knackare». Dessa uppgifter rörde i varje fall den tid under vilken vederbörande uppehållit sig i Lefortovskaja-fängelset.

Därefter har jag inte hört någonting ytterligare om detta fall.

Trier den 14 februari 1956.

(u) Franz-Eccard v. Bentivegni

15

Översättning.

Undertecknad, Rudolf ten Hompel, f. n. boende i Wuppertal-Elberfeld, Düppelerstrasse 1, avger härmed följande förklaring såsom bekräftelse på och komplettering till redan tidigare gjorda uttalanden och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Före Rumäniens kapitulation var jag förbindelseofficer inom södra armégruppens ekonomiavdelning med placering i Bukarest. Vid kapitulationen begav jag mig till tyska legationens byggnad för att undgå att bli tillfångatagen. Omkring den 5 september 1944 blev jag tagen tillfånga av sovjetryska myndigheter. Vid tiden för mitt tillfångatagande hade jag ställning som »Sonderführer» med kaptens rang. Med bil blev jag tillsammans med övriga militärer och anställda vid tyska beskickningen förd först till Tecuci (Rumänien) och den 9 september 1944 med flyg sänd till Moskva. Här inspärrades jag i en cell i tredje våningen i Lefortovskaja-fängelset. Det var en hörncell och i denna vistades jag till december månad 1944. Efter den 9 september 1944 hade jag som cellkamrat under cirka två veckor den tyske ministern Carl Clodius, vilken varit verksam i Bukarest. Omkring den 22 september 1944 fördes minister Clodius åter bort från cellen och jag blev ensam kvar där. Från den 2 december 1944 placerades jag i en annan cell i fjärde våningen i Lefortovskaja-fängelset, där jag fick den ungerske medborgaren överstelöjtnanten Ändre Szöke, tidigare militärattaché i Sofia, till cellkamrat. Jag vet att i samma våning i fjärde cellen från hissen räknat befann sig kanslisten Kurt Muschke från tyska beskickningen i Sofia. I januari eller februari månad 1946 flyttades jag åter till en an-

nan cell i tredje våningen. Det kan ha varit den andra eller tredje cellen från hissen räknat. Där satt jag till en början ensam. Sedan infördes dit den tyske amiralen Guse, vilken senare lär ha avlidit i sovjetrysk fångenskap.

En av mina cellgrannar var den tyske ekonomiske rådgivaren Rensinghoff, med vilken jag hade knackningsförbindelse och genom vilken jag erfor, att en svensk diplomat vid namn Wallenberg även befann sig i fängelset. Jag erfor, att han var son till en bankir, hade varit verksam i Budapest på uppdrag av Svenska röda korset och varit anknuten till svenska beskickningen i Budapest. Där skulle han också ha blivit fängslad av sovjetryska myndigheter. Detta meddelande erhöll jag under år 1945.

Vid månadsskiftet juni—juli 1947 kom jag åter till en cell i fjärde våningen. I augusti 1948 blev jag på grund av »massplundring» på sovjetryskt område dömd till 25 års fängelse och en kort tid därefter förd till Vladimir. I Vladimir hade jag från augusti 1948 som cellkamrater de tyska amiralerna Guse och von Bredow, den tyske professorn Karl Clauberg, vidare den japanske kaptenen i flottan Maeda och några sovjetiska medborgare. Sedan satt jag en tid som ende tysk i en cell med bara ryssar. År 1949 delade jag i Vladimir cell med bl. a. de tyska medborgarna herr Pörzgen och Kurt Landwehr von Pragenau. Våren 1950 befann sig också herr Rensinghoff där. Även i Vladimir talades då och då om fallet Wallenberg, vilket jag ännu helt tydligt kan erinra mig.

Jag skulle vilja tillägga, att jag under tiden från omkring slutet av mars 1949 till våren 1950 i Vladimir satt i cell nr 66, där även två finska medborgare befann sig, nämligen en kapten i finska generalstaben Puschkarjov, vilken är ryskfödd, och kapten Narbut. Den förre har varit bosatt i Helsingfors; den senare lär ha avlidit i fångenskapen. Jag tror mig nästan med bestämdhet kunna erinra mig, att även kapten Narbut berättade för mig om Wallenberg och dennes öde.

I början av oktober 1955 fick jag återvända till Västtyskland, där jag den 13 oktober 1955 anlände till Friedland.

Wuppertal-Elberfeld den 18 februari 1956.

(u) Rudolf ten Hompel

16

Översättning.

Undertecknad, Dr. Joachim Vorwerk, boende Hamburg 20, Loogestieg 17, avger härmed följande förklaring såsom bekräftelse på och komplettering till redan tidigare gjorde uttalanden och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Jag var vid slutet av kriget »Verwaltungsreferent» hos det särskilda

ombudet för ekonomiska frågor vid tyska beskickningen i Bukarest (envoyén dr. Neubacher).

Den 23 augusti 1944 blev jag tillsammans med övriga medlemmar av tyska beskickningen internerad av rumänska myndigheter i beskickningsbyggnaden och en kort tid därefter placerad i ett f. d. tyskt reservsjukhus. Omkring den 1 september 1944 övertog ryssarna kommandot över de internerade. Kort därefter blev jag tillsammans med andra beskickningsmedlemmar sänd med bil till en ort i närheten av Bacau och därifrån med flyg via Charkov till Moskva, dit vi anlände den 8 september 1944. Jag insattes där omedelbart i en cell — antagligen 141 eller 142 — i tredje våningen i Lefortovskaja-fängelset. Cellen — den tredje från byggnadens framsida — låg i den flygel, i vars bottenvåning utgången till badet befann sig, och den låg på den sida, där det endast fanns fyra celler.

I denna cell fick jag som cellkamrater de tyska medborgarna korvettkapten ingenjör Eduard Bretthauer från Essen och affärsmannen Paul Wittern från Hamburg.

Såvitt jag kan erinra mig var det på våren 1945 som jag erfor, att den tyske medborgaren Willi Roedel, legationsråd vid tyska beskickningen i Bukarest, satt i en cell i Lefortovskaja-fängelset tillsammans med en svensk vid namn Wallenberg. Wallenberg skulle ha arbetat för svenska röda korset och, efter vad jag minns, berättade man att han häktats i Berlin. Vem som berättade detta för mig kan jag inte med bestämdhet säga. Jag håller det för högst sannolikt, att jag under en promenad på gården erhöll detta meddelande från den tyske medborgaren Wallenstein, medarbetare vid tyska beskickningen i Bukarest. På promenadgården talade jag ofta med Wallenstein. Samtalen fördes genom brädväggen utan att vi kunde se varandra. Jag kan tydligt erinra mig att han vid ett sådant tillfälle berättade för mig vad han kände till om Roedel. Därför antar jag att han också meddelade mig med vem Roedel satt tillsammans, och att samtalet därvid också berörde Wallenberg. Jag minns inte i vilken cell Wallenberg satt, men däremot erinrar jag mig helt tydligt att man berättade att han befann sig i Lefortovskaja-fängelset.

Därefter har jag inte hört någonting mer om Wallenberg.

Under tiden juli—september 1948 satt jag i olika celler i Lefortovskaja-fängelset men inte tillsammans med mina tidigare nämnda cellkamrater. Den 8 september 1948 överfördes jag till Vladimir-fängelset, där jag hölls fängslad till den 12 oktober 1955. Därifrån blev jag frigiven och kom den 14 oktober 1955 till Västtyskland.

Hamburg den 24 februari 1956.

(u) Joachim Vorwerk

17

Översättning.

Undertecknad, Gotthold Starke, boende München 25, Waxensteinstrasse 9, avger härmed följande förklaring såsom bekräftelse på och komplettering till redan tidigare gjorda uttalanden och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet under ed bekräfta densamma.

Vid krigsslutet tjänstgjorde jag i utrikesministeriet i Berlin och evakuerades jämte övriga tjänstemän till Mühlhausen/Thür. Den 22. 7. 1945 blev jag tillsammans med andra medlemmar av utrikesministeriet häktad av röda arméns organ, emedan jag hade arbetat som beskickningsråd vid den sista tyska ambassaden i Moskva.

Jag fördes med flyg till Moskva, dit jag anlände den 16 augusti 1945. Jag placerades i en cell i Butyrskaja-fängelset, där jag vistades till den 5 oktober 1947. Under månaderna januari—april 1946 var jag intagen på Butyrskaja-fängelsets sjukavdelning tillsammans med den finske soldaten Eiro Pelkonen.

Den 5 oktober 1947 dömdes jag till 10 års fängelse »för spionerі och delaktighet i en kapitalistisk sammansvärjning mot sovjetmakten».

Därefter överfördes jag den 5 november 1947 till Vladimir-fängelset och hölls där fängslad till den 19 juni 1953, vilken dag jag som följd av en benådningsaktion fick anträda återresan till Västtyskland tillsammans med c:a 1 500 andra tyska fångar. Jag fördes med en järnvägstransport från Vladimir till Tapiau, där jag kom i ett samlingsläger. På denna resa sammanträffade jag med två tyska medborgare, Hille — förnamnet har jag glömt — och Hermann Grossheim (Tomsen), med vilka jag vistades i Tapiau till den 23. 12. 1953. En av dessa båda berättade därvid för mig, att han vid en tidpunkt, som jag inte kan erinra mig, delat cell i ett Moskva-fängelse med ovan nämnde Pelkonen, och en ungersk medborgare, vars namn jag glömt. Denne ungrare skulle ha varit chaufför hos den likaledes tillfångatagne sekreteraren Wallenberg vid svenska beskickningen i Budapest. Vidare berättades det för mig att — eftersom Sverige var skyddsmakt för Sovjetunionen i Ungern — Wallenberg bl. a. hade haft i uppdrag att skydda sovjetiska medborgare i Ungern. När det kom till stridigheter i Ungern och ryssarna närmade sig staden, hade Wallenberg med sin ovannämnde chaufför farit ryssarna till mötes. Han hade anmält sig vid ett ryskt armékommando och gjort detsamma uppmärksamt på att det i Budapest funnes sovjetiska medborgare, över vilka svenska beskickningen åtagit sig skyddet, och vilka Wallenberg fört samman i ett särskilt bostadskvarter. Detta meddelande var enligt chaufförens utsaga ändamålet med deras gemensamma bilresa. De sovjetiska militärmyndigheterna hade emellertid missförstått aktionen och häktat såväl Wallenberg som hans chaufför.

Något mer har jag icke att säga beträffande Wallenberg och hans chaufför. Såväl Hille som Grossheim, vilka ävenledes hållits fångna i Vladimir, hade isolerats från de övriga fångarna till den 17 juni 1953 och därefter kommit till Tapiau samtidigt som jag med den ovan nämnda transporten. Hille och Pelkonen skulle — enligt vad som då försäkrades mig — ha isolerats därför att de delat cell med Wallenbergs chaufför.

Tidigt på morgonen den 23. 12. 1953 skildes jag från de övriga fångarna i Tapiau, vilka skulle sändas till Västtyskland. Jag måste via fängelset i Königsberg återvände till Vladimir, där jag blev kvar till slutet av juli 1955.

Omkring den 27 januari — min födelsedag — 1955 satt jag under två dagar i en cell intill Pelkonens cell. En av mina cellkamrater hade därvid upptagit knackningsförbindelse med Pelkonens cell. Vid detta tillfälle hade Pelkonen genom knackningar frågat efter Hilles öde, varvid jag lät meddela, att Hille redan i slutet av 1953 återvänt till Tyskland.

Sedan tiden för mitt straff löpt ut fördes jag den 22. 7. 1955 från min cell i Vladimir-fängelset till ett samlingsläger i Potjma, dit jag anlände den 29 juli 1955. Under uppehållet i Potjma till den 17 september 1955 träffade jag en finne, vilken meddelade, att Pelkonen något tidigare sänts hem.

I mitten av september 1955 fick jag anträda återfärden till Västtyskland, dit jag anlände den 25 i samma månad.

Hamburg den 25 februari 1956.

(u) Gotthold Starke

18

Översättning.

Uppteckning

rörande samtal med tyske medborgaren, viceamiral Hans Erich Voss, född den 30 oktober 1897, boende Hintersee bei Berchtesgaden, Forsthaus, den 31 januari 1956.

Amiral Voss tillfångatogs den 2 maj 1945 i Berlin, vid vilken tidpunkt han tjänstgjorde vid Hitlers högkvarter som representant för krigsmarinens överkommando.

Efter det han häktats fördes han till ett fängelse i Friedrichshagen i närheten av Berlin, där han vistades några veckor. Omkring månadsskiftet juni—juli 1945 blev amiral Voss med flyg förd till Ljubljanskajafängelset, i vilket fängelse han, såvitt han kan erinra sig, tillbringade tiden fram till den 20 december 1946. Under vistelsen i Ljubljanskajafängelset befann sig amiral Voss i olika celler, vars nummer han emellertid inte längre kan komma ihåg. Som cellkamrater hade han under olika perioder bl. a. en japansk medborgare vid namn Taniguti, en rumänsk general, som varit stationerad i Odessa, två sovjetryska office-

rare, den bekante ryske generalen Vlassov, en sovjetrysk medborgare, som var son till en minister, den tyske översten Kitschmann och slutligen en österrikare vid namn löjtnant Scheuer. Med Kitschmann och Scheuer delade amiral Voss cell från oktober månad 1946. Efter vad amiral Voss kan erinra sig överfördes de den 20 december 1946 till Lefortovskaja-fängelset i Moskva, där de placerades i en cell i tredje våningen i den sidoflygel, som gränsar till motorprovningsanstalten. Inte heller detta cellnummer kan amiral Voss längre angiva. Han trodde sig emellertid kunna säga, att han där tillsammans med Kitschmann och Scheuer tillbringade tiden fram till ungefär mitten av januari 1947. Vid denna tid blev amiral Voss skild från de båda andra och förd tillbaka till Ljubljanskaja-fängelset. Därefter har han inte hört någonting mer om Scheuer och dennes öde.

Beträffande Scheuer förklarade amiral Voss, att han icke kände till dennes förnamn. Scheuer, som utgivit sig för att vara österrikare och troligen också var det — efter dialekten att döma — hade berättat följande om sig själv.

Scheuer hade före andra världskriget en radioaffär i Wien. Någon närmare adress hade han icke uppgivit. Hans svåger lär ha varit professor vid en lantbrukshögskola, möjligen i Leoben (Steiermark).

Under kriget lär Scheuer, enligt egen utsago, ha varit stationerad vid Stalingrad. Han var radiospecialist och lär ha kallats till general Paulus' armé för att ordna radioanläggningar.

I Ljubljanskaja-fängelset blev Scheuer förhörd av ryska kommissarier och därvid lär ha framkommit, att han anträffats civilklädd på sovjetryskt territorium långt bakom fronten, vid vilken tidpunkt han lär ha medfört en radioutrustning och en större summa ryska pengar. Ryssarna betraktade därför Scheuer som spion.

Enligt den uppfattning, som amiral Voss bildat sig om Scheuer, kan denne möjligen ha varit agent och arbetat för tysk räkning, kanske t. o. m. på ryskt område bakom den tysk-ryska fronten. Amiral Voss hade föga förtroende för Scheuer och hävdade som sin åsikt, att eventuella utsagor av honom borde tolkas med största försiktighet.

Utan tvivel led Scheuer av en sjukdom i ena benet. Han deltog aldrig i de dagliga promenaderna och kunde besöka badet endast när någon hjälpte honom att komma fram och tillbaka dit. Amiral Voss hade därvid själv hjälpt honom flera gånger och t. o. m. burit honom.

Först sedan amiral Voss upplysts om att Scheuer eventuellt kan ha varit cellkamrat med en svensk medborgare, förklarade han att det möjligen kunde förhållit sig så, att Scheuer berättat något om en svensk medborgare som suttit i Ljubljanskaja-fängelset. Några som helst ytterligare detaljer kunde amiralen emellertid inte längre erinra sig.

Antagligen den 5 januari 1947 fördes amiral Voss tillbaka till Ljubljanskaja-fängelset, där han placerades i en cell tillsammans med tyske generalfältmarskalken Schörner och tyske generalen Pieckenbrock.

År 1952 fick amiral Voss sin dom och flyttades därefter från Ljubljanskaja-fängelset till fängelset i Vladimir.

Den 23 december 1954 fördes amiral Voss från Vladimir tillbaka till Moskva till ett fängelse, där han påföljande dag förklarades frigiven. I januari 1955 kunde han återvända till Västtyskland.

På till amiral Voss riktade frågor svarade han följande:

Han kände den tyske generalen Stahel men hade aldrig träffat honom under fångenskapen. Stahel uppges ha varit inspärrad i Lefortovskaja-fängelset och sedermera avlidit.

Amiral Voss hade under sin fångenskap i Ryssland aldrig hört talas om en finsk medborgare vid namn Pelkonen, ej heller om en person vid namn Langfelder.

Konteramiral Krafft förekom som vittne i anklagelserna mot amiral Voss. Amiralen hade sett en utsaga, som Krafft undertecknat i slutet av 1951. Amiralen visste, att Krafft i varje fall år 1952 fortfarande befunnit sig i Vladimir. Amiralen och Krafft hade likväl aldrig träffats under fångenskapen i Ryssland.

Om Kitschmann hade amiralen erfarit, att han tidigare varit cellkamrat till den tyske generalen Weidling.

Genom Kitschmann har han också hört talas om major Kuhns vistelse i Ljubljanskaja-fängelset.

Amiral Voss förklarade slutligen, att han endast hört talas om en svensk medborgare under fångenskapen i Ryssland. Dennes namn kunde han emellertid inte erinra sig. Han kunde inte heller med säkerhet säga, om han hört talas om svensken i Ljubljanskaja-fängelset eller först i Vladimir.

Hintersee bei Berchtesgaden den 31 januari 1956.

(u) Voss
f. d. Viceamiral

19

Schweiziske medborgaren Hans Hofstetter, född den 27. 3. 24, tillbringade tiden 18. 3. 45—30. 10. 53 i rysk fångenskap och på följande platser under följande perioder:

Den 18. 3. 45—23. 3. 45 i Ljubljanskaja-fängelset i Moskva, i 4:de eller 5:te våningen, cellnummer icke känt.

Den 23. 3. 45—9. 5. 45 i Lefortovskaja-fängelset i Moskva, cellnummer 136 och senare 101 (?). Som cellkamrater hade han 2 bulgarer, 1 armenier och 2 serber (efter varandra).

Den 9. 5. 45—21. 5. 45 i Ljubljanskaja-fängelset i Moskva, cellnummer förmodligen 101, bottenvåningen. Cellkamrat under denna tid: Franz Peter, Wienerfeld 64, Wien 16, och vidare en viss Schefer med okänt förnamn.

Den 21. 5. 45—21. 7. 47 i Butyrskaja-fängelset i Moskva i cell nr 304. Som cellkamrater hade han under denna tid en tysk, kapten Ernst Wegemund, en polack med okänt namn, överste Otto Hatz, f. d. ungersk militärattaché i Sofia och Ankara samt åter Franz Peter och tyske majoren Keitl junior.

Den 21. 7. 47—januari 1949 åter i Lefortovskaja-fängelset, cellnummer 53. Cellkamrater: generallöjtnant Kurt von Österreich, tysk, och Hans Loyda, Kapellengasse 1, Mittwaida utanför Chemnitz.

Januari 1949—16. 1. 52 i Butyrskaja-fängelset i Moskva, cellnummer 364. Cellkamrat: Hans Loyda.

Den 16. 1. 52—21. 6. 53 i Vladimir, cellnummer 4 och 52 (?), första våningen. Cellkamrater: Erhard Hille, tysk, korpral och journalist, och Eero Pelkonen, finne.

Den 21. 6. 53—30. 10. 53 i lägret Tschtscherbakow.

Hille och Pelkonen berättade om Langfelder. Denne skulle ha varit chaufför åt Wallenberg. Tillsammans med sin chaufför Langfelder skulle Wallenberg vid krigsslutet i samband med striderna om Budapest med en bil och svenska beskickningens i Budapest kassa, ett ansenligt belopp, ha gått tillbaka till ryssarna och tillsammans med chauffören anmält sig hos ryssarna varvid han legitimerade sig som diplomat och hoppades, att ryssarna skulle låta honom resa tillbaka till Sverige. Ryssarna grep dem emellertid båda två, beslagtog de medförda pengarna och förklarade, att Wallenberg och Langfelder vore vanliga spioner, som försökte camouflera sig med diplomaters identitetshandlingar. H. hörde, att Loyda senare suttit i samma cell som Wallenberg. H. anser det emellertid helt säkert, att Loyda var rysk angivare. Då Loyda senare också blev H:s cellkamrat, hade ryssarna redan »kopplat av» honom.

H. har aldrig underkastats förhör rörande Wallenberg eller Langfelder etc.

Ryssarna visste inte, att H. hört något om Wallenberg och Langfelder. Men H. tror, att Loyda och Pelkonen inte blev frigivna, därför att de kände till affären Wallenberg.

Bland fångarna i nämnda ryska fängelser var det vanligt, att man försökte underhålla sig med varandra genom knackningar. Detta förekom särskilt i Butyrskaja-fängelset och även i Lefortovskaja-fängelset, medan man i Ljubljanskaja-fängelset på grund av vaktpersonalen inte kunde använda knackningar eller i mycket ringa utsträckning. Antingen knackade man genom hela alfabetet A = 1 knackning, B = 2 knackningar o. s. v. till 26 knackningar eller också — senare — använde man kolumnsystemet. Delvis användes också morsetecken, varvid 1 längre knackning betydde en punkt och 2 kortare efter varandra ett streck.

Pris 5 kronor

KUNGL. UTRIKESDEPARTEMENTET

Raoul Wallenberg

DOKUMENTSAMLING

JÄMTE KOMMENTARER RÖRANDE HANS

FÅNGENSKAP I SOVJETUNIONEN

STOCKHOLM 1957